

ATHARVA VEDA

VOLUME III

Complete in 4 volumes

Mantra in Sanskrit

with English Translation and Transliteration

D.A.V. PUBLICATION DIVISION

Translated by

Sumati Nitya Prakash Sarasonji

Delaya Vir Vira

ATHARVA VEDA

(Volume III)

(English translation of Mantras with
Sanskrit text and transliteration)

अथर्ववेद

तृतीयो भागः

ATHARVA VEDA

Volume III

[Kanda VII-X]

अथर्ववेद

तृतीयो भागः

[काण्ड 7-10]

English Translation

by

Swami Satya Prakash Saraswati

and

Udaya Vir Viraj

DAV Publication Division

Delhi-110034

About this Edition

The great reformer, Swami Dayanand who ushered in a renaissance of Indian society towards the end of 19th century had ordained that :

The vedas are the source of true knowledge. To read and understand the vedas is the supreme duty of one and all.

This is one of the ten Principles of the Arya Samaj as laid down by Swami ji. Importance and relevance of the Vedas has been succinctly said in the Upanishadas also :

वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त

तद् वेदस्य वेदत्वम् ।

(Taittiriya samhita : 1.7.4.6 तैत्तिरीय संहिता)

The Vedas are so called because each statement therein informs a man of the ideals of human life, called the Law of Righteousness, to understand which there is no better source.

To meet the need of a modern, easy to understand English translation of the Vedas, the Veda Pratishthan of DAV College Managing Committee, New Delhi had been publishing complete translation of the four Vedas in twenty-two volumes since 1977. The first edition was well produced and well received. Later as this important task slipped into inexperienced hands, quality of printing and paper became inferior while the price was unduly raised.

In the year 2008, the responsibility of publishing and propagating the Vedas has been taken over by the Publication Division of the DAV College Managing Committee. This new 2008 edition has far superior production values and is priced at less than one-third of the price it was being sold so far.

Our object is to make the Vedas easily affordable for every one who is interested in having a set of the four Vedas in his home for him and the family members to read and benefit by their divine message.

We propose to publish the Hindi translation of the four Vedas also in the near future and offer at a very moderate price. We seek your cooperation in this noble task.

Vishwa Nath

Vice President

DAV College Managing Committee

Contents

About this Edition

1. Kāṇḍa - VII	824
2. Kāṇḍa - VIII	939
3. Kāṇḍa - IX	1041
4. Kāṇḍa - X	1149

अथ सप्तमं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-२) ऽवृषत्पास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । आत्मा देवता । (१) प्रथमर्षिस्त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्च विष्णुजाती छन्दः ।

धी॒ती वा॒ ये अ॒न॒यन्वा॒चो अ॒ग्रं म॒न॒सा वा॒ ये॒व॒द॒भू॒तानि॑ ।
तू॒तीये॒न ब्र॒ह्म॒णा वा॒वृ॒धा॒नास्तू॒रीये॒णाम॒न्व॒त॒ नाम॑ धे॒नोः ॥१॥
स वे॒द पु॒त्रः पि॒तरं॑ स मा॒तरं॑ स सु॒नु॒र्भु॒वत्स॑ भु॒वत्पु॒नर्म॑घः ।
स द्या॒मौ॒र्णो॒दन्त॑रि॒क्षं स्व॑ः स इ॒दं वि॒श्व॑म॒भव॑त्स आ॒भव॑त् ॥२॥

धी॒ती । वा । ये । अ॒न॒यन् । वा॒चः । अ॒ग्रम् । म॒न॒सा । वा । ये । अ॒व॒दन् । भू॒तानि॑ ।
तू॒तीये॒न । ब्र॒ह्म॒णा । वृ॒धा॒नाः । तू॒रीये॒ण । अ॒म॒न्व॒त॒ । नाम॑ । धे॒नोः ॥ १ ॥
सः । वे॒द । पु॒त्रः । पि॒तरं॑ । सः । मा॒तरं॑ । सः । सु॒नुः । भु॒वत् । सः । भु॒वत् । पु॒नः॑ऽम॒घः ।
सः । द्या॒म् । औ॒र्णो॒त् । अ॒न्त॑रि॒क्षम् । स्व॑ः । सः । इ॒दम् । वि॒श्वम् । अ॒भ॒व॑त् । सः । आ ।
अ॒भ॒व॑त् ॥ २ ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१) ऽवृषत्पास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । आत्मा देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

अथ॑र्वा॒णं पि॒तरं॑ दे॒व॒बन्धुं॑ मा॒तुर्ग॑र्भं पि॒त॒रसुं॑ यु॒वान॑म् ।
य इ॒मं य॒ज्ञं म॒न॒सा चि॒के॒त॒ प्र णो॑ वो॒च॒स्त॒मि॒हे॒ह ब्र॑वः ॥१॥

अथ॑र्वा॒णम् । पि॒तरं॑ । दे॒व॒बन्धु॑म् । मा॒तुः । गर्भ॑म् । पि॒तुः । अ॒सुम् । यु॒वान॑म् ।
यः । इ॒मम् । य॒ज्ञम् । म॒न॒सा । चि॒के॒त॒ । प्र । नः॑ । वो॒चः । तम् । इ॒ह । इ॒ह । ब्र॒वः ॥ १ ॥

Ātman

VII.1.1 They, who meditate upon the principal source of speech (i.e., the Lord supreme), or who proclaim eternal truths with their mind, waxing great with the third state of knowledge, utter the name of supreme Lord (dhenu: bestower of desired things like a milch cow) in their fourth state of realization.

VII.1.2 He, the son, knows the father; He (knows) the mother; He becomes the impeller (sūnuh), He becomes the bounteous replenisher. He envelopes the sky, the midspace and the world of bliss. He becomes all this (universe). He exists every where all around.

Ātman

VII.2.1 Whoever has realized with his mind the immutable supreme Lord (atharvan), the father, the friend of the enlightened ones, the womb of the mother, the germ of the father, the youthful, (and) this very sacrifice, let him proclaim to us; let him explain that here now.

(३) कृतीयं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । आत्मा देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः ।
स प्रत्युदैरुरुणं मध्वो अग्रं स्वयां तन्वा तन्वमैरयत ॥१॥

अया । वि॒स्था । ज॒नय॑न् । क॒र्वरा॑णि । सः । हि । घृ॒णिः । उ॒रुः । व॒राय॑ । गा॒तुः ।
सः । प्र॒ति॒ऽउ॒दैत् । ध॒रुण॑म् । म॒ध्वः । अ॒ग्रम् । स्व॒यां । त॒न्वा । त॒न्वम् । ऐ॒रय॑त ॥ १ ॥

(४) चतुर्थं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । वायुर्देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

एकया च दशभिश्चा सुहुते द्वाभ्यामिष्टये विशत्या च ।
तिसृभिश्च वहसे त्रिशता च विद्युग्भिर्वाय इह ता वि मुञ्च ॥१॥

ए॒कया॑ । च । द॒शऽभिः॑ । च । सु॒हु॒ते । द्वा॒भ्याम् । इ॒ष्टये॑ । वि॒श॒त्या । च ।
ति॒सृ॒भिः । च । वह॑से । त्रि॒श॒ता । च । वि॒द्युक्॑भिः । वा॒यो इति॑ । इ॒ह । ताः । वि । मु॒ञ्च ॥ १ ॥

(५) पञ्चमं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । आत्मा देवता । (१-२, ५) त्रयमाद्वितीयापञ्चमीमावृषां त्रिष्टुप्, (३) कृतीयायाः वहिः, (४) चतुर्थ्याश्चातुष्टुप् छन्दांसि ॥

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नार्क महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥१॥
यज्ञो बभूव स आ बभूव स प्र जज्ञे स उ वावृधे पुनः ।
स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मासु द्रविणमा दधातु ॥२॥

यद्देवा देवान्द्रविषायजन्तामर्त्यान्मनसामर्त्येन ।
मदेम तत्र परमे व्योमिन्यश्येम तदुदितौ सूर्यस्य ॥३॥

य॒ज्ञेन॑ । य॒ज्ञम् । अ॒यज॑न्त । दे॒वाः । ता॒नि । ध॒र्मा॒णि । प्र॒थ॒मा॒नि । आ॒सन् ।
ते । ह । ना॒र्कम् । म॒हि॒मा॒नः । स॒च॒न्त । यत्र॑ । पूर्वे॑ । सा॒ध्याः । स॒न्ति । दे॒वाः ॥ १ ॥
य॒ज्ञः । ब॒भूव॑ । सः । आ । ब॒भूव॑ । सः । प्र । ज॒ज्ञे । सः । ऊँ इति॑ । व॒वृ॒धे । पु॒नः ।
सः । दे॒वा॒ना॒म् । अ॒धि॒प॒तिः । ब॒भूव॑ । सः । अ॒स्मा॒सु । द्र॒वि॒णम् । आ । द॒धा॒तु ॥ २ ॥
यत् । दे॒वाः । दे॒वान् । ह॒वि॒षा । अ॒यज॑न्त । अ॒म॒र्त्यान् । म॒न॒सा । अ॒म॒र्त्येन॑ ।
म॒दे॒म । तत्र॑ । प॒र॒मे । वि॒ऽओ॒मन् । प॒श्य॑म । तत् । उ॒त् । उ॒द॒ि॒तौ । सूर्य॑स्य ॥ ३ ॥

Ātman

VII.3.1 In this way, he, the self existing in multitudinous forms, generally the activities, glowing with fervour, moving towards great welfare, he ascends to the sustaining apex of the sweetness. With his self, he urges forth the universal self.

Vāyu

VII.4.1 O omnipresent Lord, you are carried to the sacrifice of good offerings for fulfilling desires by your one and ten, by two and twenty, and by three and thirty well-deployed capabilities. May you release them here.

Ātman

VII.5.1 The nature's bounties (gods) glorify the sacrifice with sacrifice, for such are their duties, those righteous ones verily, attain the highest glory attained by the wise persons of yore. (Also Ṛg I.164.50)

VII.5.2 The Lord of creatures (sacrifice) came into being. He came to be here all around. He was born; and again He grew in vigour. He became the over-lord of the bounties of Nature. May He bestow riches on us in abundance.

VII.5.3 With what desire the enlightened ones have worshipped the immortal bounties of nature with immortal spiritual offerings. May we revel there in the highest heaven and see that (desire fulfilled) as long as the Sun rises.

यत्पुरुषेण हविषा यज्ञं देवा अतन्वत ।
 अस्ति नु तस्मादोजीयो यहिहव्येनेजिरे ॥४॥
 मुग्धा देवा उत शुनार्यजन्तो गोरङ्गैः पुरुधार्यजन्त ।
 य इमं यज्ञं मनसा चिकेत प्र णो वोचस्तमिहेह ब्रवः ॥५॥

यत् । पुरुषेण । हविषा । यज्ञम् । देवाः । अतन्वत ।
 अस्ति । नु । तस्मात् । ओजीयः । यत् । विहव्येन । ईजिरे ॥४॥
 मुग्धाः । देवाः । उत । शुना । अर्यजन्त । उत । गोः । अङ्गैः । पुरुधा । अर्यजन्त ।
 यः । इमम् । यज्ञम् । मनसा । चिकेत । प्र । नः । वोचः । तम् । इह । इह । ब्रवः ॥ ५ ॥

(९) षष्ठं सूक्तम्

(१-२) ऋषयस्त्वास्त्य सूक्तस्यापर्वा ऋषिः । अदितिर्वेवता । (१) प्रथमर्षस्त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्च भुरिद्विष्टुप् छन्दसी ॥

अदितिर्योरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।
 विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥१॥
 महीम् शु मातरं सुव्रतानामृतस्य पत्नीमवसे हवामहे ।
 तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीं सुशर्माणमदिति सुप्रणीतिम् ॥२॥

अदितिः । द्यौः । अदितिः । अन्तरिक्षम् । अदितिः । माता । सः । पिता । सः । पुत्रः ।
 विश्वे । देवाः । अदितिः । पञ्च । जनाः । अदितिः । जातम् । अदितिः । जनित्वम् ॥ १ ॥
 महीम् । ऊं इति । सु । मातरम् । सुव्रतानाम् । ऋतस्य । पत्नीम् । अवसे । हवामहे ।
 तुविक्षत्राम् । अजरन्तीम् । उरूचीम् । सुशर्माणम् । अदितिम् । सुप्रणीतिम् ॥ २ ॥

(७) सप्तमं सूक्तम्

(१-२) ऋषयस्त्वास्त्य सूक्तस्यापर्वा ऋषिः । अदितिर्वेवता । विराड्भुगती छन्दः ॥

सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदिति सुप्रणीतिम् ।
 देवीं नावं स्वरित्रामनागसो अस्ववन्तीमा रुहेमा स्वस्तये ॥१॥

सुत्रामाणम् । पृथिवीम् । द्याम् । अनेहसम् । सुशर्माणम् । अदितिम् । सुप्रणीतिम् ।
 देवीम् । नावम् । सुअरित्राम् । अनागसः । अस्ववन्तीम् । आ । रुहेम् । स्वस्तये ॥ १ ॥

VII.5.4 What sacrifice the enlightened ones perform with the human offerings - even more potent than that is the sacrifice, which is performed with out any (material) offerings (vihavyena).

VII.5.5 Soma confused sacrificers offer as an oblation a dog, or some parts of a cow; they offer oblations of various sorts. Let him, who knows how to perform this sacrifice with the spirit, proclaim to us; let him explain that here and now.

Aditiḥ (Eternity)

VII.6.1 Eternity is sky, eternity is mid-air, eternity is mother and father, and son. Eternity is all the gods; eternity is the penta-classified men; eternity is all that has been born and shall be born.

VII.6.2 We invoke for protection the creative power (aditi), the mother of good actions, the sustainer of eternal law, full of great dominating power, never-exhausting, spreading far and wide, full of comforts and conducting wisely.

VII.7.1 For our weal, may the sinless, embark upon the divine boat, the creative power (aditi) fitted with good oars, unleaking, well-protecting like earth, unblemished like sky, full of comforts, and conducting wisely. (Also Rg. X.63.10)

वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदिति नाम वचसा करामहे ।
यस्या उपस्थं उर्वान्तरिक्षं सा नः शर्म त्रिवरूथं नि यच्छात् ॥२॥

वाजस्य । नु । प्रसवे । मातरम् । महीम् । अदितिम् । नाम । वचसा । करामहे ।
यस्याः । उपस्थः । उरु । अन्तरिक्षम् । सा । नः । शर्म । त्रिवरूथम् । नि । यच्छात् ॥२॥

(८) अष्टमं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्याथर्षा ऋषिः । अदितिर्वेयता । भार्गी वगती छन्दः ॥

दितेः पुत्राणामदितेरकारिषमव देवानां बृहतामनर्मणाम् ।
तेषां हि धामं गभिषक्समुद्रियं नैनाममसा पुरो अस्ति कश्चन ॥१॥

दितेः । पुत्राणाम् । अदितेः । अकारिषन् । अव । देवानाम् । बृहताम् । अनर्मणाम् ।
तेषाम् । हि । धामं । गभिषक् । समुद्रियम् । न । एनान् । नमसा । पुरः । अस्ति । कः । चन ॥१॥

(९) नवमं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्योपरिब्रज ऋषिः । बृहस्पतिर्वेयता । भिरुप् छन्दः ॥

भद्रादधि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरपुता ते अस्तु ।
अथेममुस्या वर आ पृथिव्या आरेशानुं कृणुहि सर्ववीरम् ॥१॥

भद्रात् । अधि । श्रेयः । प्र । इहि । बृहस्पतिः । पुरःपुता । ते । अस्तु ।
अथ । इमम् । अस्याः । वरे । आ । पृथिव्याः । आरेशानुम् । कृणुहि । सर्ववीरम् ॥१॥

(१०) दशमं सूक्तम्

(१-५) चतुर्क्षन्म्यास्य सूक्तस्योपरिब्रज ऋषिः । पूषा देवता । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्क्षन्म्यास्य छन्दः ।

(३) कृषीपायास्त्रिषदार्षी गायत्री, (५) चतुर्थ्याश्चातुष्टुप् छन्दांसि ॥

प्रपथे पथामजनिष्ट पूषा प्रपथे दिवः प्रपथे पृथिव्याः ।
उभे अभि प्रियतमे सधस्थे आ च परा च चरति प्रजानन् ॥१॥

प्रपथे । पथाम् । अजनिष्ट । पूषा । प्रपथे । दिवः । प्रपथे । पृथिव्याः । उभे इति ।
अभि । प्रियतमे इति प्रियतमे । सधस्थ इति सधस्थे । आ । च । परा । च ।
चरति । प्रजानन् ॥ १ ॥

VII.7.2 In the pursuit of strength, we praise the great mother, the creative power (aditi) by her name, in whose lap lies the cast midspace. May she grant us three-dimensional happiness.

Aditiḥ

VII.8.1 I invoke the aid of the sons of toil (diti) and of the sons of the creative power (aditi), the enlightened ones, the great and invulnerable. Their domain is in the deep seas. No one excels them as being worthy of homage.

Bṛhaspatiḥ

VII.9.1 From good, may you move forward to the better. May the Lord supreme be your leader and guide. O Lord, may you establish this (sacrificer) in the finest place on this earth; make him far from enemies and having all the brave heroes around him.

Pūsan

VII.10.1 The nourisher Lord (Sun) appears on the distant paths of paths, on the distant path of the sky, on the distant path of the earth. Both of them are his most pleasing abodes. He travels to and from those (abodes) with full knowledge (prajānan). (Also Rg. X.17.6)

पूषेमा आशा अनु वेद सर्वाः सो अस्माँ अभयतमेन नेषत् ।

स्वस्तिदा आर्घृणिः सर्ववीरोप्रयुच्छन्पुर एतु प्रजानन् ॥२॥

पूषन्तर्व व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह स्मसि ॥३॥

परि पूषा परस्ताद्वस्तै दधातु दक्षिणम् । पुनर्नो नष्टमाजतु सं नष्टेन गमेमहि ॥४॥

पूषा । इमाः । आशाः । अनु । वेद । सर्वाः । सः । अस्मान् । अभयतमेन । नेषत् ।

स्वस्तिऽदाः । आर्घृणिः । सर्ववीरः । अप्रयुच्छन् । पुरः । एतु । प्रजानन् ॥ २ ॥

पूषन् । तव । व्रते । वयम् । न । रिष्येम । कदा । चन । स्तोतारः । ते । इह । स्मसि ॥

परि । पूषा । परस्तात् । हस्तम् । दधातु । दक्षिणम् ।

पुनः । नः । नष्टम् । आ । अजतु । सम् । नष्टेन । गमेमहि ॥ ४ ॥

(११) एकादश सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य शौनक ऋषिः । सरस्वती देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

यस्ते स्तनः शशयुर्यो मयोभूर्यः सुम्रयुः सुहवो यः सुदत्रः ।

येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि सरस्वति तमिह धातवे कः ॥१॥

यः । ते । स्तनः । शशयुः । यः । मयऽभूः । यः । सुम्रयुः । सुहवः । यः । सुदत्रः ।

येन । विश्वा । पुष्यसि । वार्याणि । सरस्वति । तम् । इह । धातवे । कः ॥ १ ॥

(१२) द्वादश सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य शौनक ऋषिः । सरस्वती देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

यस्ते पृथु स्तनयित्नुर्ध ऋष्यो दैवः केतुर्विश्वमाभूषतीदम् ।

मा नो वधीर्विद्युता देव सस्यं मोत वधी रश्मिभिः सूर्यस्य ॥१॥

यः । ते । पृथुः । स्तनयित्नुः । यः । ऋषः । दैवः । केतुः । विश्वम् । आभूषति । इदम् ।

मा । नः । वधीः । विद्युता । देव । सस्यम् । मा । उत । वधीः । रश्मिभिः । सूर्यस्य ॥१॥

VII.10.2 The nourisher Lord knows all these regions well. May He conduct us by the safest path (which is free from fear). May He, the bestower of weal, glowing, brave in every respect, never negligent and knowing everything, go before us and lead. (Also Rg. X.17.5)

VII.10.3 O Lord, the nourisher, may we never suffer detriment when engaged in your worship; we are here to sing your praise. (Also Rg. VI.54.9)

VII.10.4 May the nourisher stretch His right hand to restrain our cattle from going astray; may He bring again to us what has been lost. May we be united with what has been lost. (Also Rg. VI.54.10).

Sarasvatī

VII.11.1 O divine mother (Sarasvatī or speech), that ever-full breast (with inexhaustive vocabulary of yours), which lies hidden, which is the source of delight, bestower of joy, easy to invoke and liberal in giving, with which you nourish all the desirable ones, that may you lay open now for our sustenance. (Also Rg. X.164.49)

Sarasvatī

VII.12.1 That wide-spread and thundering, that smiting divine ensign of yours, which makes all the things beautiful - O Lord, may you not kill our crop with lightning, nor kill (it) with the rays of the sun.

(१३) त्रयोदशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्विंशत्यास्य सूक्तस्य शौनक ऋषिः । (१) प्रथमर्चः सभासमिति पितरो वा, (२) द्वितीयाग्न्या सभा, (३) तृतीयाया इन्द्रः, (४) चतुर्थ्याश्च मन्त्रोक्ता देवताः । (१) प्रथमाया भुरिक्विप्रुषु (२-४) द्वितीयादित्रयस्य चानुष्टुप् छन्दः ॥

स॒भा च॒ मा॒ समि॒तिश्चा॒वतां॑ प्र॒जाप॑तेर्दु॒हित॒रौ सं॒वि॒दाने॑ ।

येनां॑ सं॒गच्छा॑ उप॒ मा॒ स॒ शि॒क्षाच्चा॑रुं व॒दानि॑ पि॒तरः॑ सं॒गते॑षु ॥१॥

वि॒द्य ते॒ स॒भे नाम॑ न॒रि॒ष्टा॒ नाम॑ वा अ॒सि ।

ये ते॒ के च॑ स॒भा॒सद॑स्ते मे॒ सन्तु॑ स॒वाच॑मः ॥२॥

ए॒षाम॒हं स॒मासी॑नानां॒ वच॑र्चं वि॒ज्ञान॑मा॒ ददे॑ ।

अ॒स्याः स॒र्वस्याः॑ सं॒सदो॑ मा॒मिन्द्र॑ भ॒गिनं॑ कृ॒णु ॥३॥

य॒हो म॒नः प॒रागतं॑ य॒द्वद्भ॑मि॒ह वे॒ह वा॑ ।

त॒ह आ॑ वर्त॒याम॑सि म॒रि॒षो वो॑ र॒मतां॑ म॒नः ॥४॥

स॒भा । च॒ । मा॒ । स॒म् । इति॑ । च॒ । अ॒व॒ताम् । प्र॒जा॒प॒तेः । दु॒हि॒तरौ । सं॒वि॒दाने॑ इति॑ स॒म् । वि॒दाने॑ ।
येनां॑ । स॒म् । गच्छै॑ । उप॒ । मा॒ । सः । शि॒क्षात् । चा॑रुं । व॒दानि॑ । पि॒तरः । स॒म् । ग॒तेषु॑ ॥ १ ॥

वि॒द्य । ते॒ । स॒भे । नाम॑ । न॒रि॒ष्टा॒ । नाम॑ । वै । अ॒सि॒ ।

ये । ते॒ । के॒ । च॒ । स॒भा॒स॒दः॑ । ते॒ । मे॒ । स॒न्तु॒ । स॒वा॒च॒मः॑ ॥ २ ॥

ए॒षाम् । अ॒हम् । स॒म् । आसी॑नानाम् । वच॑र्चः । वि॒ज्ञान॑म् । आ । द॒दे॒ ।

अ॒स्याः । स॒र्व॒स्याः । स॒म् । स॒दः॑ । मा॒म् । इन्द्र॑ । भ॒गि॒नम् । कृ॒णु ॥ ३ ॥

यत् । वः । म॒नः । प॒रा॒गतम् । यत् । व॒द्भ॒म् । इ॒ह । वा॑ । इ॒ह । वा॑ ।

तत् । वः । आ॑ । वर्त॒याम॑सि । म॒रि॒षि॒ । वः । र॒म॒ताम् । म॒नः॑ ॥ ४ ॥

(१४) चतुर्दशं सूक्तम्

(१-२) द्वयृचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । सूर्यो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

यथा॑ सूर्यो॑ नक्ष॒त्राणामु॒द्यंस्तेजो॑स्याद॒दे॒ ।

ए॒वा स्त्री॑णां च॒ पुंसां च॑ द्वि॒प॒तां वच॑ आ॒ ददे॑ ॥१॥

यथा॑ । सूर्यो॑ । नक्ष॒त्राणाम् । उ॒द्यं॒स्यन् । तेजो॑सि । आ॒ऽद॒दे॒ ।

ए॒व । स्त्री॒णाम् । च॒ । पुं॒साम् । च॒ । द्वि॒प॒ताम् । वच॑र्चः । आ॑ । द॒दे॒ ॥ १ ॥

Sabhā, Samitiḥ, Pitr

VII.13.1 May the assembly of the learned and the war-council, the two daughters of the creator Lord, aid me in accord with each other. Whomsoever I meet, may he teach and guide me. May I, O elders, speak nicely at the meetings.

Sabhā

VII.13.2 O assembly (sabhā) of the learned, we know your name. Verily, you are not to be over-ruled. Whoever are your members, may they be of one speech with me.

Indrah

VII.13.3 The influence and discernment of those seated here, I take to myself. O resplendent Lord, May you make me acceptable to all this assembly.

Manas (Thought)

VII.13.4 Your thoughts, which have moved away (from me), or which are attached here or there - those thoughts of yours, I cause to turn back (to me). May your mind rejoice in me.

Sūryaḥ

VII.14.1 As the Sun, when rising, takes the shine out of the stars, so I take to myself the splendour of those women and men, who hage (are malicious).

यावन्तो मा सपत्नानामायन्तं प्रतिपश्यथ ।
उच्यन्तसूर्य इव सुप्तानां द्विषतां वर्च आ ददे ॥२॥

यावन्तः । मा । सुपत्नानाम् । आऽयन्तम् । प्रतिऽपश्यथ ।
उत्पश्यन् । सूर्यः । इव । सुप्तानाम् । द्विषताम् । वर्चः । आ । ददे ॥ २ ॥

(१५) पञ्चदशं सूक्तम्

(१-३) चतुर्केचम्याम्य सूक्तम्यायर्वा ऋषिः । सविता देवता । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्केचोरनुष्टुप् ।

(३) तृतीयायास्त्रिष्टुप् । (५) चतुर्थ्याश्च जगती छन्दांसि ॥

अभि त्वं देवं सवितारमोण्योः कविक्रतुम् ।
अर्चोमि सत्यसवं रत्नधामभि प्रियं मतिम् ॥१॥
ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतस्सर्वीमनि ।
हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपात्स्वः ॥२॥
सावीहि देव प्रथमाय पित्रे वर्ष्माणमस्मै वरिमाणमस्मै ।
अथास्मभ्यं सवितुर्वार्याणि दिवोदिव आ सुवा भूरि पृथ्वः ॥३॥
दमूना देवः सविता वरेण्यो दधद्रत्नं दक्षं पितृभ्य आयूषि ।
पित्रात्सोमं ममददेनमिष्टे परिज्मा चित्क्रमते अस्य धर्मणि ॥४॥

अभि । त्वम् । देवम् । सवितारम् । ओण्योः । कविऽक्रतुम् ।
अर्चोमि । सत्यऽसत्तवम् । रत्नऽधाम् । अभि । प्रियम् । मतिम् ॥१॥
ऊर्ध्वा । यस्य । अमतिः । भाः । अदिद्युतत् । सर्वीमनि ।
हिरण्यऽपाणिः । अमिमीत् । सुक्रतुः । कृपात् । स्वः ॥ २ ॥
सावीः । हि । देव । प्रथमाय । पित्रे । वर्ष्माणम् । अस्मै । वरिमाणम् । अस्मै ।
अथ । अस्मभ्यम् । सवितुः । वार्याणि । दिवः । दिवः । आ । सुवा । भूरि । पृथ्वः ॥ ३ ॥
दमूनाः । देवः । सविता । वरेण्यः । दधत् । रत्नम् । दक्षम् । पितृभ्यः । आयूषि ।
पित्रात् । सोमम् । ममदत् । एनम् । इष्टे । परिऽज्मा । चित् । क्रमते । अस्य । धर्मणि ॥

VII.14.2 As many of you, O rivals, look at you-the splendour of them, the hateful, I take to myself, just as the Sun, when rising, takes away the splendour of those who lie asleep.

Savitṛ

VII.15.1 I fervently adore that Lord, who is impeller (savitā) of heaven and earth, full of vision and action, guide to truth, bestower of jewels, dear to all, and (is) the wisdom incarnate.

VII.15.2 Whose immeasurable glow rises upwards, and shines in His creation (impulsion) - He, the golden-handed (hiranya-pāṇi) and skilled in selfless deeds, fashions the world of bliss (for us).

VII.15.3 O Lord, you have granted this foremost of the elders, a high place for him, a wise expense for him; now, O impeller Lord (savitā); may you grant all sorts of desirable things, abundance of cattle to us day in and day out. (divo-divaḥ)

VII.15.4 The impeller Lord, inclined to bestowing, the desirable Lord, has blessed our elders with treasures, skill and long spans of life. May He drink the devotional bliss (Soma) and be exhilarated at this sacrifice. Under His law (dharmaṇi) the travellers go all around.

(१६) षोडशं सूक्तम्

(१) एकचम्याम्य सूक्तस्य भृगुर्कपिः । सविता देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

तां सवितः सत्यसवां सुचित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्ववाराम् ।

यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनां सहस्रधारां महिषो भगाय ॥१॥

ताम् । सवि॒तः । स॒त्यऽस॒वाम् । सु॒ऽचि॒त्राम् । आ । अ॒हम् । वृ॒णे । सु॒ऽम॒तिम् । वि॒श्वऽवा॒राम् ।

या॒म् । अ॒स्य । क॒ण्वः । अ॒दु॒हत् । प्र॒ऽपी॒नाम् । स॒ह॒स्र॒ऽधा॒राम् । म॒हि॒षः । भ॒गाय ॥ १ ॥

(१७) सप्तदशं सूक्तम्

(१) एकचम्याम्य सूक्तस्य भृगुर्कपिः । सविता देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

बृहस्पते सवितर्वर्धयेनं ज्योतयेनं महते सौभगाय ।

संशितं चित्संतरं सं शिश्राधि विश्व एनमनु मदन्तु देवाः ॥१॥

बृह॒स्प॒ते । स॒वि॒तः । व॒र्ध॒ये॒ । ए॒नम् । ज्यो॒त॒ये॒ । ए॒नम् । म॒ह॒ते । सौ॒भ॒गाय ।

स॒म॒ऽशि॒तम् । चि॒त् । स॒म॒ऽत॒रम् । स॒म् । शि॒श्रा॒धि॒ । वि॒श्वे॒ । ए॒नम् । अ॒नु॒ । म॒द॒न्तु॒ । दे॒वाः ॥

(१८) अष्टादशं सूक्तम्

(१-४) चतुर्चम्याम्य सूक्तस्य भृगुर्कपिः । सविता मन्त्रोक्ता वा देवताः । (१) प्रथमचम्यपदापी गायत्री, (२) द्वितीयाया अनुष्टुप्, (३-४) तृतीयाचतुर्थोश्च त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

धाता दधातु नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः । स नः पूर्णेन यच्छतु ॥१॥

धाता दधातु दाशुषे प्राचीं जीवातुमक्षिताम् ।

वयं देवस्य धीमहि सुमतिं विश्वराधसः ॥२॥

धाता विश्वा वार्या दधतु प्रजाकामाय दाशुषे दुरोणे ।

तस्मै देवा अमृतं सं व्ययन्तु विश्वे देवा अदितिः सज्जोषाः ॥३॥

धा॒ता । द॒धा॒तु॒ । नः॒ । र॒यि॒म् । ई॒शानः॒ । ज॒ग॒तः । प॒तिः । सः । नः॒ । पू॒र्णे॒न॒ । य॒च्छ॒तु॒ ॥

धा॒ता । द॒धा॒तु॒ । दा॒शु॒षे॒ । प्रा॒ची॒म् । जी॒वा॒तु॒म् । अ॒क्षि॒ताम् ।

व॒यम् । दे॒व॒स्य॒ । धी॒म॒हि॒ । सु॒ऽम॒ति॒म् । वि॒श्व॒ऽरा॒ध॒सः ॥ २ ॥

धा॒ता । वि॒श्व॒ । वा॒र्या॒ । द॒ध॒तु॒ । प्र॒जा॒ऽका॒मा॒य॒ । दा॒शु॒षे॒ । दुरो॒णे॒ ।

त॒स्मै॒ । दे॒वाः । अ॒मृ॒त॒म् । स॒म् । व्य॒य॒न्तु॒ । वि॒श्वे॒ । दे॒वाः । अ॒दि॒तिः॒ । स॒ज्जो॒षाः ॥ ३ ॥

Savitṛ

VII.16.1 I solicit in every way that impeller Lord's good grace, urging towards truth (satyasavā), really wonderful and preferred by all, which (of that impeller Lord) well-developed and thousand-streamed (sahasra-dhārām) grace the mighty realized soul milks for good fortune (bhagāya).

Savitṛ (Impeller)

VII.17.1 O Lord supreme, O impeller Lord, may you make him grow, and shine into great all round prosperity. Sharpen him, already sharp, even sharper. May all the enlightened ones revel in his happiness.

Dhātṛ etc. (Ordainer)

VII.18.1 May the ordainer Lord, the sovereign ruler the Lord of the living, grant us riches. May He bless us with the full.

VII.18.2 May the Ordainer Lord assign to the sacrificer an ever-flourishing and never-exhausting life. May we receive the friendly grace of the Lord, who has all the riches (viśva rādha saḥ)

VII.18.3 May the ordainer (sustainer) Lord, grant all the desirable things to him, who desirous of progeny, performs sacrifice at his home. May the enlightened ones, and all the bounties of Nature, in accord with the creative power (aditi), bless him with immortality (amṛtam).

धा॒ता रा॒तिः स॒वि॒तेदं जु॒षन्तां प्र॒जाप॑तिर्नि॒धिप॑तिर्नो अ॒ग्निः ।
त्वष्टा॑ वि॒ष्णुः प्र॒जया॑ संर॒राणो य॑ज॒मानाय॑ द्रवि॒णं द॑धातु ॥४॥

धा॒ता । रा॒तिः । स॒वि॒ता । इ॒दम् । जु॒षन्ताम् । प्र॒जाऽप॑तिः । नि॒धिऽप॑तिः । नः । अ॒ग्निः ।
त्वष्टा॑ । वि॒ष्णुः । प्र॒ऽजया॑ । स॒म्ऽर॒राणः । य॑ज॒मानाय॑ । द्रवि॒णम् । द॑धातु ॥ ४ ॥

(१९) एकोनविंशं सूक्तम्

(१-२) दधृचस्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । पर्जन्यः पृथिवी वा देवता । (१) प्रथमचंश्चतुष्पदा भुरिगुष्णिक्, (२) द्वितीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

प्र न॑भस्व पृथिवि भि॒न्द्ही॑दं दि॒व्यं नभः॑ ।
उ॒न्नो दि॒व्यस्य॑ नो धा॒तरी॑शानो वि॒ष्या द॑तिम् ॥१॥
न प्र॑स्त॒ताप॑ न हि॒मो ज॑घान प्र न॑भतां पृथि॒वी जी॑र॒दानुः॑ ।
आप॑श्चिदस्मै धृ॒तमि॒क्षर॑न्ति यत्र सोमः स॒दमि॑त्तत्र भ॒द्रम् ॥२॥

प्र । न॑भस्व । पृथि॒वि । भि॒न्द्हि । इ॒दम् । दि॒व्यम् । नभः॑ ।
उ॒न्नः । दि॒व्यस्य॑ । नः । धा॒तः । ई॒शानः॑ । वि॒ । स्य॑ । द॑तिम् ॥ १ ॥
न । प्र॑न् । त॒ताप॑ । न । हि॒मः । ज॑घान । प्र । न॑भताम् । पृथि॒वी । जी॑र॒दानुः॑ ।
आप॑ः । चि॒त् । अ॒स्मै । धृ॒तम् । इ॒त् । क्ष॑र॒न्ति । यत्र॑ । सोमः॑ । स॒दम् । इ॒त् । तत्र॑ । भ॒द्रम् ॥

(२०) विंशं सूक्तम्

(१) एकचस्यास्य सूक्तस्य ऋषिः । मन्त्रोक्ता देवता । वगती छन्दः ॥

प्र॒जाप॑तिर्जनयति प्र॒जा इ॒मा धा॒ता द॑धातु सु॒मन॑स्यमानः ।
सं॒जाना॑नाः संम॑नसः स॒योन॑यो म॒रिषि॑ पु॒ष्टं पु॒ष्टप॑तिर्दधातु ॥१॥

प्र॒जाऽप॑तिः । ज॒नय॑ति । प्र॒जाः । इ॒माः । धा॒ता । द॑धातु । सु॒मन॑स्यमानः ।
स॒म्ऽजा॑नानाः । स॒म्ऽम॑नसः । स॒योन॑यः । म॒रिषि॑ । पु॒ष्टम् । पु॒ष्टऽप॑तिः । द॑धातु ॥ १ ॥

VII.18.4 May the ordainer (sustainer) Lord, the impeller Lord, the Lord of creatures, the Lord of treasures, the adorable Lord, accept our this offering; may the universal mechanic, the omnipresent Lord, rejoicing in His own creations, grant wealth to the sacrificer.

Pr̥thivī, Parjanyaḥ

VII.19.1 O earth, become drenched with water. Cleave this cloud of the sky asunder. O sustainer Lord, ruling over all, may you open the leather bag (dṛti) of celestial water for us.

VII.19.2 There the summer does not cause burning heat, there the snowy season does not smite, there the life-giving earth (pr̥thivī jīradānuḥ) always remains moistened with water, and the waters (āpaḥ) produce purified butter (ghṛtam) for the sacrificer, wherever there is the herb Soma, there it is always happiness and bliss.

Prajapatiḥ - Dhātṛ

VII.20.1 The Lord of creatures (Prajapati), generates these offsprings. May the sustainer Lord sustain them with His friendly grace. May all these, born of the same womb, be of one mind and one understanding (sumanasya mānaḥ). May the Lord of nourishment bestow nourishment on me.

(२१) एकविंशं सूक्तम्

(१-६) पवृचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । अनुमतिर्देवता । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोरनुष्टुप्, (३) तृतीयायास्त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्या भुरिगनुष्टुप्, (५) पञ्चम्या अगती, (६) षष्ठ्याधातिशाकरगर्भा अगती छन्दांसि ॥

अन्वय नोनुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम् ।

अग्निश्च हव्यवाहनो भवतां दाशुषे मम ॥१॥

अन्विदनुमते त्वं मंससे शं च नस्कृधि ।

जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि ररास्व नः ॥२॥

अनु मन्यतामनुमन्यमानः प्रजावन्तं रयिमक्षीयमाणम् ।

तस्य वयं हेडसि मापि भूम सुमृडीके अस्य सुमतौ स्याम ॥३॥

यत्ते नाम सुहव सुप्रणीतेनुमते अनुमतं सुदानु ।

तेना नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम् ॥४॥

एम यज्ञमनुमतिर्जगाम सुक्षेत्रतायै सुवीरतायै सुजातम् ।

भद्रा ह्यस्याः प्रमतिर्बभूव सेमं यज्ञमवतु देवगोपा ॥५॥

अनुमतिः सर्वमिदं बभूव यत्तिष्ठति चरति यत् च विश्वमेजति ।

तस्यास्ते देवि सुमतौ स्यामानुमते अनु हि मंससे नः ॥६॥

अनु । अथ । नः । अनुऽमतिः । यज्ञम् । देवेषु । मन्यताम् ।

अग्निः । च । हव्यवाहनः । भवताम् । दाशुषे । मम ॥ १ ॥

अनु । इत् । अनुऽमते । त्वम् । मंससे । शम् । च । नः । कृधि ।

जुषस्व । हव्यम् । आऽहुतम् । प्रजाम् । देवि । ररास्व । नः ॥ २ ॥

अनु । मन्यताम् । अनुऽमन्यमानः । प्रजाऽवन्तम् । रयिम् । अक्षीयमाणम् ।

तस्य । वयम् । हेडसि । मा । अपि । भूम । सुमृडीके । अस्य । सुमतौ । स्याम ॥ ३ ॥

यत् । ते । नाम । सुहवम् । सुप्रणीते । अनुऽमते । अनुऽमतम् । सुदानु ।

तेन । नः । यज्ञम् । पिपृहि । विश्ववारे । रयिम् । नः । धेहि । सुभगे । सुवीरम् ॥ ४ ॥

आ । इमम् । यज्ञम् । अनुऽमतिः । जगाम । सुक्षेत्रतायै । सुवीरतायै । सुजातम् ।

भद्रा । हि । अस्याः । प्रमतिः । बभूव । सा । इमम् । यज्ञम् । अवतु । देवगोपा ॥ ५ ॥

अनुऽमतिः । सर्वम् । इदम् । बभूव । यत् । तिष्ठति । चरति । यत् । ऊं इति । च । विश्वम् । एजति ।

तस्याः । ते । देवि । सुमतौ । स्याम । अनुऽमते । अनु । हि । मंससे । नः ॥ ६ ॥

Anumatih - assent

- VII.21.1** May the assent (of the Lord) get this sacrifice of ours approved among the enlightened one today. And may the fire divine become the conveyer of offerings for me, the sacrificer.
- VII.21.2** O ascent (of the Lord), approve (this sacrifice), and grant us peace and happiness. Accept our offered oblations; O shining one, bless us with progeny.
- VII.21.3** May He, the approving Lord, approve for us inexhaustible wealth rich in children. May we never be under His wrath. May we be under His friendly grace, that extreme happiness.
- VII.21.4** O goodly leading assent (of the Lord), what name you have got, easy to invoke, pleasing to all and liberal giver of desired objects, with that, may you bring our this sacrifice to completion. O desired by all, O bringing good fortune, may you bestow on us wealth rich in brave sons (subhage suvīram).
- VII.21.5** The assent (of the Lord) has come to this well-conceived sacrifice for making our fields rich and our sons brave. Benign has been her care for us. May she, the protector of the enlightened ones(devagopā), protect this sacrifice.
- VII.21.6** The assent (of the Lord) has ever been all this whatever stands still, or moves, and also whatever makes all move, as such, O divine assent, may we be always in your good grace; may you always accord approval to us.

(२२) द्वाविंशं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । आत्मा देवता । पराशकरी विराङ्गर्भा जगती छन्दः ॥

स॒मेत॒ विश्वे॒ वच॑सा॒ पति॑ दि॒व॒ ए॒कं॒ वि॒भूर॑ति॒थि॒र्जना॑नाम् ।

स पु॒र्व्यो नू॒तन॑मा॒विवा॑सत्तं वर्त॑निरनु॒ वावृ॑त॒ एक॑मित्पुरु ॥१॥

सम्ऽएत॑ । विश्वे॑ । वच॑सा । पति॑म् । दि॒वः । ए॒कः । वि॒ऽभूः । अति॑थिः । जना॑नाम् ।

सः । पु॒र्व्यः । नू॒तन॑म् । आ॒ऽविवा॑सत् । तम् । वर्त॑निः । अनु॑ । वावृ॑ते । एक॑म् । इत् । पुरु ॥१॥

(२३) त्रयोविंशं सूक्तम्

(१-२) दृष्टवस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । मन्त्रोक्ता देवता । (१) प्रथमर्चो द्विषवैष्णवसामा विराङ्गापत्री, (२) द्वितीयायाश्च त्रिषदानुष्टुप् छन्दसी ॥

अ॒यं स॒हस्र॑मा नो॒ दृ॒शे क॑वी॒नां म॒ति॒ज्योति॑र्वि॒धर्म॑णि ॥१॥

ब्र॒ध्नः स॒मीची॑रुष॒सः स॒मैर॑यन् ।

अ॒रेप॑सः स॒चैत॑सः स्व॒सरे॑ म॒न्युम॑त्तमा॒श्रिते॑ गोः ॥२॥

अ॒यम् । स॒हस्र॑म् । आ । नः । दृ॒शे । क॒वी॒नाम् । म॒तिः । ज्योति॑ः । वि॒ऽधर्म॑णि ॥ १ ॥

ब्र॒ध्नः । स॒मीची॑ः । उ॒षसः॑ । सम् । ऐ॒र॒यन् ।

अ॒रेप॑सः । स॒ऽचैत॑सः । स्व॒सरे॑ । म॒न्युम॑त्ऽतमाः । चि॒ते । गोः ॥ २ ॥

(२४) चतुर्विंशं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य यम ऋषिः । दुःस्वप्ननाशनं देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

दौ॒र्ष्व॒ण्यं दौ॒र्जी॑वित्यं रक्षो॑ अ॒भ्वमि॑रा॒ग्यः ।

दु॒र्णाम्नीः॑ सर्वा॑ दु॒र्वाच॑स्ता अ॒स्मन्ना॑शयामसि ॥१॥

दौऽर्ष्व॑ण्यम् । दौऽर्जी॑वित्यम् । रक्षो॑ः । अ॒भ्व॑म् । अ॒रा॒ग्यः ।

दुऽर्णाम्नीः॑ । सर्वा॑ः । दुऽर्वा॑चः । ताः । अ॒स्मत् । ना॒शया॑मसि ॥ १ ॥

(२५) पञ्चविंशं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । सविता देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

यन्न॑ इन्द्रो॒ अख॑नद्यदु॒भिर्वि॑श्वे दे॒वा म॑रुतो॒ यत्स्व॑र्काः ।

तदु॒स्मभ्य॑ स॒विता॑ सत्य॒धर्मा॑ प्र॒जाप॑तिरनु॒मति॑नि यच्छात् ॥१॥

यत् । नः । इन्द्रः॑ । अख॑नत् । यत् । अ॒ग्निः । वि॑श्वे । दे॒वाः । म॑रुतः । यत् । सु॒ऽअ॒र्काः ।

तत् । अ॒स्मभ्य॑म् । स॒विता॑ । सत्य॒धर्मा॑ । प्र॒जाप॑तिः । अनु॑ऽमतिः । नि । यच्छा॑त् ॥ १ ॥

Ātman

- VII.22.1** Come all together with your words of praises to the Lord of the heaven, the unique, the sovereign, and the guest of the people. He, the ancient one, resides in the new ones. Numerous paths lead to Him, the one only (ekam-it).

Līṅgoktāḥ - Bradhnaḥ

- VII.23.1** For our vision, He (appears in a) thousand (ways). He is the genius of the visionaries, an illuminating light for various purpose.

- VII.23.2** This bright one urges forth the successive dawns, free from blemish, arousing ones, and the most zealous, for directing the sense-organs in their several actions.

Duḥ - śvapna - nāśanam - Dispelling evil dreams

- VII.24.1** Bad dreams, bad living, injurious germs, poverty and miseries, ill-named (durṇāmnī) ill-tongued (durvācas) all of them we drive away from us.

Savitṛ

- VII.25.1** What the resplendent and the adorable Lord, all the bounties of Nature and the mighty cloud-bearing winds (Maruts) have dug up for us, may the impeller Lord of true ordinances, the Lord of creatures, the accorder of assent assign that to us.

(२६) पश्चिमं सूक्तम्

(१-२) हृषीकेशस्य सूक्तस्य मेधातिथिकेषिः । विष्णुर्देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

ययोरोजसा स्कभिता रजांसि यौ वीर्यैर्वीरतमा शर्विष्ठा ।
 यौ पत्येते अप्रतीतौ सहोभिर्विष्णुमगन्वरुणं पूर्वहृतिः ॥१॥
 यस्येदं प्रदिशि यद्विरोचते प्र चानति वि च चष्टे शचीभिः ।
 पुरा देवस्य धर्मणा सहोभिर्विष्णुमगन्वरुणं पूर्वहृतिः ॥२॥

ययोः । ओजसा । स्कभिता । रजांसि । यौ । वीर्यैः । वीरतमा । शर्विष्ठा ।
 यौ । पत्येते । इति । अप्रतिइतो । सहःऽभिः । विष्णुम् । अगन् । वरुणम् । पूर्वहृतिः ।
 यस्य । इदम् । प्रदिशि । यत् । विरोचते । प्र । च । अनति । वि । च । चष्टे । शचीभिः ।
 पुरा । देवस्य । धर्मणा । सहःऽभिः । विष्णुम् । अगन् । वरुणम् । पूर्वहृतिः ॥२॥

(२७) सप्तविंशं सूक्तम्

(१-८) भर्गवस्य सूक्तस्य मेधातिथिकेषिः । विष्णुर्देवता । (१, ८) प्रथमाष्टम्योर्कचोस्त्रिष्टुप् ,

(२) द्वितीयायास्त्रिष्टुप् विराड्गायत्री, (३) तृतीयायास्त्रिष्टुप् विराट्

शक्ती, (४-७) चतुर्थ्यादिचतसृणाञ्च गायत्री छन्दांसि ॥

विष्णोर्नु कं प्रा वोचं वीर्याणि यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।
 यो अस्कभायदुत्तरं सुधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥१॥
 प्र तद्विष्णुं स्तवते वीर्याणि मृगो न भीमः कुचुरो गिरिष्ठाः ।
 परावत् आ जगम्यात्परस्याः ॥२॥
 यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वाधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ।
 उरु विष्णो वि क्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि ।
 घृतं घृतयोने पिव प्रप्र यज्ञपतिं तिर ॥३॥

विष्णोः । नु । कम् । प्र । वोचम् । वीर्याणि । यः । पार्थिवानि । विममे । रजांसि ।
 यः । अस्कभायत् । उत्तरम् । सुधस्थम् । विचक्रमाणः । त्रेधा । उरुगायः ॥ १ ॥
 प्र । तत् । विष्णुः । स्तवते । वीर्याणि । मृगः । न । भीमः । कुचुरः । गिरिस्थाः ।
 परावत् । आ । जगम्यात् । परस्याः ॥ २ ॥

यस्य । उरुषु । त्रिषु । विक्रमणेषु । अधिक्षियन्ति । भुवनानि । विश्वा ।
 उरु । विष्णो इति । वि । क्रमस्व । उरु । क्षयाय । नः । कृधि ।
 घृतम् । घृतयोने । पिव । प्रप्र । यज्ञपतिम् । तिर ॥ ३ ॥

Viṣṇuḥ

VII.26.1 With my first prayers, I approach the sacrifice (Viṣṇuṃ) and the venerable Lord, with whose power these worlds are kept steady; and who are most brave and most mighty in their strength; who rule over this universe; and who are unchallengeable in their resistless might. (Also Yv. V.59)

VII.26.2 With my first prayers, I approach the sacrifice (Viṣṇu) and the venerable Lord, under whose direction is all this that shines and breathes and sees with the powers, and strengths according to the ancient law of the Lord.

Viṣṇuḥ

VII.27.1 Earnestly I glorify the mighty deeds of the all-pervading God, who has made the terrestrial bodies, who is highly glorified and who upholds the extensive cosmos, possessed of three types of motions of translation, of rotation and the vibration. (Also Rg. X.154.1)

VII.27.2 The all-pervading God has been dominating by His powers like a sturdy wild mountain lion (mr̥go nabhīmāḥ kuvaro gir̥ṣṭhaḥ). May He come hither from the distance beyond the remotest distance. (Also Rg. X.154.2; Rg. X.130.2)

VII.27.3 Within whose three-extended paces, all these beings are covered, O sacrifice, spend far and wide. Make ample space for our living. O fire, born of melted butter (ghṛtayone), consume melted butter to your heart's desire. Make the sacrificer prosper, (Also Rg. X.154.2 and Yv. V.38)

इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदा । समूढमस्य पांसुरे ॥४॥
 त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः । इतो धर्माणि धारयन् ॥५॥
 विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो ब्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥६॥
 तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः । द्विविचक्षुराततम् ॥७॥
 दिवो विष्ण उत वा पृथिव्या महो विष्ण उरोरन्तरिक्षात् ।
 हस्तौ पृणस्व बहुभिर्वसव्यैराप्रयच्छ दक्षिणादोत स्रव्यात् ॥८॥

इदम् । विष्णुः । वि । चक्रमे । त्रेधा । नि । दधे । पदा । समूढम् । अस्य । पांसुरे ॥
 त्रीणि । पदा । वि । चक्रमे । विष्णुः । गोपाः । अदाभ्यः । इतः । धर्माणि । धारयन् ॥
 विष्णोः । कर्माणि । पश्यत । यतः । ब्रतानि । पस्पशे । इन्द्रस्य । युज्यः । सखा ॥६॥
 तत् । विष्णोः । परमम् । पदम् । सदा । पश्यन्ति । सूरयः । द्विविद्वि । चक्षुः । आततम् ॥
 दिवः । विष्णो इति । उत । वा । पृथिव्याः । महः । विष्णो इति । उरोः । अन्तरिक्षात् ।
 हस्तौ । पृणस्व । बहुभिः । वसव्यैः । आप्रयच्छ । दक्षिणात् । आ । उत । स्रव्यात् ।

(२८) अष्टाविंशं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य भेषातिथिर्कपिः । इडा देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

इडेवास्मौ अनु वस्तां ब्रतेन यस्याः पदे पुनते देवयन्तः ।

घृतपदी शक्नी सोमपृष्ठोप यज्ञमस्थित वैश्वदेवी ॥१॥

इडा । एव । अस्मान् । अनु । वस्ताम् । ब्रतेन । यस्याः । पदे । पुनते । देवयन्तः ।
 घृतपदी । शक्नी । सोमपृष्ठा । उप । यज्ञम् । अस्थित । वैश्वदेवी ॥ १ ॥

- VII.27.4** The omnipresent and the all powerful God dominates over all the three regions, earth, mid-region and the celestial. His one step is rooted in the deep dark mystery, beyond the knowledge of mankind. (Also Rg. X.22.17)
- VII.27.5** The omnipresent God, the preserver of the indomitable, created three regions, the earth, mid-region and the celestial. He sustains and preserves the sanctity of all vital functions that keep life ticking. (Also Rg. X.22.18)
- VII.27.6** Behold the marvellous creations of omnipresent God who fulfills our noble aspirations. He is a true friend of the soul. (Also Rg. X.22.19)
- VII.27.7** The wise and true seekers realize God through meditation within their own self; they see Him vividly as the eye ranges over the sky. (Also Rg. X.22.20)
- VII.27.8** O sun-divine, whether from heaven, or from earth, or from the vast and wide-spread interspace, fill your two hands, O sun-divine, with plentiful treasures and grant to us with your right hand and with the left as well (daksināt-savyāt). (Also Yu. V.19)

Idā

- VII.28.1** May the sacred speech (idā) dwell here with us according to her vow; she, in whose abode the pious people purify themselves. May she, dripping fatness from her words, capable and full of devotional bliss, addressed to all the enlightened ones, be present at this sacrifice.

(२९) एकोनविंशं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य मेधातिथिर्ऋषिः । वेदो देवता । विष्टुप् छन्दः ॥

वेदः स्वस्तिर्द्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्ति ।

हविष्कृतो यज्ञिया यज्ञकामास्ते देवासो यज्ञमिमं जुषन्ताम् ॥१॥

वेदः । स्वस्तिः । द्विघ्नः । स्वस्तिः । परशुः । वेदिः । परशुः । नः । स्वस्ति ।
हविःकृतः । यज्ञियाः । यज्ञकामाः । ते । देवासः । यज्ञम् । इमम् । जुषन्ताम् ॥ १ ॥

(३०) त्रिंशं सूक्तम्

(१-२) द्विघ्नस्यास्य सूक्तस्य मेधातिथिर्ऋषिः । मन्त्रोक्ता देवता । विष्टुप् छन्दः ॥

अग्नाविष्णु महि तद्धां महित्वं पाथो घृतस्य गुह्यस्य नाम ।

दमेदमे सप्त रत्ना दधानौ प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्यात् ॥१॥

अग्नाविष्णु महि धाम प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणौ ।

दमेदमे सुष्टुत्या वावृधानौ प्रति वां जिह्वा घृतमुचरण्यात् ॥२॥

अग्नाविष्णु इति । महि । तत् । वाम् । महित्वम् । पाथः । घृतस्य । गुह्यस्य । नाम ।
दमेदमे । सप्त । रत्ना । दधानौ । प्रति । वाम् । जिह्वा । घृतम् । आ । चरण्यात् ॥
अग्नाविष्णु इति । महि । धाम । प्रियम् । वाम् । वीथः । घृतस्य । गुह्या । जुषाणौ ।
दमेदमे । सुष्टुत्या । वावृधानौ । प्रति । वाम् । जिह्वा । घृतम् । उत । चरण्यात् ॥ २ ॥

(३१) एकविंशं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य दृग्वह्निरा ऋषिः । द्यावापृथिव्यौ मन्त्रोक्ता वा देवताः । दृहती छन्दः ॥

स्वाक्तं मे द्यावापृथिवी स्वाक्तं मित्रो अकरयम् ।

स्वाक्तं मे ब्रह्मणस्पतिः स्वाक्तं सविता करत् ॥१॥

सुडआक्तम् । मे । द्यावापृथिवी इति । सुडआक्तम् । मित्रः । अकः । अयम् ।
सुडआक्तम् । मे । ब्रह्मणः । पतिः । सुडआक्तम् । सविता । करत् ॥ १ ॥

(३२) द्वाविंशं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य दृग्वह्निरा ऋषिः । इन्द्रो देवता । अरिक्विष्टुप् छन्दः ॥

इन्द्रोतिभिर्बहुलाभिर्नो अद्य यावच्छ्रेष्ठाभिर्मघवज्झर जिन्व ।

यो नो द्वेष्ट्यधरः सस्पदीष्ट यमुं द्विष्मस्तमुं प्राणो जहातु ॥१॥

इन्द्र । ऊतिभिः । बहुलाभिः । नः । अद्य । यावत्श्रेष्ठाभिः । मघवज्झर । शूर । जिन्व ।
यः । नः । द्वेष्टि । अधरः । सः । पदीष्ट । यम् । ऊं इति । द्विष्मः । तम् । ऊं इति । प्राणः । जहातु ॥

Vedaḥ (Broom)

VII.29.1 May the grass-broom (veda: used for cleansing the sacrificial place) be nice; may the tree-falling mace (drughṇaḥ) be nice; may the sickle (paraśu), the altar (vediḥ) and the hatchet (paraśu) be nice to us. May the enlightened ones, who make offerings, who are pious and willing to perform sacrifice, revel in this sacrifice.

Agnā - Viṣṇu (pair)

VII.30.1 O fire divine, and O sacrifice, (really) great is your that renown; both of you drink the mystic purified butter, bestowing seven treasures in each and every home. May the tongue of both of you taste that (mystic) purified butter at every sacrifice.

Dyāvā - pṛthivī (pair)

VII.30.2 O fire divine and O sacrifice, greatly pleasing in your abode, you partake of the mystic purified butter relishing it, growing strong in each and every house (dame-dame) goodly with praises (su stutyā) may the tongue of both of you taste that (mystic) purified butter.

Dyāvā - pṛthivī (pair)

VII.31.1 May the heaven and earth anoint (svākta) my vision well. May this friendly Sun anoint well. May the Lord of knowledge anoint well and may the impeller Lord make it well-anointed.

Indraḥ

VII.32.1 O resplendent Lord, bounteous and brave, with your plentiful finest aids, may you encourage us today. Whoever hastes us, may he succumb; may the life leave him whom we hate.

(३३) वयस्त्रिंशं सूक्तम्

(१) एकवर्त्स्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । आयुर्वेवता । मनुष्यो छन्दः ॥

उप प्रियं पनिप्रतं युवानमाहुतीवृधम् ।

अगन्म बिभ्रतो नमो दीर्घमायुः कृणोतु मे ॥१॥

उप । प्रियम् । पनिप्रतम् । युवानम् । आहुतिऽवृधम् ।

अगन्म । बिभ्रतः । नमोः । दीर्घम् । आयुः । कृणोतु । मे ॥ १ ॥

(३४) चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

(१) एकवर्त्स्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । मरुदादयो देवताः । पथ्यापङ्क्तिछन्दः ॥

सं मां सिञ्चन्तु मरुतः सं पूषा सं बृहस्पतिः ।

सं मायमग्निः सिञ्चतु प्रजया च धनेन च दीर्घमायुः कृणोतु मे ॥१॥

सम् । मा । सिञ्चन्तु । मरुतः । सम् । पूषा । सम् । बृहस्पतिः ।

सम् । मा । अयम् । अग्निः । सिञ्चतु । प्रजया । च । धनेन । च । दीर्घम् । आयुः । कृणोतु । मे ॥

(३५) पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

(१) एकवर्त्स्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । जातवेदा देवता । जगती छन्दः ॥

अग्नें जातान्प्र णुदा मे सपत्नान्प्रत्यजाताञ्जातवेदो नुदस्व ।

अधस्पदं कृणुष्व ये पृतन्यवोनागसस्ते वयमर्दितये स्याम ॥१॥

अग्नें । जातान् । प्र । नुद । मे । सपत्नान् । प्रति । अजातान् । जातऽवेदः । नुदस्व ।

अधऽस्पदम् । कृणुष्व । ये । पृतन्यवः । अनागसः । ते । वयम् । अर्दितये । स्याम ॥ १ ॥

(३६) षड्विंशं सूक्तम्

(१-३) त्वत्स्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । जातवेदा देवता । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्कचोरनुष्टुप् ।

(३) कृतीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

प्रान्यान्तपत्नान्तसहसा सहस्व प्रत्यजाताञ्जातवेदो नुदस्व ।

इदं राष्ट्रं पिपूहि सौभगाय विश्व एतमनु मदन्तु देवाः ॥१॥

इमा यास्ते शतं हिराः सहस्रं धमनीरुत ।

तासौ ते सर्वीसामहमश्मना बिलमप्यधाम् ॥२॥

प्र । अन्यान् । सपत्नान् । सहसा । सहस्व । प्रति । अजातान् । जातऽवेदः । नुदस्व ।

इदम् । राष्ट्रम् । पिपूहि । सौभगाय । विश्वे । एतम् । अनु । मदन्तु । देवाः ॥१॥

इमाः । याः । ते । शतम् । हिराः । सहस्रम् । धमनीः । उत ।

नामाम् । ते । सर्वीसाम् । अहम् । अश्मना । बिलम् । अपि । अधाम् ॥ २ ॥

Āāyuh

- VII.33.1** Bringing homage, we approach the adorable Lord, dear to us; worthy of praise, youthful, augments of offerings; may he make my life-span long.

Marutaḥ, Pūṣan, Bṛhaspatiḥ and Agniḥ

- VII.34.1** May the cloud-bearing winds sprinkle (siñeantu) properly, may the nourisher, and the Lord supreme sprinkle me profusely with progeny and wealth; may this fire divine make my life span long.

Jātavedāḥ

- VII.35.1** O adorable Lord, drive away our rivals, who are born; and prevent those who are yet to be born, O omniscient. Put them under foot who want to invade us. May we, the sinless, be favoured with your creative power. (Also Yv. XV.2)

Jātavedāḥ

- VII.36.1** With over-powering might, may you subdue other rivals. May you hit back even those, who are yet unborn. May you make this kingdom flourish to prosperity. May all the enlightened ones rejoice along with him (the sacrificer).

- VII.36.2** Of the hundred veins (hirā) that you have, and of the thousand arteries (dhamanī), the holes in all of them, I cover up with a stone-plaster (aśmanā).

परं योनेरवरं ते कृणोमि मा त्वा प्रजाभि भुम्नोत सूरुः ।
अस्वः॑ त्वाप्रजसं कृणोम्यश्मानं ते अपिधानं कृणोमि ॥३॥

परम् । योनेः । अवरम् । ते । कृणोमि । मा । त्वा । प्रजा । अभि । भुत् । मा । उत । सूरुः ।
अस्वम् । त्वा । अप्रजसम् । कृणोमि । अश्मानम् । ते । अपिधानम् । कृणोमि ॥ ३ ॥

(३७) सप्तत्रिंशं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अग्नि देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

अक्ष्यौ नौ मधुसंकाशे अनीकं नौ समञ्जनम् ।
अन्तः कृणुष्व मां हृदि मन इन्नौ सहासति ॥१॥

अक्ष्यौ । नौ । मधुसंकाशे इति मधुसंकाशे । अनीकम् । नौ । समञ्जनम् ।
अन्तः । कृणुष्व । माम् । हृदि । मनः । इत् । नौ । सह । असति ॥ १ ॥

(३८) अष्टात्रिंशं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । मन्त्रोक्ता देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

अभि त्वा मनुजातेन दधामि मम वाससा ।
यथासो मम केवलो नान्यासां कीर्तयाश्चन ॥१॥

अभि । त्वा । मनुजातेन । दधामि । मम । वाससा ।
यथा । अमः । मम । केवलः । न । अन्यासाम् । कीर्तयाः । चन ॥ १ ॥

(३९) एकोनवत्वारिंशं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । आसुरीवनस्पतिर्देवता । (१-२, ४-५) प्रथमाद्वितीयाचतुर्थी-
पञ्चमीनाम्बुचामनुष्टुप्, (३) कृतीयायाश्च चतुष्पदोष्पिक् छन्दसी ॥

इदं खनामि भेषजं मापश्यमभिरुदम् ।
परायतो निवर्तनमायतः प्रतिनन्दनम् ॥१॥
येना निचक्र आसुरीन्द्रं देवेभ्यस्परि ।
तेना नि कुर्वे त्वामहं यथा तेसानि सुप्रिया ॥२॥

इदम् । खनामि । भेषजम् । माम्ऽपश्यम् । अभिऽरुदम् ।

पराऽयतः । निऽवर्तनम् । आऽयतः । प्रतिऽनन्दनम् ॥ १ ॥

येन । निऽचक्रे । आसुरी । इन्द्रम् । देवेभ्यः । परि ।

तेन । नि । कुर्वे । त्वाम् । अहम् । यथा । ते । असानि । सुऽप्रिया ॥ २ ॥

VII.36.3 What is far from your womb, that I bring close to it. May not the progeny, nor even the Sun over-whelm you. I make you have an offspring overflowing with life. I make the stone your mattress (apīdhānam).

Akṣi - Manas

VII.37.1 May the eyes of both of us be shining sweet. May our faces be attracting to each other. May you place me within your heart. May our minds remain united for ever.

Vāsaḥ - Cloth

VII.38.1 I clothe you with my cloth, closely fitting you, so that you shall be mine alone and shall not even talk of others (women).

Vanaspatiḥ - Āsurī

VII.39.1 I dig up this medicinal herb, which will make my beloved look at me and weep bitterly. It causes one going away (parāyataḥ) to return (nirvatanam) and greets (pratinandanam) (āyataḥ) one.

VII.39.2 Wherewith the power of life-enjoyers (āsurī) draws the resplendent self close to her snatching him from the enlightened ones, with the same (herb), I draw you close to me, so that I may be very dear (supriyā) to you.

प्रतीची सोममसि प्रतीच्युत सूर्यम् ।
 प्रतीची विश्वान्देवान्तां त्वाच्छावदामसि ॥३॥
 अहं वदामि नेत्वं सुभायामह त्वं वद ।
 ममेदसस्त्वं केवलो नान्यासां कीर्तयाश्चन ॥४॥
 यदि वासि तिरोजनं यदि वा नद्यस्तिरः ।
 इयं ह मह्यं त्वामोषधिर्वहेव न्यानयत् ॥५॥

प्रतीची । सोमम् । असि । प्रतीची । उत । सूर्यम् ।
 प्रतीची । विश्वान् । देवान् । ताम् । त्वा । अच्छावदामसि ॥ ३ ॥
 अहम् । वदामि । न । इत् । त्वम् । सुभायाम् । अह । त्वम् । वद ।
 मम । इत् । असः । त्वम् । केवलोः । न । अन्यासाम् । कीर्तयाः । चन ॥ ४ ॥
 यदि । वा । असि । तिरः । जनम् । यदि । वा । नद्यः । तिरः ।
 इयम् । ह । मह्यम् । त्वाम् । ओषधिः । बद्ध्वा । नि । आनयत् ॥ ५ ॥

(४०) चत्वारिंशं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य प्रत्यक्ष्य कषिः । मन्त्रोक्ता देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

दिव्यं सुपूर्णं पयसं बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम् ।
 अभीपतो वृष्टया तर्पयन्तमा नो गोष्ठे रयिष्ठां स्थापयाति ॥१॥

दिव्यम् । सुपूर्णम् । पयसम् । बृहन्तम् । अपाम् । गर्भम् । वृषभम् । ओषधीनाम् ।
 अभीपतः । वृष्टया । तर्पयन्तम् । आ । नः । गोऽस्थे । रयिऽस्थाम् । स्थापयाति ॥ १ ॥

(४१) एकचत्वारिंशं सूक्तम्

(१-२) वृष्ट्यास्य सूक्तस्य प्रत्यक्ष्य कषिः । सरस्वाम् देवता । (१) प्रथमर्षो भुरिन्द्रिष्टुप् ,

(२) द्वितीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रत उपतिष्ठन्त आपः ।
 यस्य व्रते पुष्टपतिर्निविष्टस्तं सरस्वन्तमवसे हवामहे ॥१॥

यस्य । व्रतम् । पशवः । यन्ति । सर्वे । यस्य । व्रते । उपतिष्ठन्ते । आपः ।
 यस्य । व्रते । पुष्टपतिः । निविष्टः । तम् । सरस्वन्तम् । अवसे । हवामहे ॥ १ ॥

VII.39.3 O herb, you are turned towards the moon; turned towards the Sun also; turned towards all the bounties of Nature. You as such, we praise and address you.

VII.39.4 Here I shall speak and you shall not. You can speak in the assembly. You are mine and mine alone (kevalah). Do not even talk of other women.

VII.39.5 Even if you are away from men (at some traceable place), or even if you go across the rivers away from me, this herb will bring you, as if tied and bound fast.

Mantroktāh (Mentioned in the verse)

VII.40.1 May the resplendent Lord settle the celestial beautiful flier (suparṇa), laden with water, huge, showerer of waters and impregnator of plants, satisfying all longing for water with rain, standing amid riches, at our cow-stall (goṣṭhe).

Sarasvān

VII.41.1 Whose law all the animals follow; under whose law the waters mingle; under whose law the lord of nourishment is placed-Him the Lord of vitality (Sarasvān), we invoke for protection.

आ प्रत्यञ्चं दाशुषे दाश्वंसं सरस्वन्तं पुष्टपतिं रयिष्ठाम् ।
रायस्पोषं श्रवस्यु वसना इह हुवेम सदनं रयीणाम् ॥२॥

आ । प्रत्यञ्चम् । दाशुषे । दाश्वंसम् । सरस्वन्तम् । पुष्टऽपतिम् । रयिऽस्थाम् ।
रायः । पोषम् । श्रवस्युम् । वसनाः । इह । हुवेम । सदनम् । रयीणाम् ॥ २ ॥

(४२) द्विचत्वारिंशं सूक्तम्

(१-२) इष्टुषस्यास्य सूक्तस्य प्रत्यक्ष्य कपिः । श्वेनो देवताः । (१) प्रथमर्चो जगती, (२) द्वितीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

अति धन्वा न्यत्यपस्तर्द श्येनो नृचक्षा अवसानदर्शः ।
तरन्विश्वान्यवरा रजांसीन्द्रेण सख्या शिव आ जगम्यात् ॥१॥
श्येनो नृचक्षा दिव्यः सुपर्णः सहस्रपाच्छतयोनिर्वयोधाः ।
स नो नि यच्छादसु यत्पराशृतमस्माकमस्तु पितृषु स्वधावत् ॥२॥

अति । धन्वानि । अति । अपः । ततर्द । श्येनः । नृचक्षाः । अवसानऽदर्शः ।
तरन् । विश्वानि । अवरा । रजांसि । इन्द्रेण । सख्या । शिवः । आ । जगम्यात् ॥ १ ॥
श्येनः । नृचक्षाः । दिव्यः । सुऽपर्णः । सहस्रऽपात् । शतऽयोनिः । वयोऽधाः ।
स । नः । नि । यच्छात् । वसु । यत् । पराऽशृतम् । अस्माकम् । अस्तु । पितृषु । स्वधाऽवत् ॥

(४३) त्रिचत्वारिंशं सूक्तम्

(१-२) इष्टुषस्यास्य सूक्तस्य प्रत्यक्ष्य कपिः । मन्त्रोक्त देवताः । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

सोमारुद्रा वि बृहत् विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश ।
बाधेथां दुरं निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुक्तमस्मत् ॥१॥
सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मद्विधा तनूषु भेषजानि धत्तम् ।
अव स्यत् मुञ्चतं यन्नो असत्तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत् ॥२॥

सोमारुद्रा । वि । बृहत् । विषूचीम् । अमीवा । या । नः । गयम् । आऽविवेश ।
बाधेथाम् । दुरम् । निर्ऋतिम् । पराचैः । कृतम् । चित् । एनः । प्र । मुमुक्तम् । अस्मत् ॥ १ ॥
सोमारुद्रा । युवम् । एतानि । अस्मत् । विश्वा । तनूषु । भेषजानि । धत्तम् ।
अव । स्यत् । मुञ्चतम् । यत् । नः । असत् । तनूषु । बद्धम् । कृतम् । एनः । अस्मत् ॥ २ ॥

VII.41.2 We, living here in plenty of riches, call Him, the Lord of vitality, a bestower coming towards a sacrificer, the Lord of nourishment, standing amid riches, granter of glory, and abode of riches.

Śyenaḥ

VII.42.1 The Sun (śyena) falcon, observer of men, shower of result of their action, sweeps over deserts and over waters. May He, the propitious, come here with His companion, the resplendent Lord, passing over all the lower realms of the midspace.

VII.42.2 The Sun (śyena) falcon, observer of men, the celestial beauteous flier, thousand-rayed, hundred-wombbed, granter of vigour; may He grant us the wealth, which has been taken away from us. May it be a sustaining oblation for our elders (pitṛṣu)

Soma and Rudra (Pair)

VII.43.1 O Lord blissful (Soma) and terrible (Rudra), may you tear asunder and drive away the disease, which has entered our house. May you chase the perdition (nir-ṛti) far away. May you also remove from us the defects which it has caused.

VII.43.2 O Lord blissful and terrible, may both of you apply to our bodies all these remedies. May you flush out what is bad in us and remove from us the defects caused (by the disease) which is sticking to our bodies still.

(४४) षड्वत्वारिंशं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य षष्ठ्यं ऋषिः । पाण्डेयता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

शिवास्तु एका अशिवास्तु एकाः सर्वा विभर्षि सुमनस्यमानः ।
तिष्ठो वाचो निहिता अन्तरस्मिन्तासामेका वि पपातातु घोषम् ॥१॥

शिवाः । ते । एकाः । अशिवाः । ते । एकाः । सर्वाः । विभर्षि । सुमनस्यमानः ।
तिष्ठः । वाचः । निहिताः । अन्तः । अस्मिन् । तासाम् । एका । वि । पपात । अनु । घोषम् ॥१॥

(४५) षड्वत्वारिंशं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य षष्ठ्यं ऋषिः । मन्त्रोक्त देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनयोः ।
इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम् ॥१॥

उभा । जिग्यथुः । न । परा । जयेथे इति । न । परा । जिग्ये । कतरः । चन । एनयोः ।
इन्द्रः । च । विष्णो इति । यत् । अपस्पृधेथाम् । त्रेधा । सहस्रम् । वि । तत् । ऐरयेथाम् ॥१॥

(४६) षड्वत्वारिंशं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य षष्ठ्यं ऋषिः । अेषर्ष देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

जनाद्विश्वजनीनात्सिन्धुतस्पर्याधृतम् ।
दुरात्त्वा मन्य उद्भृतमीर्ष्याया नाम भेषजम् ॥१॥

जनात् । विश्वजनीनात् । सिन्धुतः । परि । आधृतम् ।
दुरात् । त्वा । मन्ये । उत्धृतम् । ईर्ष्यायाः । नाम । भेषजम् ॥ १ ॥

(४७) सप्तवत्वारिंशं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य षष्ठ्यं ऋषिः । मन्त्रोक्त देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

अग्नेरिवास्य दहतो दावस्य दहतः पृथक् ।
एतामेतस्येर्ष्यामुन्नामिमिव शमय ॥१॥

अग्नेःइव । अस्य । दहतः । दावस्य । दहतः । पृथक् ।
एताम् । एतस्य । ईर्ष्याम् । उन्ना । अग्निम्इव । शमय ॥ १ ॥

Vak - Speech

VII.44.1 Some of your speeches are benign (śivāḥ) some others of your speeches are malign. You bear them all with friendly mind. Three types of speeches (tisro vācaḥ) are placed secretly within this body. One of them comes out as audible sound (ghoṣam).

Indraḥ and Viṣṇuḥ (Pair)

VII.45.1 Both of them win; they two are never defeated. Neither of them has ever been vanquished. O resplendent Lord (Indra) and O sacrifice (Viṣṇu), when you complete, you scatter thousands in three (tredhā) directions.

Driving out of Malice (Īrṣyā)

VII.46.1 You have been brought from a land across the ocean inhabited by multiracial-people. Brought from far away as you are, I consider you a remedy for jealousy.

VII.47.1 May you (O remedy), quell down this jealousy of this man burning like fire and burning each and every thing like a forest-fire, as they quench fire with water.

(४८) अष्टपत्वारिंशं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । मन्त्रोक्ता देवताः । (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्ऋषोर्युष्टुप्,

(३) द्वितीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

सिनीवालि पृथुस्तुके या देवानामसि स्वसा ।

जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिष्टि नः ॥१॥

या सुवाहुः स्वङ्गुरिः सुषूमा बहुसवरी ।

तस्यै विस्पत्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन ॥२॥

या विस्पतीन्द्रमसि प्रतीची सहस्रस्तुकाभियन्ती देवी ।

विष्णोः पत्नि तुभ्यं राता हवींषि पतिं देवि राधसे चोदयस्व ॥३॥

सिनीवालि । पृथुस्तुके । या । देवानाम् । असि । स्वसा ।

जुषस्व । हव्यम् । आऽहुतम् । प्रऽजाम् । देवि । दिदिष्टि । नः ॥ १ ॥

या । सुऽवाहुः । सुऽअङ्गुरिः । सुऽसूमा । बहुऽसवरी ।

तस्यै । विस्पत्यै । हविः । सिनीवाल्यै । जुहोतन ॥ २ ॥

या । विस्पती । इन्द्रम् । असि । प्रतीची । सहस्रस्तुका । अभियन्ती । देवी ।

विष्णोः । पत्नि । तुभ्यम् । राता । हवींषि । पतिम् । देवि । राधसे । चोदयस्व ॥ ३ ॥

(४९) एकोनपञ्चाशं सूक्तम्

(१-२) वृषस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । मन्त्रोक्ता देवताः । (१) प्रथमयो

अगती, (२) द्वितीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

कुहं देवीं सुकृतं विद्मनापसमस्मिन्यज्ञे सुहवा जोहवीमि ।

सा नो रयि विश्ववारं नि यच्छाहदातु वीरं शतदायमुक्थ्यम् ॥१॥

कुहर्देवानाममृतस्य पत्नी हव्या नो अस्य हविषो जुषेत ।

भृणोतु यज्ञमुशती नो अद्य रायस्पोषं चिकितुषी दधातु ॥२॥

कुहम् । देवीम् । सुऽकृतम् । विद्मनाऽअपसम् । अस्मिन् । यज्ञे । सुऽहवा । जोहवीमि ।

सा । नः । रयिम् । विश्वऽवारम् । नि । यच्छात् । ददातु । वीरम् । शतऽदायम् । उक्थ्यम् ॥

कुहः । देवानाम् । अमृतस्य । पत्नी । हव्या । नः । अस्य । हविषः । जुषेत ।

भृणोतु । यज्ञम् । उशती । नः । अद्य । रायः । पोषम् । चिकितुषी । दधातु ॥ २ ॥

Sinīvālī

- VII.48.1** O procreative power (Sinīvālī), praised by multitude, who are inspirer of the enlightened ones, may you accept and enjoy our offered oblations; O divine ones, bless us with progeny.
- VII.48.2** To her, the procreative power (Sinīvalī), who has lovely arms, lovely fingers, good womb and who is capable of bearing many children - to her, the sustainer of the people, offer your oblations.
- VII.48.3** To you, who are sustainer of the people, and who are inclined towards the resplendent one, glowing, praised by thousands, and coming forward, O consort of the sacrifice, (these) oblations are offered. May you urge your husband, O glowing one, to grant us wealth,

Kuhūḥ - New Moon

- VII.49.1** I invoke at this sacrifice the divine moonless night (kuhū-New Moon), skilled in pious deeds, acting with appropriate knowledge, and easy to call. May she confirm in us the riches desired by all. May she bless us with a son, donor of abundant wealth, and praise-worthy.
- VII.49.2** May the moonless night (kuhū), the consort of the immortal among the enlightened ones, worthy of invocation, accept and enjoy our this oblation. Full of desire, may she hear today of our this sacrifice. Knowing (about it), may she grant us riches and nourishment.

(५०) पञ्चाशं सूक्तम्

(१-२) द्रष्टृचस्यास्य सूक्तस्याथर्वो ऋषिः । मन्त्रोक्तो देवता । जगती छन्दः ॥

राकामहं सुहवा सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्वना ।
सीव्यत्वपः सूच्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम् ॥१॥
यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि दाशुषे वसूनि ।
ताभिर्नो अद्य सुमना उपागीहि सहस्रापोषं सुभगे रराणा ॥२॥

राकाम् । अहम् । सुहवा । सुस्तुती । हुवे । शृणोतु । नः । सुभगा । बोधतु । त्वना ।
सीव्यतु । अपः । सूच्या । अच्छिद्यमानया । ददातु । वीरम् । शतदायम् । उक्थ्यम् ॥१॥
याः । ते । राके । सुमतयः । सुपेशसः । याभिः । ददासि । दाशुषे । वसूनि ।
ताभिः । नः । अद्य । सुमना । उपागीहि । सहस्रापोषम् । सुभगे । रराणा ॥ २ ॥

(५१) एकपञ्चाशं सूक्तम्

(१-२) द्रष्टृचस्यास्य सूक्तस्याथर्वो ऋषिः । देवपत्न्यो देवताः । (१) प्रथमर्च भार्गवी
जगती, (२) द्वितीयायाश्च चतुष्पदा पङ्क्तिश्छन्दस्ती ॥

देवानां पत्नीस्तृतीरवन्तु नः प्रावन्तु नस्तुजये वाजसातये ।
याः पार्थिवासो या अपामपि ब्रूते ता नो देवीः सुहवाः शर्म यच्छन्तु ॥१॥
उत मा व्यन्तु देवपत्नीरिन्द्राण्यग्नाय्यश्विनी राट् ।
आ रोदसी वरुणानी शृणोतु व्यन्तु देवीर्य ऋतुर्जनीनाम् ॥२॥

देवानाम् । पत्नीः । उज्जतीः । अवन्तु । नः । प्र । अवन्तु । नः । तुजये । वाजसातये ।
याः । पार्थिवासः । याः । अपाम् । अपि । ब्रूते । ताः । नः । देवीः । सुहवाः । शर्म । यच्छन्तु ॥
उत । मा । व्यन्तु । देवपत्नीः । इन्द्राणी । अग्नयी । अश्विनी । राट् ।
आ । रोदसी । वरुणानी । शृणोतु । व्यन्तु । देवीः । यः । ऋतुः । जनीनाम् ॥२॥

(५२) द्विपञ्चाशं सूक्तम्

(१-२) नवर्चस्यास्य सूक्तस्याङ्गिरा ऋषिः । इन्द्रो देवता । (१-२, ५, ८-९) प्रथमाद्वितीयापञ्चम्यष्टमीनवमीना-
मृचामनुष्टुप्, (३, ७) तृतीयासप्तम्योत्तिष्टुप्, (४) चतुर्थ्या जगती, (६) षष्ठ्याश्च भुरिक्त्रिष्टुप् छन्दासि ॥

यथा वृक्षमशनिर्विश्वाहा हन्त्यप्रति ।
एवाहमद्य कितवानक्षैर्वध्यासमप्रति ॥१॥

यथा । वृक्षम् । अशनिः । विश्वाहा । हन्ति । अप्रति । एव ।
अहम् । अद्य । कितवान् । अक्षैः । वेध्यासम् । अप्रति ॥१॥

Rākā - Full Moon Night

VII.50.1 I invoke the full moon's night (rākā) easy to call, worthy of praise. May she, the propitious, listen to us and understand by herself our purpose. May she saw her work with the needle (sūcyā). Which is never broken. May she bless us with a son, donor of abundant wealth, and praise-worthy.

VII.50.2 O full moon's night (rākā), whatever are your much-praised good graces, with which you bestow treasures on the sacrificer, with those may you come to us with a friendly mind today, granting us, O propitious one, thousands of nourishments.

Deva - Patnyaḥ : Wives of Devas

VII.51.1 May the consorts of the bounties of nature, full of longing, aid us. May they help us (to obtain) offspring and plenty of food-grains. Those who are terrestrial and also those who belong to the realm of the waters, may those divine ones, easy to call, grant us comfort.

VII.51.2 May the yearning sustainers of the enlightened ones, these divine females, enjoy our offerings. May the power sustaining the aspirant, the power sustaining the divine, the shining power that sustains the twins divine, the power sustaining the cloud, and the power sustaining the ocean, listen to us well. May these deities enjoy, when it is the season for the wives. (ṛtur - janinām)

Indraḥ

VII.52.1 As the irresistible lightning always strikes down a tree, even so today, may I strike down the gambler (kitavān-akṣaiḥ) with dice irresistibly.

तुराणामतुराणां विशामवर्जुषीणाम् ।

समैतु विश्वतो भगो अन्तर्हस्तं कृतं मम ॥२॥

ईडे अग्निं स्वावसुं नमोभिरिह प्रसक्तो वि चयत्कृतं नः ।

रथैरिव प्र भरे वाजयद्विः प्रदक्षिणं मरुतां स्तोममृध्याम् ॥३॥

वयं जयेम त्वया युजा वृतमस्माकमंशमुदवा भरेभरे ।

अस्मभ्यमिन्द्र वरीयः सुगं कृधि प्र शत्रूणां मघवन्वृण्ण्या रुज ॥४॥

अजैष त्वा संलिखितमजैषमुत सुरुधम् ।

अवि वृको यथा मथदेवा मध्नामि ते कृतम् ॥५॥

उत प्रहामतिदीवा जयति कृतमिव श्वघ्नी वि चिनोति काले ।

यो देवकामो न धनं रुणद्धि समित्तं रायः सृजति स्वधाभिः ॥६॥

गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन वा क्षुधं पुरुहूत विश्वे ।

वयं राजंसु प्रथमा धनान्यरिष्टासो वृजनीभिर्जयेम ॥७॥

तुराणाम् । अतुराणाम् । विशाम् । अवर्जुषीणाम् ।

समऽएतु । विश्वतः । भगोः । अन्तःऽहस्तम् । कृतम् । मम ॥ २ ॥

ईडे । अग्निम् । स्वऽवसुम् । नमोऽभिः । इह । प्रऽसक्तः । वि । चयत् । कृतम् । नः ।

रथैःऽइव । प्र । भरे । वाजयत्ऽभिः । प्रऽदक्षिणम् । मरुताम् । स्तोमम् । ऋध्याम् ॥ ३ ॥

वयम् । जयेम । त्वया । युजा । वृतम् । अस्माकम् । अंशम् । उत । अत्र । भरेऽभरे ।

अस्मभ्यम् । इन्द्र । वरीयः । सुगम् । कृधि । प्र । शत्रूणाम् । मघऽवन् । वृण्ण्या । रुज ॥

अजैषम् । त्वा । समऽलिखितम् । अजैषम् । उत । समऽसुरुधम् ।

अविम् । वृकोः । यथा । मथत् । एव । मध्नामि । ते । कृतम् ॥ ५ ॥

उत । प्रऽहाम् । अतिऽदीवा । जयति । कृतम्ऽइव । श्वऽघ्नी । वि । चिनोति । काले ।

यः । देवऽकामः । न । धनम् । रुणद्धि । सम् । इत् । तम् । रायः । सृजति । स्वधाभिः ।

गोभिः । तरेम् । अमतिम् । दुःऽएवाम् । यवेन । वा । क्षुधम् । पुरुहूत । विश्वे ।

वयम् । राजंसु । प्रथमाः । धनानि । अरिष्टासः । वृजनीभिः । जयेम ॥ ७ ॥

VII.52.2 May the fortune of the hasty (turāṇam) unhasty (aturāṇām) and of the people not abstaining from evil, come from all sides together to be placed in my hand.

VII.52.3 I praise the adorable Lord, the master of great treasures. Inclined towards me by my homages, may He divide (vi-ci) here what we have won. As if with booty-winning chariots in a battle, may I further praise of the brave soldiers (maruts) with my skill.

VII.52.4 With you as an ally, May we conquer the surrounded (enemy). May you keep us to have an upper-hand in each and every battle (bhare-bhare). O resplendent one (Indra), make the superior easily approachable to us. O bounteous Lord, shatter the strength of the enemy.

VII.52.5 I have conquered you as planned (sam-bkhitam); also I have conquered you, the checkmated (sam-rudham) (besieged). Like a wolf (vṛka) tearing a sheep (avi), I shake down all your efforts.

VII.52.6 A warrior, very keen to win, conquers even a hard-hitting rival. A gambler, fighter gains spoils in due course, as if he had acted with purpose. Whoever, willing to conquer, keeps not back the money, (is not niggard in spending money), him the wealth joins with sustaining powers.

VII.52.7 O Lord, invoked by the multitude, may we all overcome evil intentions leading to misery by our sense organs, and hunger by food-grains. May we, the foremost among kings, win the riches with our prowesses unharmed.

कृतं मे दक्षिणे हस्ते जयो मे सव्य आर्हितः ।
 गोजिह्वायामश्वजिह्वनंजयो हिरण्यजित् ॥८॥
 अक्षाः फलवतीं युवं दत्त गां क्षीरिणीमिव ।
 सं मां कृतस्य धारया धनुः स्नात्रैव नह्यत ॥९॥

कृतम् । मे । दक्षिणे । हस्ते । जयः । मे । सव्ये । आर्हितः ।
 गोऽजित् । भुयासम् । अश्वऽजित् । धनम्ऽजयः । हिरण्यऽजित् ॥ ८ ॥
 अक्षाः । फलऽवतीम् । युवम् । दत्त । गाम् । क्षीरिणीम्ऽइव ।
 सम् । मा । कृतस्य । धारया । धनुः । स्नात्राऽइव । नह्यत ॥ ९ ॥

(५३) त्रिपञ्चाशं सूक्तम्

(१) एकचंस्यास्य सूक्तम्याह्निना ऋषिः । इन्द्रावृहस्पती देवते । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

वृहस्पतिर्नः परि पातु पश्वादुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरीयः कृणोतु ॥१॥

वृहस्पतिः । नः । परि । पातु । पश्चात् । उत । उत्तरस्मात् । अधरात् । अघऽयोः ।
 इन्द्रः । पुरस्तात् । उत । मध्यतः । नः । सखा । सखिभ्यः । वरीयः । कृणोतु ॥ १ ॥

(५४) चतुष्पञ्चाशं सूक्तम्

(१-२) द्वयुचम्यास्य सूक्तम्यायवो ऋषिः । सामनस्यमश्विनौ च देवताः । (१) प्रथमचः
 ककुम्भत्यनुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्च अगती छन्दसी ॥

संज्ञानं नः स्वेभिः संज्ञानमरणेभिः ।

संज्ञानमश्विना युवमिहास्मासु नि यच्छतम् ॥१॥

सं जानामहै मनसा सं चिकित्वा मा युष्महि मनसा दैव्येन ।
 मा घोषा उत्स्युर्बहुले विनिर्हते मेघुः पप्तदिन्द्रस्याहुन्यागते ॥२॥

सम्ऽज्ञानम् । नः । स्वेभिः । सम्ऽज्ञानम् । अरणेभिः ।

सम्ऽज्ञानम् । अश्विना । युवम् । इह । अस्मासु । नि । यच्छतम् ॥ १ ॥

सम् । जानामहै । मनसा । सम् । चिकित्वा । मा । युष्महि । मनसा । दैव्येन ।

मा । घोषाः । उत् । स्थुः । बहुले । विनिर्हते । मा । इषुः । पप्तत् । इन्द्रस्य । अहनि । आऽगते ॥२॥

VII.52.8 Dice (Kṛtam) is in my right hand and the victory lies in my left. May I become winner of cows, winner of horses, winner of wealth and winner of gold. [Or, effort in my right hand, then victory in assured in my left hand]

VII.52.9 O my sense-organs, provide me with a fruitful game like a cow streaming milk. May you unite me with the stream of action just as a string binds (the two ends of) a bow.

Indrā - Bṛhaspati (pair)

VII.53.1 May the Lord supreme Bṛhaspati protect us well from the vicious enemy from behind, from above and from below, and the resplendent Lord (Indra) from the front and centre. May He, our friend, make us superior among friends (grant plenty of wealth to us, His favoured friends).

Sām - manasyam; also Aśvinau

VII.54.1 May there be our proper understanding with our own people, proper understanding with strangers; O twins divine (aśvinau), may both of you develop proper understanding among us here.

VII.54.2 May we have proper understanding in mind; having been understood, may we remain united. May we never be devoid of divine spirit. May the noises of wanton slaughter not rise here. May the arrow of the resplendent Lord not fall (on us), when the day comes.

(५५) पञ्चपञ्चाशं सूक्तम्

(१-७) समर्चस्यास्य सूक्तस्य मन्त्राः कृपिः । आयुः, बृहस्पत्यश्विनो वा देवताः । (१-२) प्रथमा-
द्वितीययोर्कचोस्त्रिष्टुप्, (३) तृतीयाया भुरिषिषष्टुप्, (४) चतुर्थ्या उष्णिग्गर्भासी
पङ्क्तिः, (५-७) पञ्चम्यावितृषस्य चानुष्टुप् छन्दोस्ति ॥

अमुत्रभूयादधि यद्यमस्य बृहस्पतेरभिः शस्तेरमुञ्चः ।
प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मद्देवानामग्ने मिषजा शचीभिः ॥१॥
सं क्रामतं मा जंहीतं शरीरं प्राणापानौ ते सयुजाविह स्ताम् ।
शतं जीव शरदो वर्धमानोऽग्निष्टे गोपा अधिषा वसिष्ठः ॥२॥
आयुर्यत्ते अतिहितं पराचैरपानः प्राणः पुनरा तावताम् ।
अग्निष्टदाहानिऋतेरुपस्थान्तदात्मनि पुनरा वेश्यामि ते ॥३॥
मेमं प्राणो हासीन्मो अपानोऽविहाय परा गात् ।
सप्तर्षिभ्य एनं परि ददामि त एनं स्वस्ति जरसे वहन्तु ॥४॥
प्र विशतं प्राणापानावनद्वाहाविव व्रजम् ।
अयं जरिम्णः शेवधिररिष्ट इह वर्धताम् ॥५॥
आ ते प्राणं सुवामसि परा यक्ष्मं सुवामि ते ।
आयुर्नो विश्वतो दधद्यममिर्वरेण्यः ॥६॥

अमुत्रभूयात् । अधि । यत् । यमस्य । बृहस्पते । अभिः शस्तेः । अमुञ्चः ।
प्रति । औहताम् । अश्विना । मृत्युम् । अस्मत् । देवानाम् । अग्ने । मिषजा । शचीभिः ॥
सम् । क्रामतम् । मा । जंहीतम् । शरीरम् । प्राणापानौ । ते । सयुजौ । इह । स्ताम् ।
शतम् । जीव । शरदः । वर्धमानः । अग्निः । ते । गोपाः । अधिषाः । वसिष्ठः ॥ २ ॥
आयुः । यत् । ते । अतिहितम् । पराचैः । अपानः । प्राणः । पुनः । आ । तौ । इताम् ।
अग्निः । तत् । आ । अहाः । निःशक्तेः । उपस्थात् । तत् । आत्मनि । पुनः । आ । वेश्यामि । ते ॥
मा । इमम् । प्राणः । हासीत् । मो इति । अपानः । अवहाय । परा । गात् ।
सप्तर्षिभ्यः । एनम् । परि । ददामि । ते । एनम् । स्वस्ति । जरसे । वहन्तु ॥ ४ ॥
प्र । विशतम् । प्राणापानौ । अनुद्वाहौऽव । व्रजम् ।
अयम् । जरिम्णः । शेवधिः । अरिष्टः । इह । वर्धताम् ॥ ५ ॥
आ । ते । प्राणम् । सुवामसि । परा । यक्ष्मम् । सुवामि । ते ।
आयुः । नः । विश्वतः । दधत् । अयम् । अग्निः । वरेण्यः ॥ ६ ॥

Āyuh, Bṛhaspatih and Aśvinau

- VII.55.1** When you, O Bṛhaspati did release us from yama's other world existence (amutra-bhūyāt) from male- diction Aśvins took back death from us, O Agni, The renowned physician of the gods, (Also Yv. XXVII.9)
- VII.55.2** O out-breath and in-breath, move in the body of this man properly. Do not leave his body. O man, may your out-breath and in-breath be well-allied here. Maṃ you live a hundred autumns growing (in every respect). May the adorable Lord, the best rehabilitator, be your protector overlord.
- VII.55.3** Your life, which has fled far away (life-span, which has been obstructed due to improper living) and your in-breath and out-breath, may both of them come here again. That fire-divine has brought you back from the lap of perdition (nirṛti); that I infuse again into your self.
- VII.55.4** May the out-breath not leave this man, nor the in-breath go away leaving him helpless. I hand him over to the seven seers (sapta-ṛṣibhyaḥ). May they conduct him safely unto old age.
- VII.55.5** O out-breath and in-breath, may you enter him just as a pair of bullocks enters a stall. May this man, a treasure of old age, grow and prosper unharmed.
- VII.55.6** We bring your vital breath to you. We drive the wasting disease away from you. May this Lord adorable and desirable grant us long life in every respect.

उद्दयं तमसस्पृष्टि रोहन्तो नाकमुत्तमम् ।
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥७॥

उत् । वयम् । तमसः । परि । रोहन्तः । नाकम् । उत्तमम् ।
देवम् । देवत्रा । सूर्यम् । अगन्म । ज्योतिः । उत्तमम् ॥ ७ ॥

(५६) षट्पञ्चाशं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । ऋक्सामनी देवते । अनुष्टुप् छन्दः ॥

ऋचं सामं यजामहे याभ्यां कर्माणि कुर्वते ।
एते सदैसि राजतो यज्ञं देवेषु यच्छतः ॥१॥

ऋचम् । सामं । यजामहे । याभ्याम् । कर्माणि । कुर्वते ।
एते इति । सदैसि । राजतः । यज्ञम् । देवेषु । यच्छतः ॥ १ ॥

(५७) सप्तपञ्चाशं सूक्तम्

(१-२) इयुचस्यास्य सूक्तस्य भृगुर्ऋषिः । इन्द्रो देवता । (१) प्रथमर्चोऽनुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्च विराट्प्रोणिक् छन्दसी ॥

ऋचं सामं यदप्राक्षं हविरोजो यजुर्बलम् ।

एष मा तस्मान्मा हिंसीद्देदः पृष्टः शचीपते ॥१॥

ये ते पन्थानोव दिवो येभिर्विश्वमैरयः । तेभिः सुमन्या धेहि नो वसो ॥२॥

ऋचम् । सामं । यत् । अप्राक्षम् । हविः । ओजः । यजुः । बलम् ।
एषः । मा । तस्मात् । मा । हिंसीत् । वेदः । पृष्टः । शचीपते ॥ १ ॥

ये । ते । पन्थानः । अव । दिवः । येभिः । विश्वम् । ऐरयः ।
तेभिः । सुमन्या । आ । धेहि । नः । वसो इति ॥ २ ॥

(५८) अष्टपञ्चाशं सूक्तम्

(१-८) अष्टर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । (१, ३-८) प्रथमर्चः पादत्रयस्य तृतीयादिपञ्चाश मन्त्रोक्ता वृश्चिकादयो ब्रह्मणस्पतिर्वा, (१, २) प्रथमायास्तुरीयापादस्य द्वितीयायाश्च वनस्पतिर्देवता । (१-३, ५-८) प्रथमादितृचस्य पञ्चम्यादिचतसृणाञ्चानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च विराट् प्रस्तारपङ्क्तिश्छन्दसी ॥

तिरश्चिराजेरसितात्पृदाकोः परि संभृतम् । तत्कङ्कपर्वणो विषमियं वीरुदनीनशत् ॥१॥

तिरश्चिराजेः । असितात् । पृदाकोः । परि । सम्भृतम् ।

तत् । कङ्कपर्वणः । विषम् । इयम् । वीरुत् । अननीनशत् ॥ १ ॥

VII.55.7 Up out of darkness have we ascending - the highest firmament (nākam uttamam) gone to the Sun, god among the gods (devam devatrā) highest light (jyotiḥ uttamam) (Also Yv. XX.21; Rg. I.50.10 etc)

Rk - Sāmanī

VII.56.1 We adore the Rk (praise hymn) and the sāman (praise-song) with which two the people perform their actions. Both of them shine at the gathering and these two conduct the sacrifice into the enlightened ones (deveṣu)

Indraḥ

VII.57.1 If I have questioned the praise-hymns (Rks) for (being capable of granting) oblations, praise-songs (sāmans) for vigour, and sacrificial formulae (Yajūṁsi) for strength-therefore, O lord of wisdom (śacīpate), may this such questioned veda may not do any harm to me.

Indraḥ

VII.57.2 What your paths are there, along which you urge this universe to move under the sky, by very those, O excellent Lord, may you place us in happiness.

Vṛścika (Scorpion) etc.

VII.58.1 This plant makes the poison vanish, whether that has been received from a tiraścirāji or crosslined (i.e., viper) or a black - asit (i.e., cobra) or from an adder (pṛdāi.ū) or from the heron-jointed sṇake (kaṅka-parvaṇaḥ)

इयं वीरुन्मधुजाता मधुश्चुन्मधुला मधूः । सा विहुतस्य भेषज्यथो मशकजम्भनी ॥२॥
यतो दृष्टं यतो धीतं ततस्ते निह्नयामसि । अर्भस्य तृप्रदंशिनो मशकस्यारसं विषम् ॥३॥

अयं यो वक्रो विपरुर्व्यङ्गो मुखानि वक्रा वृजिना कृणोषि ।

तानि त्वं ब्रह्मणस्पत इषीकामिव सं नमः ॥४॥

अरसस्य शर्कोटस्य नीचीनस्योपसर्पतः । विषं ह्यस्यादिष्यथो एनमजीजभम् ॥५॥

न ते बाह्वोर्वलमस्ति न शीर्षं नोत मध्यतः । अथ किं पापयामुया पुच्छे बिभर्ष्यर्भकम् ॥६॥

अदन्ति त्वा पिपीलिका विवृश्चन्ति मयूर्युः । सर्वे भल ब्रवाथ शार्कोटमरसं विषम् ॥७॥

इयम् । वीरुत् । मधुऽजाता । मधुऽश्चुत् । मधुला । मधूः ।

सा । विऽहुतस्य । भेषजी । अथो इति । मशकऽजम्भनी ॥ २ ॥

यतः । दृष्टम् । यतः । धीतम् । ततः । ते । निः । ह्नयामसि ।

अर्भस्य । तृप्रऽदंशिनः । मशकस्य । अरसम् । विषम् ॥ ३ ॥

अयम् । यः । वक्रः । विऽपरुः । विऽअङ्गः । मुखानि । वक्रा । वृजिना । कृणोषि ।

तानि । त्वम् । ब्रह्मणः । पते । इषीकाम्ऽइव । सम् । नमः ॥ ४ ॥

अरसस्य । शर्कोटस्य । नीचीनस्य । उपऽसर्पतः ।

विषम् । हि । अस्य । आऽअदिषि । अथो इति । एनम् । अजीजभम् ॥ ५ ॥

न । ते । बाह्वोः । बलम् । अस्ति । न । शीर्षं । न । उत । मध्यतः ।

अथ । किम् । पापया । अमुया । पुच्छे । बिभर्षि । अर्भकम् ॥ ६ ॥

अदन्ति । त्वा । पिपीलिकाः । वि । विवृश्चन्ति । मयूर्युः ।

सर्वे । भल । ब्रवाथ । शार्कोटम् । अरसम् । विषम् ॥ ७ ॥

Vanaspatih

VII.58.2 This medicinal herb is born of sweetness, is dripping sweetness, is full of sweetness and is the sweetness incarnate. It is a remedy for the bite and wound; also it is a killer of stinging creatures (maśaka - jambhantī)

VII.58.3 From there, where a sting was inflicted, or from where the blood was sucked, we remove from you the ineffective poison of the tiny hastily-stinging mosquito.

Brahmaṇas patih

VII.58.4 You crooked, jointless and limbless creature, who make your faces (countenances) crooked and vicious, O Lord of knowledge (Brahmaṇaspati), may you bend them straight like a reed.

VII.58.5 I remove (destroy) the poison of this scorpion (or the snake; Śarkota), who nears us creeping on the ground; and thereafter I kill him.

VII.58.6 There is no strength in your two arms, nor in your head, nor in your middle. Why, then, do you carry this small thing in your tail with this evil (intention) ?

VII.58.7 Ants eat you; pea-hens cut you into pieces. All declare rightly : "the poison of the (śarkota)scorpion is sapless.(also Rg. I.191.16)

य उभाभ्यां प्रहरसि पुच्छेन चास्येन च । आस्येन ते विषं किमु ते पुच्छधावसत् ॥८॥

यः । उभाभ्याम् । प्रहरसि । पुच्छेन । च । आस्येन । च ।

आस्ये । न । ते । विषम् । किम् । ऊं इति । ते । पुच्छधौ । असत् ॥ ८ ॥

(५९) एकोनपष्ठितमं सूक्तम्

(१-२) द्वयुचस्यास्य सूक्तस्य वामदेव ऋषिः । सरस्वती देवता । अगती छन्दः ॥

यदाशसा वदतो मे विचुक्षुभे यथाचमानस्य चरतो जनो अनु ।

यदात्मनि तन्वो मे विरिष्टं सरस्वती तदा पृणद्धतेन ॥१॥

सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवृतन्नृतानि ।

उभे इदस्योभे अस्य राजत उभे यतेते उभे अस्य पुष्यतः ॥२॥

यत् । आशसा । वदतः । मे । विचुक्षुभे । यत् । याचमानस्य । चरतः । जनो । अनु ।

यत् । आत्मनि । तन्वः । मे । विरिष्टम् । सरस्वती । तत् । आ । पृणत् । धृतेन ॥ १ ॥

सप्त । क्षरन्ति । शिशवे । मरुत्वते । पित्रे । पुत्रासः । अपि । अवीवृतन् । नृतानि । उभे इति ।

इत् । अस्य । उभे इति । अस्य । राजतः । उभे इति । यतेते इति । उभे इति । अस्य । पुष्यतः ॥

(६०) पष्ठितमं सूक्तम्

(१-२) द्वयुचस्यास्य सूक्तस्य ऋषिर्ऋषिः । मन्त्रोक्ता देवता । (१) प्रथमर्षो अगती, (२) द्वितीयायाश्च विष्णु छन्दसी ॥

इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिबतं मद्यं धृतमृतौ ।

युवो रथो अध्वरो देववीतये प्रति स्वर्सरमुप यातु पीतये ॥१॥

इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य वृष्णः सोमस्य वृष्णा वृषेथाम् ।

इदं वामन्धः परिषिक्तमासद्यास्मिन्बर्हिषि मादयेथाम् ॥२॥

इन्द्रावरुणा । सुतः । सुतम् । सोमम् । पिबतम् । मद्यम् । धृतमृतौ ।

युवोः । रथः । अध्वरः । देववीतये । प्रति । स्वर्सरम् । उप । यातु । पीतये ॥ १ ॥

इन्द्रावरुणा । मधुमत्तमस्य । वृष्णः । सोमस्य । वृष्णा । आ । वृषेथाम् ।

इदम् । वामन्धः । परिषिक्तम् । आसद्य । अस्मिन् । बर्हिषि । मादयेथाम् ॥ २ ॥

VII.58.8 You attack with both, with your tail as well as with your mouth. There is no poison in your mouth. What, then will there be at the root - receptacle of your tail ?

Sarasvatī

VII.59.1 Whatever has got agitated in my spirit while speaking violently, or while following people as a suppliant, and whatever defect is there in my person, may the doctress divine (Sarasvatī) heal that up.

VII.59.2 Seven flow for the child full of vital breath; the sons deal with the father according to eternal laws. Both of them, verily belong to Him; both of them as His shine up; both of them put in effort; both of them, as His, prosper well. (Also Rg. X.13.5)

Indra - Varuṇa Pair

VII.60.1 O resplendent one and O venerable one, both fond of enjoying pressed out cure-juice (devotional bliss), may you observing the vows, enjoy this pressed out gladdening cure-juice (devotional bliss). May your unconquered chariot approach its resting place for the entertainment of the enlightened ones and for drinking cure-juice.

VII.60.2 O resplendent one and O venerable one, both showerers of gifts, may you enjoy the sweetest and invigorating cure-juice and get invigorated. This if your viand poured out. Sit down on this grass-mat, enjoy and rejoice.

(६१) एकपष्ठितमं सूक्तम्

(१) एकवेत्यास्य सूक्तस्य वादपयणिक्रिपिः । अग्निनाथानं देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

यो नः शपादशपतः शपतो यश्च नः शपात् ।

वृक्ष ईव विद्युता हत आ मूलादनु शुष्यतु ॥१॥

यः । नः । शपात् । अशपतः । शपतः । यः । च । नः । शपात् ।

वृक्षः ईव । विद्युता । हतः । आ । मूलात् । अनु । शुष्यतु ॥ १ ॥

(६२) द्विपष्ठितमं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्वत्यास्य सूक्तस्य प्रह्ला ऋषिः । रम्ययुता वास्तोष्पतिश्च देवता । (१) प्रथमर्चः पगानुष्टुप् छिष्टुप्, (२-७) द्वितीयादिपण्णाञ्चानुष्टुप् छन्दसी ॥

ऊर्जं विभ्रद्वसुवनिः सुमेधा अघोरेण चक्षुषा मित्रियेण ।

गृहानैमि सुमना वन्दमानो रमध्वं मा बिभीत मत् ॥१॥

इमे गृहा मयोभुव ऊर्जस्वन्तः पर्यस्वन्तः ।

पूर्णा वामेन तिष्ठन्तस्ते नो जानन्त्वायतः ॥२॥

येषामध्येति प्रवसन्त्येषु सौमनसो बहुः ।

गृहानुप ह्वयामहे ते नो जानन्त्वायतः ॥३॥

उपहृता भूरिधनाः सखायः स्वादुसंसुदः ।

अक्षुध्या अतृप्या स्त गृहा मास्मद्विभीतन ॥४॥

ऊर्जम् । विभ्रत् । वसुवनिः । सुमेधाः । अघोरेण । चक्षुषा । मित्रियेण ।

गृहान् । आ । एमि । सुमनाः । वन्दमानः । रमध्वम् । मा । बिभीत । मत् ॥ १ ॥

इमे । गृहाः । मयः भुवः । ऊर्जस्वन्तः । पर्यस्वन्तः ।

पूर्णाः । वामेन । तिष्ठन्तः । ते । नः । जानन्तु । आऽयतः ॥ २ ॥

येषाम् । अधिऽएति । प्रवसन् । येषु । सौमनसः । बहुः ।

गृहान् । उप । ह्वयामहे । ते । नः । जानन्तु । आऽयतः ॥ ३ ॥

उपहृताः । भूरिधनाः । सखायः । स्वादुसंसुदः ।

अक्षुध्याः । अतृप्याः । स्त । गृहाः । मा । अस्मत् । विभीतन् ॥ ४ ॥

Against enemy (arj-nāśanam)

VII.61.1 Whoever curses (abuses) us, while we do not curse (abuse), and whoever curses (abuses) us, while we curse (abuses), may such a person dry up from the very root like a tree struck by the lightning.

Houses - Vāstoṣpatih

VII.62.1 Goodly wise, full of vigour, having won riches, here I come to these my houses with mild and friendly looking ones, good-hearted and greeting. Rejoice; have no fear from me.

VII.62.2 These are our houses, giving happiness, rich in food and milk, and standing full of good wealth. May they recognize us as we approach.

VII.62.3 We are approaching the homes, of which a person travelling afar thinks time and again and where there is lot of affection. We remember and recognize them. May they also recognize us. (Also Yv. III.42)

VII.62.4 Invited and assembled are here very wealthy friends who enjoy tasty meals. May you ever remain free from hunger and thirst; O houses, have no fear from us (be not afraid of us).

उपहृता इह गाव उपहृता अजावयः ।
 अथो अन्नस्य कीलाल उपहृतो गृहेषु नः ॥५॥
 सुनृतावन्तः सुभगा इरावन्तो हसामुदाः ।
 अतृप्या अक्षुध्या स्त गृहा मास्मद्विभीतन ॥६॥
 इहैव स्त मानु गात विश्वा रूपाणि पुष्यत ।
 ऐष्यामि भद्रेणा सह भूयांसो भवता मया ॥७॥

उपहृताः । इह । गावः । उपहृताः । अजऽअवयः ।
 अथो इति । अन्नस्य । कीलालः । उपहृतः । गृहेषु । नः ॥ ५ ॥
 सुनृतावन्तः । सुभगाः । इरावन्तः । हसामुदाः ।
 अतृप्याः । अक्षुध्याः । स्त । गृहाः । मा । अस्मत् । विभीतन ॥ ६ ॥
 इह । एव । स्त । मा । मानु । गात । विश्वा । रूपाणि । पुष्यत ।
 आ । ऐष्यामि । भद्रेण । सह । भूयांसः । भवत । मया ॥ ७ ॥

(६३) त्रिपष्टितमं सूक्तम्

(१-३) द्विषुचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अग्निदेवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

यदग्ने तर्पसा तर्प उपतप्यामहे तर्पः ।

प्रियाः श्रुतस्य भूयास्मायुष्मन्तः सुमेधसः ॥१॥

अग्ने तर्पस्तप्यामहे उप तप्यामहे तर्पः । श्रुतानि शृण्वन्तो वयमायुष्मन्तः सुमेधसः ॥२॥

यत् । अग्ने । तर्पसा । तर्पः । उपतप्यामहे । तर्पः ।

प्रियाः । श्रुतस्य । भूयास्म । आयुष्मन्तः । सुमेधसः ॥ १ ॥

अग्ने । तर्पः । तप्यामहे । उप । तप्यामहे । तर्पः ।

श्रुतानि । शृण्वन्तः । वयम् । आयुष्मन्तः । सुमेधसः ॥ २ ॥

VII.62.5 I have found the cows in good condition and in good condition the goats and sheep have been brought to me. And the delicious foods abound in our home. (Also Yv. III.43)

VII.62.6 May you ever remain full of pleasant words, full of good fortune, full of gladdening drinks, full of laughter and pleasure, free from hunger and thirst. O houses, be not afraid of us.

VII.62.7 Remain just here. Do not come following me. Adorn yourselves with all the appearances. I shall come with excellent wealth. May you prosper with me.

Agniḥ

VII.63.1 Since O adorable Lord, we undergo the austerities, which can be considered austerity by austerities (tapasā tapah), may we become dear to holy learning, and long-living, as well as goodly wise.

VII.63.2 O adorable Lord, we are practicing austerities; with determination we practice austerities. Listening the sacred texts, may we be long-living and goodly wise.

(६४) चतुःषष्टितमं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य कश्यपो मरीचिकैषिः । अग्निर्देवता । जगती छन्दः ॥

अयमग्निः सत्यतिर्वृद्धवृष्णो रथीव पत्नीनजयत्पुरोहितः ।
नाभां पृथिव्यां निहितो दविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः ॥१॥

अयम् । अग्निः । सत्स्पतिः । वृद्धवृष्णः । रथीव । पत्नीन् । अजयत् । पुरःहितः ।
नाभा । पृथिव्याम् । निहितः । दविद्युत् । अधःस्पदम् । कृणुताम् । ये । पृतन्यवः ॥१॥

(६५) पञ्चषष्टितमं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य कश्यपो मरीचिकैषिः । आतवेदा देवता । जगती छन्दः ॥

पृतनाजितं सहमानमग्निमुक्थैर्हवामहे परमात्सधस्थात् ।
स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा क्षामहेवोति दुरितान्यग्निः ॥१॥

पृतनाजितम् । सहमानम् । अग्निम् । उक्थैः । हवामहे । परमात् । सधस्थात् ।
सः । नः । पर्षत् । अति । दुःगानि । विश्वा । क्षामत् । देवः । अति । दुःइतानि । अग्निः ।

(६६) षट्षष्टितमं सूक्तम्

(१-२) द्वेषस्यास्य सूक्तस्य यम ऋषिः । मन्त्रोक्ता निर्ऋतिर्वा देवता । (१) प्रथमं
अग्निबुध्पु, (२) द्वितीयायाश्च न्यङ्कुसारिणी बृहती छन्दसी ॥

इदं यत्कृष्णः शकुनिरभिनिष्पतन्नपीपतत् ।
आपो मा तस्मात्सर्वस्मादुरितात्पान्त्वंहसः ॥१॥
इदं यत्कृष्णः शकुनिरवामृक्षन्निक्रते ते मुखेन ।
अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु ॥२॥

इदम् । यत् । कृष्णः । शकुनिः । अभिनिष्पतन् । अपीपतत् ।
आपः । मा । तस्मात् । सर्वस्मान् । दुःइतात् । पान्तु । अंहसः ॥ १ ॥
इदम् । यत् । कृष्णः । शकुनिः । अवऽअमृक्षत् । निऽऽकृते । ते । मुखेन ।
अग्निः । मा । तस्मात् । एनसः । गार्हपत्यः । प्र । मुञ्चतु ॥ २ ॥

(६७) सप्तषष्टितमं सूक्तम्

(१-३) द्वेषस्यास्य सूक्तस्य शुक्र ऋषिः । अपामार्गवीदेवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

प्रतीचीनफलो हि त्वमपामार्गं रुरोहिथ ।
सर्वान्मच्छुपथाँ अधि वरीयो यावया इतः ॥१॥

प्रतीचीनऽफलः । हि । त्वम् । अपामार्ग । रुरोहिथ ।
सर्वान् । मत् । शुपथान् । अधि । वरीयः । यवयाः । इतः ॥ १ ॥

Agniḥ

- VII.64.1** This fire-divine, the sustainer of the good, increased in might, leading in front, conquers just as a chariot-warrior conquers foot-soldiers. Being placed at the navel of the earth (i.e., the altar), this shines up. May he put them under foot, who want to invade us.

Jātavedāḥ

- VII.65.1** With our praise-songs, we call the fire-divine (adorable Lord), the conqueror of enemy-hordes, the overpowerer, form his highest abode. May he get us across all difficulties. May the shining fire-divine conduct us across the troubles.

Āpaḥ

- VII.66.1** What this black bird (the crow), flying all around, has dropped, may the waters save me from all that evil sin (woe and trouble).

Agniḥ

- VII.66.2** What this black bird (the crow), O perdition (Nirṛti), has touched me, as if, with your mouth, from that guilt (enasah) may this house-hold fire (gārhaptyaḥ) acquit me.

Apāmārgaḥ

- VII.67.1** O plant (apāmārga - Achyrrantes aspera; literally one that wipes off), you have grown with retroverted fruit. May you drive all the abuses and curses away from me to the farthest distance from here.

यद्दुष्कृतं यच्छर्मलं यद्वा चेरिम पापया ।
 त्वया तद्विश्वतोमुखापांमार्गप मृज्महे ॥२॥
 श्यावर्दता कुनखिना वण्डेन यत्सहासिम ।
 अपांमार्ग त्वया वयं सर्वं तदप मृज्महे ॥३॥

यत् । दुःऽकृतम् । यत् । शर्मलम् । यत् । वा । चे॒रि॒म । पा॒पया ।
 त्वया । तत् । वि॒श्व॒तःऽमु॒ख । अपां॒मार्ग । अप । मृ॒ज्म॒हे ॥ २ ॥
 श्या॒वऽर्द॒ता । कु॒न॒खि॒ना । व॒ण्डे॒न । यत् । स॒ह । आ॒सि॒म ।
 अपां॒मार्ग । त्वया । व॒यम् । सर्व॑म् । तत् । अप । मृ॒ज्म॒हे ॥ ३ ॥

(६८) अष्टपष्टितमं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । ब्राह्मणो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

यद्यन्तरिक्षे यदि वात आस यदि वृक्षेषु यदि वोलेपेषु ।
 यदश्रवन्पशव उद्यमानं तद्ब्राह्मणं पुनरस्मानुपैतु ॥१॥

यदि॑ । अ॒न्त॒रि॒क्षे । यदि॑ । वा॒ते । आ॒स । यदि॑ । वृ॒क्षे॒षु । यदि॑ । वा । उ॒ले॒पे॒षु ।
 यत् । अ॒श्र॒वन् । प॒शवः॑ । उ॒द्य॒मा॒नम् । तत् । ब्रा॒ह्म॒णम् । पु॒नः । अ॒स्मा॒न् । उ॒प॒ऽऐ॒तु ॥१॥

(६९) एकोनसप्ततितमं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । आत्मा देवता । पुरःपरोष्णिग्वृहती छन्दः ॥

पुनर्मैत्विन्द्रियं पुनरात्मा द्रविणं ब्राह्मणं च ।
 पुनरग्नयो धिष्ण्या यथास्थाम कल्पयन्तामिहैव ॥१॥

पु॒नः । मा । आ । ए॒तु । इ॒न्द्रि॒यम् । पु॒नः । आ॒त्मा । द्र॒वि॒णम् । ब्रा॒ह्म॒णम् । च ।
 पु॒नः । अ॒ग्नयः॑ । धि॒ष्ण्याः॑ । य॒थाऽस्थाम॑ । क॒ल्प॒यन्ता॑म् । इ॒ह । ए॒व ॥ १ ॥

(७०) सप्ततितमं सूक्तम्

(१-२) द्वयुचस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्ऋषिः । सरस्वती देवता । (१) प्रथमर्चोऽनुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

सरस्वति व्रतेषु ते दिव्येषु देवि धामसु ।
 जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि ररास्व नः ॥१॥

सर॑स्वति । व्र॒ते॒षु । ते । दि॒व्ये॒षु । दे॒वि । धा॒मऽसु॑ ।
 जु॒षस्व॑ । ह॒व्यम् । आऽहु॑तम् । प्र॒जा॒म् । दे॒वि । र॒रास्व॑ । नः॑ ॥ १ ॥

VII.67.2 Whatever mis-deed, whatever mis-conduct, or whatever act we have done with evil design, that we wipe-off with you, O apāmārga, having forces in all directions.

VII.67.3 If we have lived with an important person, having black teeth (syāva-datā) and bad nails (kunakhinā), all that (guilt thus acquired), we wipe off with you, O apāmārga.

Brahmaṇam

VII.68.1 If in the mid-space, if in the wind (vāta), if in the trees or if in the grasses it was, which the animals (wild as well as domestic) heard being spoken, may that divine knowledge (brāhmaṇam) come to us a gain.

Ātman

VII.69.1 May the vigour of sense-organs come to me again; again the soul (āman), wealth and the divine knowledge. May the sacrificial fires flourish again in their proper place just here.

Sarasvatī

VII.70.1 O learning divine, in your pious observances in your heavenly abodes, may you accept these offered oblations; O deity, may you bless us with progeny.

इदं ते हव्यं घृतवत्सरस्वतीदं पितॄणां हविरास्यं यत् ।
इमानि त उदिता शंतमानि तेभिर्वयं मधुमन्तः स्याम ॥२॥

इदम् । ते । हव्यम् । घृतवत् । सरस्वति । इदम् । पितॄणाम् । हविः । आस्यम् । यत् ।
इमानि । ते । उदिता । शम्वत्तमा । तेभिः । वयम् । मधुमन्तः । स्याम ॥ २ ॥

(७१) एकसप्ततितमं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्ऋषिः । सरस्वती देवता । गायत्री छन्दः ॥

शिवा नः शंतमा भव सुमृडीका सरस्वति ।

मरुतः सन्तः

॥१॥

शिवा नः । शंतमा । भव । सुमृडीका । सरस्वति । ना । ते । युयोमः । सुमृद्वशः ॥१॥

(७२) द्विसप्ततितमं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्ऋषिः । सुलं देवता । पथ्यापङ्क्तिछन्दः ॥

शं नो वारो वातु शं नस्तपतु सूर्यः ।

अहानि शं भवन्तु नः शं रात्री प्रति धीयतां शमुषा नो व्युच्छतु ॥१॥

शम् । नः । वारः । वातु । शम् । नः । तपतु । सूर्यः ।

अहानि । शम् । भवन्तु । नः । शम् । रात्री । प्रति । धीयताम् । शम् । उषाः । नः । वि । उच्छतु ॥

(७३) त्रिसप्ततितमं सूक्तम्

(१-५) पञ्चर्षस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । मन्त्रोक्तः श्येनो वा देवता । (१) प्रथमर्षस्त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयाया अति-
बगतीगर्भा बगती, (३) तृतीयायाः पुरःककुम्भत्यनुष्टुप्, (४-५) चतुर्थीपञ्चम्योश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

यत्किं चासौ मनसा यच्च वाचा यज्ञैर्जुहोति हविषा यजुषा ।

तन्मृत्युना निऋतिः संविदाना पुरा सत्यादाहुतिं हन्त्वस्य ॥१॥

यातुधाना निऋतिरादु रक्षस्ते अस्य घ्नन्त्वचृतेन सत्यम् ।

इन्द्रेपिता देवा आज्यमस्य मध्नन्तु मा तत्सं पादि यदसौ जुहोति ॥२॥

यत् । किम् । च । असौ । मनसा । यत् । च । वाचा । यज्ञैः । जुहोति । हविषा । यजुषा ।

तत् । मृत्युना । निःऽऋतिः । समऽविदाना । पुरा । सत्यात् । आऽहुतिम् । हन्तु । अस्य ॥ १ ॥

यातुधानाः । निःऽऋतिः । आत् । ऊं इति । रक्षः । ते । अस्य । घ्नन्तु । अचृतेन । सत्यम् । इन्द्र-

ऽपिताः । देवाः । आज्यम् । अस्य । मध्नन्तु । मा । तत् । समः । पादि । यत् । असौ । जुहोति ॥२॥

VII.70.2 O learning divine, this is your oblations rich in purified butter; this is the oblation for the elders; it is nice to eat. These most pleasing oblations have come up to you; with them. May we become full of sweetness.

VII.71.1 O speech divine, may you be auspicious bestower of happiness, and gracious to us. May we never be out of your pleasing sight.

Sukham (Happiness)

VII.72.1 May the wind (vātaḥ) blow in happiness for us; may the Sun warm up for our happiness. May the days be full of happiness to us. May the night bring happiness. May the dawn brighten up with happiness for us.

Śyena and others (Mantroktāḥ)

VII.73.1 Whatever that person offers as an oblation with his mind, speech, sacrifices, offerings and with the sacrificial formulas, may the perdition (nir-ṛti), in accord with death, kill his offering before it comes to be true.

VII.73.2 May the painful viruses, the perdition and the germs of the wasting diseases, all of them strike and destroy his accomplishment with untruth. May the bounties of Nature, urged by the resplendent Lord, ruin his purified butter. May that not be achieved for which he performs the sacrifice.

अजिराधिराजौ श्येनौ संपातिनाविव ।
 आज्यं पृतन्यतो हतां यो नः कश्चाभ्यघायति ॥३॥
 अपाञ्चौ त उभौ बाहू अपि नह्याम्यास्यम् ।
 अग्नेर्देवस्य मन्युना तेन तेवधिषं हविः ॥४॥
 अपि नह्यामि ते बाहू अपि नह्याम्यास्यम् ।
 अग्नेर्घोरस्य मन्युना तेन तेवधिषं हविः ॥५॥

अजिरऽअधिराजौ । श्येनौ । संपातिनौऽइव ।
 आज्यम् । पृतन्यतः । हताम् । यः । नः । कः । च । अभिऽअघायति ॥ ३ ॥
 अपाञ्चौ । ते । उभौ । बाहू इति । अपि । नह्यामि । आस्यम् ।
 अग्नेः । देवस्य । मन्युना । तेन । ते । अवधिषम् । हविः ॥ ४ ॥
 अपि । नह्यामि । ते । बाहू इति । अपि । नह्यामि । आस्यम् ।
 अग्नेः । घोरस्य । मन्युना । तेन । ते । अवधिषम् । हविः ॥ ५ ॥

(७४) चतुःसप्ततितमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । अभिर्देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि ।
 धृषद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गुरावतः ॥१॥

परि । त्वा । अग्ने । पुरम् । वयम् । विप्रम् । सहस्य । धीमहि ।
 धृषत्ऽवर्णम् । दिवेऽदिवे । हन्तारम् । भङ्गुरावतः ॥ १ ॥

(७५) पञ्चसप्ततितमं सूक्तम्

(१-२) द्वृषत्स्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । इन्द्रो देवता । (१) प्रथमर्चोऽनुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

उत्तिष्ठताव पश्यतेन्द्रस्य भागमृत्विर्यम् ।
 यदि श्रातं जुहोतन यद्यश्रातं ममत्तन ॥१॥

उत् । तिष्ठत । अव । पश्यत । इन्द्रस्य । भागम् । ऋत्विर्यम् ।
 यदि । श्रातम् । जुहोतन । यदि । अश्रातम् । ममत्तन ॥ १ ॥

VII.73.3 May the two overlords, excellently mobile like two eagles swooping simultaneously on their prey, destroy the purified butter of the enemy, who invades us and whoever wants to commit sin against us.

VII.73.4 I bind both your arms behind your back; I shut your mouth with a bandage. With that wrath of the victorious adorable Lord, I destroy your provisions (of the sacrifice).

VII.73.5 I bind both your arms; I shut your mouth with a bandage. With the wrath of the furious adorable Lord, I destroy your provisions (of the sacrifice).

Agniḥ

VII.74.1 O adorable Lord, full of strength, in every respect we meditate on you; who are sustainer of all, wise, of unbearable glare, and destroyer of fickle-mindedness. (Also Yv. XI.26)

Indraḥ

VII.75.1 Rise; look at the share of the resplendent Lord, appropriate for the season. If it is cooked, offer it to Him; if it is uncooked, go on cooking. (Also Rg. X.179.1)

श्रातं हविरो ष्विन्द्र प्र याहि जगाम सूरौ अर्धनो वि मध्यम् ।

परि त्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न ब्राजपति चरन्तम् ॥२॥

श्रातम् । हविः । ओ इति । सु । इन्द्र । प्र । याहि । जगाम । सूरः । अर्धनः । वि । मध्यम् ।

परि । त्वा । आसते । निधिभिः । सखायः । कुलपाः । न । ब्राजपतिम् । चरन्तम् ॥ २ ॥

(७६) षट्सप्ततितमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

श्रातं मन्य ऊर्धनि श्रातमग्नौ सुश्रुतं मन्ये तदृतं नवीयः ।

माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य दुध्नः पिबेन्द्र वज्रिन्पुरुकृजुपाणः ॥१॥

श्रातम् । मन्ये । ऊर्धनि । श्रातम् । अग्नौ । सुश्रुतम् । मन्ये । तत् । ऋतम् । नवीयः ।

माध्यन्दिनस्य । सर्वनस्य । दुध्नः । पिबे । इन्द्र । वज्रिन् । पुरुकृत् । जुपाणः ॥१॥

(७७) सप्तसप्ततितमं सूक्तम्

(१-१, १) एकादशर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । धर्मोऽश्विनो, प्रत्युच मन्त्रोक्ता वा देवताः ।

(१, ४, ६) प्रथमाचतुर्थषष्ठीनामृचां जगती, (२) द्वितीयायाः पयसाकृती, (३, ५,

७-१, १) तृतीयापञ्चम्योः सप्तम्यादिषष्ठीनाञ्च त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

समिद्धो अग्निर्वृषणा रथी दिवस्तप्तो घर्मो दुह्यते वामिषे मधु ।

वयं हि वा पुरुदमासो अश्विना हवामहे सधमादेषु कारवः ॥१॥

समिद्धो अग्निरश्विना तप्तो वा घर्म आ गतम् ।

दुह्यन्ते नूनं वृषणेह धेनवो दस्त्रा मदन्ति वेधसः ॥२॥

स्वाहाकृतः शुचिर्देवेषु यज्ञो यो अश्विनोश्चमसो देवपानः ।

तमु विश्वे अमृतासो जुषाणा गन्धर्वस्य प्रत्यास्ता रिहन्ति ॥३॥

समिद्धः । अग्निः । वृषणा । रथी । दिवः । तप्तः । घर्मः । दुह्यते । वाम् । इषे । मधु ।

वयम् । हि । वाम् । पुरुदमासः । अश्विना । हवामहे । सधमादेषु । कारवः ॥१॥

समिद्धः । अग्निः । अश्विना । तप्तः । वाम् । घर्मः । आ । गतम् ।

दुह्यन्ते । नूनम् । वृषणा । इह । धेनवः । दस्त्रा । मदन्ति । वेधसः ॥ २ ॥

स्वाहाकृतः । शुचिः । देवेषु । यज्ञः । यः । अश्विनोः । चमसः । देवपानः ।

तम् । उं इति । विश्वे । अमृतासः । जुषाणाः । गन्धर्वस्य । प्रति । आस्ता । रिहन्ति ॥३॥

VII.75.2 Your oblations is cooked. O resplendent Lord, may you come fast. The Sun has reached about mid-point of his way. Friends serve you with their treasures, just as heads of house-holds serve their travelling chieftain (*vrājapatim*) (Also Rg. X.179.2)

VII.76.1 I think cooked what is in the udder. What is cooked on fire, that I consider well-cooked. That becomes pure and fresher. May you, O resplendent one, engaged in many activities, wielder of punitive weapon, drink this (*mādhyaṇḍina*) midday oblation (*sava*) of curd to your pleasure. (Also Rg. X.179.3)

Gharma - Aśvinau

VII.77.1 O your two mighty heroes, kindled is the fire, the charioteer of heaven. The libation in the cauldron is heated. It is milked sweet for your food. O twin- healers, we of many houses, skilled in arranging sacrificial feasts, call both of you.

VII.77.2 O twin-healers, kindled is the fire. Libation for you (in the cauldron) is heated. May both of you come (to enjoy the oblation). O mighty heroes, now cows are being milked here (for you). O you handsome to look at, the knowledgeable people are reveling (here). (Also the first-half : Yv. XX.55)

VII.77.3 A sacrifice, in which good dedications are made, is considered excellent (unblemished) by the enlightened ones. It is, as if a bowl from which the twin-healers drink their divine beverage. All the immortals also enjoying that (bowl) with pleasure, lick severally through the mouth of the (sacrificial) fire (*gandharva*).

यदुस्त्रियास्वाहुतं घृतं पयोयं स वामश्विना भाग आ गतम् ।
 माध्वी धर्तारा विदथस्य सत्पती तप्तं घर्मं पिबतं रोचने दिवः ॥४॥
 तप्तो वां घर्मो नक्षतु स्वहोता प्र वामध्वर्युश्चरतु पर्यस्वान् ।
 मधोर्दुग्धस्याश्विना तनायी वीतं पातं पर्यस उस्त्रियायाः ॥५॥
 उप द्रव पर्यसा गोधुगोषमा घर्मे सिञ्च पर्य उस्त्रियायाः ।
 वि नार्कमख्यत्सविता वरेण्योनुप्रयाणमुपसो वि राजति ॥६॥
 उप ह्वये सुदुघां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम् ।
 श्रेष्ठं सव्यं सविता साविपन्नोभीद्धो घर्मस्तदु शु प्र वोचत् ॥७॥
 हिङ्कृष्वती वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मनसा न्यागन् ।
 दुहामश्विभ्यां पयो अद्ध्येयं सा वर्धतां महते सौभगाय ॥८॥
 जुष्टे दमूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यज्ञमुप याहि विद्वान् ।
 विश्वा अग्ने अभियुजो विहत्य शत्रुयतामा भरा भोजनानि ॥९॥

यत् । उस्त्रियासु । आऽहुतम् । घृतम् । पयः । अयम् । सः । वाम् । अश्विना । भागः । आ । गतम् ।
 माध्वी इति । धर्तारा । विदथस्य । सत्पती इति सत्पती । तप्तम् । घर्मम् । पिबतम् ।
 रोचने दिवः ॥ ४ ॥

तप्तः । वाम् । घर्मः । नक्षतु । स्वहोता । प्र । वाम् । अध्वर्युः । चरतु । पर्यस्वान् ।
 मधोः । दुग्धस्य । अश्विना । तनायाः । वीतम् । पातम् । पर्यसः । उस्त्रियायाः ॥ ५ ॥
 उप । द्रव । पर्यसा । गोऽधुक् । ओषम् । आ । घर्मे । सिञ्च । पर्यः । उस्त्रियायाः ।
 वि । नार्कम् । अख्यत् । सविता । वरेण्यः । अनुऽप्रयानम् । उपसः । वि । राजति ॥ ६ ॥
 उप । ह्वये । सुदुघाम् । धेनुम् । एताम् । सुहस्तः । गोऽधुक् । उत । दोहत् । एनाम् ।
 श्रेष्ठम् । सव्यम् । सविता । साविषत् । नः । अभिऽईद्धः । घर्मः । तत् । ऊं इति । सु । प्र । वोचत् ॥७॥
 हिङ्कृष्वती । वसुपत्नी । वसूनाम् । वत्सम् । इच्छन्ती । मनसा । निऽआगन् ।
 दुहाम् । अश्विऽभ्याम् । पयः । अघ्न्या । इयम् । सा । वर्धताम् । महते । सौभगाय ॥ ८ ॥
 जुष्टः । दमूनाः । अतिथिः । दुरोणे । इमम् । नः । यज्ञम् । उप । याहि । विद्वान् ।
 विश्वाः । अग्ने । अभिऽयुजः । विऽहत्य । शत्रुऽयताम् । आ । भरा । भोजनानि ॥९॥

VII.77.4 What milk, rich in butter, was there in the cows, that has been poured (in the cauldron); O twin-healers, that, your share, is here. Please come. O full of sweetness, sustainers of the sacrifice, protectors of the good, drink the warm libation under the shine of the sky.

VII.77.5 May the warm, self-offering libation come to you. May the offerer priest, with plenty of milk, come to you. O twin-healers, may you eat (the preparations of) the sweetened milk of the stout (cow) and drink the milk of the ruddy cow.

VII.77.6 O milker of cow, make haste and come here with milk. Pour the milk of the ruddy cow into the cauldron. The adorable creator illumines the heaven's high vault and continues to shine even after the departure of the Dawn (the first flashes of the conscience). (Also Yv. XII.9)

VII.77.7 I call upon that easily milching cow. A skilful-handed milker shall surely milk her. May the Impeller (Savitṛ) impel us the best impulse. The hot drink is already energized. He should kindly make this announcement now. (Also Rg. I.164.26)

VII.77.8 Lowing (hiñ-kr) mistress of good things, seeking her calf with her mind, has come in. Let this inviolable one (aghnyā) yield mild for the Aśvin-divine pair. Let her increase into great nice fortune. (Also Rg. I.164.27)

VII.77.9 O adorable Lord (Agne), You are loving, generous and honoured as respectable guest in our homes. May you come to bless our fire-ritual. May you having scattered all our adversaries, bring to us the possessions of our foe-men. (Also Rg. V.4.5)

अग्ने शर्धं महते सौभगाय तवं बुध्नान्युत्तमानि सन्तु ।
 सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रुयतामभि तिष्ठा महींसि ॥१०॥
 सुयवसाद्भगवती हि भूया अर्धा वयं भगवन्तः स्याम ।
 अद्भि तृणमघ्ने विश्वदानीं पिवं शुद्धमुदकमाचरन्ती ॥११॥

अग्ने । शर्धं । महते । सौभगाय । तवं । बुध्नानि । उत्तमानि । सन्तु ।
 सम् । जाःस्पत्यम् । सुयमम् । आ । कृणुष्व । शत्रुयताम् । अभि । तिष्ठ । महींसि ॥ १० ॥
 सुयवसऽअत् । भगऽवती । हि । भूयाः । अर्धं । वयम् । भगऽवन्तः । स्याम् ।
 अद्भि । तृणम् । अघ्ने । विश्वऽदानीम् । पिवं । शुद्धम् । उदकम् । आऽचरन्ती ॥ ११ ॥

(७८) अष्टसप्ततितमं सूक्तम्

(१-४) चतुर्मेचस्यास्य सूक्तस्यायर्वाङ्मिरा ऋषिः । मन्त्रोक्ता जातवेदा वा देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

अपचितां लोहिनीनां कृष्णा मातेति शुश्रुम ।
 मुनेर्देवस्य मूलेन सर्वा विध्यामि ता अहम् ॥१॥
 विध्याम्यासां प्रथमां विध्याम्युत मध्यमाम् ।
 इदं जघन्यामिासामा छिनद्भि स्तुकांमिव ॥२॥
 त्वाष्ट्रेणाहं वर्चसा वि ते ईर्ष्यामीममदम् ।
 अथो यो मन्युष्टे पते तमु ते शमयामसि ॥३॥
 व्रतेन त्वां व्रतपते समक्तो विश्वाहा सुमना दीदिहिह ।
 तं त्वा वयं जातवेदः समिद्धं प्रजावन्त उप सदेम सर्वे ॥४॥

अपऽचिताम् । लोहिनीनाम् । कृष्णा । माता । इति । शुश्रुम ।
 मुनेः । देवस्य । मूलेन । सर्वाः । विध्यामि । ताः । अहम् ॥ १ ॥
 विध्यामि । आसाम् । प्रथमाम् । विध्यामि । उत्त । मध्यमाम् ।
 इदम् । जघन्याम् । आसाम् । आ । छिनद्भि । स्तुकांम्ऽइव ॥ २ ॥
 त्वाष्ट्रेण । अहम् । वर्चसा । वि । ते । ईर्ष्याम् । अमीमदम् ।
 अथो इति । यः । मन्युः । ते । पते । तम् । ऊं इति । ते । शमयामसि ॥ ३ ॥
 व्रतेन । त्वम् । व्रतऽपते । समऽअक्तः । विश्वाहा । सुऽमनाः । दीदिहि । इह ।
 तम् । त्वा । वयम् । जातऽवेदः । समऽइदम् । प्रजाऽवन्तः । उप । सदेम । सर्वे ॥ ४ ॥

VII.77.10 May you repress, O fire-divine, our foes to ensure us our great prosperity. May your effulgent splendour be excellent. May you preserve in concord the relation of man and wife, and may you overpower the energies of our adversaries. (Also Rg. V.28.33; Yv.XXXIII.12)

VII.77.11 Come, O cow; may you be rich (in milk), having been well-fed on abundant fodder from the grassy meadows. May you eat grass at all seasons, and (roaming at will) drink pure and healthy water. (Also Rg. I.164.40) (Aghnyā - inviolable one, a synonym for cow)

As in verses (mantroktāḥ)

VII.78.1 Of the red glandular swellings (apachit), the black one is the mother, thus we have heard. With the root of the divine muni herb, I pierce all of them.

VII.78.2 I pierce the first of them; also I pierce the midmost of them; and here I pierce the hindermost of them thoroughly like a knot of wool. (stukām)

VII.78.3 With the words of the universal mechanic (Tvaṣṭṛ), I have quelled your jealousy. Thereafter, O husband, whatever anger you have, that also we pacify.

Jatavedāḥ

VII.78.4 O Lord of vows, adorned with vow, may you shine every day with friendly feeling. You as such, so kindled and augmented, O omniscient (Jātaveda) may we all, along with our progeny, wait upon.

(७९) एकोनाशीतितमं सूक्तम्

(१-२) दपृचस्यास्य सूक्तस्योपरिबभूव ऋषिः । भद्रया देवता । (१) प्रथमर्चस्त्रिष्टुप् ,

(२) द्वितीयायाश्च त्र्यवसाना भुक्त्रिष्टुप् चान्दसी ॥

प्रजावतीः सुयवसे रुशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिवन्तीः ।
 मा व स्तेन ईशत माघशीसः परि वो रुद्रस्य हेतिवृणक्तु ॥१॥
 पदज्ञा स्थ रमतयः संहिता विश्वनाम्नीः । उप मा देवीदेवेभिरेत ।
 इमं गोष्ठमिदं सदी घृतेनास्मान्समुक्षत ॥२॥

प्रजाऽवतीः । सुऽयवसे । रुऽशन्तीः । शुद्धाः । अपः । सुऽप्रपाणे । पिऽवन्तीः ।
 मा । वः । स्तेनः । ईशत । मा । अघऽशीसः । परि । वः । रुद्रस्य । हेतिः । वृणक्तु ॥ १ ॥
 पदऽज्ञाः । स्थ । रमतयः । समऽहिताः । विश्वऽनाम्नीः । उप । मा । देवीः । देवेभिः । आ । इत ।
 इमम् । गोऽस्थम् । इदम् । सदीः । घृतेन । अस्मान् । सम् । उक्षत ॥ २ ॥

(८०) अशीतितमं सूक्तम्

(१-४) चतुर्दशस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अपचिद्वेपथ्यं देवता । (१) प्रथमर्चो विराडुष्टुप् ,

(२) द्वितीयायाः परोष्णिक् , (३-४) तृतीयाचतुर्थ्याश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

आ सुस्त्रसः सुस्त्रसो अस्तीभ्यो अस्ततराः । सेहोररस्ततरा लवणाद्विक्लेदीयसीः ॥१॥

या ग्रैव्या अपचितोथो या उपपक्ष्याः ।
 विजान्नि या अपचितः स्वयंस्त्रसः ॥२॥
 यः कीकसाः प्रशृणाति तलीद्यमिवतिष्ठति ।
 निरास्तं सर्वं जायान्यं यः कश्च ककुदि श्रितः ॥३॥
 पक्षी जायान्यः पतति स आ विशति पूरुषम् ।
 तदक्षितस्य भेषजमुभयोः सुक्षतस्य च ॥४॥

आ । सुऽस्त्रसः । सुऽस्त्रसः । अस्तीभ्यः । अस्तऽतराः ।
 सेहोः । अरऽस्ततराः । लवणात् । विऽक्लेदीयसीः ॥ १ ॥
 याः । ग्रैव्याः । अपऽचितः । अथो इति । याः । उपऽपक्ष्याः ।
 विऽजान्नि । याः । अपऽचितः । स्वयम्ऽस्त्रसः ॥ २ ॥
 यः । कीकसाः । प्रऽशृणाति । तलीद्यम् । अऽवतिष्ठति ।
 निः । हाः । तम् । सर्वम् । जायान्यम् । यः । कः । च । ककुदि । श्रितः ॥ ३ ॥
 पक्षी । जायान्यः । पतति । सः । आ । विशति । पूरुषम् ।
 तत् । अक्षितस्य । भेषजम् । उभयोः । सुऽक्षतस्य । च ॥ ४ ॥

Aghnyāḥ (Cows)

VII.79.1 Rich in progeny, shining in good pasture, drinking pure and healthy water at a good water-furnishing place, let no thief steal you away, nor the evil plotter take the possession of you. Let Rudra's weapon (missile, *hetih*) avoid you (Also Av. IV.21.7)

VII.79.2 O playful cows, you know this place; you stay together, called by all the names. Having divine qualities, may you come to me with the enlightened ones. May you make this cow-stall, this house as well as us replete with purified butter.

Apacid Bhaiṣ-ajyam

VII.80.1 Oozing more even than the much-oozing, more malignant than the malignant, drier than *sehu*, more perspiring (*vikeledīyasṭh*) even than the salt.

VII.80.2 The glandular swellings, which are on the neck, or those in the arm-pits, and the glandular swellings, which are on the groins (*perineum*), are self-oozing (*Svayam-srasaḥ*).

Jāyānyā (Through wife)

VII.80.3 The consumptive disease (got through wife), which reaches the ribs, or which settles down in the soles (*talīdi*) or whatsoever has set in the back (*kakūdi*), all that, may you thrust out.

VII.80.4 The winged consumptive disease flies. That enters a man. That renowned one is a remedy for both, the one of short duration and the chronic.

(८१) एकाशीतितमं सूक्तम्

(१-२) द्रुपदस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । जायान्य इन्द्रश्च देवते । (१) प्रथमर्चो भुरिगुद्रुप् ।

(२) द्वितीयायाश्च त्रिद्रुप् छन्दसी ॥

विद्म वै ते जायान्य जानं यतो जायान्य जायसे ।

कथं ह तत्र त्वं हनो यस्य कृष्मो हविर्गृहे ॥१॥

वृषत्पिब कलशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समरे वसूनाम् ।

मार्घ्यन्दिने सर्वे आ वृषस्व रयिष्ठानो रयिमस्मासु धेहि ॥२॥

विद्म । वै । ते । जायान्य । जानम् । यतः । जायान्य । जायसे ।

कथम् । ह । तत्र । त्वम् । हनः । यस्य । कृष्मः । हविः । गृहे ॥ १ ॥

वृषत् । पिब । कलशे । सोमम् । इन्द्र । वृत्रहा । शूर । समरे । वसूनाम् ।

मार्घ्यन्दिने । सर्वे । आ । वृषस्व । रयिस्थानः । रयिम् । अस्मासु । धेहि ॥ २ ॥

(८२) द्व्यशीतितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्याङ्गिरा ऋषिः । मरुतो देवताः । (१) प्रथमर्चस्त्रिपदा गायत्री,

(२) द्वितीयायाश्च त्रिद्रुप्, (३) तृतीयायाश्च जगती छन्दांसि ॥

सांतपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुष्टन । अस्माकोऽती रिशादसः ॥१॥

यो नो मर्तो मरुतो दुर्हणायुस्तिरश्चित्तानि वसवो जिघांसति ।

द्रुहः पाशान्प्रति मुञ्चतां स तर्पिष्ठेन तर्पसा हन्तना तम् ॥२॥

संवत्सरीणा मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषासः ।

ते अस्मत्पाशान्प्र मुञ्चन्त्वेनसः सांतपना मत्सरा मादयिष्णवः ॥३॥

सामस्तपनाः । इदम् । हविः । मरुतः । तत् । जुष्टन । अस्माकं । ऊती । रिशादसः ॥ १ ॥

यः । नः । मर्तः । मरुतः । दुःहणायुः । तिरः । चित्तानि । वसवः । जिघांसति ।

द्रुहः । पाशान् । प्रति । मुञ्चताम् । सः । तर्पिष्ठेन । तर्पसा । हन्तन । तम् ॥ २ ॥

समवत्सरीणाः । मरुतः । सुअर्काः । उरुक्षयाः । सगणाः । मानुषासः ।

ते । अस्मत् । पाशान् । प्र । मुञ्चन्तु । एनसः । सामस्तपनाः । मत्सराः । मादयिष्णवः ॥ ३ ॥

VII.81.1 O consumptive disease (got through wife), we know your origin, wherefrom, O consumptive disease, you are born. How could you smite there, in whose house we perform sacrifice?

Indrah

VII.81.2 O resplendent one, O brave killer of evil enemy in the battle for treasures, may you drink the curative juice from the jug unhesitating. At the midday libation, may you drink yourself full. Being a store of riches, may you confirm riches in us.

Marutah

VII.82.1 O storm-troopers, full of fiery heat, this is the offering; accept and enjoy it. O destroyers of the enemy, be our protection.

VII.82.2 O storm-troopers, the rehabilitators whosoever a mortal, full of anger against us, wants to smite us, beyond our thought, let him put on the fetters of malice; kill him with the most tormenting weapon.

VII.82.3 The storm-troopers, coming every year, well-fed, dwelling in big houses, trooped in (their respective) units, and humane, may they, full of fiery heat, rejoicing and pleasing all, the bonds of sin from us.

(८१) प्रथमीतितमं सूक्तम्

(१-२) इषूचत्वास्त्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । भगिदैवता । (१) प्रथमर्चः परोष्णिक्, (२) द्वितीयायाश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

वि ते मुञ्चामि रक्षानां वि योक्त्रं वि नियोजनम् । इहैव त्वमजस्र एध्यमे ॥१॥

अस्मै क्षत्राणि धारयन्तममे युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन ।

दीदिह्यस्मभ्यं द्रविणेह भद्रं प्रेमं वोचो हविर्दा देवतासु ॥२॥

वि । ते । मुञ्चामि । रक्षानाम् । वि । योक्त्रम् । वि । नियोजनम् ।

इह । एव । त्वम् । अजस्रः । एधि । अग्ने ॥ १ ॥

अस्मै । क्षत्राणि । धारयन्तम् । अग्ने । युनज्मि । त्वा । ब्रह्मणा । दैव्येन ।

दीदिहि । अस्मभ्यम् । द्रविणा । इह । भद्रम् । प्र । इमम् । वोचः । हविः । ऽदाम् । देवतासु ॥ २ ॥

(८४) चतुष्पतीतितमं सूक्तम्

(१-४) चतुर्कचत्वास्त्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । अमावास्या देवता । (१) प्रथमर्चो जगती, (२-४) द्वितीयादितुबस्य च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

यत्ते देवा अकृष्वन्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा ।

तेना नो यज्ञं पिपृहि विश्ववारे रयि नो धेहि सुभगे सुवीरम् ॥१॥

अहमेवास्म्यमावास्याऽ मामा वसन्ति सुकृतो मयीमे ।

मयि देवा उभये साध्याश्चेन्द्रज्येष्ठाः समगच्छन्त सर्वे ॥२॥

आगन्नात्री संगमनी वसूनामूर्जं पुष्टं वस्वविशयन्ती ।

अमावास्यायै हविषा विधेमोर्जं दुहाना पर्यसा न आगम् ॥३॥

यत् । ते । देवाः । अकृष्वन् । भागधेयम् । अमावास्याये । समस्यन्तः । महित्वा ।

तेन । नः । यज्ञम् । पिपृहि । विश्ववारे । रयिम् । नः । धेहि । सुभगे । सुवीरम् ॥ १ ॥

अहम् । एव । अस्मि । अमावास्यायाम् । माम् । आ । वसन्ति । सुकृतः । मयि । इमे ।

मयि । देवाः । उभये । साध्याः । च । इन्द्रज्येष्ठाः । सम । अगच्छन्त । सर्वे ॥ २ ॥

आ । अगन् । रात्री । समगमनी । वसूनाम् । ऊर्जम् । पुष्टम् । वसु । आवेशयन्ती ।

अमावास्यायै । हविषा । विधेम । ऊर्जम् । दुहाना । पर्यसा । नः । आ । अगन् ॥ ३ ॥

Agniḥ

VII.83.1 I unfasten your cord, unfasten your yoke, unfasten your halter. O fire - divine, may you flourish here for ever.

VII.83.2 O fire - divine, I unite you, who hold dominion for this sacrificer, with enlightening knowledge. May you grant us riches here. May you declare this man to be a good offerer of oblations to the enlightened ones (devatāsu).

Amāvasyā (New Moon's night)

VII.84.1 What share of oblations the enlightened ones, living together in greatness, have allotted to you, O new moon's night, with that may you lead our sacrifice to completion. O desired by all (viśvavāre), blessed one, grant us riches with brave sons.

VII.84.2 I, verily, am the new moon's night. The men of pious actions dwell in me; yes, in me they dwell. In me both, the enlightened ones, whose chief is the resplendent self, and those who are on the way to accomplishment, all meet together.

VII.84.3 May the night, bestower of riches, come granting us vigour, nourishment and riches. To the new moon's night, we offer oblations; yielding strength with milk, may she come to us.

अमावास्ये न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जजान ।
यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥४॥

अमावास्ये । न । त्वत् । एतानि । अन्यः । विश्वा । रूपाणि । परिभूः । जजान ।
यत्कामाः । ते । जुहुमः । तत् । नः । अस्तु । वयम् । स्याम । पतयः । रयीणाम् ॥ ४ ॥

(८५) पञ्चाशीतितमं सूक्तम्

(१-४) वयं कंचम्यामः । यत्कामाः कृषिः । (१-२, ४) प्रथमाद्वितीयाचतुर्थीनामृचां पौर्णमासी, (३) तृतीयायाश्च
प्रजापतिर्देवैः । (१-२-४) प्रथमान्वीयाचतुर्थीनां त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्चानुष्टुप् छन्दसी ॥

पूर्णा पश्चात्तु पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय ।
तस्यां देवैः संवसन्तो महित्वा नाकस्य पृष्ठे समिषा मदेम ॥१॥

वृषभं वाजिनं वयं पौर्णमासं यजामहे ।

स नो ददात्वक्षितां रयिमनुपदस्वतीम् ॥२॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिभूर्जजान ।
यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥३॥

पौर्णमासी प्रथमा यज्ञियासीदह्नां रात्रीणामतिशवरेषु ।

ये त्वां यज्ञैर्यज्ञिये अर्धयन्त्यमी ते नाकं सुकृतः प्रविष्टाः ॥४॥

पूर्णा । पश्चात् । उत । पूर्णा । पुरस्तात् । उत् । मध्यतः । पौर्णमासी । जिगाय ।
तस्याम् । देवैः । सम्वसन्तः । महित्वा । नाकस्य । पृष्ठे । सम । इषा । मदेम ॥ १ ॥

वृषभम् । वाजिनम् । वयम् । पौर्णमासम् । यजामहे ।

सः । नः । ददातु । अक्षिताम् । रयिम् । अनुपदस्वतीम् ॥ २ ॥

प्रजापते । न । त्वत् । एतानि । अन्यः । विश्वा । रूपाणि । परिभूः । जजान ।
यत्कामाः । ते । जुहुमः । तत् । नः । अस्तु । वयम् । स्याम । पतयः । रयीणाम् ॥ ३ ॥

पौर्णमासी । प्रथमा । यज्ञिया । आसीत् । अह्नाम् । रात्रीणाम् । अतिशवरेषु ।

ये । त्वाम् । यज्ञैः । यज्ञिये । अर्धयन्ति । अमी इति । ते । नाकं । सुकृतः । प्रविष्टाः ॥

- VII.84.4** O new moon's night, none other than you has been born, who may embrace all the forms (and beings). With what desires we offer oblations to you, may that be ours. May we become masters of riches. (Also Yv. X.20).

Full Moon Night

- VII.85.1** Full in the west, full in the east, and also in the middle, the full moon's night rises victorious. In her, living together with the enlightened ones, may we greatly revel together (maheama) with food and drinks at the height of the sorrowless world.

- VII.85.2** We worship the Lord of the full moon's night. the showerer (of desired objects) and bestower of vigour (vigorous and speedy). May He grant us undecaying and never-exhausting riches.

Prajāpatih

- VII.85.3** O Lord of creatures, none other than you has been born, who may embrace all the forms (and beings). With what desires we offer our oblations to you, may that be ours. May we become masters of riches. (Also Yv. X.20)

Full Moon Night

- VII.85.4** The night of full moon is most worthy of worship among the days and deep darkness of the nights. O pious one, those who adore you with sacrifices, they, the righteous ones, enter the sorrowless world.

(८६) षडशीतितमं सूक्तम्

(१-६) षडृषस्यास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । सावित्री सूर्यश्चन्द्रमाश्च देवताः । (१-२, ६) प्रथमाद्वितीयापष्टीनाष्टृषां त्रिष्टुप्, (३) कृतीयाया अनुष्टुप्, (४) चतुर्थ्यां भास्तारपङ्क्तिः, (५) पञ्चम्याश्च सप्तम्यास्तारपङ्क्तिश्छन्दसि ॥

पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीडन्तौ परि यातोर्णवम् ।

विश्वान्यो भुवना विचष्टे ऋतूरन्यो विदधजायसे नवः ॥१॥

नवोनवो भवसि जायमानोह्वा केतुरुषसामेष्यग्रम् ।

भागं देवेभ्यो वि दधास्यायन् प्र चन्द्रमस्तिरसे दीर्घमायुः ॥२॥

सोमस्यांशो युधां पतेनूनो नाम वा असि ।

अनूनं दर्श मा कृधि प्रजया च धनेन च ॥३॥

दर्शोऽसि दर्शतोऽसि समग्रोऽसि समन्तः ।

समग्रः समन्तो भूयासं गोभिरश्वैः प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन ॥४॥

योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मस्तस्य त्वं प्राणेनाप्यायस्व ।

आ वयं प्याशिषीमहि गोभिरश्वैः प्रजया पशुभिर्गृहैर्धनेन ॥५॥

यं देवा अंशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षिता भक्षयन्ति ।

तेनास्मानिन्द्रो वरुणो बृहस्पतिराप्याययन्तु भुवनस्य गोपाः ॥६॥

पूर्वऽअपरम् । चरतः । मायया । एतौ । शिशू इति । क्रीडन्तौ । परि । यातः । अर्णवम् ।

विश्वा । अन्यः । भुवना । विऽचष्टे । ऋतून् । अन्यः । विऽदधत् । जायसे । नवः ॥ १ ॥

नवऽनवः । भवसि । जायमानः । अह्वाम् । केतुः । उषसाम् । एषि । अग्रम् ।

भागम् । देवेभ्यः । वि । दधासि । आऽयन् । प्र । चन्द्रमः । तिरसे । दीर्घम् । आयुः ॥ २ ॥

सोमस्य । अंशो इति । युधाम् । पते । अनूनः । नाम । वै । असि ।

अनूनम् । दर्श । मा । कृधि । प्रऽजया । च । धनेन । च ॥ ३ ॥

दर्शः । असि । दर्शतः । असि । समऽअग्रः । असि । समऽअन्तः । समऽअग्रः ।

समऽअन्तः । भूयासम् । गोभिः । अश्वैः । प्रऽजया । पशुभिः । गृहैः । धनेन ॥ ४ ॥

यः । अस्मान् । द्वेष्टि । यम् । वयम् । द्विष्मः । तस्य । त्वम् । प्राणेन । आ । प्यायस्व ।

आ । वयम् । प्याशिषीमहि । गोभिः । अश्वैः । प्रऽजया । पशुभिः । गृहैः । धनेन ॥

यम् । देवाः । अंशुम् । आऽप्याययन्ति । यम् । अक्षितम् । अक्षिताः । भक्षयन्ति ।

तेन । अस्मान् । इन्द्रः । वरुणः । बृहस्पतिः । आ । प्याययन्तु । भुवनस्य । गोपाः ॥६॥

Savitṛ, Sūrya, Moon

- VII.86.1** Moving one after the other with their wondrous power, these two young children in their play, go around the ocean. One of them illumines all the beings; and you, the other one, making the seasons, are born a new. (Also Rg. X.85.18)
- VII.86.2** Being born, you become new every day. Indicator of days (dates), you precede the dawns. While coming, you deal their share to the bounties of Nature. O moon, you stretch out (our) life-times long. (Also Rg. X.85.19)
- VII.86.3** O lord of battles, (Budh; mercury), you are a portion of the moon. Verily, you are inferior to none in fame. O seen first (worthy of looking) may you make me inferior to none in progeny, as well as in riches.
- VII.86.4** You are seen first (as new moon); you become more and more visible (or you are beautiful to look at). You are full and complete. May I be full and complete with cows, with horses, with progeny, with cattle, with homes and with wealth.
- VII.86.5** Who hates us and whom we hate - with his vital breath may you wax and increase. May we wax and increase with cows, with horses, with progeny, with cattle, with homes and with wealth.
- VII.86.6** The new moon, whom the bounties of Nature cause to wax, and whom, when complete, they, the complete ones, eat up - with that may the Lord resplendent, venerable and supreme, and the guardians of the world (bhuvanasya gopāḥ), make us wax and increase.

(८७) सप्ताशीतितमं सूक्तम्

(१-६) षडृचस्यास्य सूक्तस्य शौनक ऋषिः । मग्निर्देवता । (१, ४-६) प्रथमर्चश्चतुर्षादितृचस्य च त्रिष्टुप्,

(२) द्वितीयायाः ककुम्माती बृहती, (३) तृतीयायाश्च जगती छन्दांसि ॥

अभ्यर्चितं सुष्टुतिं गव्यमाजिमस्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त ।

इमं यज्ञं नयत देवता नो घृतस्य धारा मधुमत्पवन्ताम् ॥१॥

मय्यग्ने अग्निं गृह्णामि सह क्षत्रेण वर्चसा बलेन ।

मयि प्रजां मय्यायुर्दधामि स्वाहा मय्यग्निम् ॥२॥

इहैवाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा नि कृन्पूर्वचित्ता निष्कारिणः ।

क्षत्रेणाग्ने सुयममस्तु तुभ्यंसुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः ॥३॥

अन्वमिरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः ।

अनु सूर्य उषसो अनु रश्मीननु द्यावापृथिवी आ विवेश ॥४॥

प्रत्यमिरुषसामग्रमख्यत्पहानि प्रथमो जातवेदाः ।

प्रति सूर्यस्य पुरुधा च रश्मीन्प्रति द्यावापृथिवी आ ततान ॥५॥

घृतं ते अग्ने दिव्ये सधस्थे घृतेन त्वां मनुरद्या समिन्धे ।

घृतं ते देवीर्नप्यः आ वहन्तु घृतं तुभ्यं दुहतां गावो अग्ने ॥६॥

अग्निं । अर्चितं । सुस्तुतिम् । गव्यम् । आजिम् । अस्मासु । भद्रा । द्रविणानि । धत्त ।

इमम् । यज्ञम् । नयत । देवता । नः । घृतस्य । धाराः । मधुमत् । पवन्ताम् ॥ १ ॥

मयि । अग्ने । अग्निम् । गृह्णामि । सह । क्षत्रेण । वर्चसा । बलेन ।

मयि । प्रजाम् । मयि । आयुः । दधामि । स्वाहा । मयि । अग्निम् ॥ २ ॥

इह । एव । अग्ने । अधि । धारय । रयिम् । मा । त्वा । नि । कृन् । पूर्वचित्ताः । निष्कारिणः ।

क्षत्रेण । अग्ने । सुयमम् । अस्तु । तुभ्यम् । उपसत्ता । वर्धताम् । ते । अनिष्टृतः ॥ ३ ॥

अनु । अग्निः । उषसाम् । अग्रम् । अख्यत् । अनु । अहानि । प्रथमः । जातवेदाः ।

अनु । सूर्यः । उषसः । अनु । रश्मीन् । अनु । द्यावापृथिवी इति । आ । विवेश ॥ ४ ॥

प्रति । अग्निः । उषसाम् । अग्रम् । अख्यत् । प्रति । अहानि । प्रथमः । जातवेदाः ।

प्रति । सूर्यस्य । पुरुधा । च । रश्मीन् । प्रति । द्यावापृथिवी इति । आ । ततान ॥ ५ ॥

घृतम् । ते । अग्ने । दिव्ये । सधस्थे । घृतेन । त्वाम् । मनुः । अद्य । सम् । इन्धे ।

घृतम् । ते । देवीः । नप्यः । आ । वहन्तु । घृतम् । तुभ्यम् । दुहताम् । गावः । अग्ने ॥ ६ ॥

Agniḥ

- VII.87.1** Worship the Lord, worthy of praises, beneficial for sense-organs, and obtained by sacrifice. Bestow auspicious riches on us. Convey our this worship to the bounties of Nature. May the streams of mystic butter descend with sweetness. (Also Rg. IV.58.10)
- VII.87.2** First I acquire the fire-divine along with the dominating power, splendour and strength. I put in myself the progeny, in myself the long life, and in myself the fire-divine. Svāhā.
- VII.87.3** O foremost adorable Lord (Agni) please maintain your wealth just here. Let not the down-putters with their previous intentions (purva-citta) put you down By your sovereignty, you have a natural control over them. Please give more attention, and do not neglect. (Also Yv. XX.VII)
- VII.87.4** The adorable Lord illuminates the beginnings of the dawns; He the foremost and omniscient illuminates the days as well. Following the sun, following the dawns, and following the rays, He has entered heaven and earth thoroughly.
- VII.87.5** The adorable Lord shines towards the beginnings of the dawns; He the foremost and omniscient shines towards the days. He shines variously towards the sun's rays and He spreads out to heaven and earth. (Also Av. VII.87 4)
- VII.87.6** O fire divine, may there be purified butter in your heavenly abode; a right-thinking man kindles you today with purified butter. May the never-letting down celestial waters bring purified butter for you. Let cows, O fire divine, yield purified butter for you.

(८८) भट्टापीतितमं सूक्तम्

(१-४) वतुर्कचस्यास्य सूक्तस्य शुनःशेष ऋषिः । वरुणो देवता । (१) प्रथमचोऽनुष्टुप्, (२) द्वितीयायाः पञ्चापङ्क्तिः, (३) तृतीयायास्त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्च दृहतीगभां त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

अप्सु ते राजन्वरुण गृहो हिरण्ययो मिथः ।

ततो धृतव्रतो राजा सर्वा धामानि मुञ्चतु ॥१॥

धाम्नो धाम्नो राजन्नितो वरुण मुञ्च नः ।

यदापो अघ्या इति वरुणेति यदूचिम ततो वरुण मुञ्च नः ॥२॥

उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रधाय ।

अर्धं वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥३॥

प्रास्मत्पाशान्वरुण मुञ्च सर्वान्य उत्तमा अधमा वारुणा ये ।

दुष्वधयं दुरितं नि प्वास्मदथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥४॥

अप्सु । ते । राजन् । वरुण । गृहः । हिरण्ययः । मिथः ।

ततः । धृतव्रतः । राजा । सर्वा । धामानि । मुञ्चतु ॥ १ ॥

धाम्नःऽधाम्नः । राजन् । इतः । वरुण । मुञ्च । नः ।

यत् । आपः । अघ्याः । इति । वरुण । इति । यत् । ऊचिम । ततः । वरुण । मुञ्च । नः ॥

उत् । उत्तमम् । वरुण । पाशम् । अस्मत् । अर्धं । अधमम् । वि । मध्यमम् । श्रधाय ।

अर्धं । वयम् । आदित्य । व्रते । तव । अनागसः । अदितये । स्याम ॥ ३ ॥

प्र । अस्मत् । पाशान् । वरुण । मुञ्च । सर्वान् । ये । उत्तमाः । अधमाः । वारुणाः । ये ।

दुःस्वधम् । दुःइतम् । निः । स्व । अस्मत् । अर्थ । गच्छेम । सुकृतस्य । लोकम् ॥ ४ ॥

(८९) एकोनवतितमं सूक्तम्

(१-३) वृषस्यास्य सूक्तस्य वृषर्कः ऋषिः । (१) प्रथमचोऽङ्गिः, (२-३) द्वितीयावृत्तीययोश्चेन्द्रो देवते ।

(१) प्रथमाया वगती, (२-३) द्वितीयावृत्तीययोश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

अनाधृष्यो जातवेदा अमर्त्यो विराडभे क्षत्रभृद्दीदिहीह ।

विश्वा अमीवाः प्रमुञ्चन्मानुषीभिः शिवाभिरुच परि पाहि नो गर्यम् ॥१॥

अनाधृष्यः । जातवेदाः । अमर्त्यः । विराट् । अग्ने । क्षत्रभृत् । दीदिहि । इह ।

विश्वाः । अमीवाः । प्रमुञ्चन् । मानुषीभिः । शिवाभिः । अद्य । परि । पाहि । नः । गर्यम् ॥

Varuṇaḥ

VII.88.1 O venerable Lord, the shining one, within the waters is your unique and golden abode. From there, may the sovereign king (the Lord), observer of vows, release all our family members (from bonds).

VII.88.2 From each and every place of bondage, O king, the venerable Lord, may you release us here. As we have declared that the waters and the venerable Lord are inviolable, for that reason, O venerable Lord, may you release us. (Also Yv. VI.22)

VII.88.3 O venerable Lord, loosen the bonds or fetters that hold me; loosen up the upper most, down the lowest; off the midmost. We shall obey your eternal laws, and faithfully follow your command and thereby avoid sin or guilt. (Also Yv. XII.12)

VII.88.4 Release from us, O venerable Lord (Varuṇa) all bonds or fetters, that are uppermost, lowest-these are yours, O varuṇa. Remove from us evil-dreaming. (Remove) all our difficulty. Then we shall be able to proceed to the world of those persons, who have done well.

VII.89.1 O Agni, shine thou here unassailable, Jātavedas, immortal, wide-ruling (virāj), bearing dominion; releasing all diseases by humane, propitious (aids), do thou protect round about today our household. (Also Yv. XXVII.7).

इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोयाया वृषभ चर्पणीनाम् ।
 अपानुदो जनममित्रायन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम् ॥२॥
 मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत् आ जगम्यात्परस्याः ।
 सूकं संशाय पविमिन्द्र तिमं वि शत्रून्ताडि वि मृधो नुदस्व ॥३॥

इन्द्रं । क्षत्रम् । अभि । वामम् । ओजः । अजायायाः । वृषभ । चर्पणीनाम् ।
 अप । अनुदः । जनम् । मित्रायन्तम् । उरुम् । देवेभ्यः । अकृणोः । ऊं इति । लोकम् ॥
 मृगः । न । भीमः । कुचरः । गिरिस्थाः । परावत् । आ । जगम्यात् । परस्याः ।
 सूकम् । समशाय । पविम् । इन्द्र । तिमम् । वि । शत्रून् । ताडि । वि । मृधः । नुदस्व ।

(१०) नवतितमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । तादर्थ्यो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

त्यमु षु वाजिनं देवजूतं सहोवानं तरुतारं रथानाम् ।
 अरिष्टनेमि पृतनाजिमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम ॥१॥

त्यम् । ऊं इति । सु । वाजिनम् । देवजूतम् । सहोवानम् । तरुतारम् । रथानाम् ।
 अरिष्टनेमिम् । पृतनाजिम् । आशुम् । स्वस्तये । तार्क्ष्यम् । इह । आ । हुवेम ॥ १ ॥

(११) एकनवतितमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शूरमिन्द्रम् ।
 हुवे नु शक्रं पुरुहुतमिन्द्रं स्वस्ति न इन्द्रो मघवान्कृणोतु ॥१॥

त्रातारम् । इन्द्रम् । अवितारम् । इन्द्रम् । हवेहवे । सुहवम् । शूरम् । इन्द्रम् ।
 हुवे । नु । शक्रम् । पुरुहुतम् । इन्द्रम् । स्वस्ति । नः । इन्द्रः । मघवान् । कृणोतु ॥

(१२) दिनवतितमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । रुद्रो देवता । जगती छन्दः ॥

यो अग्नौ रुद्रो यो अप्सवन्तर्य ओषधीर्वीरुध आविवेश ।
 य इमा विश्वा भुवनानि चाक्षुपे तस्मै रुद्राय नमो अस्त्वग्नये ॥१॥

यः । अग्नौ । रुद्रः । यः । अप्सवु । अन्तः । यः । ओषधीः । वीरुधः । आस्त्विवेश ।
 यः । इमा । विश्वा । भुवनानि । चाक्षुपे । तस्मै । रुद्राय । नमः । अस्तु । अग्नये ॥ १ ॥

VII.89.2 O resplendent army-chief, you are benign vigour, ready to protect all of us from harm; you are born a bull among men. Kick away those people who are unfriendly; make wide room for godly persons. (Also Rg. X.180.3)

VII.89.3 Like a terrible and wild beast of mountains coming to attack from a distant place, whetting your sharp-cutting bolt, O army-chief, may you attack the enemies furiously and drive them away from the battle (never to return). (Also Yv. XVIII.71; Rg. X.180.2)

Tarkṣyaḥ

VII.90.1 For our well-being, we invoke here that renowned vigorous befitting-pilot (tārṣya), quickened by Nature's force, overwheeler, outrunner of chariots, equipped with faultless strong fellows, conqueror of enemy-hordes, and the very swift. (Also Rg. X.178.1)

Indraḥ

VII.91.1 At repeated worships, I invoke the resplendent Lord, the preserver, the rescuer, the brave and the one, who is easily propitiated. The Lord is invoked by all. May He, the bounteous Lord, bestow prosperity on us. (Also Rg. VI.47.11)

Rudraḥ

VII.92.1 The vital breath (terrible punisher), which is in the fire, which is within the waters, which has entered the herbs and the plants; which has formed all these beings, to that vital breath (terrible punisher), to the fire, we bow in reverence.

(१३) त्रिनवतितमं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य गरुडानृषिः । तक्षको देवता । श्रयवसाना बृहती छन्दः ॥

अपेह्यरिस्स्यरिर्वा असि । विषे विषमपृक्था विषमिद्वा अपृक्थाः ।

अहिमेवाभ्यपेहि तं जहि

॥१॥

अपे । इहि । अरिः । असि । अरिः । वै । असि । विषे । विषम् । अपृक्थाः । विषम् ।
इत् । वै । अपृक्थाः । अहिम् । एव । अभिऽअपेहि । तम् । जहि ॥ १ ॥

(१४) चतुर्नवतितमं सूक्तम्

(१-४) चतुर्नवस्यास्य सूक्तस्य सिन्धुदीप ऋषिः । भग्निदेवता । (१, ३-४) प्रथमातृतीयाचतुर्थीनामृचा-
मनुष्टुप्. (२) द्वितीयायाश्च त्रिपदा निष्टुत्यरोष्णिक् छन्दसी ॥

अपो दिव्या अचायिषं रसेन समपृक्षमहि ।

पर्यस्वानम आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ॥१॥

सं माम्नि वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा ।

विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः ॥२॥

इदमापः प्र वहतावचं च मलं च यत् ।

यच्चामिदुद्रोहानृतं यच्च शेषे अभीरुणम् ॥३॥

एधोत्सेधिषीय समिदसि समेधिषीय । तेजोसि तेजो मयि धेहि ॥४॥

अपः । दिव्याः । अचायिषम् । रसेन । सम् । अपृक्षमहि ।

पर्यस्वान् । अग्ने । आ । अगमम् । तम् । मा । सम् । सृज । वर्चसा ॥ १ ॥

सम् । मा । अग्ने । वर्चसा । सृज । सम् । प्रऽजया । सम् । आयुषा ।

विद्युः । मे । अस्य । देवाः । इन्द्रः । विद्यात् । सह । ऋषिभिः ॥ २ ॥

इदम् । आपः । प्र । वहत । अवचम् । च । मलम् । च । यत् ।

यत् । च । अभिऽदुद्रोह । अनृतम् । यत् । च । शेषे । अभीरुणम् ॥ ३ ॥

एधः । असि । एधिषीय । समऽइत् । असि । सम् । एधिषीय । तेजः । असि । तेजः ।

मयि । धेहि ॥ ४ ॥

Against Snake Poison

VII.93.1 Go away. You are an enemy. An enemy surely you are. You have mixed poison with poison. Surely you have mixed the poison. Go away to the snake itself. Kill it.

Agniḥ

VII.94.1 I have accumulated the heavenly waters; with sap we have been drenched. O adorable Lord, holding waters. I have approached you. Me, as such, may you endow with lustre.

VII.94.2 O adorable Lord, may you endow me with lustre; endow me with progeny and with long life. May the enlightened ones know me as such; may the resplendent one along with the seers know me (as such).

VII.94.3 May the waters wash away all that is dirty and filthy in me and whatever treachery and false-hood I have committed, and whatever abuse I have poured on the innocent. (Also Yv. VI.17)

VII.94.4 O adorable Lord, you are flourishing; may I flourish. You are shining up; may I shine up. You are lustre; bestow lustre on me. (Also Yv. XX.23)

(१.५) पञ्चनवतितमं सूक्तम्

(१-३) तृचस्यास्य सूक्तस्याङ्गिरा ऋषिः । मन्त्रोक्ता देवताः । (१) प्रथमर्चो गायत्री, (२) द्वितीयाया विराट् पुरस्ताद्बृहती, (३) तृतीयायाश्च व्यवसाना पद्भ्या भुग्मिन्नगती रुन्दांसि ॥

अपि वृश्च पुराणवद्वतर्तैरिव गुप्पितम् । ओजो दास्यस्य दम्भय ॥१॥

वयं तदस्य संभृतं वस्विन्द्रेण वि भजामहे ।

म्लापयामि भ्रजः शिश्रं वरुणस्य व्रतेन ते ॥२॥

यथा शेषो अपायति स्त्रीषु चासदनावयाः ।

अवस्थस्य कृदीवतः शाङ्करस्य नितोदिनः

यदाततमव तत्तनु यदुत्तं नि तत्तनु ॥३॥

अपि । वृश्च । पुराणवद्वतर्तैः । इव । गुप्पितम् । ओजः । दास्यस्य । दम्भय ॥ १ ॥

वयम् । तत् । अस्य । सम्भृतम् । वसु । इन्द्रेण । वि । भजामहे ।

म्लापयामि । भ्रजः । शिश्रम् । वरुणस्य । व्रतेन । ते ॥ २ ॥

यथा । शेषः । अपायति । स्त्रीषु । च । असीत् । अनावयाः । अवस्थस्य । कृदीवतः ।

शाङ्करस्य । नितोदिनः । यत् । जाततम् । अव । तत् । तनु । यत् । उत्ततम् । नि । तत् । तनु ॥

(१.६) पण्णवतितमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । चन्द्रमा देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः ।

बाधतां द्वेषो अभयं नः कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥१॥

इन्द्रः । सुत्रामा । स्ववान् । अवः । अभिः । सुमृडीकः । भवतु । विश्ववेदाः ।

बाधताम् । द्वेषः । अभयम् । नः । कृणोतु । सुवीर्यस्य । पतयः । स्याम् ॥ १ ॥

(१.७) सप्तनवतितमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । चन्द्रमा देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मदाराधित्वेः सनुतयुथोतु ।

तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम ॥१॥

सः । सुत्रामा । स्ववान् । इन्द्रः । अस्मत् । आरात् । चित् । द्वेषः । सनुतः । युथोतु ।

तस्य । वयम् । सुमतौ । यज्ञियस्य । अपि । भद्रे । सौमनसे । स्याम् ॥ १ ॥

As in verses : mantroktāḥ

VII.95.1 O Lord, like a tangle of old creepers, may you hack off and destroy the power of the infidel (dāsa). (Also Rg. VIII.40.6)

VII.95.2 With the aid of the resplendent Lord, may we divide the accumulated treasure of that infidel among us. With the ordinances of the ordainer (venerable) Lord (i.e., by the vrata of Varṇa), I make languid, or dull the strength of your male organ (Śepaḥ).

VII.95.3 So that the male organ of the infidel, standing very close, inviting (for intercourse), with pillar-like male organ, and the in-thrusting, keeps away and remains unable to reach women, may you make that unstreched which is streched and make that droop, which stands up erect (yad ātatam ava tat tanu yad uttatam nitat tanu).

VII.96.1 May the protecting opulent Lord shower eternal happiness on us. May He, the all-wise destroy the evil forces that obstruct our way and thereby give rest and safety. And may we be the possessors of excellent posterity. (Also Rg. VI.47.12)

Indraḥ

VII.97.1 May that helpful and preserver Lord drive from us, even from afar, all those who hate us. May we continue to enjoy the grace of Him and dwell in His auspicious benevolence. (Also Rg. VI.47.13)

(९८) अष्टनवतितमं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य भृग्याङ्गिरा ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ॥

इन्द्रेण म॒न्युना॑ व॒यम॒भि ष्या॑म॒ पृत॒न्यतः । घ्नन्तो॑ वृ॒त्राण्य॑प्र॒ति ॥१॥

इन्द्रेण । म॒न्युना॑ । व॒यम् । अ॒भि । स्या॑म॒ । पृत॒न्यतः । घ्नन्तोः॑ । वृ॒त्राणि॑ । अ॒प्र॒ति ॥ १ ॥

(९९) नवनवतितमं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । सोमो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

ध्रु॒वं ध्रु॒वेण॑ ह॒विषा॑व॒ सोमं॑ न॒याम॑सि । यथा॑ न॒ इन्द्रः॑ के॒वली॑र्वि॒शः स॑म॒नस॑स्कर॒त् ॥१॥

ध्रु॒वम् । ध्रु॒वेण॑ । ह॒विषा॑ । अ॒व । सोम॑म् । न॒याम॑सि ।

यथा॑ । नः । इन्द्रः॑ । के॒वलीः । वि॒शः । स॑म॒नसः॑ । कर॒त् ॥ १ ॥

(१००) शततमं सूक्तम्

(१-३) वृचस्यास्य सूक्तस्य कपिञ्जल ऋषिः । गृध्रौ देवते । (१) प्रथमर्चोऽनुष्टुप्, (२-३)

द्वितीयाद्वितीययोश्च भुरिगनुष्टुप् छन्दसी ॥

उ॒दस्य॑ श्या॒वौ वि॒धुरौ॑ गृ॒ध्रौ द्या॑मि॒व पे॒ततुः । उ॒च्छो॒चन॑प्र॒शोच॑नाव॒स्योच्छो॑चनौ हृ॒दः ॥१॥

अ॒हमे॑नावु॒दति॑ष्ठि॒पं गा॒वौ श्रान्त॑सदा॒विव । कु॒र्कुरा॑वि॒व कू॒र्जन्ता॑वु॒दव॑न्तौ वृ॒का॒विव ॥२॥

आ॒नोदि॑नौ॒ नितो॑दि॒नाव॑थो॒ संतो॑दि॒नावु॑त ।

अ॒पि न॒ह्याम्य॑स्य॒ मेढ्रं॑ य॒ इत॑ स्त्री पु॒माञ्ज॒भारं॑ ॥३॥

उ॒त् । अ॒स्य । श्या॒वौ । वि॒धुरौ॑ । गृ॒ध्रौ । द्या॑म॒ऽइव॑ । पे॒ततुः॑ ।

उ॒च्छो॒चन॑प्र॒शोच॑नौ । अ॒स्य । उ॒त्ऽशो॑च॒नौ । हृ॒दः ॥ १ ॥

अ॒हम् । ए॒नौ । उ॒त् । अ॒ति॑ष्ठि॒पम् । गा॒वौ । श्रान्त॑सदा॒ऽइव॑ ।

कु॒र्कुरौ॑ऽइव॑ । कू॒र्जन्तौ॑ । उ॒त्ऽअ॑व॒न्तौ । वृ॒का॒ऽइव॑ ॥ २ ॥

आ॒ऽतो॒दि॒नौ । नि॒ऽतो॒दि॒नौ । अथो॑ इति॑ । स॒म॒ऽतो॒दि॒नौ । उ॒त् ।

अ॒पि । न॒ह्यामि॑ । अ॒स्य । मे॒ढ्रम् । यः । इ॒तः । स्त्री । पु॒मान् । ज॒भारं॑ ॥ ३ ॥

Indraḥ

VII.98.1 With the (aid of the) resplendent Lord, glowing with enthusiasm, may we subdue the invading hosts, killing the besiegers relentlessly.

Somaḥ

VII.99.1 With sure offerings (of provisions) we bring about sure bliss, so that may the resplendent Lord (or the army chief) make the subjects (people) of one mind and loyal only to us. (Also Rg. X.173.6)

Gr̥dhrau

VII.100.1 In-breath and out-breath of this man have flown up like two frightened and ever-moving vultures to the sky. Those tormenting and drying up are tormentors of this man's heart.

VII.100.2 I have made those two to get up (and go away) like two bullocks resting after tiresome toil, like two snailing dogs, or like two prowling wolves (in search of prey)

VII.100.3 These two, tormenting all over, tormenting downwards and tormenting all together, I bind the male organ of that him who, a man, has abducted a maiden from here.

(१०१) एकान्तशान्तमं मृतम्

(१) एकैर्व्यास्य मृतस्य कपिञ्जलः कपिः । वयो देवता । भवदुष्प उन्दः ॥

असदुन्गावः सदुनेपसदसतिं वयः । आस्थाने पर्वता अस्थुः स्थास्रि वृक्कावनिष्ठिपम् ॥१॥

असदन् । गावः । सदने । अपसत् । वसतिम् । वयः ।

आस्थाने । पर्वताः । अस्थुः । स्थास्रि । वृक्कौ । अतिष्ठिपम् ॥ १ ॥

(१०२) द्युत्तरशान्तमं मृतम्

(१-८) अष्टैर्व्यास्य मृतस्यायवां कपिः । इन्द्राग्नी देवते । (१-४) प्रथमाद्विचनमृणासृचां त्रिष्टुप् ।

(५) पञ्चम्यास्त्रिपदावीं भुगिगयवी, (६) पञ्चम्यास्त्रिपदा प्राजापत्या वृहती, (७) सप्तम्या-

स्त्रिपदा साष्टी भुगिगयती. (८) अष्टम्याश्चोपागिग्राहनी छन्दसि ॥

यद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्होतश्चिकित्वन्नवृणीमहीह ।

ध्रुवमयो ध्रुवमुता श्विष्ठ प्रविद्वान्यज्ञमुप याहि सोमम् ॥१॥

समिन्द्र नो मनसा नेष गोभिः सं सूरिभिर्हरिवृन्त्सं स्वस्त्या ।

सं ब्रह्मणा देवहितं यदस्ति सं देवानां सुमतौ यज्ञियानाम् ॥२॥

यानावह उशतो देव देवास्तान्प्रेरय स्वे अग्ने मधस्थे ।

जक्षिवांसः पपिवांसो मधून्यस्मै धत्त वसवो वसूनि ॥३॥

सुगा वो देवाः सदना अकर्म ये आजग्म सर्वने मा जुषाणाः ।

वहमाना भरमाणाः स्वा वसूनि वसू धर्म दिवसा रोहतानु ॥४॥

यत् । अद्य । त्वा । प्रयति । यज्ञे । अस्मिन् । होतः । चिकित्वन् । अवृणीमहि । इह ।

ध्रुवम् । अयः । ध्रुवम् । उत । श्विष्ठ । प्रविद्वान् । यज्ञम् । उप । याहि । सोमम् ॥ १ ॥

सम् । इन्द्र । नः । मनसा । नेष । गोभिः । सम् । सूरिभिः । हरिवृन् । सम् । स्वस्त्या ।

सम् । ब्रह्मणा । देवहितम् । यत् । अस्ति । सम् । देवानाम् । सुमतौ । यज्ञियानाम् ॥ २ ॥

यान् । आऽअवहः । उशतः । देव । देवान् । तान् । प्र । ईरय । स्वे । अग्ने । मधस्थे

जक्षिऽवांसः । पपिऽवांसः । मधूनि । अस्मै । धत्त । वसवः । वसूनि ॥ ३ ॥

सुगा । वः । देवाः । सदना । अकर्म । ये । आऽजग्म । सर्वने । मा । जुषाणाः ।

वहमानाः । भरमाणाः । स्वा । वसूनि । वसूम् । धर्मम् । दिवम् । आ । रोहत । अनु ॥४॥

Vayah ; Age

VII.101.1 The cows have settled in the cow-stall; the bird has flown into its nest; the mountains stand firm at their site; I make the two kidneys firm in their proper places.

Indrāgnī (Pair)

VII.102.1 O omniscient fire-divine, cognizant of all ceremonies as we today approaches you in the course of our progressive worship, may you steadily convey our offerings. Nature's bounties stand firmly here, O the strongest. May you, O enlightened and all-knowing one, approach and cherish the libations of medicinal herbs (Somam). (Also Rg. III.29.16)

VII.102.2 With a willing mind, may the resplendent Lord grant us wisdom and wealth; may the Lord of light associate us with pious men of learning, with prosperity, with sacrificial food, and that which is acceptable to Nature's bounties and with the favour of the adorable godly men (yajñīyānām). (Also Rg. V.42.4)

VII.102.3 O adorable Lord, may you direct the desirous enlightened ones, whom you have brought, to enter your own place of sacrifice. Having eaten and drunk your fill of sweets, O bestowers of wealth, may you bestow riches on us. (Also Yv. VIII.19)

VII.102.4 O enlightened ones, who pleased with us have come to this sacrifice, we have made seats easily accessible to you. Having collected and carrying your riches, may you ascend to your dwelling place in the bright sky. (Also Yv. VIII.18)

यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ । स्वां योनिं गच्छ स्वाहा ॥५॥
 एष ते यज्ञो यज्ञपते महसूक्तवाकः । सुवीर्यः स्वाहा ॥६॥
 वर्षद्भुतेभ्यो वर्षद्भुतेभ्यः । देवां गानुविदो गानु विन्वा गानुमिन् ॥७॥
 मनसस्पत इमं नो दिवि देवेषु यज्ञम् ।
 स्वाहा दिवि स्वाहा पृथिव्यां स्वाहा अन्तरिक्षे स्वाहा वाते धाम स्वाहा ॥८॥

यज्ञं । यज्ञम् । गच्छ । यज्ञपतिम् । गच्छ । स्वाम् । योनिम् । गच्छ । स्वाहा ॥ ५ ॥
 एषः । ते । यज्ञः । यज्ञपते । महसूक्तवाकः । सुवीर्यः । स्वाहा ॥ ६ ॥
 वर्षद् । भुतेभ्यः । वर्षद् । अहुतेभ्यः । देवाः । गानुविदः । गानुम् । विन्वा । गानुम् । इत् ॥ ७ ॥
 मनसः । पते । इमम् । नः । दिवि । देवेषु । यज्ञम् ।
 स्वाहा । दिवि । स्वाहा । पृथिव्याम् । स्वाहा । अन्तरिक्षे । स्वाहा । वाते । धाम् । स्वाहा ॥ ८ ॥

(१०३) अयुक्तगततमं मृतम्

(१) एकैकस्यास्य मृतस्याथवां ऋषिः । मन्त्रोक्तः देवताः । विगद्विष्टुप् छन्दः ॥

सं ब्रह्मिक्तं हविषा घृतेन समिन्द्रेण वसुना सं मरुद्भिः ।
 सं देवैर्विश्वदेवेभिरक्तमिन्द्रं गच्छतु हविः स्वाहा ॥१॥

सम् । ब्रहिः । अक्तम् । हविषा । घृतेन । सम् । इन्द्रेण । वसुना । सम् । मरुद्भिः ।
 सम् । देवैः । विश्वदेवेभिः । अक्तम् । इन्द्रम् । गच्छतु । हविः । स्वाहा ॥ १ ॥

(१०४) अनुक्तगततमं मृतम्

(२) एकैकस्यास्य मृतस्याथवां ऋषिः । मन्त्रोक्तः देवता । भुरिक्विष्टुप् छन्दः ॥

परि स्तृणीहि परि धेहि वेदिं मा जामिं मोपीरमुया शयानाम् ।
 होतृषदंनं हरितं हिरण्ययं निष्का एते यजमानस्य लोके ॥१॥

परि । स्तृणीहि । परि । धेहि । वेदिम् । मा । जामिम् । मोपीः । अमुया । शयानाम् ।
 होतृषदंनम् । हरितम् । हिरण्ययम् । निष्काः । एते । यजमानस्य । लोके ॥ १ ॥

- VII.102.5** O sacrifice, go to the sacrifice itself; go to the Lord of sacrifice; go to your own abode. Svāhā. (Also Yv. VIII.22)
- VII.102.6** O Lord of sacrifice, this is your sacrifice accompanied with a chorus of praises, and bestower of excellent vigour. Svāhā. (Also Yv. VIII.22)
- VII.102.7** I dedicate this to those who have been offered oblations; I dedicate this to those who have not been offered oblations. O enlightened ones, skilled in sacrifice, come to this sacrifice. (Also Yv. VIII.21)
- VII.102.8** O radiant Lord of minds, may you place this sacrifice of ours among the enlightened ones in the sky. Svāhā, in the sky; Svāhā, on the earth; svāhā, in the midspace, Svāhā, in the wind Svāhā. (Also Yv. VIII.21).

Vediḥ (Altar)

- VII.103.1** May the sacrificial altar be adorned with the offerings and purified butter, and with the resplendent self, the rehabilitator, and with the brave warriors. Adorned with the enlightened ones and with all the bounties of Nature, may this oblation go to the resplendent Lord. Svāhā.

Vediḥ

- VII.104.1** Cover the sacrificial altar all around and enclose it well. Do not molest the sister sleeping on this altar. The house of the sacrificer is full of greenery and gold. And these are the gold coins in the sacrificer's abode.

(१०१) पञ्चोत्तरशततमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्य यम क्रपिः । दुःस्वप्ननाशनं देवता । भुवुषु छन्दः ॥

पर्यावर्ते दुष्वङ्यात्पापात्स्वङ्यादभूत्याः ।

ब्रह्माहमन्तरं कृण्वे परा स्वप्नमुखाः शुचः ॥१॥

परिऽआवर्ते । दुःऽस्वप्यात् । पापात् । स्वप्यात् । अभूत्याः ।

ब्रह्म । अहम् । अन्तरम् । कृण्वे । परा । स्वप्नऽमुखाः । शुचः ॥ १ ॥

(१०६) षडुत्तरशततमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्य यम क्रपिः । दुःस्वप्ननाशनं देवता । भुवुषु छन्दः ॥

यत्स्वप्ने अन्नमश्नामि न प्रातरधिगम्यते ।

सर्वं तदस्तु मे शिवं नहि तद्दृश्यते दिवा ॥१॥

यत् । स्वप्ने । अन्नम् । अश्नामि । न । प्रातः । अधिगम्यते ।

सर्वम् । तत् । अस्तु । मे । शिवम् । नहि । तत् । दृश्यते । दिवा ॥ १ ॥

(१०७) सप्तोत्तरशततमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्य प्रजापतिर्क्रपिः । मन्त्रोक्ता देवताः । विगाद् पुरस्ताद्ब्रह्मती छन्दः ॥

नमस्कृत्य द्यावापृथिवीभ्यामन्तरिक्षाय मृत्यवे ।

मेक्षाम्यूर्ध्वस्तिष्ठन्मा मा हिंसिषुरीश्वराः ॥१॥

नमऽस्कृत्य । द्यावापृथिवीभ्याम् । अन्तरिक्षाय । मृत्यवे ।

मेक्षामि । ऊर्ध्वः । तिष्ठन् । मा । मा । हिंसिषुः । ईश्वराः ॥ १ ॥

(१०८) अष्टोत्तरशततमं सूक्तम्

(१) एकर्वस्यास्य सूक्तस्य प्रजापतिर्क्रपिः । ब्रह्मात्मा देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

को अस्या नो द्रुहो विद्यवत्या उन्नेष्यति क्षत्रियो वस्य इच्छन् ।

को यज्ञकामः क उ पूर्तिकामः को देवेषु वनुते दीर्घमायुः ॥१॥

कः । अस्याः । नः । द्रुहः । अविद्यवत्याः । उत् । नेष्यति । क्षत्रियः । वस्यः । इच्छन् ।

कः । यज्ञऽकामः । कः । ऊं इति । पूर्तिऽकामः । कः । देवेषु । वनुते । दीर्घम् । आयुः ॥

Against evil dreams

- VII.105.1** I draw you back from evil dream, vicious dream, and misery.
I make knowledge a preventive defence, and the sorrows
rising from dreams turn away.

Against evil dreams

- VII.106.1** What food I eat in my dream, that is not obtained in the
morning. May all that be propitious to me; that is not
perceived by day.

Dyāvā - Pṛthivī Pair

- VII.107.1** Bowing in reverence to heaven and earth, to midspace and
to death, standing erect I will carry myself high up. May the
lords (of the universe) do not harm to me.

Ātman

- VII.108.1** Who the protecting warrior, desirous of promoting welfare,
will raise us up out of this shameful mutual malice ? Who is
willing to sacrifice ? Who is desirous of fulfillment ? Who
bestows a long life-span on the enlightened ones ?

(१०९) नवोत्तमं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य प्रजापतिकर्षिः । ज्ञात्वात्मा देवता । विष्टुप् छन्दः ॥

कः पृश्निं धेनुं वरुणेन दत्तामथर्वणे सुदुघां नित्यवत्साम् ।

बृहस्पतिना सख्यं जुषाणो यथावशं तन्वः कल्पयाति ॥१॥

कः । पृश्निम् । धेनुम् । वरुणेन । दत्ताम् । अथर्वणे । सुदुघाम् । नित्यवत्साम् ।
 बृहस्पतिना । सख्यम् । जुषाणः । यथाऽवशम् । तन्वः । कल्पयाति ॥ १ ॥

(११०) दशोत्तमं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा कर्षिः । मन्त्रोक्ता देवता । अनुष्टुप् छन्दः ॥

अपक्रामन्यौरुषेयाद्गणानो दैव्यं वचः ।

प्रणीतीरभ्यार्तस्व विश्वेभिः सखिभिः सह ॥१॥

अपक्रामन् । पौरुषेयात् । गृणानः । दैव्यम् । वचः ।
 प्रणीतीः । अभिऽआर्तस्व । विश्वेभिः । सखिभिः । सह ॥ १ ॥

(१११) एकादशोत्तमं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्याथर्वा कर्षिः । पूर्वार्थस्य मन्त्रोक्ता जातवेदा वा, उत्तमार्थस्य च वरुणो देवते । बृहतीगमो विष्टुप् छन्दः ॥

यदस्मृति चकृम किं चिदग्न उपारिम् चरणे जातवेदः ।

ततः पाहि त्वं नः प्रचेतः शुभे सखिभ्यो अमृतत्वमस्तु नः ॥१॥

यत् । अस्मृति । चकृम । किम् । चित् । अग्ने । उपऽआरिम् । चरणे । जातवेदः ।
 ततः । पाहि । त्वम् । नः । प्रऽचेतः । शुभे । सखिभ्यः । अमृतत्वम् । अस्तु । नः ॥ १ ॥

(११२) द्वादशोत्तमं सूक्तम्

(१) एकर्चस्यास्य सूक्तस्य श्रुतिकर्षिः । सूर्य आपो वा देवताः । अनुष्टुप् छन्दः ॥

अव दिवस्तारयन्ति सप्त सूर्यस्य रश्मयः ।

आपः समुद्रिया धारास्तास्ते शल्यमसिस्त्रसन् ॥१॥

अव । दिवः । तारयन्ति । सप्त । सूर्यस्य । रश्मयः ।
 आपः । समुद्रियाः । धाराः । ताः । ते । शल्यम् । असिस्त्रसन् ॥ १ ॥

Ātman

VII.109.1 Who, enjoying the companionship of the Lord supreme, shapes according to his own will the body (and form) of the spotted milch-cow, given by the venerable Lord to the preserving seeker, and which is easy to milk and is always with her calf.

Mantroktah (As on the verse)

VII.110.1 Moving away from the normal activities of men, making a choice to master the speech of the enlightened ones, conduct yourself according to the good guidances with all your friends.

Jāteveda : Varuṇa

VII.111.1 O adorable Lord, what we have in forgetfulness; O knower of all, what fault we have committed in our conduct, from that, O well-discerning Lord, may you save us. May there be life eternal in good actions for us, your favoured friends.

Sūryah - Āpah also

VII.112.1 Seven rays of the Sun make the waters of the ocean to descend down in streams from the sky. May those (waters) loosen the iron-headed weapon (lodged in your body) and remove it.

(११३) त्रयोदशोत्तरयातमं सूक्तम्

(१-२) द्वयुचस्यास्य सूक्तस्य ऋगृकैषिः । अभिर्देवता । (१) प्रथमर्चो बृहतीगर्भा त्रिष्टुप् ,

(२) द्वितीयायाध त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

यो नस्तायद्विप्सति यो न आविः स्वी विद्वानरणो वा नो अग्ने ।
 प्रतीच्येत्वरणी दत्वती तान्मैषामग्ने वास्तु भुन्मो अपत्यम् ॥१॥
 यो नः सुप्ताज्जाग्रतो वाभिदासात्तिष्ठतो वा चरतो जातवेदः ।
 वैश्वानरेण सयुजा सजोषास्तान्प्रतीचो निर्देह जातवेदः ॥२॥

यः । नः । स्तायत् । दिप्सति । यः । नः । आविः । स्वः । विद्वान् । अरणः । वा । नः । अग्ने ।
 प्रतीची । एतु । अरणी । दत्वती । तान् । मा । एषाम् । अग्ने । वास्तु । भुत् । मो इति । अपत्यम् ॥
 यः । नः । सुप्तान् । जाग्रतः । वा । अभिदासात् । तिष्ठतः । वा । चरतः । जातवेदः ।
 वैश्वानरेण । सयुजा । सजोषाः । तान् । प्रतीचः । निः । देह । जातवेदः ॥ २ ॥

(११४) चतुर्दशोत्तरयातमं सूक्तम्

(१-७) सप्तर्चस्यास्य सूक्तस्य बादरायणिकैषिः । अभिर्मन्त्रोक्त वा देवताः । (१) प्रथमर्चो बिण्ण्ड पुरस्ताद्बृहती,

(२-३, ५-६) द्वितीयावृत्तीयापञ्चमीषष्टीनां त्रिष्टुप् , (४, ७) चतुर्थीसप्तम्योधातुष्टुप् छन्दसि ॥

इदमुग्राय बभ्रवे नमो यो अक्षेष्टु तनूवशी ।

घृतेन कलिं शिक्षामि स नो मृडातीदृशे ॥१॥

घृतमप्सराभ्यो वह त्वमग्ने प्रांसूनक्षेभ्यः सिकता अपश्च ।

यथाभागं हव्यदाति जुषाणा मदन्ति देवा उभयानि हव्या ॥२॥

अप्सरसः सधमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च ।

ता मे हस्तौ सं सृजन्तु घृतेन सपत्नं मे कितवमं रन्धयन्तु ॥३॥

इदम् । उग्राय । बभ्रवे । नमः । यः । अक्षेष्टु । तनूवशी ।

घृतेन । कलिम् । शिक्षामि । सः । नः । मृडाति । ईदृशे ॥ १ ॥

घृतम् । अप्सराभ्यः । वह । त्वम् । अग्ने । प्रांसून् । अक्षेभ्यः । सिकताः । अपः । च ।

यथाभागम् । हव्यदातिम् । जुषाणाः । मदन्ति । देवाः । उभयानि । हव्या ॥ २ ॥

अप्सरसः । सधमादम् । मदन्ति । हविः । धानम् । अन्तरा । सूर्यम् । च ।

ताः । मे । हस्तौ । सम् । सृजन्तु । घृतेन । सपत्नम् । मे । कितवम् । रन्धयन्तु ॥३॥

Agniḥ

VII.113.1 O adorable Lord, whoever wants to harm us secretly or whosoever openly; whoever a knowledgeable, whether our kin or a stranger, (harms us), May the toothed (datvatī) stick (araṇī), turning backwards, come upon them. O adorable Lord, may they have no home nor any child.

VII.113.2 O knower of all, whoever assails us asleep or awake, while standing or moving, may you, in accord with and aided by the benefactor of all men, consume them in retaliation, O knower of all.

Agniḥ etc. (Mantroktāḥ)

VII.114.1 Let this homage be to the formidable sustainer, who is controller of his body regarding the sense-organs. With purified butter. I put down the quarrel. May he be gracious to us in such circumstances.

VII.114.2 O fire, may you carry purified butter for them who move in clouds; for the gamblers (may you carry) dust, sand and water. Let the enlightened ones, who enjoy their allotted shares of oblations, revel (madanti) with both these offerings.

VII.114.3 The energies moving in the clouds revel in their common dwelling place, which is in between the oblations receptacle and the Sun. May they fill my hands with purified butter and subjugate my rival, a gambler, to me.

आदि॒न॒वं प्रति॒दी॒न्ने घृ॒तेना॒सौ॑ अ॒भि क्ष॑र ।

वृ॒क्षमि॒वा॒श॒न्या ज॒हि यो अ॒स्मान्प्रति॒दी॒व्यति ॥४॥

यो नो॑ द्यु॒वे ध॒नमि॒दं च॒कार॑ यो अ॒क्षाणां॑ ग्ल॒ह॒नम् शो॒षणं॑ च ।

स नो॑ दे॒वो ह॒वि॒रि॒दं जु॒पा॒णो ग॒न्ध॒र्वेभिः॑ स॒ध॒माद॑ म॒देम ॥५॥

सं॒व॒स॒व इति॑ वो ना॒म॒धेय॑मु॒ग्रं॒प॒श्या रा॒ष्ट्र॒भृ॒तो ह्य॒क्षाः ।

तेभ्यो॑ व इ॒न्द्र॒वो ह॒वि॒षा वि॒धेम॑ व॒यं स्या॑म॒ प॒त॒यो र॒यी॒णाम् ॥६॥

दे॒वान्य॒न्ना॒धि॒तो हु॒वे ब्र॒ह्म॒च॒र्यं यदू॒षिम॑ । अ॒क्षान्य॒द्ब॒भू॒नाल॒भे ते नो॑ मृ॒डन्त्वी॒दृशे॑ ॥७॥

आदि॒न॒वम् । प्रति॒ऽदी॒न्ने । घृ॒तेन॑ । अ॒स्मान् । अ॒भि । क्ष॑र ।

वृ॒क्षम्ऽई॒व । अ॒श॒न्या । ज॒हि । यः । अ॒स्मान् । प्रति॒ऽदी॒व्यति ॥ ४ ॥

यः । नः । द्यु॒वे । ध॒नम् । इ॒दम् । च॒कार॑ । यः । अ॒क्षाणा॑म् । ग्ल॒ह॒नम् । शो॒षण॑म् । च ।

सः । नः । दे॒वः । ह॒विः । इ॒दम् । जु॒पा॒णः । ग॒न्ध॒र्वेभिः॑ । स॒ध॒माद॑म् । म॒देम ॥ ५ ॥

सम्ऽव॒स॒वः । इति॑ । वो । ना॒म॒धेय॑म् । उ॒ग्रम्ऽप॒श्याः । रा॒ष्ट्र॒भृ॒तः । हि । अ॒क्षाः ।

तेभ्यः॑ । वः । इ॒न्द्र॒वः । ह॒वि॒षा । वि॒धेम॑ । व॒यम् । स्या॑म॒ प॒त॒यः । र॒यी॒णाम् ॥ ६ ॥

दे॒वान् । यत् । ना॒धि॒तः । हु॒वे । ब्र॒ह्म॒ऽच॒र्य॑म् । यत् । ऊ॒षिम॑ ।

अ॒क्षान् । यत् । व॒भू॒न् । आ॒ल॒भे । ते । नः । मृ॒डन्तु॑ । ई॒दृशे॑ ॥ ७ ॥

(११५) पञ्चदशोत्तरशततमं सूक्तम्

(१-३) तृचस्यास्य सूक्तस्य शृगुरेभिः । इन्द्राग्नी देवते । (१) प्रथमर्चो गायत्री,

(२) द्वितीयायास्त्रिष्टुप्, (३) तृतीयायाश्चानुष्टुप् छन्दांसि ॥

अ॒म इन्द्र॑श्च दा॒शुषे॑ ह॒तो वृ॒त्राण्य॑प्र॒ति । उ॒भा हि वृ॒त्रह॑न्त॒मा ॥१॥

याभ्या॑म॒ज॒य॒न्त्स्व॒र॒ग्र ए॒व या॒वा॒त॒स्थतु॑र्भु॒व॒नानि॑ वि॒श्वा ।

प्र॒च॒र्ष॒णी वृ॒षणा॑ वज्र॑बा॒हू अ॒ग्निमि॒न्द्रं वृ॒त्रह॑णा॒ हुवे॑ह॒म् ॥२॥

अ॒ग्ने । इन्द्रः॑ । च । दा॒शुषे॑ । ह॒तः । वृ॒त्राणि॑ । अ॒प्र॒ति । उ॒भा । हि । वृ॒त्रह॑न्त॒मा ॥१॥

याभ्या॑म् । अ॒ज॒य॒न् । स्व॒रिः । अ॒ग्ने । ए॒व । यौ । आ॒स्त॒स्थतुः॑ । भु॒व॒नानि॑ । वि॒श्वा । प्र । च॒र्ष॒णी

इति॑ । वृ॒षणा॑ । वज्र॑बा॒हू इति॑ वज्र॑बा॒हू । अ॒ग्निम् । इन्द्र॑म् । वृ॒त्रह॑णा॒ हु॒वे॒ । अ॒हम् ॥ २ ॥

VII.114.4 I desire to obtain victory over my rival longing for victory. May you shower purified butter on us. Him, who wants to gain victory over us, may you smite like a tree with the thunder-bolt.

VII.114.5 Who has made this wealth for us to win, and who causes attraction and satisfaction to sense-organs, may that Lord accept and enjoy our this oblation. May we rejoice in company of the sustainer of the earth.

VII.114.6 Bestowers of wealth (samvasavaḥ) is your name; O sense-organs, you are severe in watching and are sustainers of the domain. To you as such (idam vo), we offer these oblations. May we become masters of the riches.

VII.114.7 With what purpose, being a suppliant, I invoke the enlightened ones, and have been living a student's life (Brahmacaryam), and touch my sense-organs, the sustainers, - may they be gracious to us in such circumstances.

Indrāgnī (Pair)

VII.115.1 O adorable king and O resplendent army-chief (Indra), may you destroy the evil-doers for the sake of him, who gives liberally. Verily, both of you are the top destroyers of the evil. (Agni = king; Indra = army-chief)

VII.115.2 With whose help the enlightened ones won the world of bliss in the beginning, and who two have overcome all the beings - the adorable king and the resplendent army-chief I invoke, who are excellent observers, mighty, wielders of punitive weapon and destroyers of evil.

उप त्वा देवो अग्रभीचमसेन बृहस्पतिः ।
इन्द्रं गीर्भिर्न आ विश यजमानाय सुन्वते ॥३॥

उप । त्वा । देवः । अग्रभीत् । चमसेन । बृहस्पतिः ।
इन्द्रं । गीःऽभिः । नः । आ । विश । यजमानाय । सुन्वते ॥ ३ ॥

(११९) षोडशोत्तरातमं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्य षष्ठा ऋषिः । वृषभो देवता । परमृष्टती त्रिष्टुप् छन्दः ॥

इन्द्रस्य कुक्षिरसि सोमधानं आत्मा देवानामुत मानुषाणाम् ।
इह प्रजा जनय यास्त आसु या अन्यत्रेह तास्त रमन्ताम् ॥१॥

इन्द्रस्य । कुक्षिः । असि । सोमऽधानः । आत्मा । देवानाम् । उत । मानुषाणाम् ।
इह । प्रजाः । जनय । याः । ते । आसु । याः । अन्यत्र । इह । ताः । ते । रमन्ताम् ॥ १ ॥

(११७) सप्तदशोत्तरातमं सूक्तम्

(१-२) द्वयृषस्यास्य सूक्तस्य वरुण ऋषिः । आयो देवताः । प्रथमर्चो भुरिगुष्टुप्, (२) द्वितीयायाश्चानुष्टुप् छन्दसी ॥

शुम्भेनी यावापृथिवी अन्तिसुप्ते महिषते ।
आपः सप्त सुसुवुर्देवीस्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१॥
मुञ्चन्तु मा शपथ्याद्दथो वरुण्याद्रुत ।
अथो यमस्य पङ्क्तिशाद्विश्वस्मादेवकिल्बिषात् ॥२॥

शुम्भेनी इति । यावापृथिवी इति । अन्तिसुप्ते इत्यन्तिऽसुप्ते । महिषते इति महिऽव्रते ।
आपः । सप्त । सुसुवुः । देवीः । ताः । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १ ॥
मुञ्चन्तु । मा । शपथ्यात् । अथो इति । वरुण्यात् । उत ।
अथो इति । यमस्य । पङ्क्तीशात् । विश्वस्मात् । देवऽकिल्बिषात् ॥ २ ॥

(११८) अष्टादशोत्तरातमं सूक्तम्

(१-२) द्वयृषस्यास्य सूक्तस्य भार्गव ऋषिः । वृष्टिका देवता । (१) प्रथमर्चो विगाडुष्टुप्,

(२) द्वितीयायाश्च शकुमती चतुष्पदा भुरिगुणिक् छन्दसी ॥

तृष्टिके तृष्टवन्दन उदुमं छिन्धि तृष्टिके ।
यथा कृतद्विष्टासोमुष्मै शोप्यावते ॥१॥

तृष्टिके । तृष्टवन्दने । उत । अमूम । छिन्धि । तृष्टिके ।
यथा । कृतऽद्विष्टा । अतः । अमुष्मै । शोप्यावते ॥ १ ॥

- VII.115.3** The Lord supreme has won you over with a bowl of devotional bliss. O resplendent Lord, invoked with hymns, may you come unto us for the sake of this sacrificer, offering his devotional bliss.

Vṛṣabhaḥ (Bull)

- VII.116.1** You are the womb for the resplendent one, holder of semen (Soma), the soul of the enlightened ones as well as of the human beings. May you generate offsprings here, in these females, that are yours. Those females, that are elsewhere, may come here rest and revel with you (later on).

Āpaḥ (waters)

- VII.117.1** Beauty-bestowing heaven and earth are granters of happiness within and are observers of great vows; seven flow the divine waters; may they free us from vice (sins, malady).
- VII.117.2** May they release me from the sins, committed by breaking of vow, or committed against the Lord of law (Varuṇa). May they release me from the fetters of death and from all the sins committed against the bounties of nature. (Also Yv, XII.70)

Triṣṭikā

- VII.118.1** O (herb) causing intense thirst and burning, O parasite creeper causing thirst, cleave such and such woman off (from him), O thirster, so that she becomes hateful to such and such man of strong virile power.

तृष्टासि तृष्टिका विषा विषातक्यसि ।
परिवृक्ता यथासंस्पृभस्य वशेव ॥२॥

तृष्टा । असि । तृष्टिका । विषा । विषातकी । असि ।
परिवृक्ता । यथा । असि । कृषभस्य । वशादेव ॥ २ ॥

(११९) एकोनविंशत्युत्तरातमं सूक्तम्

(१-२) दधृचस्यास्य सूक्तस्य भार्गव कपिः । भार्गवोमी देवते । अनुष्टुप् छन्दः ॥

आ ते ददे वृक्षणाभ्य आ तेहं हृदयाद्दे ।
आ ते मुखस्य संकाशात्सर्वं ते वर्च आ ददे ॥१॥
प्रेतो यन्तु व्याध्यः प्रानुध्याः प्रो अशस्तयः ।
अग्नी रक्षस्विनीहन्तु सोमो हन्तु दुरस्यतीः ॥२॥

आ । ते । ददे । वृक्षणाभ्यः । आ । ते । अहम् । हृदयात् । ददे ।
आ । ते । मुखस्य । सम्काशात् । सर्वम् । ते । वर्चः । आ । ददे ॥ १ ॥
प्र । इतः । यन्तु । विऽआध्यः । प्र । अनुऽध्याः । प्रो इति । अशस्तयः ।
अग्निः । रक्षस्विनीः । हन्तु । सोमः । हन्तु । दुरस्यतीः ॥ २ ॥

(१२०) विंशत्युत्तरातमं सूक्तम्

(१-४) चतुर्विंशत्युत्तरातमं सूक्तम् । सविता जातवेदाश्च देवते । (१, ४) प्रथमा-
द्वितीयावृत्तीययोश्च त्रिष्टुप् छन्दसी ॥

पततः पापि लक्ष्मि नश्येतः प्राप्तुनः पत ।

अयस्मयेनाङ्केन द्विषते त्वा संजामसि ॥१॥

या मा लक्ष्मीः पतयाद्धरजुष्टाभिचस्कन्दु वन्दनेव वृक्षम् ।
अन्यत्रास्मत्संवितस्तामितो धा हिरण्यहस्तो वसु नो रराणः ॥२॥

प्र । पत । इतः । पापि । लक्ष्मि । नश्ये । इतः । प्र । अमुतः । पत ।

अयस्मयेन । अङ्केन । द्विषते । त्वा । आ । संजामसि ॥ १ ॥

या । मा । लक्ष्मीः । पतयाद्धः । अजुष्टा । अभिऽचस्कन्द । वन्दनाऽइव । वृक्षम् ।

अन्यत्र । अस्मत् । संवितः । ताम् । इतः । धाः । हिरण्यहस्तः । वसु । नः । रराणः ॥ २ ॥

VII.118.2 O (herb) causing intense thirst and burning, a thirster you are. You are poison and a poisonous drink. (Consumed by my rival), may you (as well as she) become discarded, just as a barren cow is discarded by a strong bull.

Agni - Soma (Pair)

VII.119.1 I take away from your inner cavities; I take away from your heart; I take away from the look of your face all lustre and strength that you have.

VII.119.2 May all the diseases flee away from here; may the worries flee as well as the evil fumes. May the fire destroy the germs of wasting up diseases; may the medicinal herb (Soma) destroy the evil viruses (*durasyatīh*). (May the devotional bliss destroy the ill-wishers).

Savitṛ and Jātavedāh

VII.120.1 O evil wealth, flee from here fast. Run away from here; flee away from there too. With an iron-hook (*ayasmayena ankena*) we fasten you to him, who hates us.

VII.120.2 What wealth, degrading and abominable, has dried me, like a (parasite) creeper a tree, O impeller Lord, may you place that somewhere else away from us. May you, with your hands full of gold (*hiranya - hasta*), granting liberally, bestow on us (rehabilitating) riches.

एकशतं लक्ष्म्योऽ मर्त्यस्य साकं तन्वा जनुषोधि जाताः ।
 तासां पापिष्ठा निरितः प्र हिष्मः शिवा अस्मभ्यं जातवेदो नि यच्छ ॥३॥
 एता एना व्याकरं खिले गा विष्ठिता इव ।
 रमन्तां पुण्या लक्ष्मीर्याः पापीस्ता अनीनशम् ॥४॥

एकशतम् । लक्ष्म्यः । मर्त्यस्य । साकम् । तन्वा । जनुषः । अधि । जाताः ।
 तासां । पापिष्ठाः । निः । इतः । प्र । हिष्मः । शिवाः । अस्मभ्यम् । जातवेदः । नि । यच्छ ॥३॥
 एताः । एनाः । विऽआकरम् । खिले । गाः । विस्थिताऽइव ।
 रमन्ताम् । पुण्याः । लक्ष्मीः । याः । पापीः । ताः । अनीनशम् ॥ ४ ॥

(१२१) एकविंशत्युत्तराततमं सूक्तम्

(१-२) इष्टुवस्यास्य सूक्तस्यायर्वाङ्गिरा ऋषिः । वन्द्रो देवता । (१) प्रथमर्वः परोष्णिक् ,

(२) द्वितीयायाश्चैकावसाना द्विपदार्च्यतुष्टु छन्दसी ॥

नमो रूराय च्यवनाय नोदनाय धृष्णवे । नमः शीतार्य पूर्वकामकृत्वने ॥१॥
 यो अन्येद्युर्भयद्युरभ्येतीमं मण्डूकमभ्येत्विब्रतः ॥२॥

नमः । रूराय । च्यवनाय । नोदनाय । धृष्णवे ।

नमः । शीतार्य । पूर्वकामकृत्वने ॥ १ ॥

यः । अन्येद्युः । उभयऽद्युः । अभिऽएति । इमम् । मण्डूकम् । अभि । एतु । अब्रतः ॥ २ ॥

(१२२) द्वाविंशत्युत्तराततमं सूक्तम्

(१) एकवर्षस्यास्य सूक्तस्यायर्वाङ्गिरा ऋषिः । इन्द्रो देवता । पथ्यावृहती छन्दः ॥

आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः ।
 मा त्वा के चिहि यमन्वि न पाशिनोति धन्वेव तौ इहि ॥१॥

आ । मन्द्रैः । इन्द्र । हरिऽभिः । याहि । मयूररोमभिः ।

मा । त्वा । के । चित् । वि । यमन् । विम् । न । पाशिनः । अति । धन्वेऽइव । तान् । इहि ॥ १ ॥

VII.120.3 A hundred and one wealths are born along with the body of a mortal at his birth, Out of those, we drive the most vicious ones away from here. O knower of all, may you grant us liberally the auspicious ones.

VII.120.4 These and those I have separated like cows straying on a common pasture. What propitious wealths (puṇyāḥ lakṣmīḥ) are there, may they stay here; and which are evil (pāpīḥ) ones, them I drive away.

Fevers (Jvaraḥ)

VII.121.1 Our homage be to the (fever) burning hot (rūrāya), sweating (cyavanāya), delirious (codanāya), overwhelming (dhr̥ṣṇave); homage to the shivering (śītāya), the one, that slashes off previous intentions.

VII.121.2 The fever, which comes after one day's interval, or which comes after two days interval, or which comes without any rule, may that go over to this frog (maṇḍūkam).

Indraḥ

VII.122.1 Come, resplendent Lord, with your beautiful multicolour radiant rays like that of a peacock. Let no obstruction detain you and catch you as the fowlers catch a bird by throwing snares. Pass and get away from them quickly as travellers cross a desert. (Also Rg. III.45.1)

(१२३) त्रयोविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

(१) एकर्षस्यास्य सूक्तस्याथर्वाङ्गिरा ऋषिः । मन्त्रोक्ता चन्द्रमा वा देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ॥

मर्माणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजाऽमृतेनानु वस्ताम् ।

उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु ॥१॥

मर्माणि । ते । वर्मणा । छादयामि । सोमः । त्वा । राजा । अमृतेन । अनु । वस्ताम् ।

उरोः । वरीयः । वरुणः । ते । कृणोतु । जयन्तम् । त्वा । अनु । देवाः । मदन्तु ॥ १ ॥

॥ इति सप्तमं काण्डम् ॥

[सप्तमकाण्डे सूक्ताणि १२३, मन्त्रः २८६]

Somaḥ, Varuṇaḥ and Devaḥ

VII.123.1 I cover your vital parts with armour; may the royal Lord of bliss (Somaṛājā) invest you with ambrosia; may the venerable Lord (Indra) give you what is more than ample; may the divinities rejoice and revel your victory. (Also Rg. VI. 75.18)

Here ends Kāṇḍa VII
Hymns 123-Verses 286

Kāṇḍa-VIII

अष्टमं काण्डम्

अथाष्टमं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-२१) एकविंशत्युचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । आयुर्देवता । (१) प्रथमर्चः पुरोबृहती त्रिष्टुप्, (२-३, १७-२१) द्वितीयावृत्तीययोः सप्तदश्यादिषश्चानाञ्चानुष्टुप्, (४, ९, १५-१६) चतुर्थीनवमीपञ्चदशी-
षोडशीनां प्रस्तारपङ्क्तिः, (५-६, १०-११) पञ्चमीषष्ठीदशम्येकादशीनां त्रिष्टुप्, (७) सप्तम्या-
लिपदा विराङ्गायत्री, (८) अष्टम्या विराट्पञ्चावृहती, (१२) द्वादश्यास्त्रयवसाना
पञ्चपदा जगती, (१३) त्रयोदश्यालिपदा भुविग्महावृहती, (१४) चतुर्दश्याश्चै-
कावसाना दिपदा सामी भुविग्महावृहती छन्दांसि ॥

अन्तर्काय मृत्यवे नमः प्राणा अपाना इह ते रमन्ताम् ।
इहायमस्तु पुरुषः सहासुना सूर्यस्य भागे अमृतस्य लोके ॥१॥
उदेनं भगो अग्रभीदुदेनं सोमो अंशुमान् । उदेनं मरुतो देवा उदिन्द्राग्नी स्वस्तये ॥२॥
इह तेसुरिह प्राण इहायुरिह ते मनः ।
उत्वा निऋत्याः पार्श्वेभ्यो दैव्या वाचा भ्रामसि ॥३॥
उत्क्रामातः पुरुष माव पत्था मृत्योः पट्वीशमवमुञ्चमानः ।
मा छित्त्वा अस्माह्लोकादग्नेः सूर्यस्य सदृशः ॥४॥

अन्तर्काय । मृत्यवे । नमः । प्राणाः । अपानाः । इह । ते । रमन्ताम् ।
इह । अयम् । अस्तु । पुरुषः । सह । असुना । सूर्यस्य । भागे । अमृतस्य । लोके ॥१॥
उत् । एनम् । भगः । अग्रभीत् । उत् । एनम् । सोमः । अंशुमान् ।
उत् । एनम् । मरुतः । देवाः । उत् । इन्द्राग्नी इति । स्वस्तये ॥ २ ॥
इह । ते । असुः । इह । प्राणः । इह । आयुः । इह । ते । मनः ।
उत् । त्वा । निःऋत्याः । पार्श्वेभ्यः । दैव्या । वाचा । भ्रामसि ॥ ३ ॥
उत् । क्राम । अतः । पुरुष । मा । अव । पत्थाः । मृत्योः । पट्वीशम् । अवमुञ्चमानः ।
मा । छित्त्वाः । अस्मात् । लोकात् । अग्नेः । सूर्यस्य । सदृशः ॥ ४ ॥

Āyuh

- VIII.1.1** Homage be to death, that puts the end. May your out-breaths and in-breaths move on here with pleasure. May this man stay here full span of life, in the realm of the Sun, in the world of immortality.
- VIII.1.2** The Lord of good fortune has raised this man up; the radiant moon and the divine cloud-bearing winds (Maruts) have raised him up; the resplendent one (Indra) and the adorable one (Agni) have raised him up for his well-being.
- VIII.1.3** Here is your life, here your vital breath; here the life-span, and here is your mind. With the divine speech, we deliver and bear you up from the bonds of perdition (nirṛti).
- VIII.1.4** Move upwards from here, O man; being released from the fetters of death, may you not sink lower. May you not be severed from this world, from the view of fire and the Sun.

तुभ्यं वातः पवतां मातरिश्वा तुभ्यं वर्षन्त्वमृताऽन्यापः ।
 सूर्यस्ते तन्वेऽं शं तपाति त्वां मृत्युर्दयतां मा प्र मेष्टाः ॥५॥
 उद्यानं ते पुरुष नावयानं जीवातुं ते दक्षताति कृणोमि ।
 आ हि रोहमममृतं सुखं रथमथ जिर्विदथमा वंदासि ॥६॥
 मा ते मनस्तत्र गान्मा तिर्रो भुन्मा जीवेभ्यः प्र मद्रो मानु गाः पितृन् ।
 विश्वे देवा अभि रक्षन्तु त्वेह ॥७॥
 मा गतानामा दीधीथा ये नयन्ति परावतम् ।
 आ रोह तमसो ज्योतिरेह्या ते हरतौ रभामहे ॥८॥
 श्यामश्च त्वा मा श्वलश्च प्रेषितौ यमस्य यो पथिरक्षी श्वानौ ।
 अर्वाङ्हि मा वि दीध्यो मात्रं तिष्ठः पराङ्मनाः ॥९॥
 मैतं पन्थामनु गा भीम एष येन पूर्वं नेयथ तं ब्रवीमि ।
 तम एतत्पुरुष मा प्र पत्था भयं परस्तादभयं ते अर्वाक् ॥१०॥

तुभ्यम् । वातः । पवताम् । मातरिश्वा । तुभ्यम् । वर्षन्तु । अमृतानि । आपः ।
 सूर्यः । ते । तन्वे । शम् । तपाति । त्वाम् । मृत्युः । दयताम् । मा । प्र । मेष्टाः ॥५॥
 उत्तद्यानम् । ते । पुरुष । न । अवद्यानम् । जीवातुम् । ते । दक्षतातिम् । कृणोमि ।
 आ । हि । रोह । इमम् । अमृतम् । सुखम् । रथम् । अथ । जिर्विः । विदथम् ।
 आ । वंदासि ॥ ६ ॥

मा । ते । मनः । तत्र । गात् । मा । तिरः । भूत् । मा । जीवेभ्यः । प्र । मद्रः । मा ।
 अनु । गाः । पितृन् । विश्वे । देवाः । अभि । रक्षन्तु । त्वा । इह ॥ ७ ॥

मा । गतानाम् । आ । दीधीथाः । ये । नयन्ति । परावतम् ।

आ । रोह । तमसः । ज्योतिः । आ । इहि । आ । ते । हरतौ । रभामहे ॥ ८ ॥

श्यामः । च । त्वा । मा । श्वलः । च । प्रदेषितौ । यमस्य । यौ । पथिरक्षी इति
 पथिरक्षी । श्वानौ । अर्वाङ् । आ । इहि । मा । वि । दीध्यः । मा । अत्र । तिष्ठः ।
 पराङ्मनाः ॥ ९ ॥

मा । एतम् । पन्थाम् । अनु । गाः । भीमः । एषः । येन । पूर्वम् । न । इयथ । तम् । ब्रवीमि ।
 तमः । एतत् । पुरुष । मा । प्र । पत्थाः । भयम् । परस्तात् । अभयम् । ते । अर्वाक् ॥

VIII.1.5 May the wind of the midspace blow clean and pure for you. May the water rain elixir for you. May the Sun shine hot pleasing to your body. May death have mercy on you. May you not die.

VIII.1.6 Let upward going be for you, not downward. I give you strength for living long. Do ascend this pleasing chariot of immortality. Thereafter in your old age, may you be addressing the assembly.

VII.1.7 Let not your mind go that way (there). Let it not go lost. Do not overlook the living one. Do not go after the forefathers. May all the bounties of nature retain you well protected here.

VIII.1.8 Do not think of the departed ones, who lead to the distances far remote. Out of the darkness down, may you ascend to the light (enlightenment). Come on; here we clasp (hold) both your hands.

VIII.1.9 May the black one (śyāma) and the brindled (śabela) one, two dogs guarding the path, sent out by the controller Lord (Yama), not (seize) you. Come (hither) towards us. Do not think much. Stay not here with your mind inclined to the further side. (Śyāmau - Śabalau) - Ṛg.

VIII.1.10 Follow not this path. This is awful. By which you shall not go before your time, that I tell you of. O man, do not enter this darkness. There is danger thitherwards; hitherward no fear for you.

रक्षन्तु त्वाभ्यो ये अप्सवन्ता रक्षन्तु त्वा मनुष्या इ यमिन्धते ।
 वैश्वानरो रक्षन्तु जातवेदा दिव्यस्त्वा मा प्र धाग्विद्युता सह ॥११॥
 मा त्वा कव्यादभि मंस्तारात्संकसुकाच्चर ।
 रक्षन्तु त्वा द्यौ रक्षन्तु पृथिवी सूर्यश्च त्वा रक्षतां चन्द्रमाश्च ।
 अन्तरिक्षं रक्षन्तु देवहेत्याः ॥१२॥
 बोधश्च त्वा प्रतीबोधश्च रक्षतामस्वप्नश्च त्वानवद्वाणश्च रक्षताम् ।
 गोपायश्च त्वा जागृविश्च रक्षताम् ॥१३॥
 ते त्वा रक्षन्तु ते त्वा गोपायन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ॥१४॥
 जीवेभ्यस्त्वा समुदे वायुरिन्द्रो धाता दधातु सविता त्रायमाणः ।
 मा त्वा प्राणो बलं हासीदसुं तेनुं ह्वयामसि ॥१५॥
 मा त्वा जम्भः सहेनुर्मा तमो विदन्मा जिह्वा बर्हिः प्रमयुः कथा स्याः ।
 उत्वादित्या वसवो भरन्तुर्दिन्द्राग्नी स्वस्तये ॥१६॥

रक्षन्तु । त्वा । अभ्यः । ये । अप्सवन्ता । अन्तः । रक्षन्तु । त्वा । मनुष्याः । यम् । इन्धते ।
 वैश्वानरः । रक्षन्तु । जातवेदाः । दिव्यः । त्वा । मा । प्र । धाक् । विद्युता । सह ॥ ११ ॥
 मा । त्वा । कव्यः । अत् । अभि । मंस्त । आरात् । समस्कसुकात् । चर । रक्षन्तु । त्वा । द्यौः । रक्षन्तु ।
 पृथिवी । सूर्यः । च । त्वा । रक्षताम् । चन्द्रमाः । च । अन्तरिक्षम् । रक्षन्तु । देवहेत्याः ॥
 बोधः । च । त्वा । प्रतिबोधः । च । रक्षताम् । स्वप्नः । च । त्वा । अनवद्वाणः । च । रक्षताम् ।
 गोपायन् । च । त्वा । जागृविः । च । रक्षताम् ॥ १३ ॥
 ते । त्वा । रक्षन्तु । ते । त्वा । गोपायन्तु । तेभ्यः । नमः । तेभ्यः । स्वाहा ॥ १४ ॥
 जीवेभ्यः । त्वा । समुदे । वायुः । इन्द्रः । धाता । दधातु । सविता । त्रायमाणः ।
 मा । त्वा । प्राणः । बलम् । हासीत् । असुम् । ते । अनु । ह्वयामसि ॥ १५ ॥
 मा । त्वा । जम्भः । समुहेनुः । मा । तमः । विदत् । मा । जिह्वा । आ । बर्हिः । प्रमयुः । कथा ।
 स्याः । उत् । त्वा । आदित्याः । वसवः । भरन्तु । उत् । इन्द्राग्नी इति । स्वस्तये ॥ १६ ॥

- VIII.1.11** May the fires, that dwell within the waters, protect you. May the one, whom men kindle, protect you. May the one residing in all human beings, the omniscient, protect you. May the celestial one, not burn you, with the lightning.
- VIII.1.12** May not the flesh-consuming (fire) claim you (as victim). Keep off the corpse-devouring one. May the heaven save you, the earth save you; may the Sun and the moon save you; may the midspace save you from the dart (missile) divine.
- VIII.1.13** May the awake and attentive guard you; may the undrowsy and the unsleepy guard you. May the saviour and the wakeful guard you.
- VIII.1.14** May they guard you; may they save you. Homage be to them. I dedicate it to them.
- VIII.1.15** May the omnipresent, the resplendent, the sustainer, and the protecting impeller Lord restore you to communion with the living beings. May not your vital breath, nor your strength forsake you. We hereby call your life back to you.
- VIII.1.16** May not the crusher with terrible jaws, find you; may not the darkness. Having sacred grass (barhiṣ) on your tongue, how can you perish? May the old and the young sages, and the Lord resplendent and adorable, raise you up for your well-being.

उत्त्वा द्यौस्तृपृथिव्युत्तजापतिरग्रभीत । उत्त्वा मृत्योरोपधयः सोमराज्ञीरपीपरन् ॥१७॥
 अयं देवा इहैवास्त्वयं मामुत्र गादितः । इमं सहस्रवीर्येण मृत्योरुत्पारयामसि ॥१८॥
 उत्त्वा मृत्योरोपीपरं सं धमन्तु वयोधसः । मा त्वा व्यस्तकेश्योऽ मा त्वाघरुदो रुदन् ॥१९॥
 आहार्षमविदं त्वा पुनरागाः पुनर्णवः । सर्वाङ्ग सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेविदम् ॥२०॥

व्यवित्ते ज्योतिरभूदप त्वत्तमो अकमीत् ।

अप त्वन्मृत्युं निःक्रीतिमप यक्षं नि दध्मसि ॥२१॥

उत् । त्वा । द्यौः । उत् । तृपृथिवी । उत् । प्रजाऽपतिः । अग्रभीत् ।

उत् । त्वा । मृत्योः । ओपधयः । सोमराज्ञीः । अपीपरन् ॥ १७ ॥

अयम् । देवाः । इह । एव । अस्तु । अयम् । मा । अमुत्र । गात् । इतः ।

इमम् । सहस्रवीर्येण । मृत्योः । उत् । पारयामसि ॥ १८ ॥

उत् । त्वा । मृत्योः । अपीपरम् । सम् । धमन्तु । वयोधसः ।

मा । त्वा । व्यस्तकेश्युः । मा । त्वा । अघरुदः । रुदन् ॥ १९ ॥

आ । अहार्षम् । अविदम् । त्वा । पुनः । आ । अगाः । पुनःऽनवः ।

सर्वेऽङ्ग । सर्वम् । ते । चक्षुः । सर्वम् । आयुः । च । ते । अविदम् ॥ २० ॥

वि । अवात् । ते । ज्योतिः । अभूत् । अप । त्वत् । तमः । अकमीत् ।

अप । त्वत् । मृत्युम् । निःक्रीतिम् । अप । यक्षम् । नि । दध्मसि ॥ २१ ॥

(२) द्वितीयं सूत्रम्

(१-२८) अष्टाविंशत्युक्तस्यास्य मूलस्य त्रया कृतिः । अ. पुर्वेवता । (१-२, ७) प्रथमाद्वितीययोर्कचोः सप्तम्याश्च

भूरिक्रियुषु । (३, २६) कृतीयापद्विभ्योगान्तरपङ्क्तिः, (४) चतुर्थ्योः प्रस्तारपङ्क्तिः, (५, १०, १६, १८,

२०, २३-२५, २७) पञ्चमीदशमी-तेडश्यष्टादशीविंशीनां त्रयोविंश्यादितुचस्य सप्तविंश्याश्चानुष्टुप्,

(६, १५) षष्ठीपञ्चदश्याः पद्यापङ्क्तिः (८) अष्टम्याः पुस्तकाज्योतिष्मती जगती, (९) नवम्याः

पञ्चपदा जगती, (११) एकादश्याः त्रिष्टुप्पङ्क्तिः, (१२, २२, २८) द्वादशीदार्विष्यष्टाविंशीनां

पुस्तकाद्वहती, (१३) त्रयोदश्यास्त्रिष्टुप्, (१४) चतुर्दश्याश्चयवसाना षट्पदा जगती,

(१७) सप्तदश्यास्त्रिष्टुप्, (१९) एकोनविंश्या उपरिष्टाद्वहती,

(२१) एकविंश्याश्च सप्तपङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

आ रभस्वेमाममृतस्य श्रुष्टिमच्छिद्यमाना जरदष्टिरस्तु ते ।

असुं त आयुः पुनरा भरामि रजस्तमो मोषं गा मा प्र मेष्टाः ॥१॥

आ । रभस्व । इमाम् । अमृतस्य । श्रुष्टिम् । अच्छिद्यमाना । जरतऽअष्टिः । अस्तु । ते । असुम् ।

ते । आयुः । पुनः । आ । भरामि । रजः । तमः । मा । अप । गाः । मा । प्र । मेष्टाः ॥१॥

VIII.1.17 May the heaven, may the earth, and may the Lord of creatures raise you up. May the medicines, whose lord is the moon, rescue you from death.

VIII.1.18 O bounties of nature, may this man remain just here. May he not go yonder from here. With this thousand-fold potent medicine, we bear him up out of death.

VIII.1.19 I have rescued you from death. May the life-bestowers blow you. May not womenfolk with dishevelled hair, nor the wailers for the dead, wail for you.

VIII.1.20 I have snatched you (from death). I have got you back. You have come again, new again. O whole-limbed person, I have restored to you all your vision and all your life-span.

VIII.1.21 The life has breathed in; the light has come to you; the darkness has crept away from you. May we remove you from death, perdition and the wasting disease. (yakṣmam)

Āyuh

VIII.2.1 Take hold of this stream of immortality; may unserved be your life-span unto old age. I infuse again life and longevity in you. Do not go to dust and darkness. May you not die.

जीवतां ज्योतिरभ्येक्ष्यवाङ् त्वा हरामि शतशारदाय ।
 अवमुञ्चन्मृत्युपाशानशस्तिं द्राघीय आयुः प्रतरं ते दधामि ॥२॥
 वातात्ते प्राणमविदं सूर्याश्चक्षुरहं तव ।
 यत्ते मनस्त्वयि तद्धारयामि सं वित्त्याद्देवद जिह्वालयपन् ॥३॥
 प्राणेन त्वा द्विपदां चतुष्पदामभिर्मिव जातमभि सं धमामि ।
 नमस्ते मृत्यो चक्षुषे नमः प्राणाय तेकरम् ॥४॥

अयं जीवतु मा मृतेमं समीरयामसि ।

कृणोम्यस्मै भेषजं मृत्यो मा पुरुषं वधीः ॥५॥

जीवलां नधारिषां जीवन्तीमोषधीमहम् ।
 त्रायमाणां सहमानां सहस्वतीमिह हुवेस्मा अरिष्टतातये ॥६॥
 अधि ब्रूहि मा रभथाः सृजेमं तवैव सन्तसर्वहाया इहास्तु ।
 भवाशर्वो मृडतं शर्म यच्छतमपसिध्य दुरितं धत्तमायुः ॥७॥

जीवताम् । ज्योतिः । अभिऽरहि । अवाङ् । आ । त्वा । हरामि । शतऽशारदाय ।
 अवऽमुञ्चन् । मृत्युऽपाशान् । अशस्तिम् । द्राघीयः । आयुः । प्रऽतरम् । ते । दधामि ॥ २ ॥
 वातात् । ते । प्राणम् । अविदम् । सूर्यात् । चक्षुः । अहम् । तव । यत् । ते ।
 मनः । त्वयि । तत् । धारयामि । सम् । वित्स्व । अङ्गैः । वद । जिह्वया । अल्पन् ॥ ३ ॥
 प्राणेन । त्वा । द्विऽपदाम् । चतुऽपदाम् । अग्निमऽदेव । जातम् । अभि । सम् । धमामि ।
 नमः । ते । मृत्यो इति । चक्षुषे । नमः । प्राणाय । ते । अकरम् ॥ ४ ॥

अयम् । जीवतु । मा । मृत । इमम् । सम् । ईरयामसि ।

कृणोमि । अस्मै । भेषजम् । मृत्यो इति । मा । पुरुषम् । वधीः ॥ ५ ॥

जीवलाम् । नघऽरिषाम् । जीवन्तीम् । ओषधीम् । अहम् ।

त्रायमाणां । सहमानां । सहस्वतीम् । इह । हुवे । अस्मै । अरिष्टऽतातये ॥ ६ ॥

अधि । ब्रूहि । मा । आ । रभथाः । सृज । इमम् । तव । एव । सन् । सर्वऽहायाः । इह ।

अस्तु । भवाशर्वो । मृडतम् । शर्म । यच्छतम् । अपऽसिध्य । दुःऽइतम् । धत्तम् । आयुः ॥

VIII.2.2 Come towards the light of the living. I draw you hitherward for a life of hundred autumns. Releasing the nooses (pāśān) of death and the infamy, I grant you a better and longer life-span.

VIII.2.3 From the wind I have procured your vital breath and from the Sun your vision. What is your mind, that I confirm in you. Be in unison with your members. Speak with your tongue unlamenting.

VIII.2.4 I blow on you from all sides with the breath of the bipeds and the quadrupeds, as on a newly born fire. Homage to your vision and homage to your vital breath, I pay, O death.

VIII.2.5 May this man live on; let him not die. We stir him to life. I administer a medicine to him. O death, may you not slay this man.

VIII.2.6 To keep this man out of harm's way, I administer to him the herb Jivanti, bestower of new life, producing no bad-effect, protecting, overwhelming (the disease) and an invigorating tonic.

VIII.2.7 (O death), comfort (this man); do not seize; leave this man. Being devoted to you alone, may he remain here all his life-time. O Lord of creation and the Lord of destruction, may you, grant him happiness; give him shelter; driving away the distress grant him a full life-span.

अस्मै मृत्यो अधि ब्रूहीमं दयस्वोदितोऽयमेतु ।
 अरिष्टः सर्वाङ्गः सुश्रुज्रसा शतहायन आत्मना भुजमश्रुताम् ॥८॥
 देवानां हेतिः परि त्वा वृणक्तु पारयामि त्वा रजस उत्त्वा मृत्योरपीपरम् ।
 आरादग्निं क्रव्यादं निरूहं जीवातवे ते परिधिं दधामि ॥९॥
 यत्ते नियानं रजसं मृत्यो अनवधर्ष्यम् ।
 पथ इमं तस्माद्रक्षन्तो ब्रह्मास्मै वर्मं कृष्मसि ॥१०॥
 कृणोमि ते प्राणापानौ जरां मृत्युं दीर्घमायुः स्वस्ति ।
 वैवस्वतेन प्रहितान्यमदुतांश्चरतोप सेधामि सर्वान् ॥११॥
 आरादरातिं निऋतिं पुरो ग्राहिं क्रव्यादः पिशाचान् ।
 रक्षो यत्सर्वं दुर्भुतं तत्तमं इवाप हन्मसि ॥१२॥
 अग्नेष्टे प्राणममृतादायुष्मतो वन्द्ये जातवेदसः ।
 यथा न रिष्या अमृतः सजूरसस्तत्ते कृणोमि तदु ते समृध्यताम् ॥१३॥

अस्मै । मृत्यो इति । अधि । ब्रूहि । इमम् । दयस्व । उत् । इतः । अयम् । एतु ।
 अरिष्टः । सर्वाङ्गः । सुश्रुत् । ज्रसां । शतऽहायनः । आत्मना । भुजम् । अश्रुताम् ॥
 देवानाम् । हेतिः । परि । त्वा । वृणक्तु । पारयामि । त्वा । रजसः । उत् । त्वा । मृत्योः ।
 अपीपरम् । आरात् । अग्निम् । क्रव्यऽअदम् । निःऽऊहन् । जीवातवे । ते । परिऽधिम् ।
 दधामि ॥ ९ ॥

यत् । ते । निऽयानम् । रजसम् । मृत्यो इति । अनवधर्ष्यम् ।
 पथः । इमम् । तस्मात् । रक्षन्तः । ब्रह्म । अस्मै । वर्मं । कृष्मसि ॥ १० ॥
 कृणोमि । ते । प्राणापानौ । जराम् । मृत्युम् । दीर्घम् । आयुः । स्वस्ति ।
 वैवस्वतेन । प्रऽहितान् । यम्ऽदुतान् । चरतः । अप । सेधामि । सर्वान् ॥ ११ ॥
 आरात् । अरातिम् । निऽऋतिम् । पुरः । ग्राहिम् । क्रव्यऽअदः । पिशाचान् ।
 रक्षः । यत् । सर्वम् । दुःऽभुतम् । तत् । तमःऽइव । अप । हन्मसि ॥ १२ ॥
 अग्नेः । ते । प्राणम् । अमृतात् । आयुष्मतः । वन्द्ये । जातवेदसः । यथा । न । रिष्याः ।
 अमृतः । सज्जः । असिः । तत् । ते । कृणोमि । तत् । ऊं इति । ते । सम् । ऋध्यताम् ॥ १३ ॥

VIII.2.8 O death, comfort this man; have mercy on him. May he rise up from here. May he enjoy his exploits himself uninjured, whole-limbed, well-hearing, upto the old age of a hundred years.

VIII.2.9 May the dart divine avoid you. I carry you across the midst. I have raised you up from death below. I have kept the flesh-consuming fire away from you. I set up protective enclosure for your life.

VIII.2.10 O death, protecting this man from your misty descending path, which can never be defied, we make prayer an armour for this man.

VIII.2.11 I make your out-breath and in-breath, your long life-span, your old age, and death peaceful. I drive away all the roaming death messengers, sent by time, born of the sun (Vaivasvata).

VIII.2.12 Adversity, perdition, epileptic seizure, flesh-eaters, blood-suckers, germs of wasting diseases, and all that is malignant, we drive far away like darkness.

VIII.2.13 I win your life from the adorable Lord, the immortal, the bestower of life, and the omniscient. I make it so for you, that you may remain uninjured, undying, and contented, May it prosper for you.

शिवे ते स्तां द्यावापृथिवी असंतापे अभिश्रियौ ।

शं ते सूर्य आ तपतु शं वातो वातु ते हृदे ।

शिवा अभि क्षरन्तु त्वापो दिव्याः पर्यस्वतीः ॥१४॥

शिवास्ते सन्त्वोषधय उच्चाहार्षमधरस्या उत्तरां पृथिवीमभि ।

तत्र त्वादित्यौ रक्षतां सूर्याचन्द्रमसावुभा ॥१५॥

यत्ते वासः परिधानं यां नीविं कृणुषे त्वम् ।

शिवं ते तन्वेद् तत्कृष्णः संस्पृशेद्रक्षणमस्तु ते ॥१६॥

यक्षुरेण मर्चयता सुतेजसा वसा वपसि केशाश्मश्रु ।

शुभं मुखं मा न आयुः प्र मोषीः ॥१७॥

शिवौ ते स्तां ब्रीहियवावबलासावदोमधौ ।

एतौ यक्ष्मं वि बाधेते एतौ मुञ्चतो अंहसः ॥१८॥

यदश्नासि यत्पिबसि धान्यं कृष्याः पर्यः ।

यदाद्यं यदनाद्यं सर्वं ते अन्नमविषं कृणोमि ॥१९॥

शिवे इति । ते । स्ताम् । द्यावापृथिवी इति । असंतापे इत्यसम्स्तापे । अभिश्रियौ । शम् । ते । सूर्यः । आ । तपतु । शम् । वातः । वातु । ते । हृदे । शिवाः । अभि । क्षरन्तु । त्वा । आपः । दिव्याः । पर्यस्वतीः ॥ १४ ॥

शिवाः । ते । सन्तु । ओषधयः । उत् । त्वा । अहार्षम् । अधरस्याः । उत्तराम् । पृथिवीम् । अभि । तत्र । त्वा । आदित्यौ । रक्षताम् । सूर्याचन्द्रमसौ । उभा ॥ १५ ॥

यत् । ते । वासः । परिधानम् । याम् । नीविम् । कृणुषे । त्वम् । शिवम् । ते । तन्वे । तत् । कृष्णः । सम्स्पृशे । अद्रक्षणम् । अस्तु । ते ॥ १६ ॥

यत् । क्षुरेण । मर्चयता । सुतेजसा । वसा । वपसि । केशाश्मश्रु । शुभम् । मुखम् । मा । नः । आयुः । प्र । मोषीः ॥ १७ ॥

शिवौ । ते । स्ताम् । ब्रीहियवौ । अबलासौ । अदोमधौ ।

एतौ । यक्ष्मम् । वि । बाधेते इति । एतौ । मुञ्चतः । अंहसः ॥ १८ ॥

यत् । अश्नासि । यत् । पिबसि । धान्यम् । कृष्याः । पर्यः ।

यत् । आद्यम् । यत् । अनाद्यम् । सर्वम् । ते । अन्नम् । अविषम् । कृणोमि ॥ १९ ॥

- VIII.2.14** May heaven and earth be propitious to you, free from suffering and full of splendour. May the sun shine hot to your joy and happiness. May the wind blow happiness in your heart. May the celestial waters, full of milk, flow graciously to you.
- VIII.2.15** May the plants (herbs) be propitious to you. I have raised you up to the higher earth from the lower one. May the two sons of eternity, the sun and the moon, protect you there.
- VIII.2.16** What your garment is to cover your upper part (paridhāna) and what cloth you put on as under-wear (nīvi), that we make propitious for your body, so that it may be soft in touch to you.
- VIII.2.17** When as a barber, you shave hair (Keśa) and beard (Śmaśru) with an injuring and very shining razor, make our appearance pleasing to look at. Do not steal away our life-span.
- VIII.2.18** May the rice and barley, free from, wasting disease and pleasing to eat, be propitious to you. Both these resist the consumption and purge the malady.
- VIII.2.19** What grain, grown by cultivation, you eat, what milk you drink, what is edible, what is not edible - all your food I make unpoisoned.

अह्ने च त्वा रात्रये चोभाभ्यां परि दद्मसि ।
 अरायैभ्यो जिघत्सुभ्य इमं मे परि रक्षत ॥२०॥
 शतं तेयुतं हायनान्दे युगे त्रीणि चत्वारि कृष्मः ।
 इन्द्राग्नी विश्वे देवास्तेनु मन्यन्तामहणीयमानाः ॥२१॥
 शरदे त्वा हेमन्ताय वसन्ताय ग्रीष्माय परि दद्मसि ।
 वर्षाणि तुभ्यं स्योनानि येषु वर्धन्त ओषधीः ॥२२॥
 मृत्युरीशे द्विपदां मृत्युरीशे चतुष्पदाम् ।
 तस्मात्त्वां मृत्योर्गोपतेरुद्धरामि स मा बिभेः ॥२३॥
 सोरिष्ट न मरिष्यसि न मरिष्यसि मा बिभेः ।
 न वै तत्र म्रियन्ते नो यन्त्यधमं तमः ॥२४॥
 सर्वो वै तत्र जीवति गौरश्चः पुरुषः पशुः ।
 यत्रेदं ब्रह्म क्रियते परिधिर्जीवनाय कम् ॥२५॥

अह्ने । च । त्वा । रात्रये । च । उभाभ्याम् । परि । दद्मसि ।
 अरायैभ्यः । जिघत्सुभ्यः । इमम् । मे । परि । रक्षत ॥ २० ॥
 शतम् । ते । अयुतम् । हायनान् । द्वे इति । युगे इति । त्रीणि । चत्वारि । कृष्मः ।
 इन्द्राग्नी इति । विश्वे । देवाः । ते । अनु । मन्यन्ताम् । अहणीयमानाः ॥ २१ ॥
 शरदे । त्वा । हेमन्ताय । वसन्ताय । ग्रीष्माय । परि । दद्मसि ।
 वर्षाणि । तुभ्यम् । स्योनानि । येषु । वर्धन्ते । ओषधीः ॥ २२ ॥
 मृत्युः । ईशे । द्विपदाम् । मृत्युः । ईशे । चतुष्पदाम् ।
 तस्मात् । त्वाम् । मृत्योः । गोऽपतेः । उत् । भरामि । सः । मा । बिभेः ॥२३॥
 सः । अरिष्ट । न । मरिष्यसि । न । मरिष्यसि । मा । बिभेः ।
 न । वै । तत्र । म्रियन्ते । नो इति । यन्ति । अधमम् । तमः ॥ २४ ॥
 सर्वैः । वै । तत्र । जीवति । गौः । अश्वः । पुरुषः । पशुः ।
 यत्र । इदम् । ब्रह्म । क्रियते । परिऽधिः । जीवनाय । कम् ॥ २५ ॥

VIII.2.20 I hand you over (as a charge) to day and to night, to both of them. May you protect my this man from evil-minded ones, seeking to devour him.

VIII.2.21 We make your hundred years of life-span ten thousand years extending over two, three, four ages. May the Lord resplendent and adorable, and all the bounties of nature approve it for you ungrudgingly.

VIII.2.22 We hand you over (as a charge) to autumn, to winter, to spring and to summer. For you pleasing be the rains, during which the plants grow up.

VIII.2.23 Death rules over bipeds, death rules over quadrupeds. From that death, the master of the earth, I bear you up. Now, be not afraid.

VIII.2.24 Such one, O unharmed, you will not die. You will not die. Do not be afraid. Certainly there they do not die, nor they enter the darkness below.

VIII.2.25 Certainly all there remain alive - the cow, the horse, the man, the animal, where this prayer is made a pleasing protective enclosure for long life.

परि त्वा पातु समानेभ्योभिच्चात्सर्वन्धुभ्यः ।
 अमन्निर्भवामृतोतिजीवो मा ते हासिषुरसवः शरीरम् ॥२६॥
 ये मृत्यव एकशतं या नाष्ट्रा अतिताप्याः ।
 मुञ्चन्तु तस्मात्त्वां देवा अग्नेर्वैश्वानरादधि ॥२७॥
 अग्नेः शरीरमसि पारयिष्णु रक्षोहासि सपन्नहा ।
 अथो अमीवच्चातनः पूतद्वुर्नाम भेषजम् ॥२८॥

परि । त्वा । पातु । समानेभ्यः । अभिच्चात् । सर्वन्धुभ्यः ।
 अमन्निः । भव । अमृतः । अतिऽजीवः । मा । ते । हासिषुः । असवः । शरीरम् ॥२६॥
 ये । मृत्यवः । एकशतम् । याः । नाष्ट्राः । अतिऽताप्याः ।
 मुञ्चन्तु । तस्मात् । त्वाम् । देवाः । अग्नेः । वैश्वानरात् । अधि ॥२७॥
 अग्नेः । शरीरम् । असि । पारयिष्णु । रक्षःऽहा । असि । सपन्नऽहा ।
 अथो इति । अमीवच्चातनः । पूतद्वुः । नाम । भेषजम् ॥ २८ ॥

(१) कृतीयं सूक्तम्

(१-२६) पक्षिशतृचत्वास्त्य सूक्तस्य बालन ऋषिः । अग्निर्देवता । (१-६, ८-११, १३, १६, १८-२०, २४) अथमादिषद्वृषामष्टम्यादिषतमृणां त्रयोदशीपोदशोरष्टादश्यादितृचस्य चतुर्विंश्याश्च त्रिष्टुप्, (७, १२, १४-१५, १७, २१) सप्तमीद्वादशीचतुर्दशीपञ्चदशीसप्तदशेकविंशतीनां भुरिक्त्रिष्टुप्, (२२-२३) द्वाविंशीत्रयोविंशोरनुष्टुप्, (२५) पञ्चविंश्याः पञ्चपदा बृहतीभिर्वा गगती, (२६) पक्षिभ्याश्च गायत्री छन्दांसि ॥

रक्षोहणं वाजिनमा जिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुप यामि शर्म ।
 शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम् ॥१॥
 अयोदंष्ट्रो अर्चिषा यातुधानानुप स्पृश जातवेदः समिद्धः ।
 आ जिह्वया मूर्देवान्नमस्व क्रव्यादो वृष्ट्वापि धत्स्वासन् ॥२॥

रक्षःऽहनम् । वाजिनम् । आ । जिघर्षि । मित्रम् । प्रथिष्ठम् । उप । यामि । शर्म ।
 शिशानः । अग्निः । क्रतुभिः । समऽईद्धः । सः । नः । दिवा । सः । रिषः । पातु । नक्तम् ॥ १ ॥
 अयःऽदंष्ट्रः । अर्चिषा । यातुधानान् । उप । स्पृश । जातऽवेदः । समऽईद्धः ।
 आ । जिह्वया । मूर्देवान् । रमस्व । क्रव्यऽअदः । वृष्ट्वा । अपि । धत्स्व । आसन् ॥२॥

- VIII.2.26** May this protect you from the violence coming from your equals and from your kins. May you be undying, immortal, overflowing with life. May the vital breaths not forsake your body.
- VIII.2.27** From deaths, which are of a hundred and one types, and from the calamities, which have to be crossed over, may the enlightened ones, under the leadership of the adorable Lord, the benefactor of all men, rescue you.
- VIII.2.28** O putudru (pinus deodar), you are an embodiment of fire, capable of carrying across the trouble. You are killer of germs of the wasting diseases, and slayer of the rivals; destroyer of disease, a medicine (you are) putudru by name.

Agniḥ

- VIII.3.1** I invoke the mighty killer of wicked ones. I reach his friendly and most extended protection. May he, the adorable leader encouraged with sacrifices, and raging furiously, protect us by day; may he protect us by night.
- VIII.3.2** O knower of all, enraged, iron-jawed, may you caress the tormentors with your flame. May you assail the worshippers of foolish deities with your tongue. Cutting to pieces, the flesh-eaters, may you enclose them in your mouth.

उ॒भोभ॑यावि॒न्नुप॑ धेहि॒ दंष्ट्रौ॑ हिंस्रः॒ शिशू॑नोर्व॒रं परं॑ च ।
 उ॒तान्तरि॑क्षे परि॒ याह्य॑मे जम्भैः॒ सं धे॑ह्यभि॒ यातु॑धानान् ॥३॥
 अ॒ग्ने त्वचं॑ यातु॒धानस्य॑ मि॒न्धि हिं॒स्त्राशनि॑र्हर॒सा हन्त्वे॑नम् ।
 प्र॒ पर्वी॑णि जा॒तवे॑दः शृ॒णीहि॑ क॒व्यात्क॒विष्णु॑र्वि चि॒नोत्वे॑नम् ॥४॥
 यत्रे॑दानीं पश्य॑सि जा॒तवे॑दस्तिष्ठ॑न्तम॒ग्न उ॒त वा॑ चर॑न्तम् ।
 उ॒तान्तरि॑क्षे प॒तन्तं॑ यातु॒धानं तम॑स्ता वि॒ध्य शर्वा॑ शि॒शानः॑ ॥५॥
 यज्ञै॑रिष्टुः स॒नम॑मानो अ॒ग्ने वा॒चा श॒ल्या अ॒शनि॑र्भिर्दि॒हानः॑ ।
 ताभि॑र्वि॒ध्य हृद॑ये यातु॒धानान्प्रती॑चो ब्रा॒ह्मन्प्रति॑ भ॒क्ष्येषाम्॑ ॥६॥
 उ॒तार॑ब्धान्स्पृ॒णुहि॑ जा॒तवे॑द उ॒तार॑भा॒णां ऋ॒ष्टिभि॑र्यातु॒धानान् ।
 अ॒ग्ने पूर्वा॑ नि ज॒हि शो॒शु॒चान॑ आ॒मादुः॑ क्षि॒वङ्कास्त॑र्मद॒न्त्वेनीः॑ ॥७॥
 इ॒ह प्र॑ ब्रू॒हि य॒तमः॑ सो अ॒ग्ने यातु॑धानो॒ य इदं॑ कृ॒णोति॑ ।
 तमा॑ र॒भस्व स॒मिधा॑ यवि॒ष्ठ नृ॒चक्ष॑स्मश्चक्षु॒षे रन्ध॑यै॒नम् ॥८॥

उ॒भा । उ॒भया॑वि॒न् । उप॑ । धेहि॒ । दंष्ट्रौ॑ । हिंस्रः । शि॒शानः॑ । अ॒वर॑म् । पर॑म् । च ।
 उ॒त । अ॒न्तरि॑क्षे । परि॒ । या॒हि । अ॒ग्ने । जम्भैः॑ । स॒म् । धे॑हि । अ॒भि । या॒तु॒ऽधा॒नान् ॥३॥
 अ॒ग्ने । त्वचं॑म् । या॒तु॒ऽधा॒नस्य॑ । मि॒न्धि । हिं॒स्त्रा । अ॒शनिः॑ । ह॒र॒सा । ह॒न्तु । ए॒नम् ।
 प्र॒ । पर्वी॑णि । जा॒त॒ऽवे॒दः । शृ॒णीहि॑ । क॒व्य॒ऽअ॒त् । क॒वि॒ष्णुः । वि॒ । चि॒नो॒तु । ए॒नम् ॥४॥
 यत्र॑ । इ॒दानी॑म् । पश्य॑सि । जा॒त॒ऽवे॒दः । तिष्ठ॑न्तम् । अ॒ग्ने । उ॒त । वा॑ । चर॑न्तम् ।
 उ॒त । अ॒न्तरि॑क्षे । प॒तन्त॑म् । या॒तु॒ऽधा॒नम् । त॒म् । अ॒स्ता । वि॒ध्य । शर्वा॑ । शि॒शानः॑ ॥५॥
 यज्ञैः॑ । इष्टुः॑ । स॒म॒ऽन॒म॒मा॒नः । अ॒ग्ने । वा॒चा । श॒ल्यान् । अ॒शनि॑र्भिः । दि॒हानः॑ ।
 ताभिः॑ । वि॒ध्य । हृद॑ये । या॒तु॒ऽधा॒नान् । प्र॒ती॒चः । ब्रा॒ह्मन् । प्र॒ति । भ॒क्षि॒ष्य । ए॒षाम् ॥
 उ॒त । आ॒र॒ब्धा॒न् । स्पृ॒णुहि॑ । जा॒त॒ऽवे॒दः । उ॒त । आ॒र॒भा॒णान् । ऋ॒ष्टि॒भिः । या॒तु॒ऽधा॒नान् ।
 अ॒ग्ने । पूर्वा॑ । नि । ज॒हि । शो॒शु॒चानः॑ । आ॒म॒ऽअ॒दः । क्षि॒वङ्काः । त॒म् । अ॒द॒न्तु । ए॒नीः ॥
 इ॒ह । प्र॑ । ब्रू॒हि । य॒त॒मः । सः । अ॒ग्ने । या॒तु॒ऽधा॒नः । यः । इ॒द॒म् । कृ॒णोति॑ ।
 त॒म् । आ॑ । र॒भ॒स्व । स॒म॒ऽइ॒धा । यवि॒ष्ठ । नृ॒चक्ष॑सः । चक्षु॒षे । रन्ध॑य । ए॒नम् ॥८॥

- VIII.3.3** O violent, burning fiercely, knowing both of them, may you dig both your jaws, the upper and the lower in them. O adorable leader, sacrificial fire, may you reach out into the midspace also and attack the tormentor with your teeth.
- VIII.3.4** O sacrificial fire, may you pierce the skin of the tormentors. May the violent lightning kill him with intense heat. O knower of all, tear his joints to pieces; let a flesh-eater, yearning for flesh, drag and devour him.
- VIII.3.5** O knower of all, wherever you see any tormentors, standing still, or moving about, or flying up in the midspace, O sacrificial fire, may you, the killer, (burning) fiercely, pierce him through and hurl him down.
- VIII.3.6** O sacrificial fire, straightening your arrows with sacrifices and sharpening the points of your shafts with sacred speech and the thunder-bolts - with them may you pierce the tormentors through their hearts and break their arms raised up for attack.
- VIII.3.7** O knower of all, may you smite with your weapons the tormentors, who have invaded and also those who are coming to invade. O sacrificial fire, may you, blazing fiercely, kill them first. Let the spotted carrion-eating birds (Kṣvīṅka) devour him.
- VIII.3.8** O adorable leader, may you tell us here, which is that tormentor, who has been doing all this. Strike him with a flaming stick Samidh (wand), O most youthful; capture him, so that all the observing persons may see him.

तीक्ष्णेनाग्ने चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्च वसुभ्यः प्र णय प्रचेतः ।
 हिंस्रं रक्षांस्यग्नि शोशुचानं मा त्वा दभन्यातुधानां नृचक्षः ॥९॥
 नृचक्षा रक्षः परि पश्य विक्षु तस्य त्रीणि प्रति शृणीह्यग्रा ।
 तस्याग्ने पृष्टीर्हरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यातुधानस्य वृश्च ॥१०॥
 त्रिर्यातुधानः प्रसितिं त एत्वृतं यो अग्ने अनृतेन हन्ति ।
 तमर्चिषा स्फूर्जयज्ञातवेदः समक्षमेनं गृणते नि युञ्जि ॥११॥
 यदग्ने अद्य मिथुना शपाते यद्वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः ।
 मन्योर्मनसः शरव्या जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् ॥१२॥
 परां शृणीहि तपसा यातुधानान्पराग्ने रक्षो हरसा शृणीहि ।
 परार्चिषा मूरदेवाञ्छृणीहि परासुतृषः शोशुचतः शृणीहि ॥१३॥
 पराद्य देवा वृजिन् शृणन्तु प्रत्यगेनं शपथा यन्तु सृष्टाः ।
 वाचास्तेन शरव ऋच्छन्तु मर्मन्विश्वस्यैतु प्रसितिं यातुधानः ॥१४॥

तीक्ष्णेन । अग्ने । चक्षुषा । रक्ष । यज्ञम् । प्राञ्चम् । वसुभ्यः । प्र । णय । प्रचेतः ।
 हिंस्रम् । रक्षांसि । अग्नि । शोशुचानम् । मा । त्वा । दभन् । यातुधानाः । नृचक्षः ॥९॥
 नृचक्षाः । रक्षः । परि । पश्य । विक्षु । तस्य । त्रीणि । प्रति । शृणीहि । अग्रा ।
 तस्य । अग्ने । पृष्टीः । हरसा । शृणीहि । त्रेधा । मूलम् । यातुधानस्य । वृश्च ॥१०॥
 त्रिः । यातुधानः । प्रसितिम् । ते । एतु । ऋतम् । यः । अग्ने । अनृतेन । हन्ति ।
 तम् । अर्चिषा । स्फूर्जयन् । जातवेदः । समक्षम् । एनम् । गृणते । नि । युञ्जि ॥
 यत् । अग्ने । अद्य । मिथुना । शपातः । यत् । वाचः । तृष्टम् । जनयन्त । रेभाः ।
 मन्योः । मनसः । शरव्या । जायते । या । तया । विध्य । हृदये । यातुधानान् ॥१२॥
 परा । शृणीहि । तपसा । यातुधानान् । परा । अग्ने । रक्षः । हरसा । शृणीहि ।
 परा । अर्चिषा । मूरदेवान् । शृणीहि । परा । असुतृषः । शोशुचतः । शृणीहि ॥१३॥
 परा । अद्य । देवाः । वृजिन् । शृणन्तु । प्रत्यक् । एनम् । शपथाः । यन्तु । सृष्टाः ।
 वाचास्तेनम् । शरवः । ऋच्छन्तु । मर्मन् । विश्वस्य । एतु । प्रसितिम् । यातुधानः ॥

- VIII.3.9** O adorable leader, protect the sacrifice with a keen eye; O good-hearted, conduct it forward to the treasures (vasubhyaḥ). O observer of men (nṛcakṣaḥ), may not the tormentors overwhelm you, while you are violently burning down the wicked ones.
- VIII.3.10** O observer of men, look out for the wicked ones among the people. Tear down his three fore-parts. O adorable leader, break his ribs with intense heat; cut off the root of the tormentor thrice.
- VIII.3.11** May the tormentor, who smites the truth with untruth, come thrice under your fire. O adorable Lord, O knower of all, overwhelming him with your flames, may you capture and destroy him in the presence of your (this) adorer.
- VIII.3.12** What the (affectionate) couple abuse each other today, what the praise-singers (suddenly) produce bitterness of speech, what arrow is born from the anger of the heart, O fire, with that may you pierce these tormentors through the heart.
- VIII.3.13** With your heat, exterminate the tormentors; O adorable Lord, exterminate the wicked ones with your intense heat. Exterminate the worshippers of foolish gods with your flame; exterminate those, who seek satisfaction by running others lives, burning all over.
- VIII.3.14** May the enlightened ones today exterminate the sinful. May the abuses hurled by him revert to him. May the arrows of the enlightened ones smite him in the vitals, who strikes with speech. May the tormentor come within the reach (of the weapons) of all.

यः पौरुषेयेण ऋविषा समङ्गे यो अश्व्येन पशुना यातुधानः ।
 यो अध्याया भरति क्षीरमग्ने तेषां शीर्षाणि हरसापि वृश्च ॥१५॥
 विषं गवां यातुधानां भरन्तामा वृश्चन्तामदिनये दुरेवाः ।
 परणान्देवः संविता ददातु परा भागमोषधीनां जयन्ताम् ॥१६॥
 संवत्सरीणं पर्य उस्त्रियायास्तस्य मार्श्यायानुधानो नृचक्षः ।
 पीयूषमग्ने यतमस्तितृप्सात्तं प्रत्यञ्चमर्चिषा विध्य मर्मणि ॥१७॥
 मनादग्ने मृणसि यातुधानान्न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः ।
 महर्मगाननु दह क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षतु दैव्यायाः ॥१८॥
 त्वं नो अग्ने अधरादुत्तस्त्वं पश्चादुत रक्षा पुरस्तात् ।
 प्रति ते ते अजरांस्तपिष्ठा अघशंसं शोशुचतो दहन्तु ॥१९॥
 पश्चात्पुरस्तादधरादुत्तरात्कविः काव्येन परि पाह्यग्ने ।
 सखा सखायमजरं जरिग्णे अग्ने मर्तां अमर्त्यस्त्वं नः ॥२०॥

यः । पौरुषेयेण । ऋविषा । समऽअङ्के । यः । अश्व्येन । पशुना । यातुऽधानः । यः ।
 अध्यायाः । भरति । क्षीरम् । अग्ने । तेषाम् । शीर्षाणि । हरसा । अपि । वृश्च ॥ १५ ॥
 विषम् । गवाम् । यातुऽधानाः । भरन्ताम् । आ । वृश्चन्ताम् । अदिनये । दुःऽएवाः ।
 परा । एतान् । देवः । संविता । ददातु । परा । भागम् । ओषधीनाम् । जयन्ताम् ॥ १६ ॥
 समऽवत्सरीणम् । पर्यः । उस्त्रियायाः । तस्य । मा । आशीत् । यातुऽधानः । नृचक्षः ।
 पीयूषम् । अग्ने । यतमः । तितृप्सात् । तम् । प्रत्यञ्चम् । अर्चिषा । विध्य । मर्मणि ॥
 मनात् । अग्ने । मृणसि । यातुऽधानान् । न । त्वा । रक्षांसि । पृतनासु । जिग्युः ।
 महऽर्मगान् । अनु । दह । क्रव्यादऽअदः । मा । ते । हेत्याः । मुक्षतु । दैव्यायाः ॥ १८ ॥
 त्वम् । नः । अग्ने । अधरात् । उत्तः । त्वम् । पश्चात् । उत । रक्ष । पुरस्तात् ।
 प्रति । ते । ते । अजरांसः । तपिष्ठाः । अघशंसम् । शोशुचतः । दहन्तु ॥ १९ ॥
 पश्चात् । पुरस्तात् । अधरात् । उत । उत्तरात् । कविः । काव्येन । परि । पाहि । अग्ने ।
 सखा । सखायम् । अजरः । जरिग्णे । अग्ने । मर्तान् । अमर्त्यः । त्वम् । नः ॥ २० ॥

- VIII.3.15** The tormentor, who feeds on human flesh, and who on the horse-meat, and on the cattle, and who steals away the milk of the inviolable cow, O adorable leader, may you cut off their head with your flame.
- VIII.3.16** The tormentors, who administer poison to cows, and those of evil ways, who slaughter them, may the impeller Lord, banish them far away; let them forfeit their share of plants.
- VIII.3.17** The ruddy cow yields milk through the year; let not the tormentor enjoy it, O observer of men. O adorable leader, whichever of them seeks his satisfaction with this nectar; pierce him straight through his vitals with your burning rage.
- VIII.3.18** From of old, O fire-divine (Agni) you have been killing the tormenters; the wicked (demons) have not conquered you in fights. Please burn up the flesh-eaters together with their female pairs (daivyāyāḥ). Let them not be freed from your heavenly missile (heti). (Also Av. V.29.11)
- VIII.3.19** O adorable leader, protect us from below, from above, from behind and also from in front. May your those never-exhausting flames, extremely hot and burning all over, consume the evil plotter.
- VIII.3.20** O adorable leader, a seer, with your forethought, may you protect us from the west, from the east, from the south and also from the north; may you a friend (protect) us, your friends; your never aging, (protect) us, the aging ones; you, O adorable, an immortal (protect) us, the mortals.

तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेभे शफारुजो येन पश्यसि यातुधानान् ।
 अथर्ववज्यानिषा देव्येन सत्यं धूर्वन्तमचितं न्योषि ॥२१॥
 परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य प्रीमहि ।
 धृषद्वर्णं दिवेदिवे हुन्तारं भङ्गुरावतः ॥२२॥
 विषेण भङ्गुरावतः प्रति स्म रक्षसो जहि ।
 अग्ने तिग्मेन शोचिषा तपुर्ग्राभिरर्चिभिः ॥२३॥
 वि ज्योतिषा बृहता मात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ।
 प्रादेवीर्मायाः संहते दुर्वाः शिशीति शृङ्गे रक्षोभ्यो विनिक्ष्वे ॥२४॥
 ये ते शृङ्गे अजरे जातवेदस्तिग्महेती ब्रह्मसंशिते ।
 ताभ्यां दुर्हादमभिदामन्नं किमीदिनं प्रत्यञ्चमर्चिषा जातवेदा विनिक्ष्व ॥२५॥
 अग्नि रक्षांसि सेधति शुक्रशोचिर्मर्त्यः । शुचिः पावक ईड्यः ॥२६॥

तत् । अग्ने । चक्षुः । प्रति । धेहि । रेभे । शफऽआरुजः । येन । पश्यसि । यातुऽधानान् ।
 अथर्वऽवत् । ज्योतिषा । देव्येन । सत्यम् । धूर्वन्तम् । अचितम् । नि । ओष ॥ २१ ॥
 परि । त्वा । अग्ने । पुरम् । वयम् । विप्रम् । सहस्य । प्रीमहि ।
 धृषत्ऽवर्णम् । दिवेऽदिवे । हुन्तारम् । भङ्गुरऽवतः ॥ २२ ॥
 विषेण । भङ्गुरऽवतः । प्रति । स्म । रक्षसः । जहि ।
 अग्ने । तिग्मेन । शोचिषा । तपुःऽअग्राभिः । अर्चिऽभिः ॥ २३ ॥
 वि । ज्योतिषा । बृहता । माति । अग्निः । आविः । विश्वानि । कृणुते । महित्वा ।
 प्रा । अदेवीः । मायाः । संहते । दुःऽर्वाः । शिशीति । शृङ्गे इति । रक्षोऽभ्यः । विनिक्ष्वे ॥२४॥
 ये इति । ते । शृङ्गे इति । अजरे इति । जातुऽवेदः । तिग्महेती इति तिग्महेती । ब्रह्मसंशिते इति
 ब्रह्मसंशिते । ताभ्याम् । दुःऽहादम् । अभिऽदासन्तम् । किमीदिनम् । प्रत्यञ्चम् । अर्चिषा ।
 जातुऽवेदः । वि । निक्ष्व ॥ २५ ॥
 अग्निः । रक्षांसि । सेधति । शुक्रऽशोचिः । अमर्त्यः । शुचिः । पावकः । ईड्यः ॥२६॥

- VIII.3.21** O adorable Lord, may you set that eye on the shouting (noisy) wicked, with which you trace out the tormentors, attacking with their power. May you, like the uninjurable seer, burn down the real, unconscientious killer with your divine glare.
- VIII.3.22** You, O devout adorable, powerful one, shall we be fainting in erecting a stronghold around us, O you of daring colour, day by day slayer of the destructive one. (hantāram bhaṅgurāvataḥ). (Also Av.VIII 74 .1; Yv XI. 26)
- VIII.3.23** With your poisonous, intense burning heat, and with flames scorching at their points, O fire divine, may you annihilate the destructive wicked ones.
- VIII.3.24** This fire-divine shines out with immense light. With his mighty glow, he makes all the things visible. He overpowers the demoniac and ill-intentioned deceits; and He sharpens his horns for destroying the wicked ones.
- VIII.3.25** O fire-divine, what two horns, never-decaying keen-thrusting and sharpened with knowledge, you have, with those, and your flame, O knower of all, may you gore the evil-hearted, and advancing ever-hungry devourer.
- VIII.3.26** May the bright, radiant, immortal with refulgent glow, adorable Lord, drive off wickedness from us. (Also Rg.VII.15.10)

(४) ऋतुर्षं सूक्तम्

(१-२५) पञ्चविंशत्युच्यमानस्य सूक्तस्य पातनं ऋषिः । मन्त्रोक्त्य देवताः । (१-७, १५, १८, २१) प्रथमादि-
सप्तर्षा पञ्चदश्यादश्वेकविंशीनाञ्च जगती, (८-१४, १६-१७, १९, २२, २४) मह्यमादि-
सप्तर्षा षोडशीसप्तदशेकोनविंशीद्वाविंशीचतुर्विंशीनां त्रिष्टुप्, (२०, २३) विंशीषयो-
विंशोर्धुरिक्त्रिष्टुप्, (२५) पञ्चविंश्याश्चानुष्टुप् छन्दसि ॥

इन्द्रासोमा तपतं रक्षं उब्जतं न्यर्पितं वृषणा तमोवृधः ।
परां शृणीतमचितो न्योषितं हतं नुदेथां नि शिशीतमत्रिणः ॥१॥
इन्द्रासोमा समघर्शसमभ्युधं तपुर्ययस्तु चरुमिमां इव ।
ब्रह्मद्विषं क्रव्यादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्तमनवायं किमीदिने ॥२॥
इन्द्रासोमा दुष्कृतो ववे अन्तरनारम्भणे तमसि प्र विध्यतम् ।
यतो नैयां पुनरेकश्चनोदयत्तहामस्तु सहसे मन्युमच्छवः ॥३॥
इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवो वधं स पृथिव्या अघर्शसाय तर्हणम् ।
उत्तक्षतं स्वर्यं पर्वतेभ्यो येन रक्षो वावृधानं निजूर्वधः ॥४॥
इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवस्पर्यमितसेभिर्युवमश्महन्मभिः ।
तपुर्वधेभिरजरेभिरत्रिणो नि पर्शानि विध्यतं यन्तु निस्वरम् ॥५॥

इन्द्रासोमा । तपतम् । रक्षः । उब्जतम् । नि । अर्पयतम् । वृषणा । तमःऽवृधः ।
परां । शृणीतम् । अचितः । नि । ओषतम् । हतम् । नुदेथाम् । नि । शिशीतम् । अत्रिणः ॥
इन्द्रासोमा । सम् । अघऽर्शसम् । अभि । अघम् । तपुः । ययस्तु । चरुः । अग्निमान्ऽइव ।
ब्रह्मऽद्विषं । क्रव्यऽअदे । घोरऽचक्षसे । द्वेषः । धत्तम् । अनवायम् । किमीदिने ॥ २ ॥
इन्द्रासोमा । दुःऽकृतः । ववे । अन्तः । अनारम्भणे । तमसि । प्र । विध्यतम् । यतः । न ।
एषाम् । पुनः । एकः । चन । उत्तऽअयत् । तत् । वाम् । अस्तु । सहसे । मन्युऽमत् । शवः ॥
इन्द्रासोमा । वर्तयतम् । दिवः । वधम् । सम् । पृथिव्याः । अघऽर्शसाय । तर्हणम् ।
उत् । तक्षतम् । स्वर्यम् । पर्वतेभ्यः । येन । रक्षः । वावृधानम् । निजूर्वधः ॥ ४ ॥
इन्द्रासोमा । वर्तयतम् । दिवः । परि । अग्निऽतप्तेभिः । युवम् । अश्महन्मऽभिः ।
तपुर्वधेभिः । अजरेभिः । अत्रिणः । नि । पर्शानि । विध्यतम् । यन्तु । निऽस्वरम् ॥ ५ ॥

VIII.4.1 O Lord of resplendence and love-divine, may you cause affliction to and destroy the wicked. It is worthy of showerers (of benefits) to cast down those who delight in darkness. Please drive away of all of them who are stupids; and also consume, slay, turn out and exterminate them once for all who are cannibals. (Also Rg. VII. 104.1)

VIII.4.2 O Lord of resplendence and love-divine, treat him mercilessly who is destructive and indulges in undesirable activities. Consume him with your wrath; let him perish thereby like a libation in fire. Never hesitate to show hatred towards one who hates people of divine learning, who is a cannibal, the hideous, the villain. (Also Rg. VII.104.2)

VIII.4.3 O Lord of resplendence and love-divine, please treat the malevolents with severity, and plunge them in a dingy dark dungeon and see that none of them again comes out of it. May your wrathful courage gain triumphs over their wickedness. (Also Rg. VII.104.3)

VIII.4.4 O Lord of resplendence and love-divine, please hurl your crushing thunderbolt towards the wicked forces from heaven, as well as from earth. Forge out of the mountains the consuming thunderbolt and order to burn to death the ever-increasing demonic race. (Also Rg VII.104.4).

VIII.4.5 O Lord of resplendence and love-divine, please scatter your deadly weapons from heaven from all-sides, pierce the sides of the enemies with fiery scorching thunderbolts, so that, they die out without uttering a syllable. (Also Rg. VII.104.5)

इन्द्रासोमा परि वां भृतु विश्वते इयं मतिः कक्ष्याश्वेव वाजिना ।
 यां वां होत्रां परिहिनोमि मेधयेमा ब्रह्माणि नृपतीं इव जिन्वतम् ॥६॥
 प्रति स्मरेथां तुजयद्विरेवैर्दृतं द्रुहो रक्षसो भङ्गुरावतः ।
 इन्द्रासोमा दुष्कृते मा सुगं भूयो मा कदा चिदभिदासति द्रुहुः ॥७॥
 यो मा पाकेन मनसा चरन्तमभिचष्टे अनृतेभिर्वचोभिः ।
 आप इव काशिना संगृभीता असन्नस्त्वासंत इन्द्र वक्ता ॥८॥
 ये पाकशंसं विहरन्त एवैर्ये वा भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः ।
 अहये वा तान्प्रददातु सोम आ वा दधातु निर्ऋतेरुपस्थे ॥९॥
 यो नो रसं दिप्सति पित्वो अग्नि अश्वानां गवां यस्तनूनाम् ।
 रिपु स्तेन स्तेयकृद्भ्रमेतु नि ष हीयतां तन्वां तनां च ॥१०॥
 परः सो अस्तु तन्वां तनां च तिस्रः पृथिवीरधो अस्तु विश्वाः ।
 प्रति शुण्यतु यशो अस्य देवा यो मा दिवा दिप्सति यश्च नक्तम् ॥११॥

इन्द्रासोमा । परि । वाम् । भृतु । विश्वतः । इयम् । मतिः । कक्ष्या । अश्वा । इव । वाजिना । याम् ।
 वाम् । होत्राम् । परिहिनोमि । मेधया । इमा । ब्रह्माणि । नृपतीं । इवेति । नृपतीं । इव । जिन्वतम् ॥
 प्रति । स्मरेथाम् । तुजयत् । अभिः । एवैः । हतम् । द्रुहः । रक्षसः । भङ्गुरावतः ।
 इन्द्रासोमा । दुः । कृते । मा । सुगम् । भूत् । यः । मा । कदा । चित् । अभि । दासति । द्रुहुः ॥७॥
 यः । मा । पाकेन । मनसा । चरन्तम् । अभि । चष्टे । अनृतेभिः । वचः । अभिः ।
 आपः । इव । काशिना । सम । संगृभीताः । असन् । अस्तु । असंतः । इन्द्र । वक्ता ॥ ८ ॥
 ये । पाकशंसम् । विहरन्ते । एवैः । ये । वा । भद्रम् । दूषयन्ति । स्वधाभिः ।
 अहये । वा । तान् । प्रददातु । सोमः । आ । वा । दधातु । निः । ऋतेः । उपस्थे ॥
 यः । नः । रसम् । दिप्सति । पित्वः । अग्ने । अश्वानाम् । गवाम् । यः । तनूनाम् ।
 रिपुः । स्तेनः । स्तेयकृत् । दभ्रम् । एतु । नि । सः । हीयताम् । तन्वा । तनां । च ॥ १० ॥
 परः । सः । अस्तु । तन्वा । तनां । च । तिस्रः । पृथिवीः । अधः । अस्तु । विश्वाः ।
 प्रति । शुण्यतु । यशः । अस्य । देवाः । यः । मा । दिवा । दिप्सति । यः । च । नक्तम् ॥ ११ ॥

VIII.4.6 O Lord of resplendence and love-divine, may this hymn invest you, who are mighty on every side as the girth encompassing two steeds. I am offering this hymn to both of you with sincerity and integrity. May this homage of mine be accepted and animated by both of you, as if, you are two kings. (Also Rg. VII.104.6)

VIII.4.7 O Lord of resplendence and love-divine, may both of you come without delay, as if riding on rapid horses, and slay these evil beings and destroy the treacherous forces. Let there be no comfort or rest to the malignant who harasses us with his wickedness. (Also Rg. VII.104.7)

VIII.4.8 How dares he to malign me with false charges when I am of pure heart ? O Lord of resplendence, may such a person, who indulges in falsehood, cease to exist, like water, which slips down from the hollow of the palm. (Also Rg. VII.104.8)

VIII.4.9 May Lord of love-divine surrender him to a serpent or throw him into the lap of death, who falsely accuses me or persecutes me, whilst I always adhere to truth. May this be also the fate of them, who, with jealousy, vilify everything that is good in me.

VIII.4.10 O adorable Lord, he, who tries to pollute the essence of food or injure our horses, our cattle and our bodies even, may such an adversary, the thief, the robber, sink to destruction, - not only he himself, but also his progeny.

VIII.4.11 May he be deprived of his bodily existence, as well as his posterity. May he be thrown out from all the three worlds and may his fair glory be blighted, who thinks of our destruction during the day or at night. (Also Rg. VII.104.11)

सुविज्ञानं चिकितुषे जनाय सखासं वचसी पस्पृधाते ।
 तयोर्यत्सत्यं यतरदजीयस्तदित्सोमोवति हन्त्यासत् ॥१२॥
 न वा उ सोमो वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुया धारयन्तम् ।
 हन्ति रक्षो हन्त्यासददन्तमुभाविन्द्रस्य प्रसितौ शयाते ॥१३॥
 यदि वाहमनृतदेवो अस्मि मोघं वा देवाँ अप्यूहे अग्ने ।
 किमस्मभ्यं जातवेदो हृणीषे द्रोघवाचस्ते निर्ऋधं संचन्ताम् ॥१४॥
 अद्या मुरीय यदि यातुधानो अस्मि यदि वायुस्ततप पूरुषस्य ।
 अधा स वीरैर्दशभिर्वि यूया यो मा मोघं यातुधानेत्याह ॥१५॥
 यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह ।
 इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तोर्धमस्पदीष्ट ॥१६॥
 प्र या जिगीति खर्गलेव नक्तमपं द्रुहुस्तन्वं गूहमाना ।
 वव्रमनन्तमव सा पदीष्ट प्रावाणो घ्नन्तु रक्षसं उपब्दैः ॥१७॥

सुविज्ञानम् । चिकितुषे । जनाय । सत् । च । असत् । च । वचसी इति । पस्पृधाते इति ।
 तयोः । यत् । सत्यम् । यतरत् । ऋजीयः । तत् । इत् । सोमः । अत्रिति । हन्ति । असत् ॥१२॥
 न । वै । उं इति । सोमः । वृजिनम् । हिनोति । न । क्षत्रियम् । मिथुया । धारयन्तम् ।
 हन्ति । रक्षः । हन्ति । असत् । वदन्तम् । उभौ । इन्द्रस्य । प्रसितौ । शयाते इति ॥
 यदि । वा । अहम् । अनृतदेवः । अस्मि । मोघम् । वा । देवान् । अपिऽऊहे । अग्ने ।
 किम् । अस्मभ्यम् । जातवेदः । हृणीषे । द्रोघवाचः । ते । निःऽऋधम् । संचन्ताम् ॥१४॥
 अद्य । मुरीय । यदि । यातुऽधानः । अस्मि । यदि । वा । आयुः । ततप । पूरुषस्य ।
 अधा । सः । वीरैः । दशभिः । वि । यूयाः । यः । मा । मोघम् । यातुऽधान । इति । आह ॥१५॥
 यः । मा । अयातुम् । यातुऽधान । इति । आह । यः । वा । रक्षाः । शुचिः । अस्मि । इति । आह ।
 इन्द्रः । तम् । हन्तु । महता । वधेन । विश्वस्य । जन्तोः । अधमः । पदीष्ट ॥ १६ ॥
 प्र । या । जिगीति । खर्गलेऽव । नक्तम् । अपं । द्रुहुः । तन्वम् । गूहमाना ।
 वव्रम् । अनन्तम् । अव । सा । पदीष्ट । प्रावाणः । घ्नन्तु । रक्षसः । उपब्दैः ॥ १७ ॥

- VIII.4.12** A prudent person easily discriminates between truth and falsehood, since the two words are mutually at variance. Of these two, the love-divine cherishes truth and virtue. He, verily, destroys the falsehood. (Also Rg. VII. 104.12)
- VIII.4.13** Love-divine encourages not the wicked, nor he instigates such a man of strength even, who deals in falsehood. He, verily, destroys the fiend and wicked and also the one who speaks untruth. All such persons lie entangled in the chain of Lord of resplendence. (Also Rg. VII. 104.13)
- VIII.4.14** O adorable Lord, when did I worship the deities of falsehood or when did I think adversely about Nature's bounties ? O Lord, the knower of all that is born, why are you angry with us ? May destruction fall upon them who lie against you (Also Rg. VII.104.14)
- VIII.4.15** In case I have harassed any one in this life, or if I have behaved like a demon, may death come to me this day. May he, verily, lose all his ten children and may he die also who with his false tongue has called me a fiend coming in disguise. (Also Rg. VII.104.15)
- VIII.4.16** May the Lord of resplendence annihilate him with His dreadful weapon, who addresses me as a fiend appearing in disguise which I am not and may He slay such a demon who says to himself, 'I am pure' . May he, the most wretched amongst all beings perish. (Also Rg. VII.104.16)
- VIII.4.17** May she too, who wanders like owl during the darkness of night, hiding her body in concealment of person, fall head-long down into endless caverns. May the strong implements with their loud shrill destroy such female demons. (Also Rg. VII.104.17- Variation)

वि तिष्ठध्वं मरुतो विक्ष्वीइच्छतं गृभायते रक्षसः सं पिनष्टन ।
 वयो ये भुत्वा पतर्यन्ति नक्तभिर्ये वा रिपो दधिरे देवे अध्वरे ॥१८॥
 प्र वर्तय दिवोश्मानमिन्द्र सोमशितं मघवन्त्सं शिशाधि ।
 प्राक्तो अपाक्तो अधरादुक्तोऽभि जहि रक्षसः पर्वतेन ॥१९॥
 एत उ त्वे पतर्यन्ति श्रयातव इन्द्रं दिप्सन्ति दिप्सवोदाभ्यम् ।
 शिशीति शक्रः पिशुनेभ्यो वधं नूनं सृजदशनिं यातुमद्भ्यः ॥२०॥
 इन्द्रो यातुनामभवत्पराशरो हविर्मथीनामभ्याइ विवासताम् ।
 अभीदु शक्रः परशुर्यथा वनं पात्रेव भिन्दन्त्सत एतु रक्षसः ॥२१॥
 उल्लकयातुं शुशुल्लकयातुं जहि श्रयातुमुत कोकयातुम् ।
 सुपर्णयातुमुत गृध्रयातुं दृषदेव प्र मृण रक्षं इन्द्र ॥२२॥
 मा नो रक्षो अभि नञ्चातुमावदपोच्छन्तु मिथुना ये किमीदिनः ।
 पृथिवी नः पार्थिवात्पात्वहंसोन्तरिक्षं दिव्यात्पात्वस्मान् ॥२३॥

वि । तिष्ठध्वम् । मरुतः । विक्षु । इच्छतं । गृभायते । रक्षसः । सग । पिनष्टन ।
 नयः । ये । भुत्वा । पतर्यन्ति । नक्तऽभिः । ये । वा । रिपः । दधिरे । देवे । अध्वरे ॥ १८ ॥
 प्र । वर्तय । दिवः । अश्मानम् । इन्द्र । सोमऽशितम् । मघवन् । सम । शिशाधि ।
 प्राक्तः । अपाक्तः । अधरात् । उक्तः । अभि । जहि । रक्षसः । पर्वतेन ॥ १९ ॥
 एते । ऊं इति । त्वे । पतर्यन्ति । श्रयातवः । इन्द्रम् । दिप्सन्ति । दिप्सवः । अदाम्यम् ।
 शिशीति । शक्रः । पिशुनेभ्यः । वधम् । नूनम् । सृजत् । अशनिम् । यातुमत्ऽभ्यः ॥ २० ॥
 इन्द्रः । यातुनाम् । अभवत् । पराशरः । हविःऽमथीनाम् । अभि । आऽविवासताम् । अभि ।
 इत् । ऊं इति । शक्रः । परशुः । यथा । वनम् । पात्राऽइव । भिन्दन् । सतः । एतु । रक्षसः ॥ २१ ॥
 उल्लकऽयातुम् । शुशुल्लकऽयातुम् । जहि । श्रयातुम् । उत । कोकऽयातुम् ।
 सुपर्णऽयातुम् । उत । गृध्रऽयातुम् । दृषदेव । प्र । मृण । रक्षः । इन्द्र ॥ २२ ॥
 मा । नः । रक्षः । अभि । नद् । यातुमावत् । अप । उच्छन्तु । मिथुनाः । ये । किमीदिनः ।
 पृथिवी । नः । पार्थिवात् । पातु । अहंसः । अन्तरिक्षम् । दिव्यात् । पातु । अस्मान् ॥

VIII.4.18 O Lord of resplendence, hurl down from the celestial place your adamantine bolts. O Lord of bounties, may you sharpen the weapon and make its edge further tempered in the herbal chemicals (poisons), and smite the demons down with your rocky implements from forward, from behind, from above and from below. (Also Rg. VII.104.18- Variation)

VIII.4.19 O vital winds, may you carefully conduct out a search amongst people; take them into custody and grind the demons to powder, who having transformed themselves to birds fly all over during the darkness and then proceed to sully and pollute the sacred worship. (Also Rg. VII.19-Variation)

VIII.4.20 These demons march ahead accompanied by dogs; they try to assail indomitable Lord of resplendence with a desire to annul His influence. For such miscreants, the omnipotent Lord whets His thunderbolt. Now let Him cast His bolt upon the fiends, appearing in disguise. (Also Rg. VII. 104.20)

VIII.4.21 Whensoever the evil fiends proceed to obstruct the sacred rites of the invoker, the Lord of resplendence always comes to destroy them. The omnipotent Lord advance and crushes down the assailing demons, as an axe cuts down the forest timber, and smashes them like an earthen vessel. (Also Rg. 104.21- Variation)

VIII.4.22 Destroy the evil being, whether he comes in the fiendish grab of an owl, or of an owlet, or of a dog, or of a duck or of a falcon, or of a vulture. O Lord of resplendence, slay such a demoniac person by the stroke of your stones. (Also Rg. VII.104.22)

VIII.4.23 May not the wicked fiends harm us. Let the dawn drive off the couples of timid ones. May the earth protect us from the terrestrial wickedness and may the firmament protect from the celestial one. (Also Rg. VII.104.23-Variation)

इन्द्रं जहि पुमांसं यातुधानमुत स्त्रियं मायया शाशदानाम् ।
विग्नीवासो मूर्देवा ऋदन्तु मा ते दृशन्त्सूर्यमुचरन्तम् ॥२४॥
प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वेन्द्रश्च सोम जागृतम् ।
रक्षोभ्यो वधमस्यतमशनिं यातुमद्रथः ॥२५॥

इन्द्रं । जहि । पुमांसम् । यातुऽधानम् । उत । स्त्रियम् । मायया । शाशदानाम् ।
विऽग्नीवासः । मूर्देवाः । ऋदन्तु । मा । ते । दृशन् । सूर्यम् । उतऽचरन्तम् ॥२४॥
प्रति । चक्ष्व । वि । चक्ष्व । इन्द्रः । च । सोम । जागृतम् ।
रक्षऽभ्यः । वधम् । अस्यतम् । अशनिम् । यातुमत्ऽभ्यः ॥२५॥

(५) पञ्चमं सूक्तम्

(१-२२) दारिशात्पृथ्व्यास्य सूक्तस्य शुक्रः ऋषिः । कृत्यावृषणं मन्त्रोक्तं वा देवताः । (१, ६) प्रथमापठपोऽन्योऽन्य-
रिहादृष्टी, (२) द्वितीयायास्त्रिपदा विगाङ्गायत्री, (३) तृतीयायाश्चतुष्पदा मुनिजगती, (४, १२-१३, १६-१८)
चतुर्षोद्वादशीप्रयोदशीनां षोडश्यादितुल्यं चतुष्टुप्, (५) पञ्चम्या भुरिक्संस्तारपङ्क्तिः, (७-८) सप्तम्यष्टम्योः
कृष्णमृत्युष्टुप्, (९) नवम्याश्चतुष्पदा पुरस्कृतिर्जगती, (१०) दशम्याश्चिष्टुप्, (११) एकादश्याः पञ्चा-
पङ्क्तिः, (१४) चतुर्विंश्याम्यवसाना पददा जगती, (१५) पञ्चदश्याः पुरस्तादृष्टी, (१७) एकोनविंश्या
जगतीगर्भा चिष्टुप्, (२०) विंश्या विगाङ्गास्तारपङ्क्तिः, (२१) एकविंश्याः पराविगाङ्गुष्टुप्,
(२२) द्वाविंश्याश्च त्र्यवसाना सप्तपदा विगाङ्गाभ्यां भुरिक्काङ्गी कर्त्तव्येति ॥

अयं प्रतिसुरो मणिर्वीरो वीराय वध्यते ।

वीर्यवान्त्सपन्नहा शूरवीरः परिपाणः सुमङ्गलः ॥१॥

अयं मणिः सपन्नहा सुवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः ।

प्रत्यक्कृत्या दुष्यन्नेति वीरः ॥२॥

अनेनेन्द्रो मणिना वृत्रमहन्ननेनासुरान्पराभावयन्मनीषी ।

अनेनाजयद्वावापृथिवी उभे इमे अनेनाजयत्प्रदिशश्चतस्रः ॥३॥

अयम् । प्रतिऽसुरः । मणिः । वीरः । वीराय । वध्यते ।

वीर्यवान् । सपन्नऽहा । शूरऽवीरः । परिऽपाणः । सुऽमङ्गलः ॥ १ ॥

अयम् । मणिः । सपन्नऽहा । सुऽवीरः । सहस्वान् । वाजी । सहमानः । उग्रः ।

प्रत्यक् । कृत्याः । दुष्यन् । एति । वीरः ॥ २ ॥

अनेनं । इन्द्रः । मणिना । वृत्रम् । अहन् । अनेनं । असुरान् । परा । अभवयत् । मनीषी । अनेनं ।

अजयत् । वावापृथिवी इति । उभे इति । इमे इति । अनेनं । अजयत् । प्रऽदिशः । चतस्रः ॥३॥

VIII.4.24 O Lord of resplendence, may you slay the fiend appearing in disguise whether he belongs to the class of man or woman, playing mischief by her deceptions. May those fools who murder by chopping necks perish and see no more of the Sun when he arises. (Also Rg. VII.104.24)

VIII.4.25 O love-divine, may you and the Lord of resplendence severally watch, keep a vigil all around and cast forth your weapons at the malignant demoniac person and smite all of them with bolt who attack in disguise. (Also Rg. VII.104.25)

Mantroktāh

VIII.5.1 This counter-acting blessing, scatterer of enemies, vigorous, slayer of rivals, brave among the brave, sure-protector, and very propitious, is put on a brave person.

VIII.5.2 This blessing is the slayer of rivals, very heroic, full of over whelming power, speedy, over-whelmer and formidable. This scatterer of enemies comes to the fore destroying the evil plottings of the enemies.

VIII.5.3 With this blessing, the resplendent self killed the nescience; with this he, the wise, defeated and destroyed the life-enjoyers (life-spoilers, murderers); with this, he conquered both these heaven and earth; with this, he conquered all the four regions.

अयं स्वाक्त्यो मणिः प्रतीवर्तः प्रतिसुरः ।

ओजस्वान्विमृधो वशी सो अस्मान्पातु सर्वतः ॥४॥

तदग्निराहु तदु सोम आहु बृहस्पतिः सविता तदिन्द्रः ।

ते मे देवाः पुरोहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रतिसुरैरजन्तु ॥५॥

अन्तर्दधे द्यावापृथिवी उताह्रूत सूर्यम् ।

ते मे देवाः पुरोहिताः प्रतीचीः कृत्याः प्रतिसुरैरजन्तु ॥६॥

ये स्वाक्त्यं मणिं जना वर्माणि कृष्वते ।

सूर्यं इव दिवमारुह्य वि कृत्या बाधते वशी ॥७॥

स्वाक्त्येन मणिन ऋषिणेव मनीषिणा ।

अजैषं सर्वाः पृतना वि मृधो हन्मि रक्षसः ॥८॥

याः कृत्या आङ्गिरसीयाः कृत्या आसुरीयाः कृत्याः स्वयंकृता या उ चान्येभिराभृताः ।

उभयीस्ताः परा यन्तु परावर्तौ नवति नाव्याऽ अति ॥९॥

अयम् । स्वाक्त्यः । मणिः । प्रतीवर्तः । प्रतिसुरः ।

ओजस्वान् । विमृधः । वशी । सः । अस्मान् । पातु । सर्वतः ॥ ४ ॥

तत् । अग्निः । आहु । तत् । ऊं इति । सोमः । आहु । बृहस्पतिः । सविता । तत् । इन्द्रः ।

ते । मे । देवाः । पुरोहिताः । प्रतीचीः । कृत्याः । प्रतिसुरैः । अजन्तु ॥ ५ ॥

अन्तः । दधे । द्यावापृथिवी इति । उत । अहः । उत । सूर्यम् ।

ते । मे । देवाः । पुरोहिताः । प्रतीचीः । कृत्याः । प्रतिसुरैः । अजन्तु ॥ ६ ॥

ये । स्वाक्त्यम् । मणिम् । जना । वर्माणि । कृष्वते ।

सूर्यः । इव । दिवम् । आरुह्य । वि । कृत्याः । बाधते । वशी ॥ ७ ॥

स्वाक्त्येन । मणिना । ऋषिणा । इव । मनीषिणा ।

अजैषम् । सर्वाः । पृतनाः । वि । मृधः । हन्मि । रक्षसः ॥ ८ ॥

याः । कृत्याः । आङ्गिरसीः । याः । कृत्याः । आसुरीः । याः । कृत्याः । स्वयम्कृताः ।

याः । ऊं इति । च । अन्येभिः । आभृताः ।

उभयीः । ताः । परा । यन्तु । परावर्तः । नवतिम् । नाव्याऽ । अति ॥ ९ ॥

- VIII.5.4** This blessing of the progress is a reverter, counter-acting, full of vigour, and crusher and subduer of enemies. May this protect us from all the sides.
- VIII.5.5** This is what the fire-divine has declared, the blissful Lord has declared; the Lord supreme, the impeller Lord, the resplendent Lord has declared the same. May those enlightened ones, placed in my forefront drive the evil plottings back with the counter-acting blessings.
- VIII.5.6** I have put the heaven and earth, also the day, also the Sun, between (the plottings-*kṛtyāḥ* of the enemy and myself). May these bounties of nature, placed in my forefront, drive the evil plottings back with the counter-acting blessings.
- VIII.5.7** Those people, who put on this blessing of progress as an armour, ascend to heaven like the Sun, and subduing others, destroy the evil plottings.
- VIII.5.8** With this blessing of progress, as if with the help of a wise seer, I conquer all the enemy-hordes and slaughter the hateful wicked ones.
- VIII.5.9** The evil-plottings (*kṛtrāḥ*) first applied by the angry sages; the evil-plottings, applied by the life-enjoyers; the evil-plottings applied by some one himself and the evil-plottings applied through some other persons, may those, of both types, go farther than the far away, past the ninety navigable (rivers). (*navatim nāvyaḥ*).

अ॒स्मै म॒णिं व॒र्मं व॒ध्नन्तु दे॒वा इन्द्रो॑ विष्णुः स॒वि॒ता रु॒द्रो अ॒ग्निः ।
प्र॒जाप॑तिः परमे॒ष्ठी वि॒राड्वै॑श्वान॒र ऋष॑यश्च॒ सर्वे ॥१०॥

उ॒त्त॒मो अ॒स्योष॑धीनाम॒नुड्वाञ्ज॑तामिव॒ व्याघ्रः॑ श्व॒प॒दामि॒व ।
यमै॑च्छामावि॒दाम॒ तं प्र॑ति॒स्पाश॑न॒मन्ति॑तम् ॥११॥

स इ॒द्याघ्रो भ॑वत्यथो॒ सिंहो॑ अथो॒ वृषा॑ ।
अथो॒ स॒प॒त्न॒क॒र्श॒नो यो वि॒भ॒र्ती॑मं म॒णिम् ॥१२॥

नैनं॑ घ्नन्त्य॒प्सर॑सो॒ न ग॑न्ध॒र्वा न म॑र्त्याः ।
स॒र्वा दि॒शो वि॒ राज॑ति॒ यो वि॒भ॒र्ती॑मं म॒णिम् ॥१३॥

क॒श्यप॑स्त्वाम॒सृज॑त क॒श्यप॑स्त्वा॒ समै॑रयत् ।
अ॒वि॒भ॒स्त्वेन्द्रो॑ मानु॒षे वि॒भ्र॒त्संश्रे॑षिणे॒जिय॑त् ।

म॒णि स॒हस्र॑वीर्यं॒ वर्मं॑ दे॒वा अ॑कृष्वत् ॥१४॥

य॒स्त्वा कृ॒त्याभि॑र्य॒स्त्वा दी॒क्षाभि॑र्य॒ज्ञैर्य॒स्त्वा जिघाँ॑सति ।

प्र॒त्यक्क॑मिन्द्र॒ तं ज॑हि वज्रेण॒ शत॑पर्वणा ॥१५॥

अ॒स्म । म॒णिम् । व॒र्मं । व॒ध्नन्तु । दे॒वाः । इन्द्रः॑ । विष्णुः । स॒वि॒ता । रु॒द्रः । अ॒ग्निः ।
प्र॒जाऽपा॑तः । परमे॒ऽस्थी । वि॒राट् । वै॒श्वान॑रः । ऋष॑यः । च । सर्वे ॥ १० ॥
उ॒त्त॒मः । अ॒सि । ओष॑धीनाम् । अ॒नुड्वा॑न् । जग॑ताम्ऽइ॒य । व्याघ्रः॑ । श्व॒प॒दाम्ऽइ॒व ।
यम् । ऐ॒च्छाम॑ । अ॒वि॒दाम॑ । तम् । प्र॒ति॒स्पाश॑नम् । अ॒न्ति॑तम् ॥ ११ ॥

सः । इत् । व्याघ्रः । भ॒व॒ति । अ॒गो इति॑ । सि॒ंहः । अथो॑ इति॑ । वृषा॑ ।
अथो॑ इति॑ । स॒प॒त्न॒ऽक॒र्श॒नः । यः । वि॒भ॒र्ति । इ॒मम् । म॒णिम् ॥ १२ ॥

न । ए॒नम् । घ्न॑न्ति । अ॒प्सर॑सः । न । ग॑न्ध॒र्वाः । न । म॑र्त्याः ।
स॒र्वाः । दि॒शः । वि॒ । रा॒ज॒ति । यः । वि॒भ॒र्ति । इ॒मम् । म॒णिम् ॥ १३ ॥

क॒श्यपः॑ । त्वा॒म् । अ॒सृज॑त् । क॒श्यपः॑ । त्वा॒ । स॒म् । ऐ॒र॒यत् ।
अ॒वि॒भः । त्वा॒ । इन्द्रः॑ । मानु॒षे । वि॒भ्र॒त् । स॒म्ऽश्रे॑षिणे । अ॒ज॒यत् ।

म॒णिम् । स॒हस्र॑वीर्यम् । व॒र्मं । दे॒वाः । अ॑कृष्वत् ॥ १४ ॥

यः । त्वा॒ । कृ॒त्याभिः॑ । यः । त्वा॒ । दी॒क्षाभिः॑ । य॒ज्ञैः । यः । त्वा॒ । जिघाँ॑सति ।
प्र॒त्यक् । त्वम् । इन्द्र॑ । तम् । ज॒हि । वज्रेण॑ । श॒त॒ऽप॒र्वणा ॥ १५ ॥

- VIII.5.10** May the enlightened ones, the resplendent Lord, the omnipresent Lord, the impeller Lord, the terrible-punisher, the adorable Lord, the Lord of creatures the Lord staying in the highest abode, the Lord in His majesty (Virat), the benefactor of all men, and all the seers, put this blessing as an armour on this (sacrificer).
- VIII.5.11** You are the best among the plants, like a bullock among the roaming animals, and like a tiger among the beasts of prey. We have found, what we have been seeking for, an effective reverter near at hand.
- VIII.5.12** He verily becomes a tiger, he a lion, he a bull, he a subduer of rivals, whoever puts on this blessing.
- VIII.5.13** The Apsaras (those moving in the clouds) do not kill him nor the Gandharvas (sustainers of our earth); nor the mortals kill him; he, who puts on this blessing, rules over all the quarters.
- VIII.5.14** Kaśyapa (seer of reality) has bestowed you. Kaśyapa has stirred you to action. The resplendent self puts you on; putting you on among men, he wins in the battles. The enlightened ones have made this blessing an armour with thousands of protective powers.
- VIII.5.15** Whoever seeks to kill you with evil plottings, with consecrations, or with sacrifices, O resplendent one, may you smite him on face with the thunder-bolt of a hundred joints.

अयमिहै प्रतीवर्त ओजस्वान्संजयो मणिः ।
 प्रजां धनं च रक्षतु परिपाणः सुमङ्गलः ॥१६॥
 असपन्नं नो अधरादसपन्नं न उत्तरात् ।
 इन्द्रासपन्नं नः पश्चाज्योतिः शूर पुरस्कृधि ॥१७॥
 वर्म मे द्यावापृथिवी वर्माहर्वर्म सूर्यः ।
 वर्म मे इन्द्रश्चाग्निश्च वर्म धाता दधातु मे ॥१८॥
 ऐन्द्राग्ने वर्म बहुलं यदुग्रं विश्वे देवा नाति विध्यन्ति सर्वे ।
 तन्मे तन्वमि त्रायतां सर्वतो बृहदायुष्मां जरदष्टिर्यथासानि ॥१९॥
 आ मास्त्रदेवमणिर्मह्या अरिष्टतातये ।
 इमं मेयिमभिसंविशध्वं तनुपानं त्रिवर्यमोजसे ॥२०॥
 अस्मिन्निन्द्रो नि दधातु नृष्णमिमं देवासो अभिसंविशध्वम् ।
 दीर्घायुत्वाय शतशारदायायुष्माञ्जरदष्टिर्यथासत् ॥२१॥

अयम् । इत् । वै । प्रतिऽवर्तः । ओजस्वान् । सुम्ऽजयः । मणिः ।
 प्रऽजाम् । धनम् । च । रक्षतु । परिऽपानः । सुम्ऽमङ्गलः ॥ १६ ॥
 असपन्नम् । नः । अधरात् । असपन्नम् । नः । उत्तरात् ।
 इन्द्रं । असपन्नम् । नः । पश्चात् । ज्योतिः । शूर । पुरः । कृधि ॥ १७ ॥
 वर्म । मे । द्यावापृथिवी इति । वर्म । अहः । वर्म । सूर्यः ।
 वर्म । मे । इन्द्रः । च । अग्निः । च । वर्म । धाता । दधातु । मे ॥ १८ ॥
 ऐन्द्राग्नेम् । वर्म । बहुलम् । यत् । उग्रम् । विश्वे । देवाः । न । अतिऽविध्यन्ति । सर्वे ।
 तत् । मे । तन्वमि । त्रायताम् । सर्वतः । बृहत् । आयुष्मान् । जरत्ऽअष्टिः । यथा । असानि ॥
 आ । मा । अरुक्षत् । देवऽमणिः । मह्यै । अरिष्टतातये ।
 इमम् । मेयिम् । अभिऽसंविशध्वम् । तनुऽपानम् । त्रिऽवर्यम् । ओजसे ॥ २० ॥
 अस्मिन् । इन्द्रः । नि । दधातु । नृष्णम् । इमम् । देवासः । अभिऽसंविशध्वम् ।
 दीर्घायुत्वाय । शतशारदाय । आयुष्मान् । जरत्ऽअष्टिः । यथा । असत् ॥ २१ ॥

VIII.5.16 This powerful, all-conquering blessing, verily, is a reverser one. May this all round protector protect our progeny and wealth.

VIII.5.17 O resplendent one, may there be for us freedom from rivals in the north, freedom from rivals in the west. O brave hero, set light before us.

VIII.5.18 May the heaven and earth be an armour for me; an armour the day, an armour the Sun. May the resplendent Lord and the adorable Lord be an armour for me. May the sustainer (dhātā) put an armour on me.

VIII.5.19 This blessing of the resplendent Lord and the adorable Lord is a vast and formidable shield, which none of the bounties of Nature can pierce through. May that great-shield protect my person from all sides, so that I may have a long life attaining full old age.

VIII.5.20 May this blessing of the enlightened ones be put on me for guarding me against harm, (O bounties of nature) may you enter together this pillar of strength, a three-fold defence, protecting the body, for bestowing vigour on me.

VIII.5.21 May the resplendent Lord fill this man with valour. O bounties of Nature, may you enter him together, for a long life-span of a hundred autumns so that he may have a long life, attaining full old-age.

स्वस्ति॒दा वि॒शां पति॑र्वृ॒त्रहा वि॒मृधो व॒शी ।
 इन्द्रो॑ ब॒भ्रातु॑ ते म॒णिं जि॒गीवाँ अप॑राजितः सोम॒पा अ॑भयं॒करो वृषा॑ ।
 स त्वा॑ र॒क्षतु॑ सर्व॒तो दि॒वा नक्तं॑ च वि॒श्वतः॑ ॥२२॥

स्वस्ति॒ऽदाः । वि॒शाम् । पतिः॑ । वृ॒त्र॒ऽहा । वि॒ऽमृधः । व॒शी ।
 इन्द्रः॑ । ब॒भ्रा॒तु । ते । म॒णिम् । जि॒गी॒वान् । अप॑रा॒जितः । सोम॒ऽपाः । अ॒भय॑म्॒ऽकरः॑ ।
 वृषा॑ । सः । त्वा । र॒क्ष॒तु । सर्व॑तः । दि॒वा । नक्त॑म् । च । वि॒श्वतः॑ ॥ २२ ॥

(६) षष्ठं सूक्तम्

(१-२६) षष्ठिशतृचस्यास्य सूक्तस्य मातृनामा ऋषिः । (१-१४, १६-२६) प्रथमादिषतृचसर्वा पोठस्याथेकादशानाम्
 मातृनामा मन्त्रोक्त्या वा, (१५) पञ्चदश्याश्च ब्रह्मणस्पतिर्वेदता । (१, ३-९, १३, १८-२६) प्रथमापास्तृतीयादि-
 स्तानां त्रयोदश्या भष्टादश्यादिनवानाम्बानुष्टुप्, (२) द्वितीयायाः पुरस्ताद्गृहीती, (१०) दशम्यास्तृचसना
 पद्व्या भगती, (११-१२, १४, १६) एकादशीद्वादशीचतुर्वशीषोडशीनां पथ्यापङ्क्तिः, (१५) पञ्च-
 दश्यास्तृचसना सप्तपदा शङ्करी, (१७) सप्तदश्याश्च त्र्यवसाना सप्तपदा भगती छन्दसि ॥

यो ते॑ मा॒तोन्म॒मार्जं॑ जा॒तायाः पति॑वेद॒नौ ।
 दु॒र्णामा॑ तत्र॒ मा गृ॑धर्दलि॒श उ॒त व॒त्सपः॑ ॥१॥
 प॒लाल॑नु॒प॒लालौ॑ शर्कुं॒ कोकं॑ मलि॒म्लुचं॑ प॒लीज॑कम् ।
 आ॒श्रेषं॑ व॒त्रिवा॑सस॒मृक्ष॑ग्रीवं प्र॒मीलि॑नम् ॥२॥
 मा सं वृ॑तो मोषं सृप ऊ॒रू माव॑ सृ॒प्तेन्त्रा॑ ।
 कृ॒णोम्य॑स्यै भेष॒जं ब्र॒जं दु॒र्णाम॑चा॒र्तनम्॑ ॥३॥
 दु॒र्णामा॑ च सु॒नामा॑ चो॒भा संवृ॑तमिच्छतः ।
 अ॒राया॑नपं ह॒न्मः सु॒नामा॑ खै॒र्णमि॑च्छताम् ॥४॥

यो । ते । मा॒ता । उ॒त्ऽम॒मार्जं॑ । जा॒तायाः । पति॑वे॒दनौ ।
 दुः॒ऽनामा॑ । तत्र । मा । गृ॒ध॒त् । अ॒लि॒शः । उ॒त । व॒त्स॒पः ॥ १ ॥
 प॒लाल॑ऽअनु॒प॒लालौ । शर्कु॑म् । को॒कम् । म॒लि॒म्लु॒चम् । प॒लीज॑कम् ।
 आ॒श्रेष॑म् । व॒त्रिवा॑ससम् । ऋ॒क्ष॑ग्रीवम् । प्र॒ऽमीलि॑नम् ॥ २ ॥
 मा । सम् । वृ॒तः । मा । उ॒प । सृ॒पः । ऊ॒रू इति॑ । मा । अ॒व । सृ॒पः । अ॒न्त्रा ।
 कृ॒णोमि॑ । अ॒स्यै । भेष॑जम् । ब्र॒जम् । दु॒र्नाम॑ऽचा॒र्तनम्॑ ॥ ३ ॥
 दुः॒ऽनामा॑ । च । सु॒नामा॑ । च । उ॒भा । सम्ऽवृ॑तम् । इ॒च्छतः॑ ।
 अ॒राया॑न् । अप । ह॒न्मः । सु॒नामा॑ । खै॒र्णम् । इ॒च्छता॑म् ॥४॥

VIII.5.22 May the resplending Lord, the bestower of weal, the Lord of people, slayer of nescience, subduer of hateful enemies, the conqueror, ever-undefeated, provider of freedom from fear, the showerer of gifts, put this blessing on you. May He guard you day and night on all sides and from all.

Mantruktāḥ - matrṇāmā

VIII.6.1 These two parts of your body, which are meant for the husband, and which your mother cleansed when you were born, let not evil germs named *duṛṇāmā*, ill-named, *alīnśaḥ* and *vatsapaḥ* seek to reach there.

VIII.6.2 *Palāla* (straw-like), *O anupalala* (similar to *palāla*), *śarkum* (injurer), *kokaṇ* (venereal), *malimlucam* (robber), *palījakam* (disturber), the *āśreṣaṃ* (sticky), *vavrivāsa* (discolouring), *ṛkṣagrīvaṃ* (bear-necked), and *pramīlin* (winking) - (all these I banish from here).

VIII.6.3 Do not approach. Do not creep up. Do not creep inside between the two things. I administer to her the medicine *bajam* (white mustard), that removes *duṛṇāmā* (ill-named) germs.

VIII.6.4 *Duṛṇāmā* (ill-famed) and *sunāmā* (of good reputation), both desire to approach her. We smite off the evil ones. Let *sunāmā* desire the women-folk.

यः कृष्णः के॒श्यसु॒र स्त॒म्बज॒ उ॒त तु॒ण्डि॒कः ।
 अ॒राया॑नस्या मु॒ष्काभ्यां॑ भंस॒सोप॑ ह॒न्मसि॑ ॥५॥
 अ॒नुजि॒घ्रं प्र॑मृ॒शन्त॑ क॒व्याद॑मु॒त रे॒रिह॑म् ।
 अ॒रायाँ॑द्व॒क्कि॒ष्किणो॑ ब॒जः पि॒ङ्गो अ॒नीन॑शत् ॥६॥
 यस्त्वा स्व॒प्ने नि॒पद्य॑ते भ्रा॒ता भ॒त्वा पि॒ते च॑ ।
 ब॒जस्ता॑न्त्स॒हता॑मितः क्ली॒बरू॑पा॒स्तरी॑टिनः ॥७॥
 यस्त्वा स्व॒पन्ती॑ त्स॒रति॑ यस्त्वा दि॒प्सति॑ जाग्र॒तीम् ।
 छा॒यामि॑व प्र ता॒न्त्सूर्यः॑ परि॒क्राम॑न्नीनशत् ॥८॥
 यः कृ॒णोति॑ मृ॒तव॑त्साम॒वतो॑का॒मिमां॑ स्त्रियम् ।
 तमो॑षधे त्वं नाश॒यास्याः॑ क॒मल॑म॒ञ्जिव॑म् ॥९॥
 ये शा॒लाः परि॑नृत्यन्ति सा॒यं गर्द॑भना॒दिनः॑ ।
 कु॒सूला॒ ये च॑ कु॒क्षिलाः॑ क॒कुभाः॑ क॒रुमाः॑ स्त्रि॒माः ।
 तानो॑षधे त्वं ग॒न्धेन॑ विषू॒चीना॑न्वि नाश॒य ॥१०॥

यः । कृष्णः । के॒शी । अ॒सुरः । स्त॒म्बजः । उ॒त । तु॒ण्डि॒कः ।
 अ॒राया॑न् । अ॒स्याः । मु॒ष्काभ्या॑म् । भंस॒सः । अप॑ । ह॒न्मसि॑ ॥ ५ ॥
 अ॒नुजि॒घ्रम् । प्र॒मृ॒शन्त॑म् । क॒व्य॒अद॑म् । उ॒त । रे॒रिह॑म् ।
 अ॒राया॑न् । अ॒द्व॒क्कि॒ष्किणः॑ । ब॒जः । पि॒ङ्गः । अ॒नीन॑शत् ॥ ६ ॥
 यः । त्वा । स्व॒प्ने । नि॒पद्य॑ते । भ्रा॒ता । भ॒त्वा । पि॒ता॒इव॑ । च॑ ।
 ब॒जः । तान् । स॒हता॑म् । इ॒तः । क्ली॒ब॒रूपा॑न् । ति॒री॒टिनः॑ ॥ ७ ॥
 यः । त्वा । स्व॒पन्ती॑म् । त्स॒रति॑ । यः । त्वा । दि॒प्सति॑ । जाग्र॒तीम् ।
 छा॒याम्॒इव॑ । प्र । तान् । सूर्यः॑ । परि॒क्राम॑न् । अ॒नीन॑शत् ॥ ८ ॥
 यः । कृ॒णोति॑ । मृ॒त॒व॒त्साम॑ । अ॒व॒तो॒का॒म् । इ॒माम् । स्त्रि॒यम् ।
 तम् । ओष॑धे । त्वम् । नाश॒य । अ॒स्याः । क॒मल॑म् । अ॒ञ्जि॒वम् ॥ ९ ॥
 ये । शा॒लाः । परि॑नृत्यन्ति । सा॒यम् । गर्द॑भना॒दिनः॑ ।
 कु॒सूलाः । ये । च॑ । कु॒क्षिलाः॑ । क॒कुभाः॑ । क॒रुमाः॑ । स्त्रि॒माः ।
 तान् । ओष॑धे । त्वम् । ग॒न्धेन॑ । विषू॒चीना॑न् । वि । नाश॒य ॥ १० ॥

- VIII.6.5** That block, hairy spoiler of life, born in the trunk of the body, and also snouted one, - all these evil ones we drive away from her two ovaries and from the perineum.
- VIII.6.6** The yellow bajam destroys the evil germs that attack following the smell, eat into flesh, lick one to death and are ever-injuring.
- VIII.6.7** Whoever approaches you, while asleep, posing himself as (your) brother or (your) father, may the bajam (white mustard) chase them away, dressed as eunuchs moving about in secrecy.
- VIII.6.8** Whoever creeps to you, while asleep, or who wants to violate you while awake, may it (bajam) drive them away, as the circling Sun drives the shade.
- VIII.6.9** Whoso makes this woman to bear a dead child, or causes her miscarriage, O herb, you destroy him, who makes her womb slippery.
- VIII.6.10** Those flesh-eaters, that dance around the houses, making noises like donkeys, and those needlēs-shaped, (kusūlā) big-bellied (kukṣilā), paunchy, kakubhāḥ-karumāḥ, Srimāḥ (srimāḥ) them. O herb, may you scatter and destroy with your smell. (Kusūlā-grainaries, kuksilā = paunchy; kukubhāḥ = exalted - karumāḥ, Srimāḥ).

ये कुकुन्धाः कुकूरभाः कृत्तीर्दुर्शानि बिभ्रति ।
 क्लीबा इव प्रनृत्यन्तो वने ये कुर्वते घोषं तानितो नाशयामसि ॥११॥
 ये सूर्यं न तितिक्षन्त आतपन्तममुं दिवः ।
 अरायान्बस्तवासिनो दुर्गन्धील्लोहितस्यान्मर्ककान्नाशयामसि ॥१२॥
 य आत्मानमतिमात्रमसं आधाय बिभ्रति ।
 स्त्रीणां श्रोणिप्रतोदिन इन्द्र रक्षीसि नाशय ॥१३॥
 ये पूर्वे वध्वोऽयन्ति हस्ते शृङ्गाणि बिभ्रतः ।
 आपाकेस्थाः प्रहासिनस्तम्बे ये कुर्वते ज्योतिस्तानितो नाशयामसि ॥१४॥
 येषां पश्चात्प्रपदानि पुरः पाष्णीः पुरो मुखा ।
 खलजाः शकधूमजा उरुण्डा ये च मट्मटा कुम्भमुष्का अयाशवः ।
 तानस्या ब्रह्मणस्पते प्रतीबोधेन नाशय ॥१५॥
 पर्यस्ताक्षा अप्रचङ्कशा अस्त्रैणाः सन्तु पण्डगाः ।
 अव भेषज पादय य इमां संविवृत्सत्यपतिः स्वपति स्त्रियम् ॥१६॥

ये । कुकुन्धाः । कुकूरभाः । कृत्तीः । दुर्शानि । बिभ्रति ।
 क्लीबाः ऽईव । प्रऽनृत्यन्तः । वने । ये । कुर्वते । घोषम् । तान् । इतः । नाशयामसि ॥ ११ ॥
 ये । सूर्यम् । न । तितिक्षन्ते । आऽतपन्तम् । अमुम् । दिवः ।
 अरायान् । बस्तुऽवासिनः । दुःऽगन्धीन् । लोहितऽआस्यान् । मर्ककान् । नाशयामसि ॥
 ये । आत्मानम् । अतिऽमात्रम् । अंसं । आऽधाय । बिभ्रति ।
 स्त्रीणाम् । श्रोणिऽप्रतोदिनः । इन्द्र । रक्षीसि । नाशय ॥ १३ ॥
 ये । पूर्वे । वध्वः । यन्ति । हस्ते । शृङ्गाणि । बिभ्रतः ।
 आपाकेऽस्थाः । प्रऽहासिनः । स्तम्बे । ये । कुर्वते । ज्योतिः । तान् । इतः । नाशयामसि ॥ १४ ॥
 येषाम् । पश्चात् । प्रऽपदानि । पुरः । पाष्णीः । पुरः । मुखा ।
 खलऽजाः । शकधूमजाः । उरुण्डाः । ये । च । मट्मटाः । कुम्भऽमुष्काः । अयाशवः ।
 तान् । अस्याः । ब्रह्मणः । पते । प्रतिऽबोधेन । नाशय ॥ १५ ॥
 पर्यस्तऽअक्षाः । अप्रऽचङ्कशाः । अस्त्रैणाः । सन्तु । पण्डगाः ।
 अव । भेषज । पादय । यः । इमां । सम्ऽविवृत्सति । अपतिः । स्वपतिम् । स्त्रियम् ॥ १६ ॥

- VIII.6.11** Kukukundhas and kukurabhas (making ku ku sounds), who are equipped with biting stings; dancing like eunuchs, who make a much noise in the forest - all those we make disappear from here.
- VIII.6.12** Those who cannot tolerate the Sun, burning down from the sky, those troublesome mosquitoes we destroy. We destroy those troublesome mosquitoes, who cannot tolerate the sun burning down from the sky, live on goats, and are evil-smelling and bloody-mouthed.
- VIII.6.13** Who bear an excessively large head over their shoulders, and who cause severe pain in women's loins, - those germs O resplendent Lord, may you destroy.
- VIII.6.14** Who go to a bride first carrying (drinking) horns (śṛṅgāṇi) in their hands, visiting taverns and laughingly loudly, who flash lights in the bushes, - all of them we cause to disappear from here.

Brahamaṇaspatih

- VIII.6.15** Those, who have their toes backwards, their heels in front, and faces in front; born on the thrashing-floor, born of dung-smoke, headless, aggravating the pains, large-testicled, and swift-moving - all of them of this woman, O lord of knowledge, may you destroy by proper diagnosis.
- VIII.6.16** May those with distorted vision, not looking forward, and impotent remain without women. O herb, thrust him down, who not being a husband, seeks to violate this woman, true to her husband. (sleeping woman).

उद्धर्षिणं मुनिकेशं जम्भयन्तं मरीमृशम् ।
 उपेषन्तमुदुम्बलं तुण्डेलमुत शालुडम् ।
 पदा प्र विध्य पाण्यीं स्थालीं गौरिव स्पन्दना ॥१७॥
 यस्ते गर्भं प्रतिमृशाज्जातं वा मारयाति ते ।
 पिङ्गस्तमुग्रधन्वा कृणोतु हृदयाविधम् ॥१८॥
 ये अन्नो जातान्मारयन्ति सूतिका अनुशेरंते ।
 स्त्रीभागान्पिङ्गो गन्धर्वान्वातो अभ्रमिवाजतु ॥१९॥
 परिसृष्टं धारयतु यद्धितं मावं पादि तत् ।
 गर्भं त उग्रौ रक्षतां भेषजौ नीविभार्यौ ॥२०॥
 पवीनसात्तङ्गत्वाच्चछायकादुत नम्रकात् ।
 प्रजायै पत्ये त्वा पिङ्गः परे पातु किमीदिनः ॥२१॥
 द्यास्त्रिचतुरक्षात्पञ्चपादादनङ्गुरेः ।
 वृन्तादभि प्रसर्पतः परे पाहि वरीवृतात् ॥२२॥

उत्ऽहर्षिणम् । मुनिऽकेशम् । जम्भयन्तम् । मरीमृशम् ।
 उपऽएषन्तम् । उदुम्बलम् । तुण्डेलम् । उत । शालुडम् ।
 पदा । प्र । विध्य । पाण्यीं । स्थालीम् । गौःऽईव । स्पन्दना ॥ १७ ॥
 यः । ते । गर्भम् । प्रतिऽमृशात् । जातम् । वा । मारयाति । ते ।
 पिङ्गः । तम् । उग्रऽधन्वा । कृणोतु । हृदयाविधम् ॥ १८ ॥
 ये । अन्नः । जातान् । मारयन्ति । सूतिकाः । अनुशेरंते ।
 स्त्रीऽभागान् । पिङ्गः । गन्धर्वान् । वातः । अभ्रमऽईव । अजतु ॥ १९ ॥
 परिऽसृष्टम् । धारयतु । यत् । हितम् । मा । अव । पादि । तत् ।
 गर्भम् । ते । उग्रौ । रक्षताम् । भेषजौ । नीविऽभार्यौ ॥ २० ॥
 पविऽनसात् । तङ्गत्वात् । छायकात् । उत । नम्रकात् ।
 प्रजायै । पत्ये । त्वा । पिङ्गः । परे । पातु । किमीदिनः ॥ २१ ॥
 द्विऽअस्यात् । चतुऽअक्षात् । पञ्चऽपादात् । अनङ्गुरेः ।
 वृन्तात् । अभि । प्रऽसर्पतः । परे । पाहि । वरीवृतात् ॥ २२ ॥

- VIII.6.17** Coming with erect member, the hermit-haired, vile, the fondler, creeping near (with lust), violent, snouty, and the evil-minded - him may you hit with your sole and heel, as a kicking cow hits her milking-pot.
- VIII.6.18** Whoever touches your embryo, or whoever kills your new-born - may the pinga (brown-one), formidable with bow, pierce him through the heart.
- VIII.6.19** They, who kill the half-born babies, and who sleep by the recently delivered women, may the pinga chase those women-seeking scented ones (gandharva), as the wind chases a cloud.
- VIII.6.20** Let it hold the seed deposited. What is laid, may that not abort. May these two strong medicines, to be kept in your underwear, protect your embryo.
- VIII.6.21** From the rim-nosed, full-cheeked, the shady, and the naked devourer germ, may the pinga (yellow mustard) protect you well for the sake of your offsprings and your husband.
- VIII.6.22** May you protect her well from the two-mouthed, four-eyed, five-footed, fingerless worm, that creeps up and twines again and again (varīvṛtao).

य आ॒मं मा॒सम॒दन्ति॒ पौरु॒षेयं॒ च॒ ये क॒विः ।
 गर्भा॒न्खा॒दन्ति॒ केश॒वास्ता॒नितो॒ नाश॒याम॒सि ॥२३॥
 ये सूर्या॒त्परि॒सर्प॑न्ति स्नुषा॒ऽईव॒ श्वशुरा॒दधि॒ ।
 ब॒जश्च॒ तेषां॑ पि॒ङ्गश्च॒ हृद॒येधि॒ नि वि॒ध्यता॒म् ॥२४॥
 पि॒ङ्ग रक्ष॒ जाय॑मानं॒ मा पु॒मांसं॒ स्त्रियं॒ क॒न् ।
 आ॒ण्डादो॒ गर्भा॒न्मा द॒भन्वा॒धस्ये॒तः कि॒मीदि॒नः ॥२५॥
 अ॒प्र॒जास्त्वं मा॒र्तव॒त्समा॒द्रोद॑म॒घमा॒वय॑म् ।
 वृ॒क्षादि॒व स्रजं॑ कृ॒त्वाप्रि॒ये प्र॒ति मुञ्च॒ तत् ॥२६॥

ये । आ॒मम् । मा॒सम् । अ॒दन्ति॒ । पौरु॒षेयम् । च॒ । ये । क॒विः ।
 गर्भा॒न् । खा॒दन्ति॒ । केश॒वाः । तान् । इ॒तः । ना॒श॒याम॒सि ॥ २३ ॥
 ये । सूर्या॒त् । परि॒सर्प॑न्ति । स्नुषा॒ऽईव॒ । श्वशुरा॒त् । अधि॑ ।
 ब॒जः । च॒ । तेषां॑ । पि॒ङ्गः । च॒ । हृद॒ये । अधि॑ । नि । वि॒ध्य॒ता॒म् ॥ २४ ॥
 पि॒ङ्ग । रक्ष॑ । जाय॑मानम् । मा । पु॒मांसम् । स्त्रि॒यम् । क॒न् ।
 आ॒ण्ड॒अ॒दः । गर्भा॒न् । मा । द॒भन् । वा॒धस्व । इ॒तः । कि॒मीदि॒नः ॥ २५ ॥
 अ॒प्र॒जाः॒ऽव॒य॑म् । मा॒र्त॒व॒त्स॒म् । आ॒त् । रो॒द॑म् । अ॒घम् । आ॒ऽव॒य॑म् ।
 वृ॒क्षात्॒ऽईव॒ । स्रजं॑ । कृ॒त्वा । अ॒प्रि॒ये । प्र॒ति । मुञ्च॒ । तत् ॥ २६ ॥

(७) सप्तमं सूक्तम्

(१-२८) अष्टाविंशत्यृचस्यास्य सूक्तस्यायर्षा कृषिः । ओषजमायुध, ओषधयो वा देवताः । (१, ७-८, ११, १३, १५-२४, २७) प्रथमर्चः सप्तम्यष्टम्येकादशीत्रयोदशीनां पञ्चदश्यादिदशानां सप्तविंश्याभ्यानुष्टुप्, (२) द्वितीयाया उपरिष्टानुष्टुप् हृती, (३) तृतीयायाः पुरउष्णिक्, (४) चतुर्थ्याः पञ्चपदा परानुष्टुप् तिजगती, (५, १०, २५) पञ्चमीदशमीपञ्चविंशीनां पथ्यापङ्क्तिः, (६) षष्ठ्या विराङ्गर्चो भुरिक्पथ्यापङ्क्तिः, (७) नवम्या द्विपदाचीं भुरिगनुष्टुप्, (१२) द्वादश्याः पञ्चपदा विराडति-
 शाकरी, (१४) चतुर्दश्या उपरिष्टान्निष्टुप् हृती, (२६) पञ्चिंश्या
 निष्टुदनुष्टुप्, (२८) अष्टाविंश्याश्च भुरिगनुष्टुप् छन्दांसि ॥

या ब॒भ्रवो॑ याश्च॒ शुक्रा॑ रोहि॒णीरु॒त पृ॒श्नयः॑ ।
 अ॒सि॒क्नीः॑ कृ॒ष्णा ओष॑धीः॒ सर्वा॑ अ॒च्छा॒र्वदाम॑सि ॥१॥

याः । ब॒भ्रवः॑ । याः । च॒ । शु॒क्राः । रोहि॒णीः । उ॒त । पृ॒श्नयः॑ ।
 अ॒सि॒क्नीः॑ । कृ॒ष्णाः । ओष॑धीः । सर्वाः । अ॒च्छा॒ऽआ॒र्वदाम॑सि ॥ १ ॥

VIII.6.23 Those who eat into flesh, and those who (eat) human flesh, and those hairy ones, that eat the unborn foetus - we drive them away from here.

VIII.6.24 Those who shy away from the Sun, like a daughter-in-law from the father-in-law, let baja and piṅga pierce them through their heart.

VIII.6.25 O pinga (white mustard), may you protect the baby at birth. Do not turn a male (baby) into a female. May not the eaters cause harm to embryos. Drive the devouring germs away from here.

VIII.6.26 Sterility, still-birth, wailing and crying, and the fault causing barrenness - all these may you lay on our foe, as if having made a garland from (the flowers of) a tree.

Bhaiṣajyam (herbs), Āyusyam (life span) Oṣadhaṃ (plants)

VIII.7.1 Those which are brown (tonic), those which are bright (increase virility), those which are red (heal up the wounds quickly); the spotted, the grayish, and the black - all those medicinal herbs we praise and summon here.

त्रायन्तामिमं पुरुषं यक्ष्माद्विवेषितादधि ।

यासां द्यौःपिता पृथिवी माता समुद्रो मूलं वीरुधौ बभूव ॥२॥

आपो अग्रं दिव्या ओषधयः । तास्ते यक्ष्मेनस्य मङ्गादङ्गादनीनशन् ॥३॥

प्रस्तृणती स्तम्बिनीरेकशुङ्गाः प्रतन्वतीरोषधीरा वदामि ।

अंशुमतीः काण्डिनीया विशाखा ह्वयामि ते वीरुधौ वैश्वदेवीरुग्राः पुरुषजीवनीः ॥४॥

यद्दः सहः सहमाना वीर्यं यच्च वो बलम् ।

तेनेममस्मायक्ष्मात्पुरुषं मुञ्चतौषधीरथो कृणोमि भेषजम् ॥५॥

जीवलां नघारिषां जीवन्तीमोषधीमहम् ।

अरुन्धतीमुन्नयन्तीं पुष्पां मधुमतीमिह हुवेस्मा अरिष्टतातये ॥६॥

इहा यन्तु प्रचेतसो मेदिनीर्वचसो मम । यथेमं पारयामसि पुरुषं दुरितादधि ॥७॥

त्रायन्ताम् । इमम् । पुरुषम् । यक्ष्मात् । देवऽद्वेषितात् । अधि ।

यासाम् । द्यौः । पिता । पृथिवी । माता । समुद्रः । मूलम् । वीरुधाम् । बभूव ॥ २ ॥

आपः । अग्रम् । दिव्याः । ओषधयः ।

ताः । ते । यक्ष्मम् । एनस्यम् । अङ्गात् अङ्गात् । अनीनशन् ॥ ३ ॥

प्रस्तृणतीः । स्तम्बिनीः । एकऽशुङ्गाः । प्रतन्वतीः । ओषधीः । आ । वदामि ।

अंशुमतीः । काण्डिनीः । याः । विशाखाः । ह्वयामि । ते । वीरुधः । वैश्वदेवीः ।

रुग्राः । पुरुषजीवनीः ॥ ४ ॥

यत् । वः । सहः । सहमानाः । वीर्यम् । यत् । च । वः । बलम् । तेन । इमम् । अस्मात् ।

यक्ष्मात् । पुरुषम् । मुञ्चत । ओषधीः । अथो इति । कृणोमि । भेषजम् ॥ ५ ॥

जीवलाम् । नघऽरिषाम् । जीवन्तीम् । ओषधीम् । अहम् ।

अरुन्धतीम् । उतऽन्नयन्तीम् । पुष्पाम् । मधुमतीम् । इह । हुवे । अस्मै । अरिष्टतातये ॥

इहा । आ । यन्तु । प्रचेतसः । मेदिनीः । वचसः । मम ।

यथा । इमम् । पारयामसि । पुरुषम् । दुःऽइतात् । अधि ॥ ७ ॥

- VIII.7.2 May you save this man from the consumptive disease, sent by the bounties of Nature, O herbs, whose father is the sky, mother the earth, and the origin is ocean (atmospheric ocean).
- VIII.7.3 The waters are the foremost divine remedy. May they remove your consumptive disease, caused by misdeeds (sin) from each and every limb.
- VIII.7.4 I call out the medicinal herbs wide-spreading, the bushy, the one-sheathed, and the far-extending. I invoke for you the creepers, rich in shoots, having joints and plentiful branches, blessed with all the divine properties, efficacious, and giving new life to men.
- VIII.7.5 What is your conquering power, O conquerors, what your potency, and strength, with that may you deliver this man from this consumptive disease. O herbs, now I make you the medicine.
- VIII.7.6 To keep this man out of harm's way, I administer to him the herb Jivantī, bestower of new life, producing no bad after-effect, making painful wounds to heal, leading upwards, nourishing and very sweet.
- VIII.7.7 At my call, may those herbs come here, which restore the consciousness and provide fatness (nourishment), so that we may get this man out of his plight.

अमेर्घासो अपां गर्भो या रोहन्ति पुनर्णवाः ।

ध्रुवाः सहस्रनाम्नीर्भेषजीः सन्त्वाभृताः ॥८॥

अवकोल्वा उदकात्मान ओषधयः । व्युषिन्तु दुरितं तीक्ष्णशृङ्गः ॥९॥

उन्मुञ्चन्तीर्विरुणा उग्रा या विषदूषणीः ।

अथो बलासनाशनीः कृत्यादूषणीश्च यास्ता इहा यन्त्वोषधीः ॥१०॥

अपस्क्रिताः सहीयसीर्वीरुधो या अभिहृताः । त्रायन्तामस्मिन्ग्रामे गामश्वं पुरुषं पुशुम् ॥११॥

मधुमन्मूलं मधुमदग्रमासां मधुमन्मर्ध्यं वीरुधौ बभूव ।

मधुमत्पर्णं मधुमत्पुष्पमासां मधोः संभक्ता अमृतस्य भक्षो घृतमक्षं दुहतां गोपुरोगवम् ॥१२॥

यावन्तीः किर्यतीश्चेमाः पृथिव्यामध्योषधीः । ता मां सहस्रपण्यो मृत्योर्मुञ्चन्त्वंहसः ॥१३॥

अग्नेः । घ्रासः । अपाम् । गर्भः । याः । रोहन्ति । पुनर्णवाः ।

ध्रुवाः । सहस्रनाम्नीः । भेषजीः । सन्तु । आभृताः ॥ ८ ॥

अवकाऽउल्वाः । उदकऽआत्मानः । ओषधयः । वि । ऋषन्तु । दूऽइतम् । तीक्ष्णऽशृङ्गः ॥

उत्स्मुञ्चन्तीः । विऽवरुणाः । उग्राः । याः । विषऽदूषणीः ।

अथो इति । बलासनाशनीः । कृत्याऽदूषणीः । च । याः । ताः । इहा । आ । यन्तु । ओषधीः ॥ १० ॥

अपस्क्रिताः । सहीयसीः । वीरुधः । याः । अभिऽस्तुताः ।

त्रायन्ताम् । अस्मिन् । ग्रामे । गाम् । अश्वम् । पुरुषम् । पुशुम् ॥ ११ ॥

मधुमत् । मूलम् । मधुमत् । अग्रम् । आसाम् । मधुमत् । मर्ध्यम् । वीरुधाम् । बभूव ।

मधुमत् । पर्णम् । मधुमत् । पुष्पम् । आसाम् । मधोः । समऽभक्ताः । अमृतस्य । भक्षः ।

घृतम् । अक्षम् । दुहताम् । गोऽपुरोगवम् ॥ १२ ॥

यावन्तीः । किर्यतीः । च । इमाः । पृथिव्याम् । अर्धे । ओषधीः ।

ताः । मा । सहस्रऽपण्यः । मृत्योः । मुञ्चन्तु । अहंसः ॥ १३ ॥

VIII.7.8 Fodder (food) of fire, and abode of waters, and those, that grow again anew, unfailing in cure, bearing a thousand names - may those herbs be medicinal, when brought here.

VIII.7.9 May the plants, covered with duck-weed (*Blyxa octandra*; Avakā); and with water as their soul, equipped with sharp horns, remove the distress. (Also Av. IX.37.8 for Avaka)

VIII.7.10 May here come the herbs, delivering, variously-coloured, strong, antidotes of poison, and also the removers of wasting disease, and those, that spoil the evil plottings (*kṛtyā*) (of the foes).

VIII.7.11 May the medicinal plants, that have been purchased, and are very potent and much-praised, save cow, horse, man and animal in this village.

VIII.7.12 The root of these plants is rich in sweetness; rich in sweetness is their top, and rich in sweetness their middle. Their leaf is sweet and the flower sweet. Born (*sambhaktā*) of sweetness, they are food for immortality. May they yield purified butter and food, preceded by cows.

VIII.7.13 All these herbs whatsoever that grow in such a large number on earth - may those, having a thousand leaves, save me from the distress of death.

वैयाघ्रो मणिर्वीरुधां त्रायमाणोभिः शस्तिपाः ।

अमीवाः सर्वा रक्षांस्यप हन्त्वधि दुरमस्सत् ॥१४॥

सिंहस्यैव स्तनथोः सं विजन्तेऽग्रेऽपि विजन्त आभृताभ्यः ।

गवां यक्ष्मः पुरुषाणां वीरुधिरतिनुत्तो नाव्याऽऽएतु स्रोत्याः ॥१५॥

मुमुक्षाना ओषधयोऽग्नेर्वैश्वानरादधि ।

भूमिं संतन्वतीरित यासां राजा वनस्पतिः ॥१६॥

या रोहन्त्याङ्गिरसीः पर्वतेषु समेषु च ।

ता नः पर्यस्वतीः शिवा ओषधीः सन्तु शं हृदे ॥१७॥

याश्चाहं वेदं वीरुधो याश्च पश्यामि चक्षुषा ।

अज्ञाता जानीमश्च या यास्तु विद्म च संभृतम् ॥१८॥

सर्वाः समग्रा ओषधीर्बोधन्तु वचसो मम ।

यथेमं पारयामसि पुरुषं दुरितादधि ॥१९॥

वैयाघ्रः । मणिः । वीरुधाम् । त्रायमाणः । अभिशस्तिऽपाः ।

अमीवाः । सर्वा । रक्षांसि । अप । हन्तु । अधि । दुरम् । अस्मत् ॥ १४ ॥

सिंहस्यैव । स्तनथोः । सम् । विजन्ते । अग्नेऽपि । विजन्ते । आभृताभ्यः ।

गवाम् । यक्ष्मः । पुरुषाणाम् । वीरुधिरतिऽनुत्तः । नाव्याऽऽ । एतु । स्रोत्याः ॥ १५ ॥

मुमुक्षानाः । ओषधयः । अग्नेः । वैश्वानरात् । अधि ।

भूमिम् । सम् । संतन्वतीः । इत । यासाम् । राजा । वनस्पतिः ॥ १६ ॥

याः । रोहन्ति । आङ्गिरसीः । पर्वतेषु । समेषु । च ।

ताः । नः । पर्यस्वतीः । शिवाः । ओषधीः । सन्तु । शम् । हृदे ॥ १७ ॥

याः । च । अहम् । वेदं । वीरुधः । याः । च । पश्यामि । चक्षुषा ।

अज्ञाताः । जानामिः । च । याः । यास्तु । विद्म । च । सम् । संभृतम् ॥ १८ ॥

सर्वाः । सम् । अग्राः । ओषधीः । बोधन्तु । वचसः । मम ।

यथा । इमम् । पारयामसि । पुरुषम् । दुरितात् । अधि ॥ १९ ॥

VIII.7.14 May the strong-smelling (vaiyāghrah) essence of plants, a protector, guarding against infection, beat all the disease and the germs far away from us.

VIII.7.15 From the medicinal herbs (plants) brought here, they are frightened, as they are frightened from a roaring lion or fire. May the consumptive disease of cows and men, chased by herbs, flee across the navigable river.

VIII.7.16 May the (plants) herbs, whose king is the Lord of vegetation, freed from fire, the benefactor of all men, go on spreading over the earth.

VIII.7.17 The herbs, that fill the limbs with sap, and that grow on mountains and plains, may those, rich in milk, be propitious to us and beneficial for heart.

VIII.7.18 The plants, which I know, and those which I see with my eye, and those unknown to us, and those known to us, and those, about which we know that in them the curing power is stored (samibhṛtam)

VIII.7.19 May all the herbs along with their leaders listen to my call, so that we may get this man out of distress.

अश्वत्थो दुर्भो वीरुधां सोमो राजामृतं हविः ।

व्रीहिर्यवश्च भेषजौ दिवस्पुत्रावर्मत्यौ ॥२०॥

उज्जिहीध्वे स्तनयत्यभिः क्रन्दत्योषधीः । यदा वः पृश्निमातरः पर्जन्यो रेतसावति ॥२१॥

तस्यामृतस्येमं बलं पुरुषं पाययामसि । अथो कृणोमि भेषजं यथासच्छ्रुतहायनः ॥२२॥

वराहो वेद वीरुधं नकुलो वेद भेषजीम् ।

सर्पा गन्धर्वा या विदुस्ता अस्मा अवसे हुवे ॥२३॥

याः सुपर्णा आङ्गिरसीर्दिव्या या रघटो विदुः ।

वयांसि हंसा या विदुर्याश्च सर्वे पतत्रिणः ।

मृगा या विदुरोषधीस्ता अस्मा अवसे हुवे ॥२४॥

यावतीनामोषधीनां गावः प्राश्नन्त्यग्न्या यावतीनामजवयः ।

तावतीस्तुभ्यमोषधीः शर्म यच्छन्त्वाभृताः ॥२५॥

अश्वत्थः । दुर्भः । वीरुधाम् । सोमः । राजा । अमृतम् । हविः ।

व्रीहिः । यवः । च । भेषजौ । दिवः । पुत्रौ । अर्मत्यौ ॥ २० ॥

उत् । जिहीध्वे । स्तनयति । अभिऽक्रन्दति । ओषधीः ।

यदा । वः । पृश्निऽमातरः । पर्जन्यः । रेतसा । अवति ॥ २१ ॥

तस्य । अमृतस्य । इमम् । बलम् । पुरुषम् । पाययामसि ।

अथो इति । कृणोमि । भेषजम् । यथा । असत् । श्रुतऽहायनः ॥ २२ ॥

वराहः । वेद । वीरुधम् । नकुलः । वेद । भेषजीम् ।

सर्पाः । गन्धर्वाः । याः । विदुः । ताः । अस्मै । अवसे । हुवे ॥ २३ ॥

याः । सुपर्णाः । आङ्गिरसीः । दिव्याः । याः । रघटः । विदुः ।

वयांसि । हंसाः । याः । विदुः । याः । च । सर्वे । पतत्रिणः ।

मृगाः । याः । विदुः । ओषधीः । ताः । अस्मै । अवसे । हुवे ॥ २४ ॥

यावतीनाम् । ओषधीनाम् । गावः । प्राश्नन्ति । अग्न्याः । यावतीनाम् । अजऽअवयः ।

तावतीः । तुभ्यम् । ओषधीः । शर्म । यच्छन्तु । आऽभृताः ॥ २५ ॥

- VIII.7.20** The holy fig (aśvattha), the sacred grass (barhiṣ), and Soma, the king of plants, are the immortal sacrificial offerings. Rice and barley are two good medicines, the two immortal sons of heaven.
- VIII.7.21** When it thunders, it cries out to you. Rise up, O herbs, offsprings of mother earth. The cloud helps you with flow of rain water.
- VIII.7.22** The strength of that nectar we make this man to drink. Then I administer the medicine, so that he may live a hundred years.
- VIII.7.23** The boar knows the plant; the mongoose knows the medicinal herb; the herb, which the serpents and the sustainers of the earth know - those we call to save this man.
- VIII.7.24** The herbs with sapful limbs, that the eagles know; the divine herbs, that the sparrow (suparṇa) knows (radhataḥ); the herbs, that are known to the birds and the swans (haṁsāḥ), and to all the winged ones (patatrinoh); and the medicinal plants, that are known to the deer (mṛgāḥ) - those I call to save this man.
- VIII.7.25** As many plants as the inviolable cows feed upon, and as many as the goats and sheep feed upon, may so many medicinal plants brought here, give relief to you.

यावतीषु मनुष्याभिषजं भिषजो विदुः । तावतीर्विश्वभेषजीरा भरामि त्वामभि ॥२६॥
पुष्पवतीः प्रसूमतीः फलिनीरफला उत । संमातर इव दुहामस्मा अरिष्टतातये ॥२७॥

उत्त्वाहार्षं पञ्चशलादथो दशशलादुत ।

अथो यमस्य पङ्क्तीशाद्विश्वस्मादेवकिल्बिषात् ॥२८॥

यावतीषु । मनुष्याः । भेषजम् । भिषजः । विदुः ।

तावतीः । विश्वभेषजीः । आ । भरामि । त्वाम् । अभि ॥ २६ ॥

पुष्पवतीः । प्रसूमतीः । फलिनीः । अफलाः । उत ।

संमातरः इव । दुहाम् । अस्मै । अरिष्टतातये ॥ २७ ॥

उत् । त्वा । अहार्षम् । पञ्चशलात् । अथो इति । दशशलात् । उत ।

अथो इति । यमस्य । पङ्क्तीशात् । विश्वस्मात् । देवः किल्बिषात् ॥ २८ ॥

(८) अष्टमं सूक्तम्

(१-२४) चतुर्विंशत्पृचस्यास्य सूक्तस्य सृग्वङ्गिता ऋषिः । इन्द्रो वनस्पतिर्वा देवता । (१, ५, १३-१८) प्रथमापञ्चम्योः

कपोलपौदस्याविषणाञ्जानुष्टुप्, (२, ८-१०, २३) द्वितीयाया अष्टम्यादितृचस्य त्रयोविंश्याश्चोपरिष्टाद्बृहती,

(३) कृतीयाया विषाद्बृहती, (४) चतुर्थ्या बृहतीपुरस्तात्प्रस्तारपङ्क्तिः, (५) पञ्चमा आस्तारपङ्क्तिः, (७) सप्तम्या

विषरीतपादत्तस्मा चतुष्पदातिअगती, (११) एकादस्याः पथ्याद्बृहती, (१२) द्वादस्या अुरिगनुष्टुप्,

(१५) एकोनविंश्या विषाद् पुरस्ताद्बृहती, (२०) विंश्या निष्टसुरस्ताद्बृहती, (२१) एकविंश्या-

किष्टुप्, (२२) द्वाविंश्याश्चतुष्पदा शाकरी, (२४) चतुर्विंश्याश्च त्र्यवसाना त्रिष्टुबु-

ष्णिग्वर्मा पराशाकरी पञ्चपदा अगती छन्दांसि ॥

इन्द्रो मन्थतु मन्थिता शक्रः शूरः पुरंदरः ।

यथा हनाम सेना अमित्राणां सहस्रशः ॥१॥

पूतिरश्रुरुपध्मानी पूर्ति सेना कृणोत्वमूम ।

धूममग्निं परादृश्यामित्रा हृत्त्वा दधतां भयम् ॥२॥

इन्द्रः । मन्थतु । मन्थिता । शक्रः । शूरः । पुरन्दरः ।

यथा । हनाम । सेनाः । अमित्राणाम् । सहस्रशः ॥ १ ॥

पूतिरश्रुः । उपध्मानी । पूर्तिम् । सेनाम् । कृणोतु । अमूम ।

धूमम् । अग्निम् । परादृश्यम् । अमित्राः । हृत्त्वा । आ । दधताम् । भयम् ॥ २ ॥

VIII.7.26 As many medicinal herbs as the human physicians know of, so many herbs, curing all diseases, I shall bring to you.

VIII.7.27 Those rich in flowers, those rich in shoots, those bearing fruit and also those bearing no fruit, like good mothers, may they yield their milk to this man for freedom from suffering.

VIII.7.28 From the five-pointed and also from the ten-pointed sufferings, and even from the fetters of the controller Lord (death), I have delivered and raised you up, and also out of all offence committed against the enlightened ones.

Indraḥ, Vanaspatih, Defeat of enemies

VIII.8.1 May the army-chief, the stirrer, the mighty hero, demolisher of fortifications, make us stir, so that may we kill the armies of our foes in thousands.

VIII.8.2 Let the stinking rope, emitting putrid smell, make the yonder army putrid. Looking at the smoke and fire from distance, may our enemies heart be filled with fear.

अमूनश्चत्थ निः शृणीहि खादामूनवदिराजिरम् ।
 ताजद्भङ्ग इव भज्यन्तां हन्त्वेनान्वर्धको वर्धैः ॥३॥
 परुषानमूर्परुषाद्भः कृणोतु हन्त्वेनान्वर्धको वर्धैः ।
 क्षिप्रं शर इव भज्यन्तां बृहज्जालेन संदिताः ॥४॥
 अन्तरिक्षं जालमासीजालदण्डा दिशो महीः ।
 तेनाभिधाय दस्यूनां शक्रः सेनामपावपत् ॥५॥
 बृहच्च जालं बृहतः शक्रस्य वाजिनीवतः ।
 तेन शत्रून्भि सर्वाभ्युञ्जि यथा न मुच्यतै कतमभ्वनैषाम् ॥६॥
 बृहत्ते जालं बृहत इन्द्र शूर सहस्रार्धस्य शतवीर्यस्य ।
 तेन शतं सहस्रमयुतं न्यर्बुदं जघान शक्रो दस्यूनामभिधाय सेनया ॥७॥
 अयं लोको जालमासीच्छक्रस्य महतो महान् ।
 तेनाहमिन्द्रजालेनामूंस्तमसाभि दधामि सर्वां ॥८॥

अमून । अश्चत्थ । निः । शृणीहि । खाद । अमून । खदिर । अजिरम् ।
 ताजद्भङ्गः इव । भज्यन्ताम् । हन्तु । एनान् । वर्धकः । वर्धैः ॥ ३ ॥
 परुषान् । अमून । परुषऽआहः । कृणोतु । हन्तु । एनान् । वर्धकः । वर्धैः ।
 क्षिप्रम् । शरः इव । भज्यन्ताम् । बृहत् जालेन । समुदिताः ॥ ४ ॥
 अन्तरिक्षम् । जालम् । आसीत् । जालऽदण्डाः । दिशः । महीः ।
 तेन । अभिधाय । दस्यूनाम् । शक्रः । सेनाम् । अप । अवपत् ॥ ५ ॥
 बृहत् । हि । जालम् । बृहतः । शक्रस्य । वाजिनीवतः ।
 तेन । शत्रून् । अभि । सर्वां । नि । उञ्ज । यथा । न । मुच्यतै । कतमः । चन । एषाम् ॥
 बृहत् । ते । जालम् । बृहतः । इन्द्र । शूर । सहस्रऽअर्धस्य । शतवीर्यस्य । तेन । शतम् ।
 सहस्रम् । अयुतम् । निऽअर्बुदम् । जघान । शक्रः । दस्यूनाम् । अभिधाय । सेनया ॥
 अयम् । लोकः । जालम् । आसीत् । शक्रस्य । महतः । महान् ।
 तेन । अहम् । इन्द्रऽजालेन । अमून । तमसा । अभि । दधामि । सर्वां ॥ ८ ॥

VIII.8.3 O horseman, may you tear them down; O devourer, may you eat them up quickly. May that break at once like hemp and may the slayer slay them with weapons.

VIII.8.4 May he of harsh command (*paruṣāhvah*) turn those yonder soldiers into reeds. May the slayer slay them with weapons. Caught up in a wide net, may they break instantly like reed.

VIII.8.5 The midspace was the net; great quarters the stakes holding the net. Covering the army of robbers (*dasyūs*) with that (net), the mighty army-chief, heaped them on the ground.

VIII.8.6 Verily, vast is the net of the great and mighty leader of the army. With that, may you heap all the enemies down, so that none of them may escape.

VIII.8.7 O resplendent army-chief, vast is your net, O brave, who are adored by thousands and who possess hundreds of powers. With that (net), the mighty army-chief slaughtered a hundred, a thousand, ten thousand, and ten millions of the robbers, surrounding them with the army.

VIII.8.8 This world is the mighty net of the mighty Lord (army-chief). With that net of the resplendent Lord, I cover all of those foes with the darkness.

सेदिरुग्रा व्युद्धिरार्तिश्चानपवाचना ।
 श्रमस्तन्द्रीश्च मोहश्च तैरमूनभि दधामि सर्वान् ॥९॥
 मृत्यवेमून्प्र यच्छामि मृत्युपाशैरमी सिताः ।
 मृत्योर्ये अघला दूतास्तेभ्य एनान्प्रति नयामि बद्धा ॥१०॥
 नयतामूमृत्युदूता यमदूता अपोम्भत ।
 परःसहस्रा हन्यन्तां तूणेद्वेनान्मृत्यं भवस्य ॥११॥
 साध्या एकं जालदुण्डमुद्यत्य यन्त्वोजसा ।
 रुद्रा एकं वसव एकमादित्यैरेक उद्यतः ॥१२॥
 विश्वे देवा उपरिष्ठादुब्जन्तो यन्त्वोजसा ।
 मध्येन घ्नन्तो यन्तु सेनामङ्गिरसो महीम् ॥१३॥
 वनस्पतीन्वानस्पत्यानोषधीरुत वीरुधः ।
 द्विपाच्चतुष्पादिष्णामि यथा सेनामसू हनन् ॥१४॥

सेदिः । उग्रा । विऽद्धिः । आर्तिः । च । अनपवाचना ।
 श्रमः । तन्द्रीः । च । मोहः । च । तैः । अमून । अभि । दधामि । सर्वान् ॥ ९ ॥
 मृत्यवे । अमून । प्र । यच्छामि । मृत्युऽपाशैः । अमी इति । सिताः ।
 मृत्योः । ये । अघलाः । दूताः । तेभ्यः । एनान् । प्रति । नयामि । बद्धा ॥ १० ॥
 नयत । अमून । मृत्युऽदूताः । यमऽदूताः । अप । उम्भत ।
 परःसहस्राः । हन्यन्ताम् । तूणेद्वे । एनान् । मृत्यम् । भवस्य ॥ ११ ॥
 साध्याः । एकम् । जालऽदुण्डम् । उत्त्यत्य । यन्ति । ओजसा ।
 रुद्राः । एकम् । वसवः । एकम् । आदित्यैः । एकः । उत्त्यतः ॥ १२ ॥
 विश्वे । देवाः । उपरिष्ठात् । उब्जन्तः । यन्तु । ओजसा ।
 मध्येन । घ्नन्तः । यन्तु । सेनाम् । अङ्गिरसः । महीम् ॥ १३ ॥
 वनस्पतीन् । वानस्पत्यान् । ओषधीः । उत । वीरुधः ।
 द्विऽपात् । चतुऽपात् । इष्णामि । यथा । सेनाम् । अमूम । हनन् ॥ १४ ॥

- VIII.8.9** Extreme exhaustion (debility), failure, suffering or mishap which the words cannot soothe away, fatigue, languor, and confusion - with these I cover all of the yonder host.
- VIII.8.10** I commit those men of the yonder army to death; tied with noose of death are they. Binding them fast, I carry them to the messengers of death, the merciless killers.
- VIII.8.11** Take them away, O messengers of death (mr̥tyu); O messengers of controller Lord (yama dūta), kill them straight away. Let them be killed in thousands. May the club of the Lord of being crush them to pulp.
- VIII.8.12** (Those moving towards perfection). The perfectibles march vigorously holding one pole of the net; Rudras hold one, Vasus one, and one is held by the Ādityas.
- VIII.8.13** May all the bounties of Nature march vigorously pressing from above. May the wrathful soldiers (shining like burning coal) march on smiting that large army in the middle.
- VIII.8.14** Forest trees, and those subsisting on forest trees, plants, also the creepers, bipeds and the quadrupeds - all I despatch so that they may strike the yoder army dead.

गन्धर्वाप्सरसः सर्पान्देवान्पुण्यजनान्पितॄन् ।
 दृष्टान्दृष्टानिष्णामि यथा सेनाममूं हनन् ॥१५॥
 इम उक्ता मृत्युपाशा यानाक्रम्य न मुच्यसे ।
 अमुष्या हन्तु सेनाया इदं कूटं सहस्रशः ॥१६॥
 घर्मः समिद्धो अग्निनायं होमः सहस्रहः ।
 भवश्च पृश्निबाहुश्च शर्व सेनाममूं हतम् ॥१७॥
 मृत्योराषमा पद्यन्तां क्षुधं सेदिं वधं भयम् ।
 इन्द्रश्चाक्षुजालाभ्यां शर्व सेनाममूं हतम् ॥१८॥
 पराजिताः प्र त्रसतामित्रा नुत्ता धावत ब्रह्मणा ।
 बृहस्पतिप्रणुत्तानां मामीषां मोचि कश्चन ॥१९॥
 अव पद्यन्तामेषामायुधानि मा शक्नन्प्रतिधामिषुम् ।
 अथैषां बहु बिभ्यतामिषवो घ्नन्तु मर्मेणि ॥२०॥

गन्धर्वेऽप्सरसः । सर्पान् । देवान् । पुण्यऽजनान् । पितॄन् ।
 दृष्टान् । अदृष्टान् । इष्णामि । यथा । सेनाम् । अमूम् । हनन् ॥ १५ ॥
 इमे । उक्ताः । मृत्युऽपाशाः । यान् । आऽक्रम्य । न । मुच्यसे ।
 अमुष्याः । हन्तु । सेनायाः । इदम् । कूटम् । सहस्रऽशः ॥ १६ ॥
 घर्मः । समुद्भिद्धः । अग्निना । अयम् । होमः । सहस्रऽहः ।
 भवः । च । पृश्निऽबाहुः । च । शर्व । सेनाम् । अमूम् । हतम् ॥ १७ ॥
 मृत्योः । आषम् । आ । पद्यन्ताम् । क्षुधम् । सेदिम् । वधम् । भयम् ।
 इन्द्रः । च । अक्षुऽजालाभ्याम् । शर्व । सेनाम् । अमूम् । हतम् ॥ १८ ॥
 पराऽजिताः । प्र । त्रसत । अमित्राः । नुत्ताः । धावत । ब्रह्मणा ।
 बृहस्पतिऽप्रणुत्तानाम् । मा । अमीषाम् । मोचि । कः । चन ॥ १९ ॥
 अव । पद्यन्ताम् । एषाम् । आयुधानि । मा । शक्नन् । प्रतिऽधाम् । इषुम् ।
 अथ । एषाम् । बहु । बिभ्यताम् । इषवः । घ्नन्तु । मर्मेणि ॥ २० ॥

VIII.8.15 The sustainer of the earth (gandharvas), and those, who move in the clouds (apsaras), the serpents, the enlightened ones, pious persons, and the elders, seen and unseen - all of them I despatch, so that they may strike the yonder army dead.

VIII.8.16 These are the nooses of death set up firmly. Having stepped on them, you shall not escape. May this horn kill by thousands of the yonder army (host).

VIII.8.17 The cauldron of the hot drink (gharma) has been heated with fire; killer of thousands is this offering. O Lord of being, and O Lord of destruction with wonderful arms, may both of you slay that yonder host.

VIII.8.18 May their lot be the suffering of death, hunger, exhaustion, killing weapon, and terror. With snares and nets, may you, the resplendent Lord and the Lord of destruction slay that yonder host.

VIII.8.19 Flee away, you defeated enemies; smitten by knowledge run fast. May out of those yonder smitten, by the Lord supreme, not even one escape.

VIII.8.20 May their weapons fall down. May they not be able to aim an arrow. Then, let the arrows pierce in the vitals of them, terribly afraid.

सं क्रोशतामेनाद्यावापृथिवी समन्तरिक्षं सह देवताभिः ।
 मा ज्ञातारं मा प्रतिष्ठां विदन्त मिथो विघ्नाना उप यन्तु मृत्युम् ॥२१॥
 दिशश्चतस्रोश्चतर्थो देवस्य पुरोडाशाः शफा अन्तरिक्षमुद्धिः ।
 द्यावापृथिवी पक्षसी श्रुतवोभीशवोन्तदेशाः किंकरा वाक्परिरथ्यम् ॥२२॥
 संवत्सरो रथः परिवत्सरां रथोपस्थो विराडीषाप्ती रथमुखम् ।
 इन्द्रः सव्यष्ठाश्चन्द्रमाः सारथिः ॥२३॥

इतो जयेतो वि जय सं जय जय स्वाहा ।
 इमे जयन्तु परामी जयन्तां स्वाहेभ्यो दुराहामीभ्यः । नीललोहितेनामृतभ्यवतनोमि ॥२४॥

सम् । क्रोशताम् । एनान् । द्यावापृथिवी इति । सम् । अन्तरिक्षम् । सह । देवताभिः ।
 मा । ज्ञातारम् । मा । प्रतिस्थाम् । विदन्त । मिथः । विघ्नानाः । उप । यन्तु । मृत्युम् ॥२१॥
 दिशः । चतस्रः । अश्चतर्थः । देवस्यस्य । पुरोडाशाः । शफाः । अन्तरिक्षम् । उद्धिः ।
 द्यावापृथिवी इति । पक्षसी इति । श्रुतवः । अभीशवः । अन्तःदेशाः । किंकराः । वाक् ।
 परिरथ्यम् ॥ २२ ॥

संवत्सरः । रथः । परिवत्सरः । रथोपस्थः । विराट् । ईषा । अग्निः । रथमुखम् ।
 इन्द्रः । सव्यस्थाः । चन्द्रमाः । सारथिः ॥ २३ ॥

इतः । जय । इतः । वि । जय । सम् । जय । जय । स्वाहा ।
 इमे । जयन्तु । परा । अमी इति । जयन्ताम् । स्वाहा । एभ्यः । दुराहा । अमीभ्यः ।
 नीललोहितेन । अमृतं । अभिऽअवतनोमि ॥ २४ ॥

(९) नवमं सूक्तम्

(१-२६) पवित्रतृषसास्य सूक्तस्यापवा क्रविः । कश्यपः सर्वविच्छन्दांसि वा देवताः । (१, ६-७, १०, १३, १५-२१,
 २४) वयमापहीसप्तमीदशमीत्रयोदशीनामृचां पञ्चदश्यादित्तप्तानाञ्छतुर्विंश्याश्च त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयायाः पङ्क्तिः,
 (३) तृतीयाया आस्तारपङ्क्तिः, (४-५, २३, २५-२६) षतुषीपञ्चमीत्रयोविंशीपञ्चविंशीचद्वितीनामनुष्टुप्,
 (८, ११-१२, २४) अष्टम्येफावशीद्वावशीद्वाविंशीनां जगती, (९) नवम्या भुरिक्त्रिष्टुप्,
 (१४) षतुर्विंश्याश्च षतुष्यवातिजगती छन्दांसि ॥

कुतस्तौ जातौ कतमः सो अर्धः कस्माल्लोकात्कतमस्याः पृथिव्याः ।
 वत्सौ विराजः सलिलादुदैतां तौ त्वा पृच्छामि कतरेण दुग्धा ॥१॥

कुतः । तौ । जातौ । कतमः । सः । अर्धः । कस्मात् । लोकात् । कतमस्याः । पृथिव्याः ।
 वत्सौ । विराजः । सलिलात् । उत् । ऐताम् । तौ । त्वा । पृच्छामि । कतरेण । दुग्धा ॥१॥

VIII.8.21 May the heaven and earth together, together the midspace along with the bounties of Nature wail for them. May they not find an identifier. May they find no recognition. Hitting furiously at each other, may they find their death.

VIII.8.22 Four quarters are the she-mules (aśvataryah) of the chariot of the enlightened ones; sacrificial cakes (purodaāśāḥ) (are) the hoofs; the midspace (is) the body (of the chariot); heaven and earth (are) the two sides; seasons (are) the rains; intermediate regions (are) the attendants (kinkarāḥ) and the speech (vāk) (is) the hood. (parirathyam).

VIII.8.23 Year is the chariot. Parivatsara (second year of a cycle of five years) is the driver's seat; Virāt is the pole; fire-divine is the Chariot's front; the resplendent self is the warrior sitting on the left (savyaṣṭhāḥ); and the pleasing moon (candramah) is the chariot driver (sārathiḥ).

VIII.8.24 May you conquer here, conquer well here, conquer all together; win completely Svāhā. May these conquer. May those yonder be defeated. Cheers for these; fire upon those yonder. With black and red blood, I cover those yonder.

Mantroktāḥ

VIII.9.1 Where from those two were born ? Which half part was that ? From what world, (and) from which of the earths did the two calves of Virāj rose out of water ? I ask you about those two. By which of them was she milked ?

यो अक्रन्दयत्सलिलं महित्वा योनिं कृत्वा त्रिभुजं शयानः ।
 वत्सः कामदुधो विराजः स गुहा चक्रे तन्वः पराचैः ॥२॥
 यानि त्रीणि बृहन्ति येषां चतुर्थं विद्युनक्ति वाचम् ।
 ब्रह्मेनद्विद्यात्तपसा विपश्चिद्यस्मिन्नेकं युज्यते यस्मिन्नेकम् ॥३॥
 बृहत् परि सामानि षष्ठात्पञ्चाधि निर्मिता ।
 बृहद्बृहत्या निर्मितं कुतोधि बृहती मिता ॥४॥
 बृहती परि मात्राया मातुर्मात्राधि निर्मिता ।
 माया ह जज्ञे मायाया मायाया मातली परि ॥५॥
 वैश्वानरस्य प्रतिमोपरि द्यौर्यावद्रोदसी विबबाधे अग्निः ।
 ततः षष्ठादामुतो यन्ति स्तोमा उदितो यन्त्यभि षष्ठमहः ॥६॥
 षट् त्वा पृच्छाम ऋषयः कश्यपेमे त्वं हि युक्तं युयुक्षे योग्यं च ।
 विराजमाहुर्ब्रह्मणः पितरं तां नो वि धेहि यतिधा सखिभ्यः ॥७॥

यः । अक्रन्दयत् । सलिलम् । महित्वा । योनिम् । कृत्वा । त्रिभुजम् । शयानः ।
 वत्सः । कामदुधो । विराजः । सः । गुहा । चक्रे । तन्वः । पराचैः ॥ २ ॥
 यानि । त्रीणि । बृहन्ति । येषाम् । चतुर्थम् । विद्युनक्ति । वाचम् ।
 ब्रह्मा । एनत् । विद्यात् । तपसा । विपः । चित् । यस्मिन् । एकम् । युज्यते । यस्मिन् । एकम् ॥३॥
 बृहत् । परि । सामानि । षष्ठात् । पञ्च । अधि । निः । मिता ।
 बृहत् । बृहत्याः । निः । मिताम् । कुतः । अधि । बृहती । मिता ॥ ४ ॥
 बृहती । परि । मात्रायाः । मातुः । मात्रा । अधि । निः । मिता ।
 माया । ह । जज्ञे । मायायाः । मायायाः । मातली । परि ॥ ५ ॥
 वैश्वानरस्य । प्रति । मा । उपरि । द्यौः । यावत् । रोदसी इति । वि । ब्रह्माधे । अग्निः ।
 ततः । षष्ठात् । आ । अमुतः । यन्ति । स्तोमाः । उत् । इतः । यन्ति । अभि । षष्ठम् । अहः ॥
 षट् । त्वा । पृच्छाम । ऋषयः । कश्यप । इमे । त्वम् । हि । युक्तम् । युयुक्षे । योग्यम् । च ।
 विराजम् । आहुः । ब्रह्मणः । पितरम् । ताम् । नः । वि । धेहि । यतिधा । सखिभ्यः ॥७॥

VIII.9.2 He, who makes the Ocean roar with his might and who sleeps making a three-tired (tribhujam) abode (for himself), is the calf of Virāj, the milch-cow fulfilling all the desires. Secretly He makes the bodies in remotest distance. (Three tired abode = heaven, midspace and earth)

VIII.9.3 What the three bṛhats are there, the speech (sound) of which is made clear by the fourth ? By practicing austerities, let the learned one find out that knowledge (supreme), in which one is united, in which (one) becomes one. (yāni trīṇi bṛhanti = three mighty three)

VIII.9.4 From the sixth bṛhat five Sāmans have been composed. Bṛhat was fashioned out of bṛhatī. Wherefrom the bṛhatī was composed ?

VIII.9.5 Bṛhatī the measure (mātrā), was fashioned forth from the measure as a mother, Māyā was born from māyā (illusion born out of illusion). Mātali out of māyā is illusion.

VIII.9.6 The sky above is the image of vaisvānara (the benefactor of all men) so far as the Agni (the fire) forces (keeps) the heaven and the earth apart. From there, the yonder sixth (firmament), the Stomas (praise verses) come. From here they go upwards on the sixth day. (ṣaṣṭham alnaha)

VIII.9.7 O Kaśyapa (minute observer), we, the six seers here, ask you, as you the concentrator of mind with that who is to be concentrated upon. Virāj is said to be the parent of the Lord of knowledge (Brahman). Please describe her to us, the friends (sakhibhyaḥ), in as many ways (yatidhā = in all her possible figures).

यां प्रच्युतामनु यज्ञाः प्रच्यवन्त उपतिष्ठन्त उपतिष्ठमानाम् ।
 यस्यां व्रते प्रसवे यक्षमेजति सा विराडृषयः परमे व्योमिन् ॥८॥
 अप्राणैति प्राणेन प्राणतीनां विराट् स्वराजमभ्येति पश्चात् ।
 विश्वं मृशन्तीमभिरूपां विराजं पश्यन्ति त्वे न त्वे पश्यन्त्येनाम् ॥९॥
 को विराजो मिथुनत्वं प्र वेद क ऋतून्क उ कल्पमस्याः ।
 क्रमान्को अस्याः कतिधा विदुग्धान्को अस्या धाम कतिधा व्युष्टिः ॥१०॥
 इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदास्वितरासु चरति प्रविष्टा ।
 महान्तो अस्यां महिमानो अन्तर्वधूर्जिगाय नवगज्जनित्री ॥११॥
 छन्दःपक्षे उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सं चरेते ।
 सूर्यपत्नी सं चरतः प्रजानती केतुमती अजरे भूरिरेतसा ॥१२॥
 ऋतस्य पन्थामनु तिस्र आगुख्यो घर्मा अनु रेत अगुः ।
 प्रजामेका जिवन्त्यूर्जमेका राष्ट्रमेका रक्षति देवयुनाम् ॥१३॥

याम् । प्रच्युताम् । अनु । यज्ञाः । प्रच्यवन्ते । उपतिष्ठन्ते । उपतिष्ठमानाम् ।
 यस्याः । व्रते । प्रसवे । यक्षम् । एजति । सा । विराट् । ऋषयः । परमे । विओमिन् ॥८॥
 अप्राणा । एति । प्राणेन । प्राणतीनाम् । विराट् । स्वराजम् । अभि । एति । पश्चात् । विश्वम् ।
 मृशन्तीम् । अभिरूपां । विराजम् । पश्यन्ति । त्वे इति । न । त्वे इति । पश्यन्ति । एनाम् ॥९॥
 कः । विराजः । मिथुनत्वम् । प्र । वेद । कः । ऋतून् । कः । ऊं इति । कल्पम् । अस्याः ।
 क्रमान् । कः । अस्याः । कतिधा । विदुग्धान् । कः । अस्याः । धाम । कतिधा । विडुष्टिः ॥
 इयम् । एव । सा । या । प्रथमा । विओच्छत् । आसु । इतरासु । चरति । प्रविष्टा ।
 महान्तः । अस्याम् । महिमानः । अन्तः । वधूः । जिगाय । नवगत् । जनित्री ॥ ११ ॥
 छन्दःपक्षे इति छन्दःपक्षे । उषसा । पेपिशाने इति । समानम् । योनिम् । अनु । सम् । चरेते इति ।
 सूर्यपत्नी इति सूर्यपत्नी । सम् । चरतः । प्रजानती इति प्रजानती । केतुमती इति केतुमती ।
 अजरे इति । भूरिरेतसा ॥ १२ ॥
 ऋतस्य । पन्थाम् । अनु । तिस्रः । आ । अगुः । त्रयः । घर्माः । अनु । रेतः । आ । अगुः ।
 प्रजाम् । एका । जिवन्ति । ऊर्जम् । एका । राष्ट्रम् । एका । रक्षति । देवयुनाम् ॥१३॥

VIII.9.8 Following whose stumblings (*pracyutām*), the sacrifices depart stumble; following whose approaches, they approach near, under whose law and impulsion, the supreme spirit (*yakṣa*) stirs, that Virāj, O seers, is in the highest firmament.

VIII.9.9 Unbreathing Virāj moves about by the breath of the breathing ones; later on she approaches the self-illuminated Lord. Some persons behold Virāj, who takes care of all and who adapts her appearance to every thing, while some others do not behold her.

VIII.9.10 Who has ever known the mating of Viraj, who has known her seasons, and who (has known) her manner of acting (*kalpa*) ? Who (know) her proceedings (*kramān*, progress)? (Who knows) how many times she is mildred? Who (knows) her abode and in how many forms she appears ?

VIII.9.11 She is the very same who shone out first of all. She moves about having entered into all these others. Tremendous majesties are within her. Like a bride, newly becoming mother, she overcomes.

VIII.9.12 The two dawns, with metres as their wings, richly adorning themselves, move towards their common abode; these two spouses of the Sun move on together, with good understanding, full of light, ever-unfading and very prolific.

VIII.9.13 All the three follow the path of the eternal law (*ṛta*). Three heats come after the seed (being deposited). One promotes the progeny, one promotes the vigour; and one defends the domain of the pious (people).

अग्नीषोमावदधुर्या तुरीयासीद्यज्ञस्य पक्षावृषयः कल्पयन्तः ।
 गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदकीं यजमानाय स्वशिरभरन्तीम् ॥१४॥
 पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाग्नीमूतवोनु पञ्च ।
 पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृप्तास्ता एकमूर्ध्नीरभि लोकमेकम् ॥१५॥
 षड्जाता भूता प्रथमजर्तस्य षड् सामानि षडहं वहन्ति ।
 षड्योगं सीरमनु सामसाम षडाहुर्यावापृथिवीः षड्वीः ॥१६॥
 षडाहुः शीतान् षड् मास उष्णानृतुं नो ब्रूत यतमोतिरिक्तः ।
 सप्त सुपर्णाः कवयो नि षेदुः सप्त च्छन्दांस्यनु सप्त दीक्षाः ॥१७॥
 सप्त होमाः समिधो ह सप्त मधूनि सप्तर्तवो ह सप्त ।
 सप्ताज्यानि परि भूतमायन्ताः सप्तगृध्रा इति शुश्रूमा वयम् ॥१८॥
 सप्त च्छन्दांसि चतुरत्तराण्यन्यो अन्यस्मिन्नध्यापितानि ।
 कथं स्तोमाः प्रति तिष्ठन्ति तेषु तानि स्तोमेषु कथमापितानि ॥१९॥

अग्नीषोमौ । अदधुः । या । तुरीया । आसीत् । यज्ञस्य । पक्षौ । ऋषयः । कल्पयन्तः ।
 गायत्रीम् । त्रिस्तुभम् । जगतीम् । अनुस्तुभम् । बृहत्स्वकीम् । यजमानाय । स्वः ।
 आशरन्तीम् ॥ १४ ॥
 पञ्च । विउष्टीः । अनु । पञ्च । दोहाः । गाम् । पञ्चनाग्नीम् । ऋतवः । अनु । पञ्च ।
 पञ्च । दिशः । पञ्चदशेन । क्लृप्ताः । ताः । एकमूर्ध्नीः । अभि । लोकम् । एकम् ॥१५॥
 षट् । जाता । भूता । प्रथमज्जा । ऋतस्य । षट् । ऊं इति । सामानि । षट्अहम् । वहन्ति ।
 षट्योगम् । सीरम् । अनु । सामसाम । षट् । आहुः । यावापृथिवीः । षट् । ज्वीः ॥१६॥
 षट् । आहुः । शीतान् । षट् । ऊं इति । मासः । उष्णान् । ऋतुम् । नः । ब्रूत । यतमः ।
 अतिरिक्तः । सप्त । सुपर्णाः । कवयः । नि । सेदुः । सप्त । छन्दांसि । अनु । सप्त । दीक्षाः ॥१७॥
 सप्त । होमाः । समिधः । ह । सप्त । मधूनि । सप्त । ऋतवः । ह । सप्त ।
 सप्त । आज्यानि । परि । भूतम् । आयन् । ताः । सप्तगृध्राः । इति । शुश्रूम् । वयम् ॥१८॥
 सप्त । छन्दांसि । चतुःस्तराणि । अन्यः । अन्यस्मिन् । अधि । आपितानि ।
 कथम् । स्तोमाः । प्रति । तिष्ठन्ति । तेषु । तानि । स्तोमेषु । कथम् । आपितानि ॥१९॥

- VIII.9.14** She, that was the fourth, was adopted by the fire-divine (Agni) and the divine bless (Soma); the seers fashioned her as the two wings of the sacrifice - the Gāyatrī, the Triṣṭubh, the Jagatī, the Anuṣṭup and Bṛhaadarkī, bringing bliss to sacrificer.
- VIII.9.15** Five-fold dawns (vyuṣṭīḥ), and five milking times corresponding to them; the earth or the cow having five names or titles, and five seasons corresponding to them; and the five quarters have been fashioned by the Pañcadaśa (Stoma). All of them having one common head are directed towards one abode.
- VIII.9.16** Six are the beings (Sadyogam) born, (that are) the first-born of the eternal law. Six are the Sāmāns; they carry the six-day (sacrifice). The six-yoked plough is named after each of the Sāmāns. They say, six are the heaven-and-earths. Six are the vast spaces.
- VIII.9.17** Six, they say, are cold, and six hot months. Tell us, which of the seasons is surplus. Seven sages with excellent pages (leave or paṇāḥ) sit together. Seven are the metres. Accordingly, seven are the consecrations (dikṣāḥ).
- VIII.9.18** Seven are the offerings. Verily, seven are the fuel-woods. Honeys are seven and seven the seasons. Seven are the melted butters, that have come to this world. These are the seven (attractions) (gr̥dhra), thus we have heard.
- VIII.9.19** Seven are the metres, one set upon the other, (each) increasing by four syllables (the previous one). How the stomas (praise-songs) have been adjusted in them ? How have they been adjusted to the stomas ?

कथं गायत्री त्रिवृतं व्यापि कथं त्रिष्टुप्पञ्चदशेन कल्पते ।
 त्रयस्त्रिंशेन जगती कथमनुष्टुप्कथमेकविंशः ॥२०॥
 अष्ट जाता भूता प्रथमजर्तस्याष्टेन्द्रत्विजो दैव्या ये ।
 अष्टयोनिरदितिरष्टपुत्राष्टमीं रात्रिमभि हव्यमेति ॥२१॥
 इत्थं श्रेयो मन्यमानेदमागमं युष्माकं सख्ये अहमस्मि शेवा ।
 समानजन्मा क्रतुरस्ति वः शिवः स वः सर्वाः सं चरति प्रजानन् ॥२२॥
 अष्टेन्द्रस्य षड्यमस्य ऋषीणां सप्त सप्तधा ।
 अपो मनुष्याश्च नोषधीस्तां उ पञ्चानु सेचिरे ॥२३॥
 केवलीन्द्राय दुदुहे हि गृष्टिर्वशं पीयूषं प्रथमं दुहाना ।
 अथातर्पयच्चतुरंश्चतुर्धा देवान्मनुष्यांश्च असुरानुत ऋषीन् ॥२४॥
 को नु गौः क एकऋषिः किमु धाम का आशिषः ।
 यक्षं पृथिव्यामेकवृद्धेर्कर्तुः कतमो नु सः ॥२५॥

कथम् । गायत्री । त्रिवृतम् । वि । आप । कथम् । त्रिऽस्तुप् । पञ्चऽदशेन । कल्पते ।
 त्रयःऽत्रिंशः । जगती । कथम् । अनुऽस्तुप् । कथम् । एकऽविंशः ॥ २० ॥
 अष्ट । जाता । भूता । प्रथमऽजा । क्रतुरस्य । अष्ट । इन्द्र । ऋत्विजः । दैव्याः । ये ।
 अष्टऽयोनिः । अदितिः । अष्टऽपुत्रा । अष्टमीम् । रात्रिम् । अभि । हव्यम् । एति ॥२१॥
 इत्थम् । श्रेयः । मन्यमाना । इदम् । आ । अगमम् । युष्माकम् । सख्ये । अहम् । अस्मि ।
 शेवा । समानऽजन्मा । क्रतुः । अस्ति । वः । शिवः । सः । वः । सर्वाः । सम् । चरति । प्रऽजानन् ॥
 अष्ट । इन्द्रस्य । षट् । यमस्य । ऋषीणाम् । सप्त । सप्तधा ।
 अपः । मनुष्यान् । ओषधीः । तान् । ऊं इति । पञ्च । अनु । सेचिरे ॥ २३ ॥
 केवली । इन्द्राय । दुदुहे । हि । गृष्टिः । वशम् । पीयूषम् । प्रथमम् । दुहाना ।
 अथ । अतर्पयत् । चतुरं । चतुऽधा । देवान् । मनुष्यान् । असुरान् । उत । ऋषीन् ॥२४॥
 कः । नु । गौः । कः । एकऽऋषिः । किम् । ऊं इति । धाम । काः । आऽशिषः ।
 यक्षम् । पृथिव्याम् । एकऽवृत् । एकऽऋतुः । कतमः । नु । सः ॥ २५ ॥

VIII.9.20 How does the Gāyatrī coincide the Trivṛt Stoma ? How does the Triṣṭup correspond to the Pañcadaśa stoma ? How does the Jagatī coincide with the Trayastrimśa and how is the Anuṣṭup the Ekviṃśa stoma.

VIII.9.21 Eight are the beings born (that are) first-born of the eternal law. O resplendent one, eight are the divine priests. Aditi (the earth) has eight wombs; she has eight sons as well. On the eighth night the sacrificial supplies are obtained.

VIII.9.22 Thus, thinking it beneficial for you, I have come into your friendship. I am gracious. Your auspicious sacrifice is also of the same origin. Full of understanding, he (the sacrifice) moves within all of you.

VIII.9.23 Eight to the resplendent Lord, six to the controller Lord, seven into seven to the seers, and the number five follows waters, men and plants.

VIII.9.24 The heifer yields milk solely for the resplendent Lord, supreme control and the nectar being her first beastings (prathamam duhānā). Thereafter, she gratifies in four ways the four - (i) the devāḥ, (ii) the men (manuṣya), (iii) the life-enjoyers (asura), and (iv) the seers (ṛṣis).

VIII.9.25 Who is the cow ? Who is the one seer ? Which is the abode ? What are the blessings ? On the earth, there is one Lord, worthy of thought and adoration, and of one season; who is he ?

एको गौरेकं एकऋषिरेकं धामैकधाशिषः ।
यक्षं पृथिव्यामेकवृदेकर्तुर्नाति रिच्यते ॥२६॥

एकः । गौः । एकः । एकऽऋषिः । एकम् । धाम । एकऽधा । आऽशिषः ।
यक्षम् । पृथिव्याम् । एकऽवृत् । एकऽऋतुः । न । अति । रिच्यते ॥ २६ ॥

॥ 'विराडा इवम्' (८।१०।१) इत्यादस्य 'वस्योभूयाय' (११।९।४) इत्यन्तानां पर्यायमन्त्राणामयर्वाचार्य ऋषिः ॥
(१०) दशमं सूक्तम्

'विराडा इवम्' इत्यारभ्य 'विषमेणान्यामिषम्' इत्यन्तानां षट्पद्याणां विराड् देवता ।

[१] प्रथमः पद्यायः

(१-१३) प्रयोदशर्षस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्षेक्षिपदार्षी षष्ठिः, (२, ४, ६, ८, १०, १२) द्वितीयादि-
समर्षा वायुषी त्रगती, (३, ९) कृतीयानययोः साम्यनुष्टुप्, (५) पञ्चम्या आर्ष्यनुष्टुप्,
(७, १३) सप्तमीषपोदस्योविपद्गायत्री, (११) एकादस्याद्य साह्वी वृहती छन्दांसि ॥

विराडा इदमग्र आसीत्तस्या जातायाः सर्वमभिभेदियमेवेदं भविष्यतीति ॥१॥

सोदकामत्सा गार्हपत्ये न्युक्रामत् ॥२॥

गृहमेधी गृहपतिर्भवति य एवं वेद ॥३॥

सोदकामत्साहवनीये न्युक्रामत् ॥४॥

यन्त्यस्य देवा देवहृति प्रियो देवानां भवति य एवं वेद ॥५॥

वि॒राड् । वै । इ॒दम् । अ॒ग्रे । आ॒सीत् । त॒स्याः । जा॒तायाः । सर्व॑म् । अ॒भि॒भेत् । इ॒यम् । ए॒व । इ॒दम् ।
भ॒वि॒ष्य॒ति । इति ॥ १ ॥

सा । उत् । अ॒क्राम॑त् । सा । गा॒र्ह॒प॒त्ये । नि । अ॒क्राम॑त् ॥ २ ॥

गृ॒ह॒मे॒धी । गृ॒ह॒प॒तिः । भ॒व॒ति । यः । ए॒वम् । वे॒द ॥ ३ ॥

सा । उत् । अ॒क्राम॑त् । सा । आ॒ह॒व॒नी॒ये । नि । अ॒क्राम॑त् ॥ ४ ॥

य॒न्ति । अ॒स्य । दे॒वाः । दे॒व॒हृ॒तिम् । प्रि॒यः । दे॒वाना॑म् । भ॒व॒ति । यः । ए॒वम् । वे॒द ॥

VIII.9.26 (That) one is the cow. (That) one is the one-seer. (That) one is the abode. (That) one is the blessings. On the earth, (that) one is one Lord, worthy of thought and adoration and of season; He is untranscended (nātiricyate).

PARYĀYA - I

Virāt

VIII.10(I).1 In the beginning, surely, Viraj (an immense blaze) was this (universe). When she was born, all were afraid that she alone will be this (universe).

VIII.10(I).2 She (Virāj) moved up. She entered into Gārhapatya (the house-holder's fire).

VIII.10(I).3 He, Who knows thus, becomes a household-chief, duly performing household sacrifices (duties).

VIII.10(I).4 She moved up. She entered the Āhavanīya (the eastern sacrificial fire; fire of invocations and offerings).

VIII.10(I).5 He, who knows thus, becomes dear to the enlightened ones. The enlightened ones come in response to his invocations of the enlightened ones.

सोदक्रामत्सा दक्षिणाग्नौ न्यक्रामत् ॥६॥
 यज्ञर्तो दक्षिणीयो वासतेयो भवति य एवं वेद ॥७॥
 सोदक्रामत्सा सभायां न्यक्रामत् ॥८॥
 यन्त्यस्य सभां सभ्यो भवति य एवं वेद ॥९॥
 सोदक्रामत्सा समितौ न्यक्रामत् ॥१०॥
 यन्त्यस्य समितिं सामित्यो भवति य एवं वेद ॥११॥
 सोदक्रामत्सामन्त्रणे न्यक्रामत् ॥१२॥
 यन्त्यस्यामन्त्रणमामन्त्रणीयो भवति य एवं वेद ॥१३॥

सा । उत् । अक्रामत् । सा । दक्षिणऽअग्नौ । नि । अक्रामत् ॥ ६ ॥
 यज्ञऽऋतः । दक्षिणीयः । वासतेयः । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ७ ॥
 सा । उत् । अक्रामत् । सा । सभायाम् । नि । अक्रामत् ॥ ८ ॥
 यन्ति । अस्य । सभाम् । सभ्यः । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ९ ॥
 सा । उत् । अक्रामत् । सा । समऽइतौ । नि । अक्रामत् ॥ १० ॥
 यन्ति । अस्य । समऽइतिम् । सामऽइत्यः । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ११ ॥
 सा । उत् । अक्रामत् । सा । आऽमन्त्रणे । नि । अक्रामत् ॥ १२ ॥
 यन्ति । अस्य । आऽमन्त्रणम् । आऽमन्त्रणीयः । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १३ ॥

- VIII.10(I).6** She moved up. She entered the Dakṣiṇāgni (the southern sacrificial fire).
- VIII.10(I).7** He, who knows thus, becomes true to sacrifice, worthy of sacrificial gifts, and deserving good shelter.
- VIII.10(I).8** She moved up. She entered the Sabhā (the assembly).
- VIII.10(I).9** He, who knows thus, becomes a parliamentarian. People go to attend his meetings.
- VIII.10(I).10** She moved up. She entered the Samiti (the war-council).
- VIII.10(I).11** He, who knows thus, becomes a councillor. People go his council.
- VIII.10(I).12** She moved up. She entered āmantraṇa (the consultative committee).
- VIII.10(I).13** He, who knows thus, becomes fit to be consulted. People go to him for consultation.

[२] द्वितीयः पर्यायः

- (१-१०) दशार्चस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चस्त्रिपदा साम्न्यनुष्टुप्, (२) द्वितीयाया उष्णिग्गर्भा चतुष्पदो-
परिष्टाद्विराड्बृहती, (३) तृतीयाया एकपदा याजुषी गायत्री, (४) चतुर्थ्या एकपदा साम्नी पङ्क्तिः,
(५) पञ्चम्या विष्णुपञ्चायत्री, (६) षष्ठ्या आर्च्यनुष्टुप्, (७) सप्तम्याः साम्नी पङ्क्तिः,
(८) अष्टम्या आसुरी गायत्री, (९) नवम्याः साम्न्यनुष्टुप्,
(१०) दशम्याश्च साम्नी बृहती छन्दांसि ॥

सोदक्रामत्सान्तरिक्षे चतुर्धा विक्रान्तातिष्ठत् ॥१॥

तां देवमनुष्याऽऽब्रुवन्नियमेव तद्देव यदुभयं उपजीवेमिमांशुषं क्लयामहा इति ॥२॥

तामृषां ह्वयन्त ॥३॥

ऊर्ज एहि स्वध एहि सूरते एहीरावत्येहीति ॥४॥

तस्या इन्द्रो वत्स आसीद्गायत्र्यभिधान्यभ्रमूधः ॥५॥

बृहच्च रथन्तरं च द्वौ स्तनावास्तां यज्ञायज्ञिर्यं च वामदेव्यं च द्वौ ॥६॥

ओषधीरेव रथन्तरेण देवा अदुहन्व्यचो बृहता ॥७॥

सा । उत् । अक्रामत् । सा । अन्तरिक्षे । चतुःऽधा । विक्रान्ता । अतिष्ठत् ॥ १ ॥

ताम् । देवऽमनुष्याऽऽ । अब्रुवन् । इयम् । एव । तत् । वेद । यत् । उभये । उपऽजीवेम । इमाम् ।
उषं । ह्वयामहे । इति ॥ २ ॥

ताम् । उषं । ह्वयन्त ॥ ३ ॥

ऊर्जे । आ । इहि । स्वधे । आ । इहि । सूरते । आ । इहि । इरांऽवाति । आ । इहि । इति ॥

तस्याः । इन्द्रः । वत्सः । आसीत् । गायत्री । अभिऽधानी । अभ्रम् । ऊधः ॥ ५ ॥

बृहत् । च । रथम्ऽन्तरम् । च । द्वौ । स्तनौ । आस्ताम् । यज्ञायज्ञिर्यम् । च । वामऽदे-
व्यम् । च । द्वौ ॥ ॥

ओषधीः । एव । रथम्ऽन्तरेण । देवाः । अदुहन् । व्यचः । बृहता ॥ ७ ॥

Virat

- VIII.10(2).1** She moved up. She stayed in the midspace divided four-fold.
- VIII.10(2).2** About her the enlightened ones the Devas, and the men said; "Verily it is she, who knows from whom both of us get sustenance. Let us call her.
- VIII.10(2).3** Her they called out :
- VIII.10(2).4** "Come, O vigour (ūrja); come, O sustenance (svadhā); Come, O delight (sūnṛta); come, O bestower (arāvati) of food "
- VIII.10(2).5** The aspirant was her calf, the Gāyatrī her halter, and the cloud was her udder.
- VIII.10(2).6** Bṛhat and Rathantara were her two teats (stanau); yajñayajñiya and Vāmadevya the other two.
- VIII.10(2).7** The enlightened ones milked only the (medicinal) plants out of Rathantara, and the space out of Bṛhat.

अपो वामदेव्येन यज्ञं यज्ञायज्ञियेन ॥८॥
 ओषधीरेवासौ रथन्तरं दुहे व्यचो बृहत् ॥९॥
 अपो वामदेव्यं यज्ञं यज्ञायज्ञियं य एवं वेद ॥१०॥

अपः । वामदेव्येन । यज्ञम् । यज्ञायज्ञियेन ॥ ८ ॥

ओषधीः । एव । अस्मै । रथमन्तरम् । दुहे । व्यचोः । बृहत् ॥ ९ ॥

अपः । वामदेव्यम् । यज्ञम् । यज्ञायज्ञियम् । यः । एवम् । वेद ॥ १० ॥

[२] तृतीयः पर्यायः

(१-८) अष्टर्षस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्षं ऋतुषदा विराडनुष्टुप्, (२) द्वितीयाया आर्ची त्रिष्टुप्, (३, ४, ७) तृतीया-
 पञ्चमीसप्तमीनां चतुष्पदा प्राञ्जपत्या पङ्क्तिः, (५, ६, ८) चतुर्थीषष्ठ्यष्टमीनाञ्चार्ची बृहत्, छन्दांसि ॥

सोदक्रामत्सा वनस्पतीनागच्छतां वनस्पतयोघ्नत सा संवत्सरे समभवत् ॥१॥
 तस्माद्वनस्पतीनां संवत्सरे वृक्णमपि रोहति वृश्चतेस्याप्रियो भ्रातृव्यो य एवं वेद ॥२॥
 सोदक्रामत्सा पितृनागच्छतां पितरोघ्नत सा मासि समभवत् ॥३॥

सा । उत् । अक्रामत् । सा । वनस्पतीन् । आ । अगच्छत् । ताम् । वनस्पतयः । अघ्नत् ।
 सा । सम्वत्सरे । सम । अभवत् ॥ १ ॥

तस्मात् । वनस्पतीनाम् । सम्वत्सरे । वृक्णम् । अपि । रोहति । वृश्चते । अस्य ।
 अप्रियः । भ्रातृव्यः । यः । एवम् । वेद ॥ २ ॥

सा । उत् । अक्रामत् । सा । पितृन् । आ । अगच्छत् । ताम् । पितरः । अघ्नत् । सा ।
 मासि । सम । अभवत् ॥ ३ ॥

VIII.10(2).8 Waters out of Vāmadevya, and the sacrifice out of yajñāyajñiya.

VIII.10(2).9 Rathantara yields to him only the (oṣadhīḥ) and Br̥hat the space (vyacah).

VIII.10(2).10 Vāmadevya (yields) the waters, and yajñāyajñiya the sacrifice, to him, who knows it thus.

PARYĀYA - III

Virat

VIII.10(3).1 She moves up. She came to the forest-trees. The forest-trees smote her. In a year, she came into being (again).

VIII.10(3).2 Therefore, even the cuttings of forest trees grow out in a year (samvatsara). He, who knows it thus, his hated enemy is hacked down.

VIII.10(4).3 She moved up. She came to the elders (pitṛn). The elders smote her. In a month (māsi), she came into being (again).

तस्मात्पितृभ्यो मास्युपमास्यं ददति प्र पितृयाणं पन्थां जानाति य एवं वेद ॥४॥
 सोदक्रामत्सा देवानागच्छतां देवा अघ्नत सार्धमासे समभवत् ॥५॥
 तस्माद्देवेभ्योर्धमासे वर्षकुर्वन्ति प्र देवयानं पन्थां जानाति य एवं वेद ॥६॥
 सोदक्रामत्सा मनुष्यानुनागच्छतां मनुष्या अघ्नत सा सद्यः समभवत् ॥७॥
 तस्मान्मनुष्येभ्य उभयद्युः हरन्त्युपास्य गृहे हरन्ति य एवं वेद ॥८॥

तस्मात् । पितृभ्यः । मासि । उपमास्यम् । ददति । प्र । पितृयानम् । पन्थाम् ।
 जानाति । यः । एवम् । वेद ॥ ४ ॥ [१९]

सा । उत् । अक्रामत् । सा । देवान् । आ । अगच्छत् । ताम् । देवाः । अघ्नत । सा ।
 अर्धमासे । सम् । अभवत् ॥५॥

तस्मात् । देवेभ्यः । अर्धमासे । वर्षद् । कुर्वन्ति । प्र । देवयानम् । पन्थाम् । जानाति । यः ।
 एवम् । वेद ॥ ६ ॥ [२०]

सा । उत् । अक्रामत् । सा । मनुष्यान् । आ । अगच्छत् । ताम् । मनुष्याः । अघ्नत । सा ।
 सद्यः । सम् । अभवत् ॥७॥

तस्मात् । मनुष्येभ्यः । उभयद्युः । उप । हरन्ति । उप । अस्य । गृहे । हरन्ति । यः ।
 एवम् । वेद ॥८॥

[४] चतुर्थः पर्यायः

- (१-१६) षोडशर्चस्यास्य पर्यायस्य (१, ५) त्रयमापञ्चम्योक्तोऽभ्युपदा साग्री श्रगती, (२, ९, १०) द्वितीया-
 पष्टीदशमीनां साग्री वृहती, (३, १४) तृतीयाचतुर्विंशोः सामन्तुष्णिक्, (४, ८) चतुर्थ्यष्टम्योराच्यनुष्टुप्,
 (७) सप्तम्या आसुरी गायत्री, (९, १३) नवमीषोडश्योऽभ्युपदोष्णिक्, (११) एकादश्याः
 प्राजापत्यानुष्टुप्, (१२, १६) द्वादशीषोडश्योराची त्रिष्टुप्,
 (१५) पञ्चदश्याथ द्वादशापची छन्दांसि ॥

सोदक्रामत्सासुरानागच्छतामसुरा उपाह्वयन्त माय एहीति ॥९॥

सा । उत् । अक्रामत् । सा । असुरान् । आ । अगच्छत् । ताम् । असुराः । उप ।
 अह्वयन्त । माये । आ । इहि । इति ॥९॥

VIII.10(5).4 Therefore, they present monthly food-offerings to elders every month (māsi-upamāsi). He, who knows it thus, knows well the path, the elders tread.

VIII.10(6).5 She moved up. She came to the enlightened ones (Devān). The enlightened ones smote her. In half-a-month (ardhamāse), she came into being (again).

VIII.10(3).6 Therefore, they offer oblations with vaśat to the enlightened ones every fortnight (ardhamāsa). He, who knows it thus, knows well the path, the enlightened ones tread.

VIII.10(3).7 She moved up. She came to men. Men smote (slow) her. Immediately (sadyaḥ), she came into being (again).

VIII.10(3).8 Therefore, for men they bring food (upa-hr) twice a day (ubhayaduḥ). He, who knows it thus, to his house they bring presents and gifts.

PARYĀYA - IV

Virat

VIII.10(4).1 She moved up. She came to life-enjoyers (asurāḥ). The life-enjoyers called to her: "O deception māya (illusion), come here."

तस्या विरोचनः प्राह्णादिर्वत्स आसीदयस्पात्रं पात्रम् ॥२॥
 तां द्विमूर्धात्व्यो धोक्तां मायामेवाधोक् ॥३॥
 तां मायामसुरा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥४॥
 सोदक्रामत्सा पितृनागच्छतां पितर उपाह्वयन्त स्वध एहीति ॥५॥
 तस्या यमो राजा वत्स आसीद्रजतपात्रं पात्रम् ॥६॥
 तामन्तको मार्त्यवोधोक्तां स्वधामेवाधोक् ॥७॥
 तां स्वधां पितर उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥८॥
 सोदक्रामत्सामनुष्यां नृनागच्छतां मनुष्यां उपाह्वयन्तेरावत्येहीति ॥९॥

तस्याः । वि॒रोच॑नः । प्रा॒ह्णादिः । व॒त्सः । आसी॑त् । अ॒यः॒ऽपात्र॑म् । पात्र॑म् ॥ २ ॥
 ताम् । द्वि॒ऽमूर्धा॑ । अ॒त्व्यो॑ । अ॒धोक् । ताम् । मा॒याम् । ए॒व । अ॒धोक् ॥ ३ ॥
 ताम् । मा॒याम् । अ॒सुराः । उप । जी॒वन्ति॑ । उप॒ऽजीव॑नीयः । भ॒वति॑ । यः । ए॒वम् । वेद॑ ॥ ४ ॥
 सा । उत् । अ॒क्राम॑त् । सा । पि॒तृन् । आ । अ॒गच्छ॑त् । ताम् । पि॒तरः । उप । अ॒ह्वय॑न्त । स्वधे । अ
 इ॒हि । इति॑ ॥ ५ ॥
 तस्याः । य॒मः । राजा॑ । व॒त्सः । आसी॑त् । र॒जत॑ऽपात्र॑म् । पात्र॑म् ॥ ६ ॥
 ताम् । अ॒न्तकः । मा॒र्त्यवो॑धः । अ॒धोक् । ताम् । स्व॒धाम् । ए॒व । अ॒धोक् ॥ ७ ॥
 ताम् । स्व॒धाम् । पि॒तरः । उप । जी॒वन्ति॑ । उप॒ऽजीव॑नीयः । भ॒वति॑ । यः । ए॒वम् । वेद॑ ॥ ८ ॥
 सा । उत् । अ॒क्राम॑त् । सा । म॒नुष्या॑न् । आ । अ॒गच्छ॑त् । ताम् । म॒नुष्या॑ । उप । अ॒ह्वय॑न्त ।
 इरा॑वति । आ । इ॒हि । इति॑ ॥ ९ ॥

- VIII.10(4).2 Virocana (very charming), son of Prāhrādir-vatsa (very pleasing) was her calf; the copper-vessel (ayas-pātra) was the milking pot. (Prāhrādir vatsa)
- VIII.10(4).3 Dvimūrdha (Two-headed one), son of Rtu (season) milked her; milked only the deception (illusion) from her.
- VIII.10(4).4 On that deception (illusion) the life enjoyers (asurāḥ) subsist. He, who knows it thus, becomes worthy of subsistence.
- VIII.10(4).5 She moved up. She came to the elders (pitṛn). The elders called to her : "O sustenance (svadha), come here (ehīti)."
- VIII.10(4).6 Radiant Yama (the controller) was her calf; the silver-vessel (rajata-pātra) was the milking-pot.
- VIII.10(4).7 Antaka (the ender), son of Mr̥tyu (death) milked her; milked only the sustenance from her.
- VIII.10(4).8 On that sustenance the elders (pitṛaḥ) live. He, who knows it thus, becomes worthy of getting sustenance.
- VIII.10(4).9 She moved up. She came to men (manuṣyāḥ). Men called to her : "O you, one with food, come here."

तस्या मनुर्वेवस्वतो वत्स आसीत्पृथिवी पात्रम् ॥१०॥

तां पृथीं वैन्योऽधोक्तां कृषिं च सस्यं चाधोक् ॥११॥

ते कृषिं च सस्यं च मनुष्याऽऽर्प जीवन्ति कृष्टराधिरुपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥१२॥

सोदक्रामत्सा सप्तऋषीणागच्छतां सप्तऋषय उपोह्वयन्त ब्रह्मण्येहीति ॥१३॥

तस्याः सोमो राजा वत्स आसीच्छन्दः पात्रम् ॥१४॥

तां बृहस्पतिराङ्गिरसोऽधोक्तां ब्रह्म च तपश्चाधोक् ॥१५॥

तद्ब्रह्म च तपश्च सप्तऋषय उप जीवन्ति ब्रह्मवर्चस्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥१६॥

तस्याः । मनुः । वैवस्वतः । वत्सः । आसीत् । पृथिवी । पात्रम् ॥ १० ॥

ताम् । पृथीं । वैन्यः । अधोक् । ताम् । कृषिम् । च । सस्यम् । च । अधोक् ॥११॥

ते । कृषिम् । च । सस्यम् । च । मनुष्याः । उप । जीवन्ति । कृष्टराधिः । उपजीवनीयः ।

भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १२ ॥

सा । उत् । अक्रामत् । सा । सप्तऋषीन् । आ । अगच्छत् । ताम् । सप्तऋषयः । उप । अह्वयन्त ।

ब्रह्मण्येवति । आ । इहि । इति ॥ १३ ॥

तस्याः । सोमः । राजा । वत्सः । आसीत् । छन्दः । पात्रम् ॥ १४ ॥

ताम् । बृहस्पतिः । आङ्गिरसः । अधोक् । ताम् । ब्रह्म । च । तपः । च । अधोक् ॥१५॥

तत् । ब्रह्म । च । तपः । च । सप्तऋषयः । उप । जीवन्ति । ब्रह्मवर्चसी । उपजीवनीयः ।

भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १६ ॥

- VIII.10(4).10** Manu (the thinker), son of Vivasvān (expert in settling), was her calf, the earth as the milking-pot. (Vaivasvato-vatsa)
- VIII.10(4).11** Pṛthi (Expanding one), son of Vena (vainyaḥ) (desirous), milked her, milked cultivation (kṛṣi) and grains (sasya) from her.
- VIII.10(4).12** Men live upon cultivation and grains. He, who knows it thus, becomes able to earn living and become rich by cultivation.
- VIII.10(4).13** She moved up. She came to the seven seers (saptaṛṣīn). The seven seers called to her : "O you, one full of spiritual knowledge (brahamaṇvatī), come here,"
- VIII.10(4).14** Radiant Soma (bliss) was her calf; the metered verse was the milking-pot. (Somaṛājā vatsa)
- VIII.10(4).15** Bṛhaspati (the master of knowledge), son of Aṅgiras (shining as burning coal), milked her, milked spiritual knowledge (brahma) and austerity (tapas) from her.
- VIII.10(4).16** On that spiritual knowledge and the austerity, the seven seers (sapta ṛṣayaḥ) subsist. He, who knows it thus, becomes worthy of subsisting upon the spiritual life. (brahṇa-varcasi-upajīvanīyaḥ bhavati)

[५] पञ्चमः पर्यायः

(१-१६) षोडशार्चस्यास्य पर्यायस्य (१, १३) प्रथमाप्रयोदशयोर्ऋचोऽभ्युप्यदा साक्षी जगती, (२-३) द्वितीया-
कृतीययोः सामनुष्णिक्, (४, १६) षतुर्थीषोडशयोराच्यनुष्टुप्, (५) पञ्चम्याभ्युप्यदा प्राजापत्या
जगती, (६) षष्ठ्याः साक्षी त्रिष्टुप्, (७, ११) सप्तम्येकादशयोर्विप्राङ्गायत्री, (८) अष्टम्या
आर्षी त्रिष्टुप्, (९) नवम्याभ्युप्यदोष्णिक्, (१०, १४) दशमीचतुर्दशयोः साक्षी
बृहती, (१२) द्वादश्यास्त्रिपदा साक्षी भुरिगायत्री,
(१५) पञ्चदश्याश्च सामन्वनुष्टुप् छन्दांसि ॥

सोदक्रामत्सा देवानागच्छन्तां देवा उपाङ्कयन्तोर्ज एहीति ॥१॥

तस्या इन्द्रो वत्स आसीच्चमसः पात्रम् ॥२॥

तां देवः सविताथोक्तामूर्जमिवाधोक् ॥३॥

तामूर्जां देवा उप जीवन्त्युपजीवनीया भवति य एवं वेद ॥४॥

सोदक्रामत्सा गन्धर्वाप्सरस आगच्छन्तां गन्धर्वाप्सरस उपाङ्कयन्त पुण्यगन्ध एहीति ॥५॥

तस्याभिन्नरथः सौर्यवर्चसो वत्स आसीत्पुष्करपणं पात्रम् ॥६॥

सा । उत् । अक्रामत् । सा । देवान् । आ । अगच्छत् । ताम् । देवाः । उप । अङ्कयन्त । ऊर्जम् ।
आ । इहि । इति ॥ १ ॥

तस्याः । इन्द्रः । वत्सः । आसीत् । चमसः । पात्रम् ॥ २ ॥

ताम् । देवः । सविता । अधोक् । ताम् । ऊर्जम् । एव । अधोक् ॥ ३ ॥

ताम् । ऊर्जम् । देवाः । उप । जीवन्ति । उपजीवनीयः । भवति । यः । एवम् । वेद ॥४॥

सा । उत् । अक्रामत् । सा । गन्धर्वऽअप्सरसः । आ । अगच्छत् । ताम् । गन्धर्वऽअप्सरसः । उप ।
अङ्कयन्त । पुण्यगन्धे । आ । इहि । इति ॥ ५ ॥

तस्याः । चित्ररथः । सौर्यवर्चसः । वत्सः । आसीत् । पुष्करऽपणम् । पात्रम् ॥ ६ ॥

Virāt

VIII.10(5).1 She moved up. She came to the enlightened ones. The enlightened ones called to her : " O vigour (ūrjā), come here."

VIII.10(5).2 The resplendent self was her calf; the bowl was the milking-pot.

VIII.10(5).3 The impeller Lord milked her; milked only vigour from her.

VIII.10(5).4 On that vigour the enlightened ones subsist. He, who knows it thus, becomes worthy of subsistence (on vigour).

VIII.10(5).5 She moved up. She came to the Gandharvas (sustainers of earth) and the Apsaras (those who move in the clouds). The Gandharvas and Apsaras called to her : "O you, of pleasing fragrance (puṇya-gandha), come here."

VIII.10(5).6 Citrarathe (one having a wonderful chariot), son of Sūryavarcas (brilliant as the Sun), was her calf; a lotus-leaf (puṣkara-paṇa) was the milking-pot. (Saurya-varcaso vatsa)

तां वसु॒रुचिः सौ॒र्यव॒र्चसो॒धोक्तां पु॒ण्यमे॒व गु॒न्धम॑धोक् ॥७॥
 तं पु॒ण्यं गु॒न्धं ग॒न्धर्वा॑प्सर॒स उ॒प जी॒वन्ति पु॒ण्यग॑न्धिरुपजीवनीयो भवति॒ य ए॒वं वेदं ॥८॥
 सो॒द॒क्राम॑त्से॒तर॒ज॒नाना॑गच्छतामि॒तर॒ज॒ना उ॒पा॒ह्वय॑न्त॒ तिरो॑ध एहीति ॥९॥
 तस्याः कु॒बेरो वैश्र॑व॒णो व॒त्स आसी॑दामपात्रं पात्रम् ॥१०॥
 तां र॒ज॒तना॑भिः का॒बेर॑को॒धोक्तां तिरो॑धामे॒वाधो॑क् ॥११॥
 तां तिरो॑धामि॒तर॒ज॒ना उ॒प जी॒वन्ति तिरो॑ ध॒त्ते स॒र्वं पा॒प्मान॑मुपजीवनीयो
 भवति॒ य ए॒वं वेदं ॥१२॥

ताम् । वसु॒रुचिः । सौ॒र्यव॒र्चसः । अ॒धोक् । ताम् । पु॒ण्यम् । ए॒व । गु॒न्धम् । अ॒धोक् ॥७॥
 तम् । पु॒ण्यम् । गु॒न्धम् । गु॒न्धर्व॑ऽअप्सर॒सः । उ॒प । जी॒वन्ति । पु॒ण्यग॑न्धिः । उ॒प॒जी॒वनी॒यः ।
 भ॒वति॒ । यः । ए॒वम् । वेदं ॥ ८ ॥
 सा । उ॒त् । अ॒क्राम॑त् । सा । इ॒तर॑ऽज॒नान् । आ । अ॒गच्छ॑त् । ताम् । इ॒तर॑ऽज॒नाः । उ॒प ।
 अ॒ह्वय॑न्त॒ । तिरो॑धे । आ । इ॒हि । इति॑ ॥ ९ ॥
 तस्याः । कु॒बेरः । वैश्र॑व॒णः । व॒त्सः । आसी॑त् । आ॒म॒पा॒त्रम् । पा॒त्रम् ॥ १० ॥
 ताम् । र॒ज॒त॒ना॒भिः । का॒बेर॑क । अ॒धोक् । ताम् । तिरो॑ऽधाम् । ए॒व । अ॒धोक् ॥ ११ ॥
 ताम् । तिरो॑ऽधाम् । इ॒तर॑ऽज॒नाः । उ॒प । जी॒वन्ति । तिरो॑ऽध॒त्ते । स॒र्वम् । पा॒प्मान॑म् ।
 उ॒प॒जी॒वनी॒यः । भ॒वति॒ । यः । ए॒वम् । वेदं ॥ १२ ॥

VIII.10(5).7 Vasuruci (shining with wealth), son of Suryavarcaś (brilliant as the Sun), milked her; milked only the pleasing fragrance (puṇyam gandham) from her.

VIII.10(5).8 On that pleasing fragrance the Gandharvas and Apsaras subsist. He, who knows it thus, becomes worthy of subsistence on the pleasing fragrance.

VIII.10(5).9 She moved up. She came to other folks. The other folks called to her : "O you, concealing one (tirodha), come here."

VIII.10(5).10 Kubera (uncouth-bodied), son of Viśravaṇa (kuberah vaiśravaṇah) (keen of hearing) was her calf; the unburnt clay-vessel (āma-pātram) was the milking-pot.

VIII.10(5).11 Rajatanabhi (silver-navelled), son of Kubera, milked only the concealment (tirodhām) from her.

VIII.10(5).12 On that concealment the other folks subsist. He, who knows it thus, conceals every evil and becomes able to subsist on it.

सोदकामुत्सां सर्पानागच्छतां सर्पा उपाङ्कयन्त विषवत्येहीति ॥१३॥
 तस्यास्तक्षको वैशालेयो वत्स आसीदलाबुपात्रं पात्रम् ॥१४॥
 ता धृतराष्ट्र ऐरावतोऽधोक्तां विषमेबाधोक् ॥१५॥
 तद्विषं सर्पा उप जीवन्त्युपजीवनीयो भवति य एवं वेद ॥१६॥

सा । उत् । अक्रामत् । सा । सर्पान् । आ । अगच्छत् । ताम् । सर्पाः । उप । अङ्कयन्त ।
 विषवति । आ । इहि । इति ॥ १३ ॥

तस्याः । तक्षकः । वैशालेयः । वत्सः । आसीत् । अलाबुपात्रम् । पात्रम् ॥ १४ ॥

ताम् । धृतराष्ट्रः । ऐरावतः । अधोक् । ताम् । विषम् । एव । अधोक् ॥ १५ ॥

तत् । विषम् । सर्पाः । उप । जीवन्ति । उपऽजीवनीयः । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १६ ॥

[१] पद्यः पर्यायः

(१-४) चतुर्लपत्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमार्थो विराट्पायधी, (२) द्वितीयायाः क्षात्री त्रिष्टुप्, (३) तृतीयायाः
 प्राचापत्यानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याश्चार्युष्णिक् छन्दांसि । अनुक्तपादा दिपदा पताः ॥

तथ्यस्मां एवं विदुषेलाबुनाभिषिञ्चेत्प्रत्याह्न्यात् ॥१॥

न च प्रत्याह्न्यान्मनसा त्वा प्रत्याह्नमीति प्रत्याह्न्यात् ॥२॥

तत् । यस्मै । एवम् । विदुषे । अलाबुना । अभिऽसिञ्चेत् । प्रतिऽआह्न्यात् ॥ १ ॥

न । च । प्रतिऽआह्न्यात् । मनसा । त्वा । प्रतिऽआह्नमि । इति । प्रतिऽआह्न्यात् ॥ २ ॥

VIII.10(5).13 She moved up. She came to serpents (sarpāḥ). The serpents called to her : "O poisonous one, come here."

VIII.10(5).14 Takṣaka (cutter), son of viśala (huge), was her calf; the ground-bottle (alābu-pātra) was the milking-pot.

VIII.10(5).15 Dhṛtarāṣṭra (one who has usurped the kingdom), son of Irāvān (one having food), milked her; milked only the poison from her.(Dhṛtarāṣṭraḥ Airāvataḥ)

VIII.10(5).16 On that poison the surpents subsist.He who knows it thus, become worthy of earning subsistence.

PARYĀYA - VI

Virāṭ

VIII.10(6).1 Therefore, on such a man, who knows it thus, should some one sprinkle with a ground-vessel, he must promptly counter it.

VIII.10(6).2 If he could not counter it (in time), he should counter it by thinking : "I counter you back."

यत्प्रत्याहन्ति विषमेव तत्प्रत्याहन्ति ॥३॥
 विषमेवास्याप्रियं भ्रातृव्यमनुविषिच्यते य एवं वेद ॥४॥

यत् । प्रतिऽआहन्ति । विषम् । एव । तत् । प्रतिऽआहन्ति ॥ ३ ॥

विषम् । एव । अस्य । अप्रियम् । भ्रातृव्यम् । अनुऽविसिच्यते । यः । एवम् । वेद ॥ ४ ॥

॥ इत्यष्टमं काण्डम् ॥

[अथप्रकाशे सूक्तानि १०, श्लोकः २१३]

VIII.10(6).3 When counteriṅg thus, he counters that very poison.

VIII.10(6).4 That very poison is poured thoroughly into the hated foe of him, who knows it thus. (Bhrātr̥vyam - anuviṣi - cyate.)

Here ends Kāṇḍa VIII
Hymns 10, Verses 293

Kāṇḍa-IX

नवमं काण्डम्

अथ नवमं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-२४) चतुर्विंशत्युच्यते सप्तम्याः पञ्चम्याः चतुर्विंशतिः । अथर्विनी च देवताः । (१, ४-५) प्रथमाचतुर्विंशमीनामुचां त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयायास्त्रिष्टुप् भर्गो पङ्क्तिः, (३) तृतीयायाः परानुष्टुप् त्रिष्टुप्, (४) पष्ठया अतिशाक्वर्गभो यवमच्या महाबृहती, (५) सप्तम्या अतिशागर्गभो यवमच्या महाबृहती, (६) अष्टम्या बृहतीगर्भा संस्तारपङ्क्तिः, (७) नवम्याः पराबृहती प्रस्तारपङ्क्तिः, (१०) दशम्याः परोष्णिक्पङ्क्तिः, (११-१३, १५, १६, १७-१९) एकादश्यादितृचस्य पञ्चदशीपोडश्यादश्वकोन-विंशतीनामुच्यते, (१४) चतुर्दश्याः पुर उष्णिक्, (१७) सप्तदश्या उपरिष्टा-द्विष्टाबृहती, (२०) विश्वया भुर्ग्विष्टारपङ्क्तिः, (२१) एकविश्वया एका-वक्ताया द्विष्टान्यनुष्टुप्, (२२) द्वाविश्वयास्त्रिष्टा ब्राह्मी पुर उष्णिक्, (२३) त्रयोविश्वया द्विष्टाची पङ्क्तिः, (२४) चतुर्विश्वयाभ्यवसाना वद्वष्टिच्छन्दोऽसि ॥

दिवस्पृथिव्या अन्तरिक्षात्समुद्रादग्नेर्वातान्मधुकृशा हि जज्ञे ।
तां चायित्वामृतं वसानां हृद्भिः प्रजाः प्रति नन्दन्ति सर्वाः ॥१॥
महत्पयो विश्वरूपमस्याः समुद्रस्य त्वोत रेत आहुः ।
यत् ऐति मधुकृशा रराणा तत्प्राणस्तदमृतं निर्विष्टम् ॥२॥
पश्यन्त्यस्याश्चरितं पृथिव्यां पृथङ्गरो बहुधा मीमांसमानाः ।
अग्नेर्वातान्मधुकृशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नसिः ॥३॥
मातादित्यानी दुहिता वसूनां प्राणः प्रजानाममृतस्य नाभिः ।
हिरण्यवर्णा मधुकृशा घृताची महान्भर्गश्चरति मर्त्येषु ॥४॥

दिवः । पृथिव्याः । अन्तरिक्षात् । समुद्रात् । अग्नेः । वातात् । मधुकृशा । हि । जज्ञे ।
ताम् । चायित्वा । अमृतम् । वसानाम् । हृद्भिः । प्रजाः । प्रति । नन्दन्ति । सर्वाः ॥१॥
महत् । पयः । विश्वरूपम् । अस्याः । समुद्रस्य । त्वा । उत । रेतः । आहुः ।
यतः । आदरति । मधुकृशा । रराणा । तत् । प्राणः । तत् । अमृतम् । निर्विष्टम् ॥२॥
पश्यन्ति । अस्याः । चरितम् । पृथिव्याम् । । पृथक् । नरः । बहुधा । मीमांसमानाः ।
अग्नेः । वातात् । मधुकृशा । हि । जज्ञे । मरुताम् । उग्रा । नसिः ॥ ३ ॥
माता । आदित्यानाम् । दुहिता । वसूनाम् । प्राणः । प्रजानाम् । अमृतस्य । नाभिः ।
हिरण्यवर्णा । मधुकृशा । घृताची । महान् । भर्गः । चरति । मर्त्येषु ॥ ४ ॥

Madhu, Madhu Kaśā, Aśvinau

- IX.1.1** Surely from heaven, from earth, from midspace, from ocean, from fire and from wind the honey-string (Madhukaśā) is born. Knowing her to be the bestower of immortality, all the creatures are delighted in their hearts to meet her.
- IX.1.2** Her milk is great (in quantity and degree), and found in all the forms. They call you even the genial seed (reta) of ocean. Whence the bountiful honey-string comes, that (there) is the life, that is (there) the immortality (is) stored.
- IX.1.3** Men look at her activities at different places on this earth, speculating in various ways. Surely the honey-string, the formidable daughter of the cloud-bearing winds, is born from fire and wind.
- IX.1.4** Mother of the Ādityas (suns), daughter of the Vasus, vital breath of the people, navel of immortality, the golden-hued honey-string, dripping purified butter, moves among (within) mortals as great brilliance.

मधोः कशामजनयन्त देवास्तस्या गर्भो अभवद्विश्वरूपः ।
 तं जातं तरुणं पिपतिं माता स जातो विश्वा भुवना वि चष्टे ॥५॥
 कस्तं प्रवेदु क उ तं चिकेत यो अस्या हृदः कलशः सोमधानो अक्षितः ।
 ब्रह्मा सुमेधाः सो अस्मिन्मदेत ॥६॥
 स तौ प्र वेदु स उ तौ चिकेत यावस्याः स्तनौ सहस्रधारावक्षितौ ।
 ऊर्जं दुहाते अनपस्फुरन्तौ ॥७॥
 हिङ्करिक्रती बृहती वयोधा उच्चैर्घोषाभ्येति या व्रतम् ।
 श्रीन्घर्मानभि वावशाना मिमाति मायु पयते पयोभिः ॥८॥
 यामार्पीनामुपसीदन्त्यापः शाक्तरा वृषभा ये स्वरजः ।
 ते वर्षन्ति ते वर्षयन्ति तद्विदे काममूर्जमापः ॥९॥
 स्तनयितुस्ते वाक्प्रजापते वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यामधि ।
 अग्नेर्वातान्मधुकशा हि जज्ञे मरुतामुग्रा नसिः ॥१०॥

मधोः । कशाम् । अजनयन्त । देवाः । तस्याः । गर्भः । अभवत् । विश्वऽरूपः ।
 तम् । जातम् । तरुणम् । पिपतिं । माता । सः । जातः । विश्वा । भुवना । वि । चष्टे ॥५॥
 कः । तम् । प्र । वेदु । कः । ऊं इति । तम् । चिकेत । यः । अस्याः । हृदः । कलशः ।
 सोमऽधानः । अक्षितः । ब्रह्मा । सुमेधाः । सः । अस्मिन् । मदेत ॥ ६ ॥
 सः । तौ । प्र । वेदु । सः । ऊं इति । तौ । चिकेत । यौ । अस्याः । स्तनौ । सहस्रऽधारौ ।
 अक्षितौ । ऊर्जम् । दुहाते इति । अनपऽस्फुरन्तौ ॥ ७ ॥
 हिङ्ऽकरिक्रती । बृहती । वयऽधाः । उच्चैऽघोषा । अभिऽएति । या । व्रतम् ।
 श्रीन् । घर्मान् । अभि । वावशाना । मिमाति । मायुम् । पयते । पयऽभिः ॥ ८ ॥
 याम् । आऽपीनाम् । उपऽसीदन्ति । आपः । शाक्तराः । वृषभाः । ये । स्वऽराजः ।
 ते । वर्षन्ति । ते । वर्षयन्ति । तत्ऽविदे । कामम् । ऊर्जम् । आपः ॥ ९ ॥
 स्तनयितुः । ते । वाक् । प्रजाऽपते । वृषा । शुष्मम् । क्षिपसि । भूम्याम् । अधि ।
 अग्नेः । वातात् । मधुऽकशा । हि । जज्ञे । मरुताम् । उग्रा । नसिः ॥ १० ॥

- IX.1.5** The bounties of Nature beget the string of honey; her embryo assumes all the forms. Him, when new-born and young, the mother nourishes. He, as soon he is born, looks upon all the beings.
- IX.1.6** Who knows that for sure? Who even speculates about that, which is her vessel close to her heart, containing bliss ever-unexhausting. He is the knower of excellent intellect, who takes delight in it.
- IX.1.7** He knows those two for sure. He speculates about those two, which are her two breaths, thousands-streamed and ever-inexhausted. Those two yield vigour without any resistance.
- IX.1.8** Bellowing with hin sound (hiṅkarikratī) great , bestower of long-life, loud-roaring (uccaghoṣa), she that comes to the place of sacrifice, commanding the three libations, she roars a roarer (lows a lowing) and pours out waters (plenty of milk).
- IX.1.9** To whom, the strong and stout one, come the waters, that are mighty showerers and self-refulgent; they rain, they causes to rain vigour and waters to the desire of him, who knows this.
- IX.1.10** O Lord of creature, thunder is your voice. You, O showerer, shower energy on earth and sky. Surely the honey-string, the formidable daughter of the cloud-bearing winds (marutām naptīḥ) is born from fire and wind.

यथा सोमः प्रातःसवने अश्विनोर्भवति प्रियः ।
 एवा मे अश्विना वर्च आत्मनि ध्रियताम् ॥११॥
 यथा सोमो द्वितीये सवने इन्द्राग्न्योर्भवति प्रियः ।
 एवा मे इन्द्राग्नी वर्च आत्मनि ध्रियताम् ॥१२॥
 यथा सोमस्तृतीये सवने ऋभूणां भवति प्रियः ।
 एवा मे ऋभवो वर्च आत्मनि ध्रियताम् ॥१३॥
 मधुं जनिषीय मधु वंशिषीय ।
 पर्यस्वानग्ने आगमं तं मा सं सृज वर्चसा ॥१४॥
 सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा ।
 विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः ॥१५॥
 यथा मधु मधुकृतः संभरन्ति मध्वावधि ।
 एवा मे अश्विना वर्च आत्मनि ध्रियताम् ॥१६॥

यथा । सोमः । प्रातःसवने । अश्विनोः । भवति । प्रियः ।
 एव । मे । अश्विना । वर्चः । आत्मनि । ध्रियताम् ॥ ११ ॥
 यथा । सोमः । द्वितीये । सवने । इन्द्राग्न्योः । भवति । प्रियः ।
 एव । मे । इन्द्राग्नी इति । वर्चः । आत्मनि । ध्रियताम् ॥ १२ ॥
 यथा । सोमः । तृतीये । सवने । ऋभूणाम् । भवति । प्रियः ।
 एव । मे । ऋभवः । वर्चः । आत्मनि । ध्रियताम् ॥ १३ ॥
 मधुं । जनिषीय । मधुं । वंशिषीय ।
 पर्यस्वान् । अग्ने । आ । अगमम् । तम् । मा । सम् । सृज । वर्चसा ॥ १४ ॥
 सम् । मा । अग्ने । वर्चसा । सृज । सम् । प्रजया । सम् । आयुषा ।
 विद्युः । मे । अस्य । देवाः । इन्द्रः । विद्यात् । सह । ऋषिभिः ॥ १५ ॥
 यथा । मधुं । मधुकृतः । सम्भरन्ति । मधौ । अधि ।
 एव । मे । अश्विना । वर्चः । आत्मनि । ध्रियताम् ॥ १६ ॥

IX.1.11 As at the morning sacrifice (prātaḥ savana), the cure-juice is pleasing to the twins-divine (Aśvinau), so may the twins-divine maintain lustre in my self.

IX.1.12 As at the second (mid-day) sacrifice (dvitīya savana) the cure-juice is pleasing to the Lord resplendent and adorable (Agni), so may the Lord resplendent and adorable maintain lustre in my self.

IX.1.13 As at the third (evening) sacrifice (tṛtīya savana), the cure-juice is pleasing to Ṛbhus (artists and artisans), so may the Ṛbhus maintain lustre in my self.

IX.1.14 May I create sweetness. May I receive sweetness. O adorable Lord, exuberant, I have come to you. As such may you endow me with lustre.

IX.1.15 O adorable Lord, may you endow me with lustre, progeny and long span of life. May the enlightened ones know of me as such, may the resplendent self along with the seers know (of me). (Also Rg. I.23.24)

IX.1.16 As the honey-makers (bees) accumulate honey in the honey-comb, even so, O twins-divine, may the lustre be maintained in my self (ātmani).

यथा मक्षा इदं मधु न्यञ्जन्ति मधावधि ।
 एवा मे अश्विना वर्चस्तेजो बलमोजश्च ध्रियताम् ॥१७॥
 यद्विरिषु पर्वतेषु गोष्वश्वेषु यन्मधु ।
 सुरायां सिच्यमानायां यत्तत्र मधु तन्मयि ॥१८॥
 अश्विना सारधेण मा मधुनाङ्गं शुभस्पती ।
 यथा वर्चस्वतीं वाचमावदानि जनों अनु ॥१९॥
 स्तनयितुस्ते वाक्प्रजापते वृषा शुष्मं क्षिपसि भूम्यां दिवि ।
 तां पशव उप जीवन्ति सर्वे तेनो सेषमूर्जं पिपति ॥२०॥
 पृथिवी दण्डोऽन्तरिक्षं गर्भो द्यौः कशा विद्युत्प्रकशो हिरण्ययो बिन्दुः ॥२१॥
 यो वै कशायाः सप्त मधूनि वेदु मधुमानभवति ।
 ब्राह्मणश्च राजा च धेनुश्चानङ्गान् व्रीहिश्च यवश्च मधु सप्तमम् ॥२२॥

यथा । मक्षाः । इदम् । मधु । निऽञ्जन्ति । मधौ । अधि ।
 एव । मे । अश्विना । वर्चः । तेजः । बलम् । ओजः । च । ध्रियताम् ॥ १७ ॥
 यत् । गिरिषु । पर्वतेषु । गोषु । अश्वेषु । यत् । मधु ।
 सुरायाम् । सिच्यमानायाम् । यत् । तत्र । मधु । तत् । मयि ॥ १८ ॥
 अश्विना । सारधेण । मा । मधुना । अङ्गम् । शुभः । पती इति ।
 यथा । वर्चस्वतीम् । वाचम् । आऽवदानि । जनान् । अनु ॥ १९ ॥
 स्तनयितुः । ते । वाक् । प्रजाऽपते । वृषा । शुष्मम् । क्षिपसि । भूम्याम् । दिवि ।
 ताम् । पशवः । उप । जीवन्ति । सर्वे । तेनो इति । सा । इषम् । ऊर्जम् । पिपति ॥ २० ॥
 पृथिवी । दण्डः । अन्तरिक्षम् । गर्भः । द्यौः । कशा । विद्युत् । प्रऽकशः । हिरण्ययः । बिन्दुः ॥
 यः । वै । कशायाः । सप्त । मधूनि । वेदु । मधुमान् । भवति । ब्राह्मणः । च । राजा । च ।
 धेनुः । च । अनङ्गान् । च । व्रीहिः । च । यवः । च । मधु । सप्तमम् ॥ २२ ॥

IX.1.17 As the male bees besmear this honey in the honey-comb, even so, O twins-divine, may my lustre, brilliance, strength and vigour be maintained.

IX.1.18 What sweetness is there in hills, in mountains, in cows, in horses, and what in the intoxicating drink being poured out, may that sweetness be in me.

IX.1.19 O twin-divines, lords of beauty, anoint me with the honey of bees, (Sāragha) that I may speak brilliant words among the people. (See also Av. VI.69.3)

IX.1.20 O Lord of creatures, thunder is your voice. You, a showerer, shower energy on earth and sky. On that all the animals live; with that only she gives food and vigour in abundance.

IX.1.21 Earth is the handle; midspace (is) the joining point (garbhah); heaven the string (kaśā); lightning the snapper (prakaśah); and golden is the tip (binduḥ)

IX.1.22 O surely he, who knows the seven honeys of the honey-string, becomes endowed with sweetness; the intellectual person (i), and the ruler (ii), and the milch-cow (iii), and the draught-ox (iv), and rice (v), and barley (vi), and honey (vii) is the seventh.

मधुमान्भवति मधुमदस्याहार्यं भवति ।

मधुमतो लोकाञ्जयति य एवं वेद ॥२३॥

यद्दीध्रे स्तनयति प्रजापतिरेव तत्प्रजाभ्यः प्रादुर्भवति ।

तस्मात्प्राचीनोपवीतस्तिष्ठे प्रजापतेनु मा बुध्यस्वेति ।

अन्वेनं प्रजा अनु प्रजापतिर्बुध्यते य एवं वेद ॥२४॥

मधुमान् । भवति । मधुमत् । अस्य । आऽहार्यम् । भवति ।

मधुमतः । लोकान् । जयति । यः । एवम् । वेद ॥ २३ ॥

यत् । वीध्रे । स्तनयति । प्रजापतिः । एव । तत् । प्रजाभ्यः । प्रादुः । भवति ।

तस्मात् । प्राचीनऽउपवीतः । तिष्ठे । प्रजापते । अनु । मा । बुध्यस्व । इति ।

अनु । एवम् । प्रजाः । अनु । प्रजापतिः । बुध्यते । यः । एवम् । वेद ॥ २४ ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-२५) पञ्चविंशत्युचस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । कामो देवता । (१-४, ६, ९-१०, १९, २४-२५) प्रथमादि-
चतुर्केषां पट्टीनवमीदशम्येकोनविंशीचतुर्विंशीपञ्चविंशीनाञ्च त्रिष्टुप्, (५) पञ्चम्या अतिव्रजती, (७, १४-१५,
१७-१८, २१-२२) सप्तमीचतुर्दशीपञ्चदशीसप्तदश्यष्टादश्येकविंशीद्वाविंशीनां जगती, (८) अष्टम्यास्त्रि-
पदाचीं पङ्क्तिः, (११, २०, २३) एकादशीविंशीत्रयोविंशीनां भुरिकित्रिष्टुप्, (१२) द्वादश्या अनुष्टुप्,
(१३) त्रयोदश्या द्विपदार्च्यनुष्टुप्, (१६) षोडश्याश्च चतुष्पदा शङ्खीगर्भां पराव्रजती छन्दांसि ॥

सपत्नहर्नमृषभं धृतेन कामं शिक्षामि हविषाज्येन ।

नीचैः सपत्नान्मम पादय त्वमभिष्टुतो महता वीर्येणि ॥१॥

यन्मे मनसो न प्रियं न चक्षुषो यन्मे बभस्ति नाभिनन्दति ।

तद्वृष्यं प्रति सुञ्चामि सपत्ने कामं स्तुत्वोदहं भिदेयम् ॥२॥

दुष्वयं काम दुरितं च कामाप्रजस्तामस्वगतामवर्तिम् ।

उग्र ईशानः प्रति मुञ्च तस्मिन्यो अस्मभ्यमंहुरणा चिकित्सात् ॥३॥

सपत्नऽहर्नम् । ऋषभम् । धृतेन । कामम् । शिक्षामि । हविषा । आज्येन ।

नीचैः । सपत्नान् । मम । पादय । त्वम् । अभिऽस्तुतः । महता । वीर्येणि ॥ १ ॥

यत् । मे । मनसः । न । प्रियम् । न । चक्षुषः । यत् । मे । बभस्ति । न । अभिऽनन्दति ।

तत् । दुःस्वप्यम् । प्रति । मुञ्चामि । सपत्ने । कामम् । स्तुत्वा । उत् । अहम् । भिदेयम् ॥२॥

दुःस्वप्यम् । कामम् । दुःस्वप्यम् । च । कामम् । अप्रजस्ताम् । अस्वगताम् । अवर्तिम् ।

उग्रः । ईशानः । प्रति । मुञ्च । तस्मिन् । यः । अस्मभ्यम् । अंहुरणा । चिकित्सात् ॥ ३ ॥

IX.1.23 He becomes rich in sweetness; his possessions becomes full of sweetness; he wins the worlds of sweetness, he who knows this.

IX.1.24 When it thunders in the sky, that is the Lord of creatures making Himself manifest to the creatures. Therefore, I stand with the sacred thread over my right shoulder (prācīnopavīta), so that, O Lord of creatures, may you take me into your notice. The creatures and the Lord of creatures become favourably inclined to him, who knows this.

Kāmaḥ - Passion

IX.2.1 With purified butter, sacrificial supplies and sacrificial ghee, I wish to befriend the vigours Kāma (desire or passion), the slayer of rivals. Thus praised, may you drop and fell my rivals down with your tremendous vigour.

IX.2.2 What is not pleasing to my heart, nor to my eyes, what torments me and does not welcome me with joy, that evil dream I lay at my rival. Praising Kāma, may I pierce (my rival) through.

IX.2.3 Bad dreams, O Kāma, and evil, O Kāma, childlessness, homelessness and disaster, these, O mighty ruler, may you hurl on him who, the sinful, plans to ruin us.

नुदस्व काम प्र णुदस्व कामावर्ति यन्तु मम ये सपत्नाः ।
 तेषां नुत्तानामधमा तमांस्यग्ने वास्तूनि निर्देह त्वम् ॥४॥
 सा ते काम दुहिता धेनुरुच्यते यामाहुर्वाचं कवयो विराजम् ।
 तया सपत्नान्परि वृद्धिं ये मम पर्येनान्प्राणः पशवो जीवनं वृणक्तु ॥५॥
 कामस्येन्द्रस्य वरुणस्य राज्ञो विष्णोर्बलेन सवितुः सवेन ।
 अग्नेर्होत्रेण प्र णुदे सपत्नाञ्छम्बीव नावमुदकेषु धीरः ॥६॥
 अधिक्षो वाजी मम काम उग्रः कृणोतु मह्यमसपत्नमेव ।
 विश्वे देवा मम नाथं भवन्तु सर्वे देवा हवमा यन्तु म इमम् ॥७॥
 इदमार्ज्यं घृतवस्त्राणाः कामज्येष्ठा इह मादयध्वम् ।
 कृष्वन्तो मह्यमसपत्नमेव ॥८॥
 इन्द्राग्नी काम सरथं हि भुत्वा नीचैः सपत्नान्मम पादयाथः ।
 तेषां पत्नानामधमा तमांस्यग्ने वास्तून्यनुनिर्देह त्वम् ॥९॥

नुदस्व । काम । प्र । नुदस्व । काम । अवर्तिम् । यन्तु । मम । ये । सपत्नाः ।
 तेषाम् । नुत्तानाम् । अधमा । तमांसि । अग्ने । वास्तूनि । निः । देह । त्वम् ॥ ४ ॥
 सा । ते । काम । दुहिता । धेनुः । उच्यते । याम् । आहुः । वाचम् । कवयः । विराजम् ।
 तया । सपत्नान् । परि । वृद्धिम् । ये । मम । परि । एनान् । प्राणः । पशवः । जीवनम् । वृणक्तु ॥
 कामस्य । इन्द्रस्य । वरुणस्य । राज्ञः । विष्णोः । बलेन । सवितुः । सवेन ।
 अग्नेः । होत्रेण । प्र । नुदे । सपत्नान् । शम्बीइव । नावम् । उदकेषु । धीरः ॥ ६ ॥
 अधिक्षः । वाजी । मम । कामः । उग्रः । कृणोतु । मह्यम् । असपत्नम् । एव ।
 विश्वे । देवाः । मम । नाथम् । भवन्तु । सर्वे । देवाः । हवम् । आ । यन्तु । मे । इमम् ॥ ७ ॥
 इदम् । आर्ज्यम् । घृतवस्त्रम् । जुषाणाः । कामज्येष्ठाः । इह । मादयध्वम् ।
 कृष्वन्तः । मह्यम् । असपत्नम् । एव ॥ ८ ॥

इन्द्राग्नी इति । काम । स्रयम् । हि । भुत्वा । नीचैः । सपत्नान् । मम । पादयाथः ।
 तेषाम् । पत्नानाम् । अधमा । तमांसि । अग्ने । वास्तूनि । अनुनिर्देह । त्वम् ॥ ९ ॥

IX.2.4 Push, O Kāma; push hard, O Kāma; may those, who are my rivals, come to disaster. Of them, thrown into the vilest darknesses, O fire, may you burn down the dwellings.

IX.2.5 O Kāma, that milch-cow is said to be your daughter whom the sages have called the illuminating speech. With her, may you expel those, who are my rivals. May the vital breath, cattle and life forsake them.

IX.2.6 With the strength of Kāma (desire or passion), of the resplendent Lord (Indra), and of the venerable lord (Varuṇa), the sovereign (rajāṇa), of the omnipresent (Viṣṇu) Lord, and at the impulsion of the impeller Lord (Savitṛ), with the sacrifice to fire-livine (Agnihotra), I drive my rivals afar, like a courageous rower his boat in waters.

IX.2.7 Formidable and vigorous, Kāma is my warder; may he make me completely free from my rivals. May all the bounties of Nature (viśvedevāḥ) be my protector; may all the enlightened ones come in response to my this call (invocation).

IX.2.8 Enjoying this sacrificial offering rich in purified butter, may you revel here, O enlightened ones whose Chief is Kāma, making me completely free from rivals.

IX.2.9 O resplendent one (Indra), and O adorable one (Agni), and O Kāma, mounting one and the same chariot, may you throw my rivals down. Of them, fallen into vilest darknesses, O fire, may you burn down the dwellings.

जहि त्वं काम मम ये सपत्नी अन्धा तमांस्यव पादयैतान् ।
 निरिन्द्रिया अरसाः संतु सर्वे मा ते जीविषुः कृतमच्चनाहः ॥१०॥
 अवधीत्कामो मम ये सपत्नी उरुं लोकमकरन्मह्यमेधुतुम् ।
 महीं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रो मह्यं षड्विधृतमा वहन्तु ॥११॥
 तेधिराश्वः प्र पुवन्तां छिन्ना नौरिव बन्धनात् ।
 न सार्यकप्रणुत्तानां पुनरस्ति नियतेनम् ॥१२॥
 अभिर्यव इन्द्रो यवः सोमो यवः ।
 यवयावानो देवा यावयन्त्वेनम् ॥१३॥
 असर्ववीरश्चरतु प्रणुत्तो द्वेष्ट्यो मित्राणां परिवर्यः स्वानाम् ।
 उत पृथिव्यामव स्यन्ति विद्युत उग्रो वो देवः प्र मृणत्सपत्नान् ॥१४॥
 च्युता चेयं बृहत्यच्युता च विद्युद्विभर्ति स्तनयिद्वंश्च सर्वान् ।
 उच्यन्नादित्यो द्रविणेन तेजसा नीचैः सपत्नान्नुदतां मे सहस्वान् ॥१५॥

जहि । त्वम् । काम । मम । ये । सपत्नीः । अन्धा । तमांसि । अव । पादय । एतान् ।
 निःसिन्द्रियाः । अरसाः । संतु । सर्वे । मा । ते । जीविषुः । कृतमत् । चन । अहः ॥१०॥
 अवधीत् । कामः । मम । ये । सपत्नीः । उरुम् । लोकम् । अकरत् । मह्यम् । एधुतुम् ।
 मह्यम् । नमन्ताम् । प्रदिशः । चतस्रः । मह्यम् । षट् । उर्वीः । धृतम् । आ । वहन्तु ॥११॥
 ते । अधिराश्वः । प्र । पुवन्ताम् । छिन्ना । नौःसिव । बन्धनात् ।
 न । सार्यकप्रणुत्तानाम् । पुनः । अस्ति । निःस्वर्तेनम् ॥ १२ ॥
 अभिः । यवः । इन्द्रः । यवः । सोमः । यवः । यवस्यावानः । देवाः । यवयन्तु । एनम् ॥
 असर्ववीरः । चरतु । प्रऽनुत्तः । द्वेष्ट्यः । मित्राणाम् । परिवर्यः । स्वानाम् ।
 उत । पृथिव्याम् । अव । स्यन्ति । विद्युतः । उग्रः । वः । देवः । प्र । मृणत् । सपत्नान् ॥
 च्युता । च । इयम् । बृहती । अच्युता । च । विद्युत् । विभर्ति । स्तनयिद्वन् । च । सर्वान् ।
 उच्यन् । आदित्यः । द्रविणेन । तेजसा । नीचैः । सपत्नान् । नुदताम् । मे । सहस्वान् ॥१५॥

IX.2.10 O Kāma, may you slay them, who are my rivals. May you throw them into blinding darknesses (andha-tamas). May all of them be devoid of manly strength and sap. May they not live even a single day.

IX.2.11 Kāma has slain them, who are my rivals. He has made wide space for me to prosper. Let four mid-quarters (catasraḥ-pradiśaḥ) bow in reverence to me. Let the six wide earths (Ṣaḍurvī) bring purified butter for me.

IX.2.12 (Av. III.6.7 Variation)

IX.2.13 The adorable Lord is the warder off (yava); the resplendent Lord is the warder off; the blissfull Lord is the warder off. May the enlightened ones, warders of the warders, ward off this (enemy).

IX.2.14 May (my enemy), when driven away, move about without all his heroes, hated by friends and avoided by his own kinsmen. May the lightnings also come down on the earth; may your that formidable Lord crush my rivals.

IX.2.15 This falling (yutā), as well as not falling (acyutā) mighty lightning sustains all the thunder-clouds. May the rising Sun, the overpowerer, with his wealth and brilliance push my rivals downward.

यत्ते काम शर्म त्रिवरूथमुद्बु ब्रह्मवर्म विततमनतिव्याध्यं कृतम् ।
 तेन सपत्नान्परि वृष्टि ये मम पर्येनान्प्राणः पशवो जीवनं वृणक्तु ॥१६॥
 येन देवा असुरान्प्राणदन्त येनेन्द्रो दस्यूनधमं तमो निनाय ।
 तेन त्वं काम मम ये सपत्नास्तानस्माहोकात्प्र णुदस्व दूरम् ॥१७॥
 यथा देवा असुरान्प्राणदन्त यथेन्द्रो दस्यूनधमं तमो ब्रूधे ।
 तथा त्वं काम मम ये सपत्नास्तानस्माहोकात्प्र णुदस्व दूरम् ॥१८॥
 कामो जज्ञे प्रथमो नैनं देवा आपुः पितरो न मर्त्याः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते काम नम इत्कृणोमि ॥१९॥
 यावती धावापृथिवी वरिष्णा यावदापः सिष्यदुर्यावदग्निः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते काम नम इत्कृणोमि ॥२०॥
 यावतीदिशः प्रदिशो विषूचीर्यावतीराशो अभिचक्षणा दिवः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते काम नम इत्कृणोमि ॥२१॥

यत् । ते । काम । शर्म । त्रिवरूथम् । जत्सु । ब्रह्म । वर्म । विस्तृतम् । अनतिव्या-
 ध्यम् । कृतम् । तेन । सपत्नान् । परि । वृष्टि । ये । मम । परि । एनान् । प्राणः ।
 पशवः । जीवनम् । वृणक्तु ॥ १६ ॥
 येन । देवाः । असुरान् । प्रऽअनुदन्त । येन । इन्द्रः । दस्यून् । अधमम् । तमः । निनाय ।
 तेन । त्वम् । काम । मम । ये । सपत्नाः । तान् । अस्मात् । लोकात् । प्र । नुदस्व । दूरम् ॥
 यथा । देवाः । असुरान् । प्रऽअनुदन्त । यथा । इन्द्रः । दस्यून् । अधमम् । तमः । ब्रूधे ।
 तथा । त्वम् । काम । मम । ये । सपत्नाः । तान् । अस्मात् । लोकात् । प्र । नुदस्व । दूरम् ॥
 कामः । जज्ञे । प्रथमः । न । एनम् । देवाः । आपुः । पितरः । न । मर्त्याः ।
 ततः । त्वम् । असि । ज्यायान् । विश्वहा । महान् । तस्मै । ते । काम । नमः । इत् । कृणोमि ॥
 यावती इति । धावापृथिवी इति । वरिष्णा । यावत् । आपः । सिष्यदुः । यावत् । अग्निः ।
 ततः । त्वम् । असि । ज्यायान् । विश्वहा । महान् । तस्मै । ते । काम । नमः । इत् । कृणोमि ॥२०॥
 यावतीः । दिशः । प्रऽदिशः । विषूचीः । यावतीः । आशाः । अभिचक्षणाः । दिवः ।
 ततः । त्वम् । असि । ज्यायान् । विश्वहा । महान् । तस्मै । ते । काम । नमः । इत् । कृणोमि ॥२१॥

- IX.2.16** O Kāma, your triply-guarded and strong shelter, the well-extended armour of prayer, which has been made unpierceable, with that may the vital breath, cattle and life forsake them.
- IX.2.17** With which the enlightened ones repel the life-enjoyers (asuras), with which the resplendent self sends the robbers to the worst darkness (adhamam tamah), with that strength, O Kāma, may you drive far away from this world those, who are my rivals.
- IX.2.18** Just as the enlightened ones repel the life-enjoyers, just as the resplendent self forces the robbers into the vilest darkness, so, O Kāma, may you drive far away from this world those, who are my rivals.
- IX.2.19** Kāma (passion or desire) was born first of all. Neither the enlightened ones, nor the elders, nor the mortals could equal him. You are superior to them, great in all respects; as such to you, O Kāma, I bow in reverence.
- IX.2.20** As far as the heaven and earth extend in their vastness; as far as the waters extend, and as far as the fire; you are superior to them, great in all the respects; as such to you, O Kāma, I bow in reverence.
- IX.2.21** As far as the quarters and the mid-quarters extend in all the directions, as far as the directions illuminating the sky (extend); you are, superior to them, great in all respects; as such to you, O Kāma, I bow in reverence.

यावतीर्भृङ्गा जत्वः कुरुरवो यावतीर्वर्षा वृक्षसर्प्यो बभूवुः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते काम नम इत्कृणोमि ॥२२॥
 ज्यायान्निमिषतोसि तिष्ठतो ज्यायान्समुद्रादसि काम मन्यो ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते काम नम इत्कृणोमि ॥२३॥
 न वै वातश्चन काममाप्नोति नाग्निः सूर्यो नोत चन्द्रमाः ।
 ततस्त्वमसि ज्यायान्विश्वहा महांस्तस्मै ते काम नम इत्कृणोमि ॥२४॥
 यास्ते शिवास्तन्वः काम भद्रा याभिः सत्यं भवति यद्वृणीषे ।
 ताभिष्ट्वमस्माँ अभिमंविशस्वान्यत्र पापीरप वेशया धियः ॥२५॥

यावतीः । भृङ्गाः । जत्वः । कुरुरवः । यावतीः । वर्षाः । वृक्षऽसर्प्यः । बभूवुः ।
 ततः । त्वम् । असि । ज्यायान् । विश्वहा । महान् । तस्मै । ते । काम । नमः । इत् । कृणोमि ।
 ज्यायान् । निमिषतः । असि । तिष्ठतः । ज्यायान् । समुद्रात् । असि । काम । मन्यो इति ।
 ततः । त्वम् । असि । ज्यायान् । विश्वहा । महान् । तस्मै । ते । काम । नमः । इत् । कृणोमि ।
 न । वै । वातः । चन । कामम् । आप्नोति । न । अग्निः । सूर्यः । न । उत । चन्द्रमाः ।
 ततः । त्वम् । असि । ज्यायान् । विश्वहा । महान् । तस्मै । ते । काम । नमः । इत् । कृणोमि ॥
 याः । ते । शिवाः । तन्वः । काम । भद्राः । याभिः । सत्यम् । भवति । यत् । वृणीषे ।
 ताभिः । त्वम् । अस्मान् । अभिऽसंविशस्व । अन्यत्र । पापीः । अप । वेशय । धियः ॥ २५ ॥

(३) कुरीयं मन्त्रम्

- (१-३१) एकविंशद्वयस्य मन्त्रस्य भृग्वङ्गिरा कपिः । शाला देवता । (१-५, ८-१४, १६, १८-२०, २२-२४) प्रथमादिपञ्चममष्टादशमानां षोडश्या अष्टादश्यादितृचस्य द्वाविंश्यादितृचस्य चातुष्टुप ।
 (६) पञ्चपाः पञ्चापङ्क्तिः, (१) ममस्याः परोष्णिक्, (१५) पञ्चदश्यास्त्यबसाना पञ्चपदातिशङ्करी,
 (१७) सप्तदश्याः प्रस्तापङ्क्तिः, (२२) एकविंश्या भाग्यापङ्क्तिः, (२५, ३१) पञ्चविंशयेकविंशयो-
 स्त्रिपदा प्राजापत्या बृहती, (२६) पद्विंश्याः साप्ती त्रिष्टुप, (२७-३०) सप्तविंश्यादितृचस्यैकापसानाः
 त्रिपदा प्रतप्ता गायत्री छन्दांसि । (२५-३१) पञ्चविंश्यादिसप्तैकापसानाः ॥

उपमितां प्रतिमितामथो परिमितामुत ।
 शालाया विश्ववाराया नृद्धानि वि चृतामसि ॥१॥

उपमिताम् । प्रतिमिताम् । अथो इति । परिमिताम् । उत ।
 शालायाः । विश्ववारायाः । नृद्धानि । वि । चृतामसि ॥ १ ॥

IX.2.22 As many as there are the humble-bees (bhṛṅgāḥ), the bats (jatavaḥ), the kururus (kurūravaḥ - a type of worms), as many as there are the beetles crawling on the trees (vṛkṣa-sarpyaḥ), you are superior to them, great in all respects; as such to you, O Kāma, I bow in reverence.

IX.2.23 O Kāma (desire), O ardour, you are superior to the blinking, and to the stationary; you are superior to the ocean; you are superior to them, great in all respects; as such to you, O Kāma, I bow in reverence.

IX.2.24 Neither wind can equal Kāma, nor fire, nor sun, nor even moon; you are superior to them, great in all respects; as such to you, O Kāma, I bow in reverence.

IX.2.25 O Kāma, what auspicious and benign forms you have, whereby what you choose that becomes real, with those may you enter us thoroughly; may you make evil thoughts dwell elsewhere.

Ātmā (self)

IX.3.1 Of this mansion, that contains all the choicest things, we hereby unite the ceremonial barring ropes, tied to its pillars (upamitām), to its stays (pratimitām) as well as to its beams (parimitam).

यत्ते नृदं विश्ववारे पाशो ग्रन्थिश्च यः कृतः ।
 बृहस्पतिरिवाहं बलं वाचा वि स्तंसयामि तत् ॥२॥
 आ ययाम सं ब्रह्म ग्रन्थीश्चकार ते दृढान् ।
 परूषि विद्वाञ्छस्तेवेन्द्रेण वि चृतामसि ॥३॥
 वंशानां ते नहनानां प्राणाहस्य तृणस्य च ।
 पक्षाणां विश्ववारे ते नृद्वानि वि चृतामसि ॥४॥
 संदंशानां पलदानां परिष्वङ्गल्यस्य च ।
 इदं मानस्य पत्न्या नृद्वानि वि चृतामसि ॥५॥
 यानि तेन्तः शिष्यान्याबधू रण्याग्रि कम् ।
 प्र ते तानि चृतामसि शिवा मानस्य पत्नी न उद्धिता तन्वे भव ॥६॥
 हविर्धानमग्निशालं पत्नीनां सदनं सदैः ।
 सदै देवानाममि देवि शाले ॥७॥

यत् । ते । नृदम् । विश्वऽवारे । पाशः । ग्रन्थिः । च । यः । कृतः ।
 बृहस्पतिःऽइव । अहम् । बलम् । वाचा । वि । स्तंसयामि । तत् ॥ २ ॥
 आ । ययाम् । सम् । ब्रह्म । ग्रन्थीन् । चकार । ते । दृढान् ।
 परूषि । विद्वान् । शस्ताऽइव । इन्द्रेण । वि । चृतामसि ॥ ३ ॥
 वंशानाम् । ते । नहनानाम् । प्राणाहस्यं । तृणस्य । च ।
 पक्षाणाम् । विश्वऽवारे । ते । नृद्वानि । वि । चृतामसि ॥ ४ ॥
 सम्ऽदंशानाम् । पलदानाम् । परिऽस्वङ्गल्यस्य । च ।
 इदम् । मानस्य । पत्न्याः । नृद्वानि । वि । चृतामसि ॥ ५ ॥
 यानि । ते । अन्तः । शिष्याग्नि । आऽबधूः । रण्याग्रि । कम् ।
 प्र । ते । तानि । चृतामसि । शिवा । मानस्य । पत्नि । नः । उद्धिता । तन्वे । भव ॥६॥
 हविऽधानम् । अग्निऽशालम् । पत्नीनाम् । सदनम् । सदैः ।
 सदैः । देवानाम् । असि । देवि । शाले ॥ ७ ॥

IX.3.2 O (mansion), full of choicest things, what ceremonial barring net (pāśaḥ) and knot (granthiḥ) has been tied to you, that I detach, just as the Lord supreme disperses the opposing forces with the sacred speech (vācā).

IX.3.3 He pulled them close; joined them; tied tight knots on you. (Now) with the help of the resplendent Lord we unfasten them just as a skilful cutter cuts right at the joints.

IX.3.4 The ceremonial ropes tied to your poles (vamśa), to your bolts (nahana), to your bindings (prāṇaha), and to your thatch-grass (tṛṇa), to your side-pillars (pakśa), O mansion full of choicest things, we hereby detach.

IX.3.5 Of the Clampś (sandana), of the mats (palada), and of the queen of buildings (mānasya patnyā), we hereby detach the ceremonial ties and bands.

IX.3.6 What hanging baskets (antaḥ śikya) they have tied within you for beauty and enjoyment, on them we put lights. O queen of buildings (mānasya patnyā), erected high, may you be propitious for our bodies.

IX.3.7 O divine mansion, you are store of sacrificial provisions (havirdhāna), place of fire, chamber for ladies, drawing room and meeting place of the enlightened ones.

चतुष्टयं युज्यते संहितान्तं जानुभ्यामूर्ध्वं शिथिरं कर्बन्धम् ।
 श्रोणी यदूरु क उ तज्जान याभ्यां कुसिन्धं सुहृदं बभूव ॥३॥
 कति देवाः कतमे त आसन् उरो ग्रीवाश्चिक्वुः पूरुषस्य ।
 कति स्तनौ व्यदिधुः कः कफोडौ कति स्कन्धान्कति पृष्टीरचिन्वन् ॥४॥
 को अस्य बाहू समभरद्दीर्यं करवादिनि ।
 अमौ को अस्य तदेवः कुसिन्धे अध्या दधौ ॥५॥
 कः सप्त खानि वि ततर्द शीर्षणि कर्णौविमौ नासिके चक्षणी मुखम् ।
 येषां पुरुत्रा विजयस्य महानि चतुष्पादो द्विपदो यन्ति यामम् ॥६॥
 हन्वोर्हि जिह्वामदधात्पुरुचीमधो महीमधि शिश्राय वाचम् ।
 स आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तरपो वसानः क उ तच्चिकेत ॥७॥
 मस्तिष्कमस्य यतमो ललाटं ककार्टिकां प्रथमो यः कपालम् ।
 चित्वा चित्यं हन्वोः पूरुषस्य दिवं स्रोह कतमः स देवः ॥८॥

चतुष्टयम् । युज्यते । संहितऽअन्तम् । जानुभ्याम् । ऊर्ध्वम् । शिथिरम् । कर्बन्धम् ।
 श्रोणी इति । यत् । ऊरु इति । कः । कुं इति । तत् । जजान । याभ्याम् । कुसिन्धम् ।
 सुहृदम् । बभूव ॥ ३ ॥
 कति । देवाः । कतमे । ते । आसन् । ये । उरः । ग्रीवाः । चिक्वुः । पूरुषस्य । कति ।
 स्तनौ । वि । अदधुः । कः । कफोडौ । कति । स्कन्धान् । कति । पृष्टीः । अचिन्वन् ॥
 कः । अस्य । बाहू इति । सम । अभत् । दीर्यम् । करवात् । इति ।
 असौ । कः । अस्य । तत् । देवः । कुसिन्धे । अधि । आ । दधौ ॥ ५ ॥
 कः । सप्त । खानि । वि । ततर्द । शीर्षणि । कर्णौ । विमौ । नासिके इति । चक्षणी
 इति । मुखम् । येषां । पुरुत्रा । विजयस्य । महानि । चतुऽपादः । द्विऽपदः । यन्ति । यामम् ॥
 हन्वोः । हि । जिह्वाम् । अदधात् । पुरुचीम् । अध । महीम् । अधि । शिश्राय । वाचम् ।
 सः । आ । वरीवर्ति । भुवनेषु । अन्तः । अपः । वसानः । कः । कुं इति । तत् । चिकेत ॥
 मस्तिष्कम् । अस्य । यतमः । ललाटम् । ककार्टिकाम् । प्रथमः । यः । कपालम् ।
 चित्वा । चित्यम् । हन्वोः । पूरुषस्य । दिवम् । स्रोह । कतमः । सः । देवः ॥ ८ ॥

IX.3.8 The thousand-eyed ceremonial net, which has been stretched as a diadem, tied and firmly laid upon the central beam, that we unfasten with prayer.

IX.3.9 O mansion, he, who takes you over, and he, who has built you, O queen of buildings, may both of them live up to ripe old age.

IX.3.10 May you come to this person there firmly tied and polished, on whose each and every part, on each and every joint we put light.

IX.3.11 O mansion, he, who built you, collected and put together the timber. O mansion, for children; the most exalted lord of children, has got you built.

IX.3.12 Our homage be to him; homage be to the liberal donor; we pay homage to the lord of the mansion; our homage be to the fire and homage be to the man, who looks you after.

IX.3.13 Our homage be to cows and to horses, whatever is born in this mansion. O mansion rich in births (*vijāvati*) and full of children (*prjāvati*), we untie your ceremonial barring nets.

अग्निमन्तश्छादयसि पुरुषान्पशुभिः सह ।

विजावति प्रजावति वि ते पाशांश्चूतामसि ॥१४॥

अन्तराद्यां च पृथिवीं च यच्चचस्तेन शालां प्रति गृह्णामि तद्दुमाम् ।

यदुन्तरिक्षं रजसो विमानं तत्कृण्वेहमुदरं शेवधिभ्यः ।

तेन शालां प्रति गृह्णामि तस्मै ॥१५॥

ऊर्जस्वती पर्यस्वती पृथिव्यां निर्मिता मिता ।

विश्वान्नं बिभ्रती शाले मा हिंसीः प्रतिगृह्णतः ॥१६॥

तृणैरावृता पलदान्वसाना रात्रीव शाला जगतो निवेशनी ।

मिता पृथिव्यां तिष्ठसि हस्तिनीव पृहती ॥१७॥

इदस्य ते वि चूताम्यपिनद्धमपोर्णुवन् ।

वरुणेन समुज्जिता मित्रः प्रातर्व्युजितु ॥१८॥

ब्रह्मणा शालां निर्मितां कविभिर्निर्मितां मिताम् ।

इन्द्राग्नी रक्षता शालाममृतौ सोम्यं सदैः ॥१९॥

अग्निम् । अन्तः । छादयसि । पुरुषान् । पशुभिः । सह ।

विजावति । प्रजावति । वि । ते । पाशान् । चूतामसि ॥ १४ ॥

अन्तरा । द्याम् । च । पृथिवीम् । च । यत् । व्यचः । तेन । शालाम् । प्रति । गृह्णामि । ते । इमाम् ।

यत् । अन्तरिक्षम् । रजसः । विमानम् । तत् । कृण्वे । अहम् । उदरम् । शेवधिभ्यः ।

तेन । शालाम् । प्रति । गृह्णामि । तस्मै ॥ १५ ॥

ऊर्जस्वती । पर्यस्वती । पृथिव्याम् । निर्मिता । मिता ।

विश्वान्नम् । बिभ्रती । शाले । मा । हिंसीः । प्रतिगृह्णतः ॥ १६ ॥

तृणैः । आवृता । पलदान् । वसाना । रात्रीव । शाला । जगतः । निवेशनी ।

मिता । पृथिव्याम् । तिष्ठसि । हस्तिनीव । पृहती ॥ १७ ॥

इदस्य । ते । वि । चूतामि । अपिनद्धम् । अपोऽर्णुवन् ।

वरुणेन । समुज्जिताम् । मित्रः । प्रातः । वि । उज्जितु ॥ १८ ॥

ब्रह्मणा । शालाम् । निर्मिताम् । कविभिः । निर्मिताम् । मिताम् ।

इन्द्राग्नी इति । रक्षताम् । शालाम् । अमृतौ । सोम्यम् । सदैः ॥ १९ ॥

- IX.3.14** Within you, you give shelter to fire, to men along with the cattle. O mansion rich in births and full of children, we unite your ceremonial barring nets.
- IX.3.15** What space, if there between the heaven and the earth, therewith I take over this mansion of yours. That midspace, which is the measure of the cloudy region, I make a hollow for the treasures. Therewith I take over the mansion for him (or that).
- IX.3.16** Rich in fuel and vigour (urjasvati), rich in milk (payasvati), you have been built with proper measurements (nimitā mitā) on the earth. Holding all sorts of food, may you never harm those who take you over.
- IX.3.17** Enclosed with grass, clothed in mats, the mansion, like the night, is the place of rest for living ones. Constructed on the earth, (O mansion), you stand like a cow-elephant (hastinī) supported on large feet.
- IX.3.18** Inaugurating you, I unfasten your covering of mats tied on you. Closed firmly by the venerable Lord, may the friendly Lord open you up in the morning.
- IX.3.19** Let this mansion, the seat of bliss, designed by knowledgeable expert, built and constructed by sages, be protected by the immortal resplendent Lord and the adorable Lord.

कुलायेधि कुलायं कोशे कोशः समुज्जितः ।
 तत्र मर्तो वि जायते यस्माद्विश्वं प्रजायते ॥२०॥
 या द्विपक्षा चतुष्पक्षा षट्पक्षा या निमीयते ।
 अष्टापक्षां दशपक्षां शालां मानस्य पत्नीमग्निर्गर्भं दृवा शये ॥२१॥
 प्रतीचीं त्वा प्रतीचीनः शाले प्रैम्यहिंसतीम् ।
 अग्निर्ह्यन्तरापश्चर्तस्य प्रथमा द्वाः ॥२२॥
 इमा आपः प्र भ्राम्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः ।
 गृहानुप प्र सीदाम्यमृतेन सहाग्निना ॥२३॥
 मा नः पाशं प्रति मुचो गुरुर्मारो लघुर्भेव ।
 वधूर्भिव त्वा शाले यत्रकामं भ्रामसि ॥२४॥
 प्राच्यां विशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः ॥२५॥

कुलाये । अधि । कुलायम् । कोशे । कोशः । समुज्जितः ।
 तत्र । मर्तः । वि । जायते । यस्मात् । विश्वम् । प्रजायते ॥ २० ॥
 या । द्विपक्षा । चतुःस्पक्षा । षट्स्पक्षा । या । निमीयते ।
 अष्टास्पक्षाम् । दशस्पक्षाम् । शालाम् । मानस्य । पत्नीम् । अग्निः । गर्भः । इव । आ । शये ॥
 प्रतीचीम् । त्वा । प्रतीचीनः । शाले । प्र । एभि । अहिंसतीम् ।
 अग्निः । हि । अन्तः । आपः । च । ऋतस्य । प्रथमा । द्वाः ॥ २२ ॥
 इमाः । आपः । प्र । भ्रामि । अयक्ष्माः । यक्ष्मनाशनीः ।
 गृहान् । उप । प्र । सीदामि । अमृतेन । सह । अग्निना ॥ २३ ॥
 मा । नः । पाशम् । प्रति । मुचः । गुरुः । भारः । लघुः । भव ।
 वधूर्भेव । त्वा । शाले । यत्रकामम् । भ्रामसि ॥ २४ ॥
 प्राच्याः । विशः । शालायाः । नमः । महिम्ने । स्वाहा । देवेभ्यः । स्वाहोभ्यः ॥२५॥

- IX.3.20** A nest upon a nest (kulāyedhi kulāyam) is place; a treasure upon treasure (koṣe koṣah) is laid. There the mortal is procreated, from whom all others spring out
- IX.3.21** In the mansion, constructed with two wings, four wings, six wings, eight wings or ten wings, the queen of buildings. I take shelter, like fire in a secluded place.
- IX.3.22** O mansion, turned towards me, I, turned towards you, approach you, unharming. Within you is the fire and the waters, the main door of the sacrifice.
- IX.3.23** I bring in these waters free from wasting disease and destroyers of wasting disease. Joyfully, I enter the dwellings along with the immortal fire. (Also Av. III.12.9)
- IX.3.24** May you not fasten any noose on us. A heavy burden, may you become light. O mansion, we fulfill you to your desire, just like (we decorate) a bride.
- IX.3.25** From the eastern sides, let our homage be to the grandeur of the mansion. Svāhā to the enlightened ones, to whom Svāhā is due.

दक्षिणाया दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः ॥२६॥
 प्रतीच्या दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः ॥२७॥
 उदीच्या दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः ॥२८॥
 ध्रुवाया दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः ॥२९॥
 ऊर्ध्वाया दिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः ॥३०॥
 विशोदिशः शालाया नमो महिम्ने स्वाहा देवेभ्यः स्वाह्येभ्यः ॥३१॥

दक्षिणायाः । दिशः । शालायाः । नमः । महिम्ने । स्वाहा । देवेभ्यः । स्वाह्येभ्यः ॥ २६ ॥
 प्रतीच्याः । दिशः । शालायाः । नमः । महिम्ने । स्वाहा । देवेभ्यः । स्वाह्येभ्यः ॥ २७ ॥
 उदीच्याः । दिशः । शालायाः । नमः । महिम्ने । स्वाहा । देवेभ्यः । स्वाह्येभ्यः ॥ २८ ॥
 ध्रुवायाः । दिशः । शालायाः । नमः । महिम्ने । स्वाहा । देवेभ्यः । स्वाह्येभ्यः ॥ २९ ॥
 ऊर्ध्वायाः । दिशः । शालायाः । नमः । महिम्ने । स्वाहा । देवेभ्यः । स्वाह्येभ्यः ॥ ३० ॥
 दिशःऽदिशः । शालायाः । नमः । महिम्ने । स्वाहा । देवेभ्यः । स्वाह्येभ्यः ॥ ३१ ॥

(४) पतुर्थ सूक्तम्

(१-२४) पतुर्विपात्युचस्यास्य सूक्तस्य षड्धा ऋचिः । ऋचमो देयता । (१-५, ७, ९, २२) ऋचमाविपक्ष्या
 सप्तमीनवमीद्वाविंशीनाञ्च षिष्टेषु, (१, १०, २४) षड्विंशमीपतुर्विंशीनां द्यगती, (८) अष्टम्या मुनि-
 विषदुषु, (११-१७, १९-२०, २३) एकदश्याद्विंशतानामेकोनविंशीविंशीषोषोविंशीनाञ्च-
 उष्टुषु, (१८) अष्टादश्या उपरिष्टाद्व्यती, (२१) एकविंश्याभ्यास्तारपक्षिस्तन्मांसि ॥

साहस्रस्त्वेष ऋषभः पर्यस्वान्विश्वा रूपाणि वृक्षणांसु बिभ्रत् ।
 भद्रं दात्रे यजमानाय शिक्षन्बार्हस्पत्य उस्त्रियस्तन्तुमातान् ॥१॥

साहस्रः । त्वेषः । ऋषभः । पर्यस्वान् । विश्वा । रूपाणि । वृक्षणांसु । बिभ्रत् ।
 भद्रम् । दात्रे । यजमानाय । शिक्षन् । बार्हस्पत्यः । उस्त्रियः । तन्तुम् । आ । अतान् ॥१॥

- IX.3.26** From the southern sides, let our homage be to the grandeur of the mansion. Svāhā to the enlightened ones, to whom Svāhā is due.
- IX.3.27** From the western side, let our homage be to the grandeur of the mansion. Svāhā to the enlightened ones, to whom Svāhā is due.
- IX.3.28** From the northern side, let our homage be to the grandeur of the mansion. Svāhā to the enlightened ones to whom Svāhā is due.
- IX.3.29** From downward side, let our homage be to the grandeur of the mansion. Svāhā to the enlightened ones to whom Svāhā is due.
- IX.3.30** From upward side, let our homage be to the grandeur of the mansion. Svāhā to the enlightened ones to whom Svāhā is due.
- IX.3.31** From each and every side, let our homage be to the grandeur of the mansion. Svāhā to the enlightened ones to whom Svāhā is due.

Rṣabhah - Bull

- IX.4.1** May the bull, one among a thousand, full of brilliance, rich in semen, wearing all forms in the river-beds, trying to accomplish good for liberal donor - the sacrificer, reddish, dedicated to the Lord supreme, propagate the line of his descendants.

अपां यो अग्रे प्रतिमा बभूव प्रभूः सर्वस्मै पृथिवीव देवी ।
 पिता वत्सानां पतिरध्यानां साहस्रे पोषे अपि नः कृणोतु ॥२॥
 पुमानन्तर्वात्स्थविरः पर्यस्वान्वसोः कर्बन्धमृषभो बिभर्ति ।
 तमिन्द्राय पथिभिर्देवयानैर्हुतमग्निर्वहतु जातवेदाः ॥३॥
 पिता वत्सानां पतिरध्यानामथो पिता महतां गर्गराणाम् ।
 वत्सो जरायुं प्रतिधुक्ष्णीयूष आमिक्षां घृतं तदस्य रेतः ॥४॥
 देवानां भाग उपनाह एषोऽुपां रस ओषधीनां घृतस्य ।
 सोमस्य भक्षमवृणीत शक्रो बृहन्नद्रिरभवद्यच्छरीरम् ॥५॥
 सोमेन पूर्णं कलशं बिभर्षि त्वष्टा रूपाणां जनिता पशूनाम् ।
 शिवास्ते सन्तु प्रजन्वः इह या इमा न्यस्मभ्यं स्वधिते यच्छ या अमूः ॥६॥
 आज्यं बिभर्ति घृतमस्य रेतः साहस्रः पोषस्तमु यज्ञमाहुः ।
 इन्द्रस्य रूपमृषभो वसानः सो अस्मान्देवाः शिव ऐतु दत्तः ॥७॥

अपाम् । यः । अग्रे । प्रतिमा । बभूव । प्रभूः । सर्वस्मै । पृथिवीव । देवी ।
 पिता । वत्सानाम् । पतिः । अध्यानाम् । साहस्रे । पोषे । अपि । नः । कृणोतु ॥ २ ॥
 पुमान् । अन्तः । स्वां । स्थविरः । पर्यस्वान् । वसोः । कर्बन्धम् । ऋषभः । बिभर्ति ।
 तम् । इन्द्राय । पथिभिः । देवयानैः । हुतम् । अग्निः । वहतु । जातवेदाः ॥ ३ ॥
 पिता । वत्सानाम् । पतिः । अध्यानाम् । अथो इति । पिता । महताम् । गर्गराणाम् ।
 वत्सः । जरायुं । प्रतिधुक् । पीयूषः । आमिक्षा । घृतम् । तत् । ऊं इति । अस्य । रेतः । ४ ।
 देवानाम् । भागः । उपनाहः । एषः । उपाम् । रसः । ओषधीनाम् । घृतस्य ।
 सोमस्य । भक्षम् । अवृणीत । शक्रः । बृहन् । अद्रिः । अभवत् । यत् । शरीरम् ॥ ५ ॥
 सोमेन । पूर्णम् । कलशम् । बिभर्षि । त्वष्टा । रूपाणाम् । जनिता । पशूनाम् । शिवाः । ते । सन्तु ।
 प्रजन्वः । इह । याः । इमाः । नि । अस्मभ्यम् । स्वधिते । यच्छ । याः । अमूः ॥ ६ ॥
 आज्यम् । बिभर्ति । घृतम् । अस्य । रेतः । साहस्रः । पोषः । तम् । ऊं इति । यज्ञम् । आहुः ।
 इन्द्रस्य । रूपम् । ऋषभः । वसानः । सः । अस्मान् । देवाः शिवः । आ । एतु । दत्तः ॥ ७ ॥

IX.4.2 May he, who in the beginning, used to be a resemblance of waters, multiplier for all like the earth divine, father of calves, husband of the inviolable cows, place us also in a thousand-fold prosperity.

IX.4.3 The bull male, impregnator, huge and rich in semen, wears the form of riches and wealth. May the adorable Lord, cognizant of all, lead him, dedicated to the resplendent Lord, along the paths frequented by the enlightened ones.

IX.4.4 The bull is the father of calves, lord (husband) of the inviolable cows, and also father of great churnings (of curds); young calf, the after-birth, fresh milk (pratidhuk), beestings, curdled milk and ghee are, indeed his seed. (gargarānām = gulfs (Whitney), pīyūṣa = beestings; āmikṣā = curd)

IX.4.5 He is the proximate part of the bounties of Nature; (he is) the essence of the herbs and of ghee. (He is) the draught of semen, which the mighty one chooses and his body becomes just a huge mountain.

IX.4.6 You bear the vessel full of semen; (you are) moulder of forms and procreator of cattle. May these offsprings of yours be propitious to us here. O weapon, may you procure for us those cattle that are yonder.

IX.4.7 He provides sacrificial butter. Ghee is his seed. He is a thousand-fold nourishment. They call him the sacrifice. May he, the showerer, wearing the form of the resplendent Lord, being given, come to us, O bounties of Nature, as a blessing.

इन्द्रस्योजो वरुणस्य बाहू अश्विनोरंसौ मरुतामियं ककुत् ।
 बृहस्पतिं संभृतमेतमाहुयं धीरांसः कवयो ये मनीषिणः ॥८॥
 दैवीर्विशः पर्यस्वाना तनोषि त्वामिन्द्रं त्वां सरस्वन्तमाहुः ।
 सहस्रं स एकमुखा ददाति यो ब्राह्मण ऋषभमाजुहोति ॥९॥
 बृहस्पतिः सविता ते वयो दधौ त्वष्टृवायोः पर्यात्मा त आभृतः ।
 अन्तरिक्षे मनसा त्वा जुहोमि बर्हिष्ठे द्यावापृथिवी उभे स्ताम् ॥१०॥
 य इन्द्र इव देवेषु गोप्सेति विवावदत् ।
 तस्य ऋषभस्याङ्गानि ब्रह्मा सं स्तौतु भद्रया ॥११॥
 पार्श्वे आस्तामनुमत्या भगस्यास्तामनूवृजौ ।
 अष्टीवन्तावब्रवीन्मित्रो ममेतौ केवल्यविति ॥१२॥
 भसदासीदादित्यानां श्रोणीं आस्तां बृहस्पतेः ।
 पुच्छं वातस्य देवस्य तेन धूनोत्योषधीः ॥१३॥

इन्द्रस्य । ओजः । वरुणस्य । बाहू इति । अश्विनोः । अंसौ । मरुताम् । इयम् । ककुत् ।
 बृहस्पतिम् । समऽभृतम् । एतम् । आहुः । ये । धीरांसः । कवयः । ये । मनीषिणः ॥८॥
 दैवीः । विशः । पर्यस्वान् । आ । तनोषि । त्वाम् । इन्द्रम् । त्वाम् । सरस्वन्तम् । आहुः ।
 सहस्रम् । सः । एकमुखाः । ददाति । यः । ब्राह्मणे । ऋषभम् । आऽजुहोति ॥ ९ ॥
 बृहस्पतिः । सविता । ते । वयः । दधौ । त्वष्टृः । वायोः । परि । आत्मा । ते । आऽभृतः ।
 अन्तरिक्षे । मनसा । त्वा । जुहोमि । बर्हिः । ते । द्यावापृथिवी इति । उभे इति । स्ताम् ॥
 यः । इन्द्रऽइव । देवेषु । गोष्ठे । एति । विऽवावदत् ।
 तस्य । ऋषभस्य । अङ्गानि । ब्रह्मा । सम् । स्तौतु । भद्रया ॥ ११ ॥
 पार्श्वे इति । आस्ताम् । अनुऽमत्याः । भगस्य । आस्ताम् । अनुऽवृजौ ।
 अष्टीवन्तौ । अब्रवीत् । मित्रः । मम । एतौ । केवलौ । इति ॥ १२ ॥
 भसत् । आसीत् । आदित्यानाम् । श्रोणीं इति । आस्ताम् । बृहस्पतेः ।
 पुच्छम् । वातस्य । देवस्य । तेन । धूनोति । ओषधीः ॥ १३ ॥

- IX.4.8** Vigour of the resplendent Lord, two arms of the venerable Lord, two shoulders of the twins-divine (aśvinau), and the hump of the cloud-bearing winds is he. They, the resolute sages and wise thinkers. call this presented one the Lord supreme.
- IX.4.9** Rich in semen, you procreate the godly progeny. They call you the resplendent one, you the flowing (sarasvati). He, who presents a bull to an intellectual person, as if, bestows a thousand (cow) of one appearance.
- IX.4.10** The Lord supreme, the impeller, bestows long life on you. From the cosmic moulder and the wind (vāyu) your spirit has been procured. In the midspace, with my mind I present you as an offering; may both, the heaven and the earth, be your sacred grass (barhiṣ).
- IX.4.11** He, who moves about roaring among the cows like the resplendent Lord among the bounties of Nature - the various limbs of that bull, let the learned priest (brahmā) praise eloquently.
- IX.4.12** The two sides are assigned to Anumati; the two flanks to the Lord of fortune (Bhaga); the two knees, the friendly Lord (Mitra) says, are mine and mine alone (mama etau, kevalaviti).
- IX.4.13** The rump is assigned to the suns (ādityas); the two hips to the Lord supreme; the tail belongs to the wind divine, with that he shakes the plants.

गुदा आसन्त्सनीवाल्याः सूर्यायास्त्वचमब्रुवन् ।
 उत्थातुरब्रुवन्पद ऋषभं यदकल्पयन् ॥१४॥
 क्रोड आसीजामिशंसस्य सोमस्य कुलशो धृतः ।
 देवाः संगत्य यत्सर्वं ऋषभं व्यकल्पयन् ॥१५॥
 ते कुष्ठिकाः सरमायै कूर्मेभ्यो अदधुः शफान् ।
 ऊर्बध्यमस्य कीटेभ्यः श्ववर्तेभ्यो आधारयन् ॥१६॥
 शृङ्गाभ्यां रक्षं ऋषत्यवर्तिं हन्ति चक्षुषा ।
 शृणोति भद्रं कर्णीभ्यां गवां यः पतिरध्वयः ॥१७॥
 शतयाजं स यजते नैनं दुन्वन्त्यग्रयः ।
 जिन्वन्ति विश्वे तं देवा यो ब्राह्मण ऋषभमाजुहोति ॥१८॥
 ब्राह्मणेभ्य ऋषभं दत्त्वा वरीयः कृणुते मनः ।
 पुष्टिं सो अध्वानां स्वे गोष्ठेव पश्यते ॥१९॥

गुदाः । आसन् । सिनीवाल्याः । सूर्यायाः । त्वचम् । अब्रुवन् ।
 उत्थातुः । अब्रुवन् । पदः । ऋषभम् । यत् । अकल्पयन् ॥ १४ ॥
 क्रोडः । आसीत् । जामिशंसस्य । सोमस्य । कुलशः । धृतः ।
 देवाः । सम्गत्य । यत् । सर्वं । ऋषभम् । विअकल्पयन् ॥ १५ ॥
 ते । कुष्ठिकाः । सरमायै । कूर्मेभ्यः । अदधुः । शफान् ।
 ऊर्बध्यम् । अस्य । कीटेभ्यः । श्ववर्तेभ्यः । आधारयन् ॥ १६ ॥
 शृङ्गाभ्याम् । रक्षः । ऋषति । अवर्तिम् । हन्ति । चक्षुषा ।
 शृणोति । भद्रम् । कर्णीभ्याम् । गवां । यः । पतिः । अध्वयः ॥ १७ ॥
 शतयाजम् । सः । यजते । न । एनम् । दुन्वन्ति । अग्रयः ।
 जिन्वन्ति । विश्वे । तम् । देवाः । यः । ब्राह्मणे । ऋषभम् । आजुहोति ॥ १८ ॥
 ब्राह्मणेभ्यः । ऋषभम् । दत्त्वा । वरीयः । कृणुते । मनः ।
 पुष्टिम् । सः । अध्वानाम् । स्वे । गोस्थे । अव । पश्यते ॥ १९ ॥

IX.4.14 The bowels (gudā) are assigned to Sīnīvālī; to Sūrya (daughter or brilliance of the Sun) the skin, they say. They say, the feet are for the upraiser (utthātuh); so they divide the bull.

IX.4.15 The breast is assigned to Jāmiśansa, and the vessel was held as of the blissful Lord (Soma), so all the bounties of Nature assemble and divide the bull.

IX.4.16 The scaps (kuṣṭhikāḥ) of feet are assigned to Saramā (the bitch-divine); hooves to the turtles (kūrma); the undigested food in the stomach (ūbadhyamasya) they allot to the worms living on carcasses (which creep and crawl).

IX.4.17 With horns he pierces through the harmful germs; with eyes he strikes the famine dead; with ears he listens to auspicious tidings - he, the inviolable lord of the cows.

IX.4.18 Whoever gives a bull to an intellectual person, he as if, performs a sacrifice, worth a hundred sacrifices; the fires do not afflict him; and all the bounties of Nature favour him.

IX.4.19 By presenting a bull to the intellectual persons, one makes his mind more excellent. He witnesses the growth and increase of inviolable cows in his cow-stall.

गावः सन्तु प्रजाः सन्त्वथो अस्तु तनुबलम् ।
 तत्सर्वमनु मन्यन्तां देवा ऋषभदायिनै ॥२०॥
 अयं पिपां इन्द्र इद्रयिं दधातु चेतनीम् ।
 अयं धेनुं सुदुघां नित्यवत्सां वशं दुहां विपश्चितं पुरो दिवः ॥२१॥
 पिशङ्गरूपो नभसो वयोधा ऐन्द्रः शुष्मो विश्वरूपो न आगन् ।
 आयुरस्मभ्यं दधत् प्रजां च गायश्च पोषैरभि नः सचताम् ॥२२॥
 उपेहोपपर्चनास्मिन्नोष्ठ उपं पृश्न नः ।
 उपं ऋषभस्य यद्रेत उपेन्द्र तव वीर्यम् ॥२३॥
 एतं वो युवानं प्रति दध्मो अत्र तेन क्रीडन्तीश्चरत वशान् अनु ।
 मा नो हासिष्ट जनुषा सुभागा गायश्च पोषैरभि नः सचध्वम् ॥२४॥

गावः । सन्तु । प्रजाः । सन्तु । अथो इति । अस्तु । तनुबलम् ।
 तत् । सर्वम् । अनु । मन्यन्ताम् । देवाः । ऋषभदायिनै ॥ २० ॥
 अयम् । पिपां । इन्द्रः । इत् । रयिम् । दधातु । चेतनीम् । अयम् ।
 धेनुम् । सुदुघाम् । नित्यवत्साम् । वशम् । दुहाम् । विपःचितम् । पुरः । दिवः ॥२१॥
 पिशङ्गरूपः । नभसः । वयःधाः । ऐन्द्रः । शुष्मः । विश्वरूपः । नः । आ । अगन् ।
 आयुः । अस्मभ्यम् । दधत् । प्रजाम् । च । गायः । च । पोषैः । अभि । नः । सचताम् ॥
 उपं । इह । उपपर्चनम् । अस्मिन् । गोऽस्थे । उपं । पृश्न । नः ।
 उपं । ऋषभस्य । यत् । रेतः । उपं । इन्द्र । तव । वीर्यम् ॥ २३ ॥
 एतम् । वः । युवानम् । प्रति । दध्मः । अत्र । तेन । क्रीडन्तीः । चरत । वशान् । अनु ।
 मा । नः । हासिष्ट । जनुषा । सुभागाः । गायः । च । पोषैः । अभि । नः । सचध्वम् ॥

IX.4.20 May there be cows; may there be children; also may there be physical strength and vigour; may the bounties of nature grant all that to the presenter of a bull.

IX.4.21 May this resplendent, strong and stout bull fetch conscientious riches to us. May this one bring a cow, rich in milk, regular with a calf, well-behaved at milking and intelligent from beyond the sky.

IX.4.22 Brown-coloured, bestower of long-life, the valour of the resplendent Lord, wearing all forms, he has come to us from the heaven. Granting us long span of life, progeny and riches, may he favour us with all-round nourishment.

IX.4.23 May you here, in this our cow-stall, impregnate (the cows); remain with us. What is the seed of the bull, O resplendent Lord, that is, indeed, your might.

IX.4.24 We set this young (bull) towards you; here playing with him, roam about as you wish. O fortunate ones (cows), may you not abandon us with progeny; may you favour us with riches and nourishments.

(५) पञ्चमं सूक्तम्

(१-३८) अष्टाविंशत्यध्यात्म्यं सूक्तम् अगुरुर्कषिः । अथपञ्चमो नौ देवते । (१-२. ५-९. ११-१३. १५. १७. २६) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोः पञ्चम्यादिपञ्चानामेकादश्यादितृचस्य पञ्चदशेऽङ्कोनविंशीपञ्चिंशानाञ्च त्रिष्टुप् । (३) तृतीययागभृत्यः पुरोविशकृषी अगती, (४. १०) चतुर्थीदशम्योऽगती, (१५. १७. २७-२९) चतुर्दशीसप्तदशयोः समविध्यादितृचस्य चानुष्टुप्, (१६) षोडश्यास्त्रिष्टुप्चानुष्टुप्, (१८. ३७) अष्टादशीसप्तत्रिंशदोऽङ्कपदा विराड्गायत्री. (२०-२२. २५) विंश्यादितृचस्य पञ्चविंश्याश्च पञ्चपदानुष्टुप्पणिरगमोपरिष्ठाद्वाहता भुक्तित्रिष्टुप्, (२३) त्रयोविंश्याः पुर उष्णिक्, (२४) चतुर्विंश्याः पञ्चपदानुष्टुप्पणिरगमोपरिष्ठाद्वाहता विराड्गती, (३०) विंश्याः ककुम्भत्यनुष्टुप्, (३१) एकत्रिंश्याः सप्तपदाष्टिः, (३२-३५) द्वात्रिंश्याद्विचतसृणां दशपदा प्रकृतिः. (३६) पट्विंश्या दशपदाकृतिः, (३८) अष्टात्रिंश्याश्चैकापसाना द्विपदा साष्टी त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

आ नयैतमा रभस्व सुकृतां लोकमपि गच्छतु प्रजानन् ।
तीर्त्वा तर्मांसि बहुधा महान्त्यजो नाकमा क्रमतां तृतीयम् ॥१॥
इन्द्राय भागं परि त्वा नयाम्यस्मिन्यज्ञे यजमानाय सूरिम् ।
ये नो द्विषन्त्यनु तान्नभस्वानागसो यजमानस्य वीराः ॥२॥
प्र पदोऽव नेनिग्धि दुश्चरितं यच्चारं शुद्धैः शुक्लैरा क्रमतां प्रजानन् ।
तीर्त्वा तर्मांसि बहुधा विपश्यन्तजो नाकमा क्रमतां तृतीयम् ॥३॥
अनु च्छय श्यामेन त्वचमेतां विशस्त्यथापूर्वसिना माभि मंस्थाः ।
माभि द्रुहः परुशः कल्पयेन तृतीये नाके अधि वि श्रयेनम् ॥४॥

आ । नय । एतम् । आ । रभस्व । सुकृताम् । लोकम् । अपि । गच्छतु । प्रजानन् ।
तीर्त्वा । तर्मांसि । बहुधा । महान्ति । अजः । नाकम् । आं । क्रमताम् । तृतीयम् ॥१॥

इन्द्राय । भागम् । परि । त्वा । नयामि । अस्मिन् । यज्ञे । यजमानाय । सूरिम् ।
ये । नः । द्विषन्ति । अनु । तान् । रभस्व । अनागसः । यजमानस्य । वीराः ॥ २ ॥

प्र । पदः । अव । नेनिग्धि । दुःश्चरितम् । यत् । चचारं । शुद्धैः । शुक्लैः । आ । क्रम-
ताम् । प्रजानन् । तीर्त्वा । तर्मांसि । बहुधा । विपश्यन् । अजः । नाकम् । आ ।
क्रमताम् । तृतीयम् ॥३॥

अनु । छय । श्यामेन । त्वचम् । एतम् । विशस्तः । यथाऽपरु । असिना । मा । अभि । मंस्थाः ।
मा । अभि । द्रुहः । परुशः । कल्पय । एनम् । तृतीये । नाके । अधि । वि । श्रय । एनम् ॥४॥

Ajaḥ Pañcaudanaḥ

IX.5.1 Bring him here. Commence (the sacrifice). Knowing well, may he go to the world of the virtuous. Getting across the great darkness by various ways, may this unborn stride up to the third sorrowless world.

IX.5.2 At this sacrifice, I conduct you, the wise, as a portion meant for the resplendent Lord, for whom the sacrifice is being performed. May you Seir from behind those who hate us. May the brave sons of the sacrificer be free from all blemish.

IX.5.3 Whatever misdeeds he might have gone about committing, that may you wash down from his feet. Knowing well, may he stride up with clean hooves. Getting across the darknesses by various ways, seeing all around, may this unborn stride up to the third sorrowless world (tṛtiya nāka).

IX.5.4 O cutter, cut this skin with the grey knife along the joints. Be not arrogant; be not hateful; prepare him joint by joint; set him up in the third sorrowless world.

ऋचा कुम्भीमध्यग्नौ श्रयाम्या सिञ्चोदकमव धेह्येनम् ।
 पर्याधत्ताग्निना शमितारः शृतो गच्छतु सुकृतां यत्र लोकः ॥५॥
 उत्क्रामातः परि चेदतस्तप्ताश्चरोरधि नाकं तृतीयम् ।
 अग्नेरभिरधि सं बभूविथ ज्योतिष्मन्तमभि लोकं जयैतम् ॥६॥
 अजो अभिरजमु ज्योतिराहुरजं जीवता ब्रह्मणे देयमाहुः ।
 अजस्तमांस्यप हन्ति दूरमस्मिद्धोके श्रद्धधानेन दत्तः ॥७॥
 पञ्चोदनः पञ्चधा वि क्रमतामाक्रंस्यमानस्त्रीणि ज्योतीषि ।
 ईजानानां सुकृतां प्रेहि मध्यं तृतीये नाके अधि वि श्रयस्व ॥८॥
 अजा रोह सुकृतां यत्र लोकः शरभो न चत्तोर्ति दुर्गाण्येषः ।
 पञ्चोदनो ब्रह्मणे दीयमानः स दातारं तृप्त्या तर्पयाति ॥९॥
 अजस्त्रिनाके त्रिदिवे त्रिपृष्ठे नाकस्य पृष्ठे ददिवान्सं दधाति ।
 पञ्चोदनो ब्रह्मणे दीयमानो विश्वरूपा धेनुः कामदुघास्येका ॥१०॥

ऋचा । कुम्भीम् । अर्धि । अग्नौ । श्रयामि । आ । सिञ्च । उदकम् । अव । धेहि । एनम् ।
 परिऽआधत्त । अग्निना । शमितारः । शृतः । गच्छतु । सुकृताम् । यत्र । लोकः ॥ ५ ॥
 उत् । क्राम । अतः । परि । च । इत् । अतप्तः । तप्तात् । चरोः । अर्धि । नाकम् । तृतीयम् ।
 अग्नेः । अग्निः । अर्धि । सम् । बभूविथ । ज्योतिष्मन्तम् । अभि । लोकम् । जय । एतम् ॥ ६ ॥
 अजः । अग्निः । अजम् । ऊं इति । ज्योतिः । आहुः । अजम् । जीवता । ब्रह्मणे । देयम् । आहुः ।
 अजः । तमांसि । अप । हन्ति । दूरम् । अस्मिन् । लोके । श्रुतऽदधानेन । दत्तः ॥ ७ ॥
 पञ्चोदनः । पञ्चधा । वि । क्रमताम् । आऽक्रंस्यमानः । त्रीणि । ज्योतीषि ।
 ईजानानाम् । सुकृताम् । प्र । इहि । मध्यम् । तृतीये । नाके । अधि । वि । श्रयस्व ॥ ८ ॥
 अज । आ । रोह । सुकृताम् । यत्र । लोकः । शरभः । न । चत्तः । अर्ति । दुःशानि । एषः ।
 पञ्चोदनः । ब्रह्मणे । दीयमानः । सः । दातारम् । तृप्त्या । तर्पयाति ॥ ९ ॥
 अजः । त्रिऽनाके । त्रिऽदिवे । त्रिऽपृष्ठे । नाकस्य । पृष्ठे । ददिवान्सं । दधाति ।
 पञ्चोदनः । ब्रह्मणे । दीयमानः । विश्वरूपा । धेनुः । कामदुघा । असि । एका ॥ १० ॥

- IX.5.5** With a Rk verse I place the cooking vessel on fire; pour in the water; plunge this down. Surround this with fire, O quellers; cooked may he reach the region where the virtuous live.
- IX.5.6** Completely unannoyed, may you stride up from here, from the heated cauldron to the third sorrowless world. From fire you have sprung forth as fire; may you win wholly this world of brilliance.
- IX.5.7** The unborn is fire; also light they call the unborn; they say that a living person must present the unborn to the Lord supreme. The unborn, offered in this world by a faithful, dispels the darkness far away.
- IX.5.8** May the pañchaudana aja (the unborn), made of five-fold pulp of meshed grain, stride out five-fold, moving towards the three lights. Reach among the virtuous ones, who have performed sacrifices; rest in the third sorrowless world.
- IX.5.9** O unborn, may you ascend to the world where the virtuous ones dwell. Like a scared śarabha, go across the difficulties. Pañcaudana (the unborn, made of five-fold pulp of meshed grain), presented to an intellectual person, delights the donor with complete satisfaction.
- IX.5.10** The pañcaudana aja (the unborn, made of five-fold pulp of meshed grain) places the donor in the world free from three sorrows, on the third firmament, on the three tiered top of the sorrowless world; being presented to an intellectual person, O unborn, you are a milch-cow, wearing all forms and yielding as milk all that we desire.

एतद्दो ज्योतिः पितरस्तृतीयं पञ्चौदनं ब्रह्मणेजं ददाति ।
 अजस्तमांस्यप हन्ति दूरमस्मिन्लोके श्रद्धधानेन दत्तः ॥११॥
 ईजानानां सुकृतां लोकमीप्सन्पञ्चौदनं ब्रह्मणेजं ददाति ।
 स व्याप्तिमभि लोकं जयेतं शिवोऽस्मभ्यं प्रतिगृहीतो अस्तु ॥१२॥
 अजो ह्यग्नेरजनिष्ट शोकाहिप्रो विप्रस्य सहसो विपश्चित् ।
 इष्टं पूर्तमभिपूर्तं वर्षटुतं तदेवा ऋतुशः कल्पयन्तु ॥१३॥
 अमोतं वासो दद्याद्विरण्यमपि दक्षिणाम् ।
 तथा लोकान्तसमाप्नोति ये दिव्या ये च पार्थिवाः ॥१४॥
 एतास्त्वजोप यन्तु धाराः सोम्या देवीर्घृतपृष्ठा मधुश्चुतः ।
 स्तभान पृथिवीमुत द्यां नाकस्य पृष्ठेधि सप्तर्श्मौ ॥१५॥
 अजोऽस्यजं स्वर्गोऽसि त्वया लोकमद्विरसः प्राजानन् ।
 तं लोकं पुण्यं प्र ज्ञेषम् ॥१६॥

एतत् । वः । ज्योतिः । पितरः । तृतीयम् । पञ्चऽओदनम् । ब्रह्मणे । अजम् । ददाति ।
 अजः । तमांसि । अप । हन्ति । दूरम् । अस्मिन् । लोके । श्रद्धाधनेन । दत्तः ॥ ११ ॥
 ईजानानाम् । सुकृताम् । लोकम् । ईप्सन् । पञ्चऽओदनम् । ब्रह्मणे । अजम् । ददाति ।
 सः । विऽआप्तिम् । अभि । लोकम् । जय । एतम् । शिवः । अस्मभ्यम् । प्रतिऽगृहीतः । अस्तु ॥ १२ ॥
 अजः । हि । अग्नेः । अजनिष्ट । शोकात् । विप्रः । विप्रस्य । सहसः । विपऽचित् ।
 इष्टम् । पूर्तम् । अभिऽपूर्तम् । वर्षटुऽकृतम् । तत् । देवाः । ऋतुऽशः । कल्पयन्तु ॥ १३ ॥
 अमाऽउतम् । वासः । दद्यात् । हिरण्यम् । अपि । दक्षिणाम् ।
 तथा । लोकान् । सम् । आप्नोति । ये । दिव्याः । ये । च । पार्थिवाः ॥ १४ ॥
 एताः । त्वा । अज । उप । यन्तु । धाराः । सोम्याः । देवीः । घृतऽपृष्ठाः । मधुऽश्चुतः ।
 स्तभान । पृथिवीम् । उत । द्याम् । नाकस्य । पृष्ठे । अधि । सप्तर्श्मौ ॥ १५ ॥
 अजः । असि । अज । स्वऽग्राः । असि । त्वया । लोकम् । अद्विरसः । प्र । अजानन् ।
 तम् । लोकम् । पुण्यम् । प्र । ज्ञेषम् ॥ १६ ॥

- IX.5.11** O elders, this is your third light, the unborn, made of five-fold pulp meshed grain, that one offers to an intellectual person. The unborn, offered in this world by a faithful, dispels the darknesses far away.
- IX.5.12** Desirous of obtaining the world of the virtuous ones, who have performed sacrifices, one presents the unborn, made of five-fold pulp of meshed grain, to an intellectual person; as such, may you conquer completely this wide world. May this, accepted, be propitious to us.
- IX.5.13** The (pañcaudana) aja is born, indeed, from the glow of the adorable Lord, this inspired wise one from the overpowering might of the wide lord. May the enlightened ones prepare all that - the sacrificial offerings, philanthropic donations, and bestowals offered with vaṣaṭ according to proper seasons.
- IX.5.14** One should offer a home-woven garment and also gold as priestly fee. Thus one wins completely, the worlds celestial, as well as the terrestrial.
- IX.5.15** O unborn, may these streams of divine Soma juice (cure juice) with purified butter on their surface and dripping honey reach you. May you steady the earth and also the sky on the top of the sorrowless world, above the seven-rayed sun.
- IX.5.16** O unborn (pañcaudana), you are not born, you are going to the world of bliss. Through you, the austere sages (aṅgirasas) came to realize their world. May I realize that pious and virtuous world.

येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम् ।

तेनेमं युज्ञं नो वह स्वर्द्वेषु गन्तवे ॥१७॥

अजः पृक्ः स्वर्गे लोके दधाति पञ्चौदनो निश्नैति बाधमानः ।

तेन लोकान्त्सूर्यवतो जयेम ॥१८॥

यं ब्राह्मणे निदधे यं च विक्षु या विप्रुष ओदनानामजस्य ।

सर्वं तदग्ने सुकृतस्य लोके जानीतान्नः संगमने पथीनाम् ॥१९॥

अजो वा इदमग्ने व्यक्रमत तस्योर इयमभवद्यौः पृष्ठम् ।

अन्तरिक्षं मध्यं दिशः पार्श्वे समुद्रौ कुक्षी ॥२०॥

सत्यं चर्त च चक्षुषी विश्वं सत्यं श्रद्धा प्राणो विराट् शिरः ।

एष वा अपरिमितो यज्ञो यदजः पञ्चौदनः ॥२१॥

अपरिमितमेव यज्ञमाप्नोत्यपरिमितं लोकमव रुन्धे ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२२॥

येन । सहस्रम् । वहसि । येन । अग्ने । सर्ववेदसम् ।

तेन । इमम् । युज्ञम् । नः । वह । स्वर्ः । देवेषु । गन्तवे ॥ १७ ॥

अजः । पृक्ः । स्वःऽजो । लोके । दधाति । पञ्चऽओदनः । निःऽऋतिम् । बाधमानः ।

तेन । लोकान् । सूर्यऽवतः । जयेम ॥ १८ ॥

यम् । ब्राह्मणे । निऽदधे । यम् । च । विक्षु । याः । विऽप्रुषः । ओदनानाम् । अजस्य ।

सर्वम् । तत् । अग्ने । सुऽकृतस्य । लोके । जानीतात् । नः । समऽगमने । पथीनाम् ॥

अजः । वै । इदम् । अग्ने । वि । अक्रमत । तस्य । उरः । इयम् । अभवत् । द्यौः । पृष्ठम् ।

अन्तरिक्षम् । मध्यम् । दिशः । पार्श्वे इति । समुद्रौ । कुक्षी इति ॥ २० ॥

सत्यम् । च । ऋतम् । च । चक्षुषी इति । विश्वम् । सत्यम् । श्रद्धा । प्राणः । विऽराट् । शिरः ।

एषः । वै । अपरिऽमितः । यज्ञः । यत् । अजः । पञ्चऽओदनः ॥ २१ ॥

अपरिऽमितम् । एव । यज्ञम् । आप्नोति । अपरिऽमितम् । लोकम् । अव । रुन्धे ।

यः । अजम् । पञ्चऽओदनम् । दक्षिणाऽज्योतिषम् । ददाति ॥ २२ ॥

IX.5.17 Wherewith you carry the thousands and wherewith all the wealth you carry, O fire-divine, with that grace of yours, may you carry this our sacrifice to the bounties of Nature, so that we may reach the world of bliss. (Also Yv. XV.55)

IX.5.18 The well-cooked pañcaudana aja sets one in the world of eternal bliss, removing all distress; by that, may we win the worlds illumined by sun.

IX.5.19 The bits of meshed grain of the pañcaudana aja, what I deposit here with the intellectual persons and with the ordinary people, O adorable Lord, may you recognize all that of ours in the world of the virtuous deeds, at the junction of pathways.

IX.5.20 It was this unborn, indeed, that strode out in the beginning. His breast became this (earth), and his back the sky; his middle part the midspace, his two sides the quarters, and his two cavities of abdomen the two oceans.

IX.5.21 His two eyes the truth (satya) and the right (ṛta); his existence (satyam) all the world; his vital breath the faith (prāṇa); and his head became Virāj; this pañcaudana aja is, indeed, a limitless sacrifice.

IX.5.22 Verily, a limitless sacrifice does he obtain and a limitless world does he capture, who so offers a pañcaudana aja brightened with sacrificial gifts.

नास्यास्थीनि भिन्द्यान्न मज्ज्ञो निर्धयेत् । सर्वमेन समादायेदमिदं प्र वेशयेत् ॥२३॥

इदमिदमेवास्य रूपं भवति तेनैनं सं गमयति ।

इषं मह ऊर्जमस्मै दुहे योऽजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२४॥

पञ्च रुक्मा पञ्च नवानि वस्त्रा पञ्चास्मै धेनवः कामदुघा भवन्ति ।

योऽजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२५॥

पञ्च रुक्मा ज्योतिरस्मै भवन्ति वर्म वासांसि तन्वे भवन्ति ।

स्वर्ग लोकमश्नुते योऽजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२६॥

या पूर्वं पतिं वित्त्वाथान्य विन्दतेपरम् ।

पञ्चोदनं च तावजं ददातो न वि योषतः ॥२७॥

समानलोको भवति पुनर्भुवापरः पतिः ।

योऽजं पञ्चोदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥२८॥

न । अस्य । अस्थीनि । भिन्द्यात् । न । मज्ज्ञः । निः । धयेत् ।

सर्वम् । एनम् । समऽआदाय । इदम्ऽइदम् । प्र । वेशयेत् ॥ २३ ॥

इदम्ऽइदम् । एव । अस्य । रूपम् । भवति । तेन । एनम् । सम् । गमयति । इषम् । महः ।

ऊर्जम् । अस्मै । दुहे । यः । अजम् । पञ्चऽओदनम् । दक्षिणाऽज्योतिषम् । ददाति ॥२४॥

पञ्च । रुक्मा । पञ्च । नवानि । वस्त्रा । पञ्च । अस्मै । धेनवः । कामऽदुघाः । भवन्ति ।

यः । अजम् । पञ्चऽओदनम् । दक्षिणाऽज्योतिषम् । ददाति ॥ २५ ॥

पञ्च । रुक्मा । ज्योतिः । अस्मै । भवन्ति । वर्म । वासांसि । तन्वे । भवन्ति ।

स्वऽगाम् । लोकम् । अश्नुते । यः । अजम् । पञ्चऽओदनम् । दक्षिणाऽज्योतिषम् । ददाति ॥

या । पूर्वम् । पतिम् । वित्त्वा । अर्थ । अन्यम् । विन्दते । अपरम् ।

पञ्चऽओदनम् । च । तौ । अजम् । ददातः । न । वि । योषतः ॥ २७ ॥

समानऽलोको । भवति । पुनऽभुवा । अपरः । पतिः ।

यः । अजम् । पञ्चऽओदनम् । दक्षिणाऽज्योतिषम् । ददाति ॥ २८ ॥

IX.5.23 He needs not break its bones, nor suck out its marrows.
Seizing the whole of it, let him thrust it in this.

IX.5.24 This, surely this, is its real form; with that one unites it. It
yields food, grandeur and vigour to him, who so offers a
pañcaudana aja brightened with sacrificial gifts.

IX.5.25 Five gold coins, five new garments, and five milch-cows
yielding milk whenever one desires, are for him, whoso
offers a pañcaudana aja brightened with sacrificial gifts.

IX.5.26 Five gold coins become illuminating light for him; the
garments become an armour for the body; he wins the world
of eternal bliss, whoso offers a pañcaudana aja brightened
with sacrificial gifts.

IX.5.27 She, who wedded to a former husband, later finds another,
and if those two offer a pañcaudana aja, then they shall not
be separated.

IX.5.28 Of equal place with the remarried wife becomes the second
husband, whoso offers a pañcaudana aja brightened with
sacrificial gift.

अनुपूर्ववत्सां धेनुमनद्वाहसुपवर्हणम् ।

वासां हिरण्यं कृत्वा ते यन्ति दिवमुत्तमाम् ॥ २९ ॥

आत्मानं पितरं पुत्रं पौत्रं पितामहम् ।

जायां जनित्रीं मातरं ये प्रियास्तानुप ह्वये ॥ ३० ॥

यो वै नैदाघं नामर्तु वेद । एष वै नैदाघो नामर्तुर्यदुजः पञ्चौदनः ।

निरेवाप्रियस्य आर्तव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥ ३१ ॥

यो वै कुर्वन्तं नामर्तु वेद । कुर्वतीकुर्वतीमेवाप्रियस्य आर्तव्यस्य श्रियमा दत्ते ।

एष वै कुर्वन्नामर्तुर्यदुजः पञ्चौदनः ।

निरेवाप्रियस्य आर्तव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥ ३२ ॥

यो वै संयन्तं नामर्तु वेद । संयतीसंयतीमेवाप्रियस्य आर्तव्यस्य श्रियमा दत्ते ।

एष वै संयन्नामर्तुर्यदुजः पञ्चौदनः ।

निरेवाप्रियस्य आर्तव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।

योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥ ३३ ॥

अनुपूर्ववत्साम् । धेनुम् । अनद्वाहम् । उपऽवर्हणम् ।

वासः । हिरण्यम् । कृत्वा । ते । यन्ति । दिवम् । उत्तमाम् ॥ २९ ॥

आत्मानम् । पितरम् । पुत्रम् । पौत्रम् । पितामहम् ।

जायाम् । जनित्रीम् । मातरम् । ये । प्रियाः । तान् । उप । ह्वये ॥ ३० ॥

यः । वै । नैदाघम् । नाम । ऋतुम् । वेद । एषः । वै । नैदाघः । नाम । ऋतुः । यत् ।

अजः । पञ्चऽओदनः । निः । एव । अप्रियस्य । आर्तव्यस्य । श्रियम् । दहति । भवति ॥

आत्मना । यः । अजम् । पञ्चऽओदनम् । दक्षिणाऽज्योतिषम् । ददाति ॥ ३१ ॥

यः । वै । कुर्वन्तम् । नाम । ० । कुर्वतीम्ऽकुर्वतीम् । एव । अप्रियस्य । आर्तव्यस्य । श्रियम् ।

आ । दत्ते । एषः । वै । कुर्वन् । नाम । ० ॥ ३२ ॥

यः । वै । सम्यन्तम् । नाम । ० । संयतीम्ऽसंयतीम् । एव । ० ।

एषः । वै । सम्यन् । नाम । ० ॥ ३३ ॥

IX.5.29 They, presenting a milch-cow, that bears a calf after the previous one, and a draft-ox, a pillow, a garment, and gold, go to the best heaven.

IX.5.30 Myself, my father, son, grandson, grand-father, wife who bore my children and my mother - who dear to me, them I call near.

IX.5.31 He who surely knows the season called; scorching; - this, indeed, is the season called scorching that is the pañcaudana aja - burns out the splendour of his hated enemy, and prospers by himself; he, whoso offers a pañcaudana aja brightened with sacrificial gifts.

IX.5.32 He, who surely knows the season called, 'making', (kurvantam), takes to himself each and every splendour in making, of his hated enemy. This, indeed, is the season called making (kurvan) that is the pañcaudana aja. He burns out the splendour of his hated enemy and prospers by himself; whoso offers a pañcaudana aja brightened with sacrificial gifts.

IX.5.33 He, who surely knows the season called, 'gathering', (sanyan), takes to himself each and every gathering (sanyantam) splendour in making, of his hated enemy. This, indeed, is the season called gathering (sanyam) that is the pañcaudana aja. He burns out the splendour of his hated enemy and prospers by himself; whoso offers a pañcaudana aja brightened with sacrificial gifts.

यो वै पिन्वन्तं नामर्तुं वेदं । पिन्वतीं पिन्वतीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।
 एष वै पिन्वन्नामर्तुर्यदजः पञ्चौदनः ।
 निरेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।
 योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३४॥
 यो वा उच्यन्तं नामर्तुं वेदं । उच्यतीमुच्यतीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।
 एष वा उच्यन्नामर्तुर्यदजः पञ्चौदनः ।
 निरेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।
 योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३५॥
 यो वा अभिभुवं नामर्तुं वेदं । अभिभवन्तीमभिभवन्तीमेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियमा दत्ते ।
 एष वा अभिभूर्नामर्तुर्यदजः पञ्चौदनः ।
 निरेवाप्रियस्य भ्रातृव्यस्य श्रियं दहति भवत्यात्मना ।
 योऽजं पञ्चौदनं दक्षिणाज्योतिषं ददाति ॥३६॥
 अजं च पचत पञ्च चौदनान् ।
 सर्वा दिशः समनसः सध्रीचीः सान्तर्देशाः प्रति गृह्णन्तु त एतम् ॥३७॥
 तास्तै रक्षन्तु तव तुभ्यमेतं ताम्य आज्यं हविरिदं जुहोमि ॥३८॥

यः । वै । पिन्वन्तम् । नाम । ० । पिन्वतीम्ऽपिन्वतीम् । एव । ० ।

एषः । वै । पिन्वन् । नाम । ० ॥ ३४ ॥

यः । वै । उच्यन्तम् । नाम । ० । उच्यतीम्ऽउच्यतीम् । एव । ० ।

एषः । वै । उच्यन् । नाम । ० ॥ ३५ ॥

यः । वै । अभिभुवं । नाम । ऋतुम् । वेदं ।

अभिभवन्तीम्ऽअभिभवन्तीम् । एव । अप्रियस्य । भ्रातृव्यस्य । श्रियम् । आ । दत्ते ।

एषः । वै । अभिऽभूः । नाम । ऋतुः । यत् । अजः । पञ्चऽओदनः ।

निः । एव । अप्रियस्य । भ्रातृव्यस्य । श्रियम् । दहति । भवति । आत्मना ।

यः । अजम् । पञ्चऽओदनम् । दक्षिणाऽज्योतिषम् । ददाति ॥ ३६ ॥

अजम् । च । पचत । पञ्च । च । ओदनान् ।

सर्वाः । दिशः । समऽमनसः । सध्रीचीः । सऽन्तर्देशाः । प्रति । गृह्णन्तु । ते । एतम् ॥३७॥

ताः । ते । रक्षन्तु । तव । तुभ्यम् । एतम् । ताम्यः । आज्यम् । हविः । इदम् । जुहोमि ॥३८॥

IX.5.34 He, who surely knows the season called, 'abounding', (pinvatī), takes to himself each and every abounding (pinvan) splendour in making, of his hated enemy. This, indeed, is the season called abounding that is the pañcaudana aja. He burns out the splendour of his hated enemy and prospers by himself; whoso offers a pañcaudana aja brightened with sacrificial gifts.

IX.5.35 He, who surely knows the season called, 'rising', (udayantam), takes to himself each and every rising (udyan) splendour in making, of his hated enemy. This, indeed, is the season called rising (udyan) that is the pañcaudana aja. He burns out the splendour of his hated enemy and prospers by himself; whoso offers a pañcaudana aja brightened with sacrificial gifts.

IX.5.36 He, who surely knows the season called, 'overcoming', (abhibhuvam), takes to himself each and every overcoming (abhibhuvanti) splendour in making, of his hated enemy. This, indeed, is the season called overcoming (abhibhuvam), that is the pañcaudana aja. He burns out the splendour of his hated enemy and prospers by himself; whoso offers a pañcaudana aja brightened with sacrificial gifts.

IX.5.37 Cook the aja and five measures of messhed grain. May all the quarters, one-minded and agreeing with each other, along with the intermediate quarters give this offering of yours.

IX.5.38 May they preserve this of yours for you; to them I offer this oblation, prepared with sacrificial butter.

(६) षष्ठं सूक्तम्

'यो विद्यान्' इत्यादिभ्यः 'ज्योतिष्मतो लोफान्' इत्यन्तानां वृद्धायाणां ब्रह्मा ऋषिः । अतिथिर्विद्या या देयता ।

[१] प्रथमा पर्यायः

(१-१७) सप्तदशार्धस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्षो नागी त्रिपदा गायत्री, (२) द्वितीयायास्त्रिपदार्धी गायत्री, (३, ७) तृतीयासप्तम्योः साक्षी त्रिष्टुप्, (४, ९) चतुर्थीनवम्योराच्यनुष्टुप्, (५) पञ्चम्या आसुरी गायत्री, (६) षष्ठ्यास्त्रिपदा साक्षी वगती, (८) सप्तम्या याजुषी त्रिष्टुप्, (१०) दशम्याः साक्षी भुरिग्वहती, (११, १४-१६) एकादश्या-
 चतुर्दश्यादिवचस्य च साम्न्यनुष्टुप्, (१२) द्वादश्या विराग्गायत्री, (१३) त्रयोदश्याः साक्षी विश्वत्यङ्गिः,
 (१७) सप्तदश्याश्च त्रिपदा विराड् भुरिग्गायत्री छन्वांसि ॥

यो विद्याद्ब्रह्म प्रत्यक्षं परंरूषि यस्य संभारा ऋचो यस्यानूक्यम् ॥१॥

सामानि यस्य लोमानि यजुर्हृदयमुच्यते परिस्तरणमिह्विः ॥२॥

यद्वा अतिथिपतिरतिथीन्प्रतिपश्यति देवयजनं प्रेक्षते ॥३॥

यदभिवदति दीक्षामुपैति यदुदकं याचत्यपः प्र णयति ॥४॥

या एव यज्ञे आपः प्रणीयन्ते ता एव ताः ॥५॥

यत्तर्पणमाहरन्ति य एवाग्नीषोमीयः पशुर्ब्रूयते स एव सः ॥६॥

यदावसथान्कल्पयन्ति सदोहविधानान्येव तत्कल्पयन्ति ॥७॥

यः । विद्यात् । ब्रह्म । प्रतिऽअक्षम् । परंरूषि । यस्य । समऽभाराः । ऋचः । यस्य । अनुक्यम् ॥

सामानि । यस्य । लोमानि । यजुः । हृदयम् । उच्यते । परिऽस्तरणम् । इत् । ह्विः ॥२॥

यत् । वै । अतिथिऽपतिः । अतिथीन् । प्रतिऽपश्यति । देवऽयजनम् । प्र । ईक्षते ॥ ३ ॥

यत् । अभिऽवदति । दीक्षाम् । उपैति । यत् । उदकम् । याचति । अपः । प्र । नयति ॥

याः । एव । यज्ञे । आपः । प्रऽणीयन्ते । ताः । एव । ताः ॥ ५ ॥

यत् । तर्पणम् । अऽहरन्ति । यः । एव । अग्नीषोमीयः । पशुः । ब्रूयते । सः । एव । सः ॥

यत् । अऽवसथान् । कल्पयन्ति । सदऽहविधानानि । एव । तत् । कल्पयन्ति ॥ ७ ॥

PARYĀYA - I

Atithih - Vidyā

- IX.6(1).1** Who knows the Lord of knowledge directly, whose joints are the sacrificial equipment; whose spine are the Ṛk verses;
- IX.6(1).2** Whose hair are the Sāmāns; whose heat is called the Yajus (sacrificial formulae); whose bedding is verily the sacrificial offerings.
- IX.6(1).3** When a host (house holder, atithipati) looks face to face at his guests (atithi), he, in fact, is looking at a sacrifice to the enlightened ones.
- IX.6(1).4** When he greets them with words, he (in fact) receives consecration (dikṣā); whoever asks for water, to him he fetches water;
- IX.6(1).5** That is, as if, the very same waters, that are brought to the sacrifice.
- IX.6(1).6** The refreshments (tarpaṇam), that are brought for the guests, that is, as if, the animal tied (baddha- paśu) up for the Lord adorable and blissful at the sacrifice.
- IX.6(1).7** The night's lodgings (avasatha) they arrange (for guests), they are, as if, preparing the seat and shed for storing sacrificial provisions.

यदुपस्तृणन्ति बर्हिरेव तत्	॥८॥
यदुपरिशयनमाहरन्ति स्वर्गमेव तेन लोकमव रूधे ॥९॥	
यत्कशिपूपवर्हणमाहरन्ति परिधय एव ते	॥१०॥
यदाञ्जनाभ्यञ्जनमाहरन्त्याज्यमेव तत्	॥११॥
यत्पुरा परिवेषात्खादमाहरन्ति पुरोडाशविव तौ ॥१२॥	
यदशनकृतं ह्वयन्ति हविष्कृतमेव तद्ध्वयन्ति ॥१३॥	
ये ब्रीहयो यवा निरुप्यन्तेशव एव ते	॥१४॥
यान्युल्लखलमुसलानि ग्रावाण एव ते	॥१५॥

यत् । उपस्तृणन्ति । बर्हिः । एव । तत् ॥ ८ ॥

यत् । उपरिशयनम् । आहरन्ति । स्वः । ग्राम् । एव । तेन । लोकम् । अव । रुधे ॥ ९ ॥

यत् । कशिपु उपवर्हणम् । आहरन्ति । परिधयः । एव । ते ॥ १० ॥

यत् । आञ्जन उपभ्यञ्जनम् । आहरन्ति । आज्यम् । एव । तत् ॥ ११ ॥

यत् । पुरा । परिवेषात् । खादम् । आहरन्ति । पुरोडाशौ । एव । तौ ॥ १२ ॥

यत् । अशनकृतम् । ह्वयन्ति । हविःकृतम् । एव । तत् । ह्वयन्ति ॥ १३ ॥

ये । ब्रीहयः । यवाः । निरुप्यन्ते । अशवः । एव । ते ॥ १४ ॥

यानि । उल्लखलमुसलानि । ग्रावाणः । एव । ते । १५ ॥

IX.6(1).8 The mattresses (upastaraṇa) they spread (on the floor), that is, in fact, spreading of sacred grass (barhis) (at the sacrifice).

IX.6(1).9 The cot (upariśayanam) they bring in (for guests), with that they, as if, win the world of bliss for themselves.

IX.6(1).10 The bed-sheet (kaśi pūpa barhaṇam) and the pillow they bring, that are, as if, the enclosing sticks (paridhi) of altar.

IX.6(1).11 The unguents (aṇjanam) and ointments (abhyaṇjanam) they bring, that is, as if, the purified butter for the sacrifice.

IX.6(1).12 What they bring as food for tasting before the regular meal (puradāśau), that is, as if, the two sacrificial cakes of rice.

IX.6(1).13 When they call the man, who cooks food, in fact, they are calling the man, who prepares oblations (haviṣkṛtam).

IX.6(1).14 The grains of rice (vrīhayaḥ) and barley (yavāḥ) that are selected (for consumption), are, as if, the piece of the cure-plant (anśu).

IX.6(1).15 The mortar (ulūkhala) and pestles (musala), that are there, are as if, the stones (grāvana) used for pressing out cure-juice (abhiṣavaṇī - āpah).

शूर्पं पवित्रं तुषा ऋजीषाभिषवणीरापः ॥१६॥
 सुग्दर्विर्नेक्षणमायवनं द्रोणकलशाः कुम्भ्योवायव्यानि ।
 पात्राणीयमेव कृष्णाजिनम् ॥१७॥

शूर्पम् । पवित्रम् । तुषाः । ऋजीषा । अभिऽसवनीः । आपः ॥ १६ ॥

सुक् । दर्विः । नेक्षणम् । आऽयवनम् । द्रोणऽकलशाः । कुम्भ्यः । वायव्यानि । पात्राणि ।
 इयम् । एव । कृष्णाऽजिनम् ॥ १७ ॥

[२] द्वितीयः पर्यायः

- (१-१३) त्रयोदशर्चस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चो विराट् पुरस्ताद्बृहती, (२, १२) द्वितीयाद्वावयोः साम्नी त्रिष्टुप्,
 (३) तृतीयःश्च आसुर्यनुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याः साम्न्युष्णिक्, (५) पञ्चम्याः साम्नी बृहती, (६) षष्ठ्या भार्गवतुष्टुप्,
 (७) सप्तम्याः पञ्चपदा विराट् पुरस्ताद्बृहती, (८) अष्टम्या आसुरी गायत्री, (९) नवम्याः साम्न्यनुष्टुप्,
 (१०) दशम्यास्त्रिपदाश्च त्रिष्टुप्, (११) एकादश्या भुरिक्साम्नी बृहती,
 (१२) त्रयोदश्याश्च त्रिपदाश्च पङ्क्तिश्चन्द्रांसि ॥

यजमानब्राह्मणं वा एतदतिथिपतिः कुरुते यदाहार्याणि ।

प्रेक्षत इदं भूया३ इदा३मिति ॥१॥

यदाह भूय उद्धरेति प्राणमेव तेन वर्षीयांसं कुरुते ॥२॥

उप हरति हवींष्या सादयति ॥३॥

तेषामासन्नानामतिथिरात्मजुहोति ॥४॥

यजमानब्राह्मणम् । वै । एतत् । अतिथिऽपतिः । कुरुते । यत् । आऽहार्याणि । प्रऽईक्षते ।
 इदम् । भूया३ः । इदा३म् । इति ॥ १ ॥

यत् । आह । भूयः । उत् । हर । इति । प्राणम् । एव । तेन । वर्षीयांसम् । कुरुते ॥२॥

उप । हरति । हवींषि । आ । सादयति ॥ ३ ॥

तेषाम् । आऽसन्नानाम् । अतिथिः । आत्मन् । जुहोति ॥ ४ ॥

IX.6(1).16 The winnowing fan (śūrpa) is, as if, the strainer (pavitram) the chaff (tuṣā) is, as if, the residue (rjīṣā) of the cure-juice; the water at meal-time is, as if, the water used for pressing out the cure-juice.

IX.6(1).17 The ladle (sruk) is the sacrificial spoon (darvī); the stirring prong is the spit; water-jars are the vessels for storing (nakṣanam) cure-juice (droṇa-kalaśa); drinking mugs-kumbhī (for the guests) are the mortar-shaped vessels for drinking cure-juice (at the sacrifice); and this (earth) is, as if, black-buck skin (kṛṣṇa-ajina).

PARYĀYA - II

Atithih - Vidyā

IX.6(2).1 When a host-house-holder (atithi pati) inspects the provisions meant for guests, commenting this, "is excellent; this is alright", he is acting as a priest (Brāhmaṇa) to the sacrificer (yajamāna). "(idam bhūyāḥ"; this is excellent; " idāmiti"; this is alright, or is this larger or this is ?)

IX.6(2).2 When he says, "please take some more", thereby he makes his life-span longer. ("bhūyāḥ uddhara"; take more or take up the larger).

IX.6(2).3 When he brings viands (to the guest), he, as if, brings forth the libations (at sacrifice).

IX.6(2).4 Of those viands brought near him, the guest makes offerings within himself. (atithih ātmañ - juhoti).

सु॒चा ह॒स्तेन॑ प्रा॒णे यू॒पे सु॒क्कारेण॑ व॒षट्कारेण॑ ॥५॥
 ए॒ते वै प्रि॒याश्वाप्रि॒याश्च॒त्विजः॑ स्व॒र्गं लो॒कं ग॑मयन्ति॒ यद॑तिथयः ॥६॥
 स य॑ ए॒वं वि॒द्वान्न द्वि॒षन्न॑श्ची॒यान्न द्वि॒षतो॑न्न॒मश्ची॒यान्न ।
 मी॒मांसि॑तस्य॒ न मी॒मांस॑मानस्य ॥७॥
 सर्वो॑ वा ए॒ष ज॒ग्धपा॑प्मा॒ यस्या॑न्न॒मश्न॑न्ति ॥८॥
 सर्वो॑ वा ए॒षो ज॒ग्धपा॑प्मा॒ यस्या॑न्न॒ नाश्न॑न्ति ॥९॥
 सर्व॑दा वा ए॒ष यु॒क्तग्रा॑वा॒र्द्रप॑वि॒त्रो वि॑त॒ताध्व॑र
 आ॒हृत॑यज्ञ॒क्रतु॑र्य॒ उप॑हरति ॥१०॥
 प्रा॒जाप॑त्यो वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञो वि॑त॒तो य॑ उप॒हर॑ति ॥११॥

सु॒चा । ह॒स्तेन॑ । प्रा॒णे । यू॒पे । सु॒क्कारेण॑ । व॒षट्कारेण॑ ॥ ५ ॥

ए॒ते । वै । प्रि॒याः । च । अ॒प्रि॒याः । च । च॒त्विजः॑ । स्व॒र्गः । लो॒कम् । ग॑मयन्ति । यत् ।
 अ॒तिथयः॑ ॥ ६ ॥

सः । यः । ए॒वम् । वि॒द्वान् । न । द्वि॒षन् । अ॒स्नीया॑त् । न । द्वि॒षतः । अ॒न्नम् । अ॒स्नीया॑त् ।
 न । मी॒मांसि॑तस्य॒ । न । मी॒मांस॑मानस्य ॥ ७ ॥

सर्वः । वै । ए॒षः । ज॒ग्धपा॑प्मा । यस्य॑ । अ॒न्नम् । अ॒श्नन्ति ॥ ८ ॥

सर्वः । वै । ए॒षः । अ॒ज॒ग्धपा॑प्मा । यस्य॑ । अ॒न्नम् । न । अ॒श्नन्ति ॥ ९ ॥

सर्व॑दा । वै । ए॒षः । यु॒क्तग्रा॑वा । आ॒र्द्रप॑वि॒त्रः । वि॑त॒ताध्व॑रः । आ॒हृत॑यज्ञ॒क्रतुः ।
 यः । उप॑हरति ॥ १० ॥

प्रा॒जाप॑त्यः । वै । ए॒तस्य॑ । य॒ज्ञः । वि॑त॒तः । यः । उप॑हरति ॥ ११ ॥

- IX.6(2).5** With hand, that is, as if, the sacrificial spoon (sruṇā), at a breath, as if, at the sacrificial post (yūpe), with a sipping sound, as if, with an utterance of vasat. (sruk kārēṇa = with a sipping sound; vaṣaṭkārēṇa)
- IX.6(2).6** Surely, these guests, pleasing (priyāḥ) as well as unpleasing (apriyāḥ), are the priests, who enable one to reach the world of eternal bliss.
- IX.6(2).7** Let him, who knows this, not partake food having malice for the host, nor should he partake food of a malicious host, nor of a host of doubtful conduct (mīmāṃsitasya), nor of a doubting host (mīmāṃsa mānasya).
- IX.6(2).8** Surely, he gets all his sins devoured, whose food (the guests) partake of.
- IX.6(2).9** Surely, all his sins remain undevoured, whose food (the guests) do not partake of.
- IX.6(2).10** Whoever presents food (to guests), surely his cure-juice-stones (pressing stones - yuktagrāva) are always engaged (harnessed), his strainers always wet (ārdrapavitrāḥ), his sacrifice always going on, and his sacrificial rites always accomplished. (yukta grāvāḥ = pressing stones harnessed, adjusted or engaged; ārdra pavitrāḥ = strainers always are wet.)
- IX.6(2).11** Whoever presents food (to guests), surely his sacrifice to the Lord of creatures is arranged.

प्रजापतेर्वा एष विक्रमाननुविक्रमते य उपहरति ॥१२॥
 योतिथीनां स आहवनीयो यो वेष्मनि स गार्हपत्यो
 यस्मिन्पचन्ति स दक्षिणग्निः ॥१३॥

प्रजाऽपतेः । वै । एषः । विऽक्रमान् । अनुऽविक्रमते । यः । उपऽहरति ॥ १२ ॥

यः । अतिथीनाम् । सः । आऽहवनीयः । यः । वेष्मनि । सः । गार्हऽपत्यः । यस्मिन् ।
 पचन्ति । सः । दक्षिणऽग्निः ॥ १३ ॥

[३] दलीयः पर्वाय

(१-९) नवर्षस्यास्य पर्वायस्य (१-९, ९) प्रथमादिष्वृचां नवम्याश्च त्रिपदा विरीलिकमप्या गायत्री,

(७) सप्तम्याः साध्वी बृहती, (८) अष्टम्याश्च विरीलिकमप्योष्णिक् उच्यन्ति ॥

इष्टं च वा एष पुर्तं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोतिथेरश्नाति ॥१॥

पर्यश्च वा एष रसं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोतिथेरश्नाति ॥२॥

ऊर्जं च वा एष स्फातिं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोतिथेरश्नाति ॥३॥

प्रजां च वा एष पशूंश्च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोतिथेरश्नाति ॥४॥

इष्टम् । च । वै । एषः । पुर्तम् । च । गृहाणाम् । अश्नाति । यः । पूर्वः । अतिथेः । अश्नाति ॥

पर्यः । च । वै । एषः । रसम् । च । गृहाणाम् । अश्नाति । यः । पूर्वः । अतिथेः । अश्नाति ॥२॥

ऊर्जम् । च । वै । एषः । स्फातिम् । च । गृहाणाम् । अश्नाति । यः । पूर्वः ।
 अतिथेः । अश्नाति ॥ ३ ॥

प्रजाम् । च । वै । एषः । पशून् । च । गृहाणाम् । अश्नाति । यः । पूर्वः । अतिथेः ।
 अश्नाति ॥ ४ ॥

IX.6(2).12 Whoever presents food (to guests), surely he follows the strides of the Lord creatures. (Prajāpateḥ vihramān anuvikramate).

IX.6(2).13 The fire, which is of guests, is called āhavanīya (the fire of offerings); one, that is within the house, is called gārhapatya (the householder's fire); one, on which they cook, is called dakṣiṇāgni (the southern fire).

PARYĀYA - III

Atithih Vidyā

IX.6(3).1 He devours indeed the sacrificial (iṣṭa) and philanthropic (pūrta) deeds of the house, whosoever eats before the guest has eaten.

IX.6(3).2 He devours indeed the milk (payah) and the sap (rasam) of the house, whosoever eats before the guest has eaten.

IX.6(3).3 He devours indeed the vigour (ūrjā) and prosperity (sphāti) of the house, whosoever eats before the guest has eaten.

IX.6(3).4 He devours indeed the progeny (prajā) and cattle (paśu) of the house, whosoever eats before the guests has eaten.

कीर्तिं च वा एष यशश्च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोत्तिथेरश्नाति ॥५॥
 श्रियं च वा एष संविदं च गृहाणामश्नाति यः पूर्वोत्तिथेरश्नाति ॥६॥
 एष वा अतिथिर्यच्छ्रोत्रियस्तस्मात्पूर्वो नाश्नीयात् ॥७॥
 अशितावत्यतिथावश्नीयाद्यज्ञस्य सात्मत्वाय यज्ञस्याविच्छेदाय तद्व्रतम् ॥८॥
 एतद्वा उ स्वादीयो यदधिगवं क्षीरं वा मांसं वा तदेव नाश्नीयात् ॥९॥

कीर्तिम् । च । वै । एषः । यशः । च । गृहाणाम् । अश्नाति । यः । पूर्वः । अतिथेः ।
 अश्नाति ॥ ५ ॥

श्रियम् । च । वै । एषः । संविदम् । च । गृहाणाम् । अश्नाति । यः । पूर्वः । अतिथेः ।
 अश्नाति ॥ ६ ॥

एषः । वै । अतिथिः । यत् । श्रोत्रियः । तस्मात् । पूर्वः । न । अश्नीयात् ॥ ७ ॥

अशितऽवति । अतिथौ । अश्नीयात् । यज्ञस्य । सात्मत्वाय । यज्ञस्य । अविच्छेदाय ।
 तत् । व्रतम् ॥ ८ ॥ [३८]

एतत् । वै । कुं इति । स्वादीयः । यत् । अधिगवम् । क्षीरम् । वा । मांसम् । वा । तत् ।
 एव । न । अश्नीयात् ॥ ९ ॥

[४] चतुर्थे क्वापः

(१-१०) दशार्चस्यास्य पर्यायस्य (१, १, ५, ७) प्रथमावृत्तीषापद्यमीसप्तमीनासृष्टां प्राजापत्यानुष्टुप्,

(२, ४, ६, ८) द्वितीयावृत्तीषष्टपद्यमीनां विषदा गायत्री, (९) नवम्या भुरिगनुष्टुप्,

(१०) दशम्याश्च चतुष्पदा प्रस्तारपक्षिषष्ठ्यांसि ॥

स य एवं विद्वान्क्षीरमुपसिच्योपहरति ॥१॥

सः । यः । एवम् । विद्वान् । क्षीरम् । उपसिच्य । उपहरति ॥ १ ॥

IX.6(3).5 He devours indeed the glory (kīrti) and fame (yaśa) the house, whosoever eats before the guest has eaten.

IX.6(3).6 He devours indeed the splendour (śriyam) and the understanding (samīdam) of the house, whosoever eats before the guest has eaten.

IX.6(3).7 A guest is indeed a learned sage, therefore, one should never eat before he has eaten.

IX.6(3).8 Let one eat after the guest has eaten; this is the proper course for making the sacrifice full of spirit and for uninterrupted completion of the sacrifice.

IX.6(3).9 It is, indeed, more delicious that what is obtained from cows, whether milk or meat (cheese), that one should not eat (before the guest has eaten). (māṅsam = cheese or solid or clotted milk)

PARYĀYA - IV

Atithih - Vidyā

IX.6(4).1 He, who knowing thus, pours out milk and presents it (to the guest), with it he wins so much as one wins by performing a very successful agniṣṭoma sacrifice.

यावदभिष्टोमेनेष्टा सुसमृद्धेनावरुद्धे तावदेनेनाव रुद्धे ॥२॥
 स य एवं विद्वान्सर्पिरुपसिच्योपहरति ॥३॥
 यावदतिरात्रेणैष्टा सुसमृद्धेनावरुद्धे तावदेनेनाव रुद्धे ॥४॥
 स य एवं विद्वान्मधूपसिच्योपहरति ॥५॥
 यावत्सत्रसर्धेनेष्टा सुसमृद्धेनावरुद्धे तावदेनेनाव रुद्धे ॥६॥
 स य एवं विद्वान्मांसमुपसिच्योपहरति ॥७॥
 यावद्वादशाहेनेष्टा सुसमृद्धेनावरुद्धे तावदेनेनाव रुद्धे ॥८॥

यावत् । अग्निऽस्तोमेन । इष्ट्वा । सुऽसमृद्धेन । अवऽरुद्धे । तावत् । एनेन । अव । रुद्धे ॥

सः । यः । एवम् । विद्वान् । सर्पिः । उपऽसिच्य । उपऽहरति ॥ ३ ॥

यावत् । अतिरात्रेण । इष्ट्वा । ० ॥ ४ ॥

सः । यः । एवम् । विद्वान् । मधु । उपऽसिच्य । उपऽहरति ॥ ५ ॥

यावत् । सत्रऽसर्धेन । इष्ट्वा । ० ॥ ६ ॥

सः । यः । एवम् । विद्वान् । मांसम् । उपऽसिच्य । उपऽहरति ॥ ७ ॥

यावत् । द्वादशऽअहेन । इष्ट्वा । सुऽसमृद्धेन । अवऽरुद्धे । तावत् । एनेन । अव । रुद्धे ॥

IX.6(4).2 He, who knowing thus, pours out milk and presents it (to the guest), with it he wins so much as one wins by performing a very successful agniṣṭoma sacrifice.

IX.6(4).3-4 He, who knowing thus, pours out purified butter and presents it (to the guest), with it he wins so much as one wins by performing a very successful atirātra sacrifice.

IX.6(4).5-6 He, who knowing thus, pours out honey and presents it (to the guest), with it he wins so much as one wins by performing a very successful satrasadya sacrifice.

IX.6(4).7-8 He, who knowing thus, pours out meat (cheese or clotted milk) presents it (to the guests), with it he wins so much as one wins by performing a very successful dvādaśāha sacrifice.

स य एवं विद्वानुदकमुपसिच्योपहरति ॥९॥
 प्रजानां प्रजननाय गच्छति प्रतिष्ठां प्रियः प्रजानां भवति
 य एवं विद्वानुदकमुपसिच्योपहरति ॥१०॥

सः । यः । एवम् । विद्वान् । उदकम् । उपसिच्य । उपहरति ॥ ९ ॥
 प्रजानां । प्रजननाय । गच्छति । प्रतिस्थाम् । प्रियः । प्रजानां । भवति । यः ।
 एवम् । विद्वान् । उदकम् । उपसिच्य । उपहरति ॥ १० ॥

[५] पञ्चमः पर्यायः

(१-१०) दशार्चस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चः साम्युष्णिक्, (२) द्वितीयायाः पुर उष्णिक्, (३, ५, ७, १०) तृतीयायाः पञ्चमी-
 सप्तम्युत्तरार्धयोर्दशम्याश्च साक्षी भुरिष्टुहती, (४, ६, ९) चतुर्थीषटीनवमीनां साम्यनुष्टुप्, (५) पञ्चमीपूर्वार्धस्य त्रिपदा
 निष्टुदिपमा गायत्री, (७) सप्तमीपूर्वार्धस्य त्रिपदा विराड्दिपमा गायत्री, (८) अष्टम्याश्च त्रिपदा विराहनुष्टुप् छन्दांसि ॥

तस्मा उषा हिङ्गुणोति सविता प्र स्तौति ॥१॥
 बृहस्पतिरूर्जयोद्गायति त्वष्टा पुष्ट्या प्रति हरति विश्वे देवा निधनम् ॥२॥
 निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥३॥
 तस्मा उद्यन्त्सूर्यो हिङ्गुणोति संगवः प्र स्तौति ॥४॥

तस्मै । उषाः । हिङ् । कृणोति । सविता । प्र । स्तौति ॥ १ ॥
 बृहस्पतिः । ऊर्जयो । उत् । गायति । त्वष्टा । पुष्ट्या । प्रति । हरति । विश्वे । देवाः ।
 निधनम् ॥ २ ॥
 निधनम् । भूत्याः । प्रजायाः । पशूनाम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥
 तस्मै । उद्यन् । सूर्यः । हिङ् । कृणोति । संगवः । प्र । स्तौति ॥ ४ ॥

IX.6(4).9-10 He, who knowing thus, pours out water and presents it (to the guest), with it he wins stability for procreation of progeny. He is loved by his children, who knowing thus, pours out water and presents it (to the guest).

PARYĀYA - V

Atīthih - Vidyā

IX.6(5).1-3 For him the dawn chants hin (a particular sound in chanting of Sāmans; (hiṅkṛoti)); the impeller Lord sings the prelude (the part of Sāmans, which is chanted by the prastotṛ); the Lord supreme chants loudly with vigour (the part of the Sāmans, that is sung by the udgātṛ); the universal moulder (mechanic) joins in with nourishment (the part of the sāmans, that is chanted by pratihartṛ); and all the bounties of Nature sing the finale (the concluding part of Sāmans); he, who knows this, becomes the abode of prosperity, of progeny and of cattle.

(Dawn-uṣā; hiṅkāra - Savitṛ; prastotṛ - Bṛhaspati; udgāta tvaṣṭṛ; pratihastr viśvedevāḥ - nidhana)

IX.6(5).4-5 For him the rising sun chants hin; cow-fathering (Saṅgava) time (i.e., early morning) sings the prelude; the noon chants loudly; the after-noon joins in; the sun-set sings the finale; he, who knows this, becomes the abode of prosperity, of progeny and of cattle.

(Rising sun - hiṅkāra; Saṅgava - prastotṛ; Madhyadina Sun - udgātṛ; After-noon sun - pratihartṛ; Setting sun - nidhana)

मध्यन्दिन उद्गायत्यपराहः प्रति हरत्यस्तं यन्निधनम् ।
 निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥५॥
 तस्मा अ॒भ्रो भवन्हिङ्गु॑णोति स्तनयन् प्र स्तौति ॥६॥
 विद्योतमानः प्रति हरति वर्षन्नुद्गायत्युद्गहन्निधनम् ।
 निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥७॥
 अतिथीन् प्रति पश्यति हिङ्गु॑णोत्यभि वदति प्र स्तौत्युदकं याचत्युद्गायति ॥८॥
 उप हरति प्रति हरत्युच्छिष्टं निधनम् ॥९॥
 निधनं भूत्याः प्रजायाः पशूनां भवति य एवं वेद ॥१०॥

मध्यन्दिनः । उत् । गायति । अपरऽअहः । प्रति । हरति । अस्तम्ऽयन् । निऽधनम् ।
 निऽधनम् । ० । ॥ ५ ॥
 तस्मै । अभ्रः । भवन् । हिङ् । कृणोति । स्तनयन् । प्र । स्तौति ॥ ६ ॥
 विद्योतमानः । प्रति । हरति । वर्षन् । उत् । गायति । उत्ऽगृहन् । निऽधनम् । निऽधनम् । ० ॥
 अतिथीन् । प्रति । पश्यति । हिङ् । कृणोति । अभि । वदति । प्र । स्तौति । उदकम् ।
 याचति । उत् । गायति ॥ ८ ॥
 उप । हरति । प्रति । हरति । उत्ऽशिष्टम् । निऽधनम् ॥ ९ ॥
 निऽधनम् । भूत्याः । प्रजायाः । पशूनाम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १० ॥

[IX.6(5).6-7 For him the cloud, while forming chants hiñ; while thundering it sings the prelude; while lightning it joins in; while raining it chants loudly; while petering out (disappearing) it sings the finale; he, who knows this, becomes the abode of prosperity, of progeny, and of cattle (Abhrah formation - hiñkara; Thundering - prastotṛ; Lightning - pratihartṛ; Raining - udgātṛ; Petering out - nidhana)

IX.6(5).8-10 When he looks face to face at his guests, he, as if, chants hiñ; when he greets them, he sings the prelude; when he calls for water (for the guests), he chants loudly; when he presents, he, as if, joins in; the residue or remnant of meal is, as if, singing the finale; he, who knows this, becomes the abode of prosperity, of progeny and of cattle.
(Faces guests - hiñkāra; Greets guest - prastotṛ; Gives water - udgātṛ; Presents food - pratihartṛ; Remnant - nidhana)

[६] षष्ठः पर्वायः

(१-१४) चतुर्दशर्षस्यास्य पर्वायस्य (१) प्रथमर्षं आसुरी गायत्री, (२) द्वितीयायाः साम्बन्धनुष्टुप्, (३, ५) तृतीया-
पञ्चम्योस्त्रिपदायी पङ्क्तिः, (४) चतुर्थ्यां एकपदा प्राजापत्या गायत्री, (६-११) षष्ठ्याविपण्णा-
मार्ची बृहती, (१२) द्वाविण्या एकपदासुरी अगती, (१३) त्रयोदश्या यासुरी
त्रिष्टुप्, (१४) चतुर्दश्याथेकपदासुर्वुष्मिष् छन्दांसि ॥

यत्क्षत्तारं क्लृयत्या श्रावयत्येव तत् ॥१॥

यत्प्रतिशृणोति प्रत्याश्रावयत्येव तत् ॥२॥

यत्परिवेष्टारः पात्रहस्ताः पूर्वे चापरे च प्रपद्यन्ते चमसाध्वर्यव एव ते ॥३॥

तेषां न कश्चनाहोता ॥४॥

यद्वा अतिथिपतिरतिथीन्परिविष्य गृहानुपोदैत्यवभृथमेव तदुपावैति ॥५॥

यत्सभागयति दक्षिणाः सभागयति यदनुतिष्ठते उदवस्यत्येव तत् ॥६॥

यत् । क्षत्तारम् । ह्वयति । आ । श्रावयति । एव । तत् ॥ १ ॥

यत् । प्रतिशृणोति । प्रतिऽआश्रावयति । एव । तत् ॥ २ ॥

यत् । परिवेष्टारः । पात्रहस्ताः । पूर्वे । च । अपरे । च । प्रपद्यन्ते । चमसऽअध्वर्यवः ।
एव । ते ॥ ३ ॥

तेषाम् । न । कः । चन । अहोता ॥ ४ ॥

यत् । वै । अतिथिऽपतिः । अतिथीन् । परिऽविष्य । गृहान् । उपऽउदैति । अवऽभृथम् ।
एव । तत् । उपऽअवैति ॥ ५ ॥

यत् । सभागयति । दक्षिणाः । सभागयति । यत् । अनुऽतिष्ठते । उदऽअवस्यति । एव । तत् ॥

Kāṇḍa-IX

PARYĀYA - VI

Atithih - Vidyā

IX.6(6).1 When he (the host) summons the distributor, he is, as if, making the ejaculatory call (e.g., Om, svāhā etc.) (śrāvayati).

IX.6(6).2 When (the distributor) answers the call, (prati-śṛnoti) that is, as if, the ejaculatory response. (pratyāśrava) (pratiśrāvayati)

IX.6(6).3 When the attendants serving the food (parivestāvaḥ) carrying vessels, the former ones and the latter ones, come in, they are, as if, the priests, who arrange the cups of soma-juice.

IX.6(6).4 None of them is, who is not an invoker (hotā).

IX.6(6).5 When a host householder, getting the meals served to guests, goes up into his house, he indeed goes to the purificatory bath (avabhṛtha).

IX.6(6).6 When he apportions (sabhāgavati) them, he, as if, apportions the priestly fees (dakṣinā); when he follows them out, he, as if, is departing from the place of sacrifice.

स उपहृतः पृथिव्यां भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्यत्पृथिव्यां विश्वरूपम् ॥७॥	
स उपहृतोऽन्तरिक्षे भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्यदन्तरिक्षे विश्वरूपम् ॥८॥	
स उपहृतो दिवि भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्यदिवि विश्वरूपम् ॥९॥	
स उपहृतो देवेषु भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्यद्देवेषु विश्वरूपम् ॥१०॥	
स उपहृतो लोकेषु भक्षयत्युपहृतस्तस्मिन्यद्लोकेषु विश्वरूपम् ॥११॥	
स उपहृत उपहृतः	॥१२॥
आप्नोतीमं लोकमाप्नोत्यमुम्	॥१३॥

सः । उपहृतः । पृथिव्याम् । भक्षयति । उपहृतः । तस्मिन् । यत् । पृथिव्याम् । विश्वरूपम् ॥
 सः । उपहृतः । अन्तरिक्षे । भक्षयति । उपहृतः । तस्मिन् । यत् । अन्तरिक्षे । विश्वरूपम् ।
 सः । उपहृतः । दिवि । भक्षयति । उपहृतः । तस्मिन् । यत् । दिवि । विश्वरूपम् ॥ ९ ॥
 सः । उपहृतः । देवेषु । भक्षयति । उपहृतः । तस्मिन् । यत् । देवेषु । विश्वरूपम् ॥ १० ॥
 सः । उपहृतः । लोकेषु । भक्षयति । उपहृतः । तस्मिन् । यत् । लोकेषु । विश्वरूपम् ॥
 सः । उपहृतः । उपहृतः ॥ १२ ॥
 आप्नोति । इमम् । लोकम् । आप्नोति । अमुम् ॥ १३ ॥

IX.6(6).7 He, on this earth, being invited, feeds well, being invited to that which wears all the forms on the earth (pṛthivyām).

IX.6(6).8 He, in the midspace, being invited, feeds well, being invited to that which wears all the forms in the midspace (antarikṣa)

IX.6(6).9 He, in the heaven, being invited, feeds well, being invited to that which wears all the forms in the heaven (divi).

IX.6(6).10 He, among the enlightened ones, being invited feeds well, being invited to that which wears all the forms in the enlightened ones (deveṣu).

IX.6(6).11 He, among the people, being invited, feeds well, being invited to that which wears all the forms in the people (lokeṣu).

IX.6(6).12 He invited here, invited there and every-where (upahūta upahūtaḥ).

IX.6(6).13 Wins this world and wins the yonder one; (āpnoti imam; āpnoti amum)

ज्योतिष्मतो लोकान्जयति य एवं वेद

॥१४॥

ज्योतिष्मतः । लोकान् । जयति । यः । एवम् । वेद ॥ १४ ॥

(७) सप्तमं सूक्तम्

पर्यायः

(१-२९) पश्चिमत्युचस्यास्य पर्यायस्य त्रया ऋषिः । गोविता । (१) प्रथमं आर्यां बृहती, (२) द्वितीयाया
 ऋष्युष्णिक्, (३, ५) तृतीयापञ्चम्योराच्यनुष्टुप्, (४, १४-१६) चतुर्थ्यां चतुर्दश्यादित्युचस्य च साग्री बृहती, (६, ८
 षष्ठ्यपञ्चम्योराच्य गायत्री, (७) सप्तम्यास्त्रिपदा पिपीलिकमच्या निष्टुप्गायत्री, (९, १३) नवमीत्रयोदशयोः
 साग्री गायत्री, (१०) दशम्याः पुर उष्णिक्, (११-१२, १७, २५) एकादशीद्वादशीसप्तदशी-
 पञ्चविंशीनां साम्युष्णिक्, (१८, २२) अष्टादशीद्वादशयोरेकपदासुती अगती,
 (१९) एकोनविंश्या एकपदासुती पङ्क्तिः, (२०) विंश्या याजुषी अगती,
 (२१) एकविंश्या आसुर्यनुष्टुप्, (२३) त्रयोविंश्या एकपदासुती
 बृहती, (२४) चतुर्विंश्याः साग्री भुविबृहती, (२६)
 पश्चिमस्याश्च साग्री त्रिष्टुप् छन्दांसि ।

अनुक्तादा द्विपदाः ॥

प्रजापतिश्च परमेष्ठी च शृङ्गे इन्द्रः शिरो अमिर्ललाटं यमः कृकाटम् ॥१॥

सोमो राजा मस्तिष्को यौरुत्तरहनुः पृथिव्यधिरहनुः ॥२॥

विद्युज्जिह्वा मरुतो दन्ता रेवतीर्ग्रीवाः कृत्तिका स्कन्धा घर्मो वहः ॥३॥

विश्वं वायुः स्वर्गो लोकः कृष्णद्रं विधरणी निवेप्यः ॥४॥

श्येनः क्रोडोऽन्तरिक्षं पाजस्यं बृहस्पतिः कुकुद्बृहतीः कीकसाः ॥५॥

प्रजापतिः । च । परमेस्थी । च । शृङ्गे इति । इन्द्रः । शिरः । अग्निः । ललाटम् । यमः ।
 कृकाटम् ॥ १ ॥

सोमः । राजा । मस्तिष्कः । बौः । उत्तरऽहनुः । पृथिवी । अधरऽहनुः ॥ २ ॥

विद्युत् । जिह्वा । मरुतः । दन्ताः । रेवतीः । ग्रीवाः । कृत्तिकाः । स्कन्धाः । घर्मः । वहः ॥

विश्वम् । वायुः । लोकः । कृष्णऽद्रम् । विधरणी । निवेप्यः ॥ ४ ॥

श्येनः । क्रोडः । अन्तरिक्षम् । पाजस्यम् । बृहस्पतिः । कुकुत् । बृहतीः । कीकसाः ॥५॥

X.6(6).14 He, who knows this, conquers the worlds shining with light (jyotiṣmataḥ lokāḥ)

PARYĀYA

Gauḥ

IX.7.1 The Lord of creatures (Prajāpati) and Lord in highest abode are his two horns; the resplendent Lord (Indra) is his head; the adorable Lord (Agni) is his forehead; the Controller Lord (Yama) is his joint of the neck.

IX.7.2 The blissful Lord (Soma), the sovereign, is his brain; heaven (dyauḥ) is his upper jaw (hanu), and earth the lower jaw (adhara hanu).

IX.7.3 Lightning is his tongue (jihvā); the cloud-bearing winds are his teeth (dantāḥ); Revatis are his tendons (grīvāḥ) of the neck; Kṛttikas are his shoulders (skandhāḥ); the cauldron (ghuma) of hot drink is his withers or shoulder-bar (vahaḥ).

IX.7.4 The world is his vital breath (vāyuḥ), the world of eternal bliss (svarga) is his this world (kṛṣṇadra) are his tendons; the supporting earth is his back-bone

IX.7.5 The śyena (hawk) is his breast; the midspace is his jelly; the Lord supreme is his hump (kakuda); the bṛhatī verses are his breast-bones (kīkasāḥ).

देवानां पत्नीः पृष्टय उपसदः पर्शवः ॥६॥

मित्रश्च वरुणश्चांसौ त्वष्टा चार्यमा च दोषणी महादेवो बाहू ॥७॥

इन्द्राणी भसद्वायुः पुच्छं पर्वमानो बालाः ॥८॥

ब्रह्म च क्षत्रं च श्रोणी बलमूरु ॥९॥

धाता च सविता चाष्टीवन्तौ जङ्घा गन्धर्वा अप्सरसः कुष्ठिका अदितिः शफाः ॥१०॥

चेतो हृदयं यकृन्मेधा व्रतं पुरीतत् ॥११॥

क्षुत्कुक्षिरिरा वनिष्ठुः पर्वताः प्लाशयः ॥१२॥

देवानाम् । पत्नीः । पृष्टयः । उपसदः । पर्शवः ॥ ६ ॥

मित्रः । च । वरुणः । च । अंसौ । त्वष्टा । च । अर्यमा । च । दोषणी इति । महादेवः ।
बाहू इति ॥ ७ ॥

इन्द्राणी । भसत् । वायुः । पुच्छम् । पर्वमानः । बालाः ॥ ८ ॥

ब्रह्म । च । क्षत्रम् । च । श्रोणी इति । बलम् । ऊरु इति ॥ ९ ॥

धाता । च । सविता । च । अष्टीवन्तौ । जङ्घाः । गन्धर्वाः । अप्सरसः । कुष्ठिकाः ।
अदितिः । शफाः ॥ १० ॥

चेतः । हृदयम् । यकृत् । मेधा । व्रतम् । पुरीतत् ॥ ११ ॥

क्षुत् । कुक्षिः । इरा । वनिष्ठुः । पर्वताः । प्लाशयः ॥ १२ ॥

- IX.7.6** The mistresses of the bounties of Nature are his side-bones; upasada ceremonies are his ribs.
- IX.7.7** The friendly Lord (Mitra) and the venerable Lord (Varuṇa) are his two shoulder-blades (aṅsau); the universal mechanic (tvaṣṭṛ) and the ordainer Lord (Aryaman) are his two fore-arms; Mahādeva (the great Lord) is his two arms.
- IX.7.8** Indrāṇī (the strength of the resplendent self) is his hinder part; the wind (vāyu) is his tail (puccha); the pressed out (pavamānaḥ) soma juice is his hair (vālāḥ).
- IX.7.9** The intellectual power (Brahma) and the ruling power (kṣattrā) are his two hips (śronī); the strength (balaḥ) is his two thighs (krū).
- IX.7.10** The sustainer Lord (dhātṛ) and the impeller Lord (Savitṛ) are his two knee-bones (aṣṭhīvantau); gandharvas (sustainers of the earth) are his shanks (jaṁghā); apsarasas are his cavities of loins (kuṣṭhikāḥ) and aditi (the indivisible earth) his hooves (śaphāḥ).
- IX.7.11** Thoughtfulness (cetāḥ) is his heart (hṛdaya); intelligence (medhā) is his liver (yakṛt); and the vow (vrata) is his intestines (purītat).
- IX.7.12** Hunger (kṣut) is his belly (kuṣiḥ), enjoyment (irā) his rectum (vaniṣṭhuḥ) and mountains his prostrate gland (plaśiḥ).

क्रोधो वृक्कौ म॒न्युरा॒ण्डौ प्र॒जा शोपः ॥१३॥
 न॒दी सू॒त्री व॒र्षस्य॑ प॒तय॑ स्त॒ना स्तनयि॑न्न॒रुधः ॥१४॥
 वि॒श्वव्य॑चा॒श्वमो॑ष॒धयो॒ लोमा॑नि॒ नक्ष॑त्राणि रू॒पम् ॥१५॥
 दे॒वज॒ना गु॒दा म॒नुष्या॑ आ॒न्त्राप्य॑त्रा उ॒दर॑म् ॥१६॥
 रक्षा॑सि लो॒हित॑मितरज॒ना ऊ॒र्ध्वम् ॥१७॥
 अ॒भ्रं पी॒बो म॒ज्जा नि॒धन॑म् ॥१८॥
 अ॒मिरा॑सीन॒ उत्थि॑तो॒श्चिना॑ ॥१९॥

क्रोधः । वृक्कौ । म॒न्युः । आ॒ण्डौ । प्र॒जा । शोपः ॥ १३ ॥
 न॒दी । सू॒त्री । व॒र्षस्य॑ । प॒तयः॑ । स्त॒नाः । स्तनयि॑त्तुः । ऊ॒र्ध्वः ॥ १४ ॥
 वि॒श्वव्य॑चाः । च॒र्म । ओष॑धयः । लोमा॑नि । नक्ष॑त्राणि । रू॒पम् ॥ १५ ॥
 दे॒वज॒नाः । गु॒दाः । म॒नुष्याः । आ॒न्त्राणि॑ । अ॒त्राः । उ॒दर॑म् ॥ १६ ॥
 रक्षा॑सि । लो॒हितम् । इ॒तरज॑नाः । ऊ॒र्ध्वम् ॥ १७ ॥
 अ॒भ्रम् । पी॒बः । म॒ज्जा । नि॒धन॑म् ॥ १८ ॥
 अ॒ग्निः । आ॒सीनः॑ । उत्थि॑तः । अ॒चिना॑ ॥ १९ ॥

IX.7.13 Anger is his two kidneys (vṛkkau), ardour (manyuḥ) his two testicles (aṇḍau), and progeny (prajā) his penis (śepaḥ).

IX.7.14 River is the spermatic cord (sūtrī), the lords of rain the teats, and thunder-cloud (stanayitru) the udder (ūḍhaḥ).

IX.7.15 All encompassing space is his skin, plants his small hair, constellations of stars (nakṣatra) his form.

IX.7.16 Godly people (devajanāḥ) are his large intestine (gudā), men his entrails (antrāṇi) and the devourers his abdomen (udara).

IX.7.17 The demoniac persons (rakṣāṅsi) are his blood, and other-folks (itara-janāḥ) his undigested food in the bowels.

IX.7.18 The cloud (abhram) is his fat (piva), and singing the finals of Samans his marrow (majjā).

IX.7.19 While sitting, he is the fire-divine (Agni); when risen up, he is the twins-divine (aṣvins).

इन्द्रः प्राङ्निष्ठन्दक्षिणा तिष्ठन्यमः ॥२०॥
 प्रत्यङ्निष्ठन्धातोदङ्निष्ठन्त्सविता ॥२१॥
 तृणानि प्राप्तः सोमो राजा ॥२२॥
 मित्र ईक्षमाण आवृत्त आनन्दः ॥२३॥
 युज्यमानो वैश्वदेवो युक्तः प्रजापतिर्विमुक्तः सर्वम् ॥२४॥
 एतद्वै विश्वरूपं सर्वरूपं गोरूपम् ॥२५॥
 उपैत विश्वरूपाः सर्वरूपाः पशवस्तिष्ठन्ति य एवं वेद ॥२६॥

इन्द्रः । प्राङ् । तिष्ठन् । दक्षिणा । तिष्ठन् । यमः ॥ २० ॥
 प्रत्यङ् । तिष्ठन् । धाता । उदङ् । तिष्ठन् । सविता ॥ २१ ॥
 तृणानि । प्रऽप्राप्तः । सोमः । राजा ॥ २२ ॥
 मित्रः । ईक्षमाणः । आवृत्तः । आऽनन्दः ॥ २३ ॥
 युज्यमानः । वैश्वऽदेवः । युक्तः । प्रजाऽपतिः । विऽमुक्तः । सर्वम् ॥ २४ ॥
 एतत् । वै । विश्वऽरूपम् । सर्वऽरूपम् । गोऽरूपम् ॥ २५ ॥
 उपैत । एनम् । विश्वऽरूपाः । सर्वऽरूपाः । पशवः । तिष्ठन्ति । यः । एवम् । वेद ॥ २६ ॥

IX.7.20 Standing eastward (prāntiṣṭhaṃ) he is the resplendent Lord, standing southward (dakṣiṇā) the controlling Lord (Yama).

IX.7.21 Standing westward (pratyaṃ) the sustainer Lord (Dhātṛ) standing northward (udaṇ) the impeller Lord (Savitṛ).

IX.7.22 Having received grass he is the blissful Lord (Soma) the sovereign.

IX.7.23 Looking about his (ikṣamāṇaḥ), he is the friendly Lord (Mitrah) (mitra); when turned about (āvṛttaḥ), he is delight.

IX.7.24 When being yoked (yujyamāṇaḥ), he is the form of all the bounties of nature; when yoked (yuktaḥ) he is the Lord of creatures; when unyoked and released (viyuktaḥ), he is everything.

IX.7.25 This, indeed, wears all the forms, wears every form and wears the ox-form.

IX.7.26 Cattle of all forms and of every form come to him, who knows this.

(८) अष्टमं सूक्तम्

(१-२२) द्वाविंशत्यृचस्यास्य सूक्तस्य शृण्वङ्गिरा ऋषिः । सर्वशीर्षामयाधामयापाकरणं देवता । (१-११, १३-१४, १६-२०) प्रथमाद्येकादशार्चा त्रयोदशीचतुर्दश्योः षोडश्याविपश्चानाश्चातुष्टुप्, (१२) द्वादश्या अनुष्टुप्गर्भा ककुब्मती चतुष्पदोष्णिक्, (१५) पञ्चदश्या विराडनुष्टुप्, (२१) एकविंश्या विराट्पद्या-
बृहती, (२२) द्वाविंश्याश्च पथ्यापङ्क्तिरुच्छन्दांसि ॥

शीर्षक्तिं शीर्षामयं कर्णशूलं विलोहितम् ।
सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥१॥
कर्णाभ्यां ते कङ्कूषेभ्यः कर्णशूलं विसर्पकम् ।
सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥२॥
यस्य हेतोः प्रच्यवते यक्ष्मः कर्णत आस्यतः ।
सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥३॥
यः कृणोति प्रमोतमन्धं कृणोति पूरुषम् ।
सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥४॥
अङ्गभेदमङ्गज्वरं विश्वाङ्गं विसर्पकम् ।
सर्वं शीर्षण्यं ते रोगं बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥५॥
यस्य भीमः प्रतीकाश उद्वेपयति पूरुषम् ।
तक्मानं विश्वशारदं बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥६॥

शीर्षक्तिम् । शीर्षाऽआमयम् । कर्णऽशूलम् । विऽलोहितम् ।
सर्वम् । शीर्षण्यम् । ते । रोगम् । बहिः । निः । मन्त्रयामहे ॥ १ ॥
कर्णाभ्याम् । ते । कङ्कूषेभ्यः । कर्णऽशूलम् । विऽसर्पकम् । ० ॥ २ ॥
यस्य । हेतोः । प्रच्यवते । यक्ष्मः । कर्णतः । आस्यतः । ० ॥ ३ ॥
यः । कृणोति । प्रमोतम् । अन्धम् । कृणोति । पूरुषम् । ० ॥ ४ ॥
अङ्गभेदम् । अङ्गज्वरम् । विश्वाङ्गम् । विऽसर्पकम् ।
सर्वम् । शीर्षण्यम् । ते । रोगम् । बहिः । निः । मन्त्रयामहे ॥ ५ ॥
यस्य । भीमः । प्रतिऽकाशः । उद्वेपयति । पूरुषम् ।
तक्मानम् । विश्वशारदम् । बहिः । निः । मन्त्रयामहे ॥ ६ ॥

Removal of all head troubles and diseases

- IX.8.1** Headache, vertigo, otalgia, anaemia - all your ailments of head we expel by our consultation, examination and treatment (bahir nimantra yamahe).
- IX.8.2** From your two ears, from the inner parts of your ears, the piercing earache, - all your ailments of head we expel by our consultation.
- IX.8.3** Due to which the wasting disease trickles down from your ear and mouth - all your ailments of head we expel by our consultation.
- IX.8.4** That which makes a man dumb (deaf) and blind - all your ailment of head we expel by our consultation.
- IX.8.5** The malady causing soreness of limbs, feverishness of limbs, embracing all the limbs, and very painful - all your ailments of head we expel by our consultations.
- IX.8.6** Whose awful aspect makes a man tremble violently, that fever, full of all the chill, we expel by our consultation.

य ऊरू अनुसर्पत्यथो एति गवीर्निके ।
 यक्ष्मं ते अन्तरङ्गेभ्यो बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥७॥
 यदि कामादपकामाद्धृदयाजायते परि ।
 हृदो बलासमङ्गेभ्यो बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥८॥
 हरिमाणं ते अङ्गेभ्योऽप्यामन्तरोदरात् ।
 यक्ष्मोऽधामन्तरात्मनो बहिर्निर्मन्त्रयामहे ॥९॥
 आसो बलासो भवतु मूत्रं भवत्वामयत् ।
 यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥१०॥
 बहिर्विलं निद्रवतु काहाबाहं तवोदरात् ।
 यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥११॥
 उदरात्ते क्लोन्नो नाभ्या हृदयादधि ।
 यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥१२॥

यः । ऊरू इति । अनुऽसर्पति । अथो इति । एति । गवीर्निके इति ।
 यक्ष्मम् । ते । अन्तः । अङ्गेभ्यः । बहिः । निः । मन्त्रयामहे ॥ ७ ॥
 यदि । कामात् । अपऽक्रामात् । हृदयात् । जायते । परि ।
 हृदः । बलासम् । अङ्गेभ्यः । बहिः । निः । मन्त्रयामहे ॥ ८ ॥
 हरिमाणम् । ते । अङ्गेभ्यः । अप्याम् । अन्तरा । उदरात् ।
 यक्ष्मऽधाम् । अन्तः । आत्मनः । बहिः । निः । मन्त्रयामहे ॥ ९ ॥
 आसः । बलासः । भवतु । मूत्रम् । भवतु । आमयत् ।
 यक्ष्माणाम् । सर्वेषाम् । विषम् । निः । अवोचम् । अहम् । त्वत् ॥ १० ॥
 बहिः । विलम् । निः । द्रवतु । काहाबाहम् । तव । उदरात् । ० ॥ ११ ॥
 उदरात् । ते । क्लोन्नः । नाभ्याः । हृदयात् । अधि ।
 यक्ष्माणाम् । सर्वेषाम् । विषम् । निः । अवोचम् । अहम् । त्वत् ॥ १२ ॥

IX.8.7 That which creeps along the two thighs and later goes to the two groins, that your wasting disease, we expel out of your inner parts by our consultation.

IX.8.8 If it is caused to sexual indulgence (*kāma*), or due to perverted sex, and has affected the heart, that weakening disease of heart, we expel out of your limbs by our consultation.

IX.8.9 The jaundice (*hari māṇam*) out of your limbs, the dropsy out of your abdomen (*āpvam-antaro darat*), and the tendency towards tuberculosis out of your constitution of body, we expel by our consultation.

IX.8.10 May the wasting disease be thrown out as phlegm; may it follow out as morbid urine; the poison of all wasting diseases, I have expelled from you by my advice.

IX.8.11 May the rumbling sound in your bowels flow out of your abdomen through orifice; the poison of all wasting diseases, I have expelled from you by my advice.

IX.8.12 Out of your stomach, out of your right lung, out of your navel and out of your heart, the poison of all wasting diseases, I have expelled from you by my advice.

याः सीमानं विरुजन्ति मूर्धानं प्रत्यर्षणीः ।
 अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्बिलम् ॥१३॥
 या हृदयमुपर्षन्त्यनुतन्वन्ति कीकसाः ।
 अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्बिलम् ॥१४॥
 याः पार्श्वे उपर्षन्त्यनुनिक्षन्ति पृष्ठीः ।
 अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्बिलम् ॥१५॥
 यास्तिरश्चीरुपर्षन्त्यर्षणीर्वक्षणासु ते ।
 अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्बिलम् ॥१६॥
 या गुदा अनुसर्पन्त्यान्त्राणि मोहयन्ति च ।
 अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्बिलम् ॥१७॥
 या मज्ज्ञो निर्धयन्ति परूषि विरुजन्ति च ।
 अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्बिलम् ॥१८॥

याः । सीमानम् । विरुजन्ति । मूर्धानम् । प्रति । अर्षणीः ।
 अहिंसन्तीः । अनामयाः । निः । द्रवन्तु । बहिः । बिलम् ॥ १३ ॥
 याः । हृदयम् । उपऽऋषन्ति । अनुऽतन्वन्ति । कीकसाः । ० ॥ १४ ॥
 याः । पार्श्वे इति । उपऽऋषन्ति । अनुऽनिक्षन्ति । पृष्ठीः । ० ॥ १५ ॥
 याः । तिरश्चीः । उपऽऋषन्ति । अर्षणीः । वक्षणासु । ते । ० ॥ १६ ॥
 याः । गुदा । अनुऽसर्पन्ति । आन्त्राणि । मोहयन्ति । च । ० ॥ १७ ॥
 याः । मज्ज्ञः । निऽधयन्ति । परूषि । विरुजन्ति । च ।
 अहिंसन्तीः । अनामयाः । निः । द्रवन्तु । बहिः । बिलम् ॥ १८ ॥

- IX.8.13** They, that cause severe pain in the nape of neck, and that pierce through to the crown, may those (diseases) flow out through the orifice without causing any harm or sickness.
- IX.8.14** They, that pierce through to the heart and spread out to the breast-bones may those (diseases) flow out through the orifice without causing any harm or sickness.
- IX.8.15** They, that pierce through to the sides and stab into the ribs may those (diseases) flow out through the orifice without causing any harm or sickness.
- IX.8.16** They, that pierce through crosswise, and pierce through to your stomach may those (diseases) flow out through the orifice without causing any harm or sickness.
- IX.8.17** They, that creep through the bowels and make the intestines lethargic may those (diseases) flow out through the orifice without causing any harm or sickness.
- IX.8.18** They, that suck the marrows out and cause severe pain in the joints may those (diseases) flow out through the orifice without causing any harm or sickness.

ये अङ्गानि मुदयन्ति यक्ष्मासो रोपणास्तव ।
यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥१९॥

विसल्पस्य विद्वधस्य वातीकारस्य वालजेः ।
यक्ष्माणां सर्वेषां विषं निरवोचमहं त्वत् ॥२०॥

पादाभ्यां ते जानुभ्यां श्रोणिभ्यां परि भंसंसः ।
अनूकादर्पणीरुष्णिहाभ्यः शीर्ष्णो रोगमनीनशम् ॥२१॥

सं ते शीर्ष्णः कपालानि हृदयस्य च यो विधुः ।
उद्यन्नादित्य रश्मिभिः शीर्ष्णो रोगमनीनशोऽङ्गभेदमशीशमः ॥२२॥

१ । अङ्गानि । मुदयन्ति । यक्ष्मासः । रोपणाः । तव ।
यक्ष्माणाम् । सर्वेषाम् । विषम् । निः । अवोचम् । अहम् । त्वत् ॥ १९ ॥
विसल्पस्य । विद्वधस्य । वातीकारस्य । वा । अलजेः ।
यक्ष्माणाम् । सर्वेषाम् । विषम् । निः । अवोचम् । अहम् । त्वत् ॥ २० ॥
पादाभ्याम् । ते । जानुभ्याम् । श्रोणिभ्याम् । परि । भंसंसः ।
अनूकात् । अर्पणोः । उष्णिहाभ्यः । शीर्ष्णः । रोगम् । अनीनशम् ॥ २१ ॥
सम् । ते । शीर्ष्णः । कपालानि । हृदयस्य । च । यः । विधुः । उद्यन् । अदित्य ।
रश्मिभिः । शीर्ष्णः । रोगम् । अनीनशः । अङ्गभेदम् । अशीशम् ॥ २२ ॥

(९) नवमं सूक्तम्

(१-२२) दार्विण्युचस्यास्य सूक्तस्य नाम्ना रूपः । वाम आदित्योऽध्यात्मश्च देवताः । (१-११, १३,
१५, १७) अथमात्रेणादशर्चा अयोदशीपञ्चदशीसप्तदशीनाञ्च त्रिष्टुप्, (१२, १४, १६, १८)
द्वादशीचतुर्दशीपञ्चदशीनाञ्च जगती छन्दसी ॥

अस्य वामस्य पलितस्य तृतीयस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्वः ।
तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विशपतिं सप्तपुत्रम् ॥१॥

अस्य । वामस्य । पलितस्य । तृतीयः । तस्य । भ्राता । मध्यमः । अस्ति । अश्वः ।
तृतीयः । भ्राता । घृतपृष्ठः । अस्य । अत्र । अपश्यम् । विशपतिम् । सप्तपुत्रम् ॥ १ ॥

IX.8.19 Your growing wasting diseases, that intoxicate (madayanti) your limbs, the poison of all wasting diseases, I have expelled from you by my advice.

IX.8.20 Of the very painful, of the catarrhal, of the rheumatic or of the ophthalmic - the poison of all wasting diseases I have expelled from you by my advice and treatment.

IX.8.21 From your feet, from the knees, from the hips, from the anus, from the spine, from the napes of the neck, I have banished the piercing pains and the ailments of your head.

IX.8.22 That ailment of the head, which racked the crown of your head and also the heart, the rising sun (udayan āditya raśmibhiḥ) has caused to vanish and put an end to the soreness of your limbs.

Ādityaḥ - adhyātmam

IX.9.1 The all-pervading air is the middle brother of this Sun, the benign priest, who is worthy of being propitiated and who is protector of all; and the butter-fed fire, his third brother. Of them, I behold the Sun, who has seven sons and is the lord of all subjects. (Also Ṛg. I.164.1)

सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।
 त्रिनाभि चक्रमजरमनर्व यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः ॥२॥
 इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त वहन्त्यश्वोः ।
 सप्त स्वसारो अभि सं नवन्त यत्र गवां निहिता सप्त नामा ॥३॥
 को ददर्श प्रथमं जायमानमस्थन्वन्तं यदनस्था विभर्ति ।
 भूम्या असुरसृगात्मा कृत्स्वित्को विद्वांसमुप गात्रष्टमेतत् ॥४॥
 इह ब्रवीतु य ईमङ्ग वेदास्य वामस्य निहितं पदं वेः ।
 शीर्ष्णः क्षीरं दुहते गावो अस्य वत्रि वसाना उदकं पदापुः ॥५॥
 पाकः पृच्छामि मनसाविजानन्देवानामेना निहिता पदानि ।
 वत्से वृष्कयेधि सप्त तन्तुन्वि तन्निरे कवय ओतवा उ ॥६॥
 अचिकित्वांश्चिकितुषश्चिदत्र कवीन्पृच्छामि विद्वनो न विद्वान् ।
 वि यस्तस्तम्भ षडिमा रजांस्यजस्य रूपे किमपि स्वित्देकम् ॥७॥

सप्त । युञ्जन्ति । रथम् । एकऽचक्रम् । एकः । अश्वः । वहति । सप्तनामा ।
 त्रिनाभि । चक्रम् । अजरम् । अनर्वम् । यत्र । इमा । विश्वा । भुवना । अधि । तस्थुः ॥
 इमम् । रथम् । अधि । ये । सप्त । तस्थुः । सप्तचक्रम् । सप्त । वहन्ति । अश्वोः ।
 सप्त । स्वसारः । अभि । सम् । नवन्त । यत्र । गवाम् । निहिता । सप्त । नामा ॥ ३ ॥
 कः । ददर्श । प्रथमम् । जायमानम् । अस्थन्वन्तम् । यत् । अनस्था । विभर्ति ।
 भूम्याः । असुः । असृक् । आत्मा । कृत् । स्वित् । कः । विद्वांसम् । उप । गात्र । प्रष्टुम् । एतत् ॥
 इह । ब्रवीतु । यः । ईम् । अङ्ग । वेद । अस्य । वामस्य । निहितम् । पदम् । वेः ।
 शीर्ष्णः । क्षीरम् । दुहते । गावः । अस्य । वत्रिम् । वसानाः । उदकम् । पदा । अपुः ॥ ५ ॥
 पाकः । पृच्छामि । मनसा । अविजानन् । देवानाम् । एना । निहिता । पदानि ।
 वत्से । वृष्कये । अधि । सप्त । तन्तून् । वि । तन्निरे । कवयः । ओतवै । ऊं इति ॥ ६ ॥
 अचिकित्वान् । चिकितुषः । चित् । अत्र । कवीन् । पृच्छामि । विद्वनः । न । विद्वान् ।
 वि । यः । तस्तम्भम् । षट् । इमा । रजांसि । अजस्य । रूपे । किम् । अपि । स्वित् । एकम् ॥

IX.9.2 They yoke the seven to the one-wheeled car. One horse, named sapta, bears it along; the three-axled wheel (or the wheel with three hubs) is undecaying; it is always firm in its grip; and in it, all these regions of the universe abide. (Also Rg. I.164.2)

IX.9.3 The seven, who preside over the seven-wheeled chariot, are the seven horses who draw it; seven sisters ride together, and in it are deposited the seven forms of sacrifices or utterances. (Also Rg. I.164.3)

IX.9.4 Who was the one, who could see the first-born ? Who was the boneless from which the long-ones were produced ? Where was the breath, blood and the soul of this earth ? Who was the first to raise these questions to the sage ? (Also Rg. I.164.4)

IX.9.5 Let him who knows this (truth) quickly declare it ; the stride of the sun turning to the left (i.e., the divine half) is hidden. His rays pour down water from aloft. Pulling on a visible form, they suck water with their feet. (Also Rg. I.164.7)

IX.9.6 Immature (in understanding), undiscerning in mind, as I am, I inquire about those things (of those strides) which are hidden (even) from the super-powers. What are the seven threads in whom all abide, and which the sages have spread to envelop the sun ? (Also Rg. I.164.5)

IX.9.7 Ignorant, I inquire of the sages who know (the truth); not as one knowing (do I inquire), for the sake of (gaining) knowledge; what is that one supreme, who has upheld these six spheres in the form of the unborn ? (Also Rg. I.164.6-Variation)

मा॒ता पि॒तर॑मृत आ व॒भाज॑ धी॒त्यग्ने॑ मन॑सा सं हि ज॒ग्मे ।
 सा बी॒भत्सु॑र्गर्भर॑सा निर्वि॒द्धा न॑मस्वन्त इ॒दुपवा॑कमी॒युः ॥८॥
 यु॒क्ता मा॒तासी॑द्भुरि दक्षि॒णाया॑ अतिष्ठ॒द्गर्भो॑ वृ॒जनी॑ष्वन्तः ।
 अमी॑मे॒हुत्सो॑ अनु॒ गाम॑पश्यद्वि॒श्वरूप्यं॑ त्रिषु॒ योज॑नेषु ॥९॥
 ति॒स्रो मा॒तृस्त्रीन्पि॒तृन्विभ्र॑देक ऊ॒र्ध्वस्त॑स्यौ नेम॑व ग्ल॒पय॑न्त ।
 मन्त्र॑यन्ते दि॒वो अ॒मुष्य॑ पृ॒ष्ठे वि॒श्ववि॑दो वाच॒मवि॑श्ववि॒न्नाम् ॥१०॥
 पञ्च॑रे च॒क्रे परि॑वर्त॒माने॑ यस्मिन्नात॑स्थुर्भु॒वनानि॑ वि॒श्वा ।
 तस्य॑ नाक्ष॑स्तप्यते भू॒रिभारः॑ स॒नादे॒व न छि॑द्यते स॒नाभिः॑ ॥११॥
 पञ्च॑पादं पि॒तरं॑ द्वाद॑शाकृतिं दि॒व आ॑हुः पे॒र अर्धे॑ पु॒रीषि॑णम् ।
 अथे॑मे अ॒न्य उ॒परे॑ विचक्ष॒णे स॒प्तच॑क्रे षट्॒र आ॑हुरपि॒तम् ॥१२॥
 द्वाद॑शारं न॒हि तज्जरा॑य॒ वर्व॑ति च॒क्रं परि॑ द्यामृत॑स्य ।
 आ पु॒त्रा अ॒ग्ने मिथु॑नासो अत्र॑ स॒प्त श॑तानि विंशतिश्च॑ तस्युः ॥१३॥

मा॒ता । पि॒तर॑म् । ऋ॒ते । आ । व॒भाज॑ । धी॒ती । अ॒ग्ने । मन॑सा । स॒म् । हि । ज॒ग्मे ।
 सा । बी॒भत्सुः । ग॒र्भर॑सा । नि॒र्वि॒द्धा । न॑मस्वन्तः । इ॒त् । उ॒प॒वा॒कम् । ई॒युः ॥ ८ ॥
 यु॒क्ता । मा॒ता । आ॒सीत् । धु॒रि । दक्षि॒णायाः । अतिष्ठत् । ग॒र्भः । वृ॒जनी॑षु । अ॒न्तः ।
 अमी॑मेत् । व॒त्सः । अनु॑ । गाम् । अ॒प॒श्यत् । वि॒श्वरूप्य॑म् । त्रिषु॒ । योज॑नेषु ॥ ९ ॥
 ति॒स्रः । मा॒तृः । त्रीन् । पि॒तृन् । विभ्र॑त् । ए॒कः । ऊ॒र्ध्वः । त॒स्यौ । न । ई॒म् । अ॒व । ग्ल॒पय॑न्त ।
 मन्त्र॑यन्ते । दि॒वः । अ॒मुष्य॑ । पृ॒ष्ठे । वि॒श्ववि॑दः । वाच॑म् । अ॒वि॒श्ववि॑न्नाम् ॥ १० ॥
 पञ्च॑ऽअ॒रे । च॒क्रे । परि॑वर्त॒माने॑ । यस्मिन् । आ॒ऽत॒स्थुः । भु॒वनानि॑ । वि॒श्वा ।
 तस्य॑ । न । अक्षः । त॒प्यते॑ । भू॒रिभारः॑ । स॒नात् । ए॒व । न । छि॑द्यते । स॒नाभिः॑ ॥ ११ ॥
 पञ्च॑ऽपा॒दम् । पि॒तर॑म् । द्वाद॑शऽआकृतिम् । दि॒वः । आ॒हुः । पे॒र । अर्धे॑ । पु॒रीषि॑णम् ।
 अथ॑ । इ॒मे । अ॒न्ये । उ॒परे॑ । वि॒चक्ष॑णे । स॒प्तच॑क्रे । षट्॒ऽअ॒रे । आ॒हुः । अपि॑तम् ॥ १२ ॥
 द्वाद॑शऽअ॒रम् । न॒हि । तत् । जरा॑य॒ वर्व॑ति । च॒क्रम् । परि॑ । द्याम् । ऋ॒तस्य॑ ।
 आ । पु॒त्राः । अ॒ग्ने । मिथु॑नासः । अत्र॑ । स॒प्त । श॑तानि । विंश॑तिः । च॒ । तस्युः ॥ १३ ॥

- IX.9.8** The mother (earth) worships the father (the Sun) with holy rites for the sake of water, but he has anticipated (her desires) in his mind; whereupon, desirous of progeny, she is penetrated by the dews of impregnation, and, (all) expectant of abundance, exchange words of felicitations. (Also Rg. I.164.8- Variation)
- IX.9.9** The mother (i.e., space) comes in contact with southern yoke (southern hemisphere). Her embryo (water vapour) stood in the clouds. The calf (i.e., year) lowed (or desired to follow) the rays and saw the Sun in all the three zones of the heavens. (Also Rg. I.164.9)
- IX.9.10** The one alone (the Sun), having three mothers and three fathers, stands on high : none ever over-weary him, the (bounties of Nature) on the summit of the heaven take counsel, respecting him in a language all comprehending and extending to all. (Also Rg. I. 164.10)
- IX.9.11** All beings abide in this five-spokes revolving wheel; the heavy-loaded axle gets never heated; though in motion since the time eternal, it never breaks away from its hub. (Also Rg. I.164.13)
- IX.9.12** They call him (i.e., the Sun) a father having five feet and twelve forms, and one possessed of rain-water in the upper half of the heavens. And these and some others call (the Sun) as fixed in the wonderful chariot having seven wheels and six spokes. (Also Rg. I.164.12)
- IX.9.13** The twelve-spoked wheel of the true (sun) revolves round the heavens, and never (tends) to decay; seven hundred and twenty children in pairs, O (Sun) fire-divine, abide in it. (Also Rg. I.164.11)

सनेमि चक्रमजरं वि वावृत उत्तानायां दश युक्ता वहन्ति ।
 सूर्यस्य चक्षु रजसेत्यावृतं यस्मिन्नातस्थुर्भुवनानि विश्वा ॥१४॥
 स्त्रियः सतीस्ताँ उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षप्वात्र वि चेतदन्धः ।
 कविर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्ता विजानात्स पितृष्पितासत् ॥१५॥
 साकजानां सप्तथमाहुरेकजं षडिष्टमा ऋषयो देवजा इति ।
 तेषामिष्टानि विहितानि धामश स्थात्रे रजन्ते विकृतानि रूपशः ॥१६॥
 अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं विभ्रती गौरुदस्यात् ।
 सा कद्रीची कं स्विदर्धं परागात्क्व स्वित्सूते नहि यूथे अस्मिन् ॥१७॥
 अवः परेण पितरं यो अस्य वेदावः परेण पर एनावरेण ।
 कवीयमानः क इह प्र वोचदेवं मनः कुतो अधि प्रजातम् ॥१८॥
 ये अर्वाश्चस्ताँ उ पराच आहुर्ये पराश्चस्ताँ उ अर्वाच आहुः ।
 इन्द्रश्च या चक्रथुः सोम तानि धुरा न युक्ता रजसो वहन्ति ॥१९॥

सनेमि । चक्रम् । अजरम् । वि । वावृते । उत्तानायां । दश । युक्ताः । वहन्ति ।
 सूर्यस्य । चक्षुः । रजसा । एति । आऽवृतम् । यस्मिन् । आऽतस्थुः । भुवनानि । विश्वा ॥१४॥
 स्त्रियः । सतीः । तान् । ऊं इति । मे । पुंसः । आहुः । पश्यत् । अक्षण्ज्वान् । न ।
 वि । चेतत् । अन्धः । कविः । यः । पुत्रः । सः । ईम् । आ । चिकेत । यः । ता ।
 विऽजानात् । सः । पितुः । पिता । अमत् ॥ १५ ॥

साकम्ऽजानां । सप्तथम् । आहुः । एकऽजम् । षट् । इत् । यमाः । ऋषयः । देवऽजाः ।
 इति । तेषाम् । इष्टानि । विऽहितानि । धामऽशः । स्थात्रे । रजन्ते । विऽकृतानि । रूपऽशः ॥

अवः । परेण । परः । एना । अवरेण । पदा । वत्सम् । विभ्रती । गौः । उत् । अस्यात् ।
 सा । कद्रीचीं । कम् । स्वित् । अर्धम् । परा । अगात् । क्व । स्वित् । सूते । नहि ।
 यूथे । अस्मिन् ॥ १७ ॥

अवः । परेण । पितरम् । यः । अस्य । वेद । अवः । परेण । परः । एना । अवरेण ।
 कवीयमानः । कः । इह । प्र । वोचत् । देवम् । मनः । कुतः । अधि । प्रजातम् ॥

ये । अर्वाश्चः । तान् । ऊं इति । पराचः । आहुः । ये । पराश्चः । तान् । ऊं इति । अर्वाचः ।
 आहुः । इन्द्रः । च । या । चक्रथुः । सोम । तानि । धुरा । न । युक्ताः । रजसः । वहन्ति ॥

- IX.9.14** The undecaying wheel with felly goes on revolving again and again. Ten (horses), yoked to the taut rein, carry it. The sun's eye, covered with vapour, goes forth, in which all the worlds abide. (Also Rg. I.164.14)
- IX.9.15** They through females, have been called males, so we hear. He, who has eyes, beholds; the blind man does not see; he, who is a sage-son, understands this; and he, who so discriminates, is the father of the father. (Also Rg. I.164.16)
- IX.9.16** Of these (seasons) born together, the seventh is called as born of one. The six alone are born in pairs; they move on and are born of god (the Sun). Sacrifices pertaining to them are performed at proper periods, and for him, who presides, the auxiliary sacrifices continue in various forms. (Also Rg. I.164.15)
- IX.9.17** The cow gets up, bearing the calf (which holds) the hind leg with the front and the front leg with the hind one. Whither does she come from ? To which half does she go ? Where does she deliver the young calf if not amidst this hard, indeed? (Also Rg. I.164.17)
- IX.9.18** Where is such a wise man, who knows its (calf's) father (the Sun), as one traversing the lower from the upper half (in respect of the celestial region) and the upper from the lower half (in respect of the terrestrial region)? Where is such a person, who knows from whence the shining mind (moon) has been born ? Let him come and tell us, if he knows. (Rg. I.164.18)
- IX.9.19** Those which (the sages) have termed descending (or moving in the lower half), they have also termed ascending (or moving in the upper half); and those they have termed ascending, they have also called descending; and those orbits which you, the moon and the sun, have made, bear along the worlds like (oxen), yoked to a chariot. (Also Rg. I.164.19)

द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परि षस्वजाते ।
 तयोरन्यः पिप्पलं स्वाहृत्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति ॥२०॥
 यस्मिन्वृक्षे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुर्वते चाधि विश्वे ।
 तस्य यद्वाहुः पिप्पलं स्वाहृते तन्नोन्नशयः पितरं न वेद ॥२१॥
 यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भक्षमनिमेषं विदधाभिस्वरन्ति ।
 एना विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाकमत्रा विवेश ॥२२॥

द्वा । सुऽपर्णा । सऽयुजा । सखाया । समानम् । वृक्षम् । परि । षस्वजाते इति ।
 तयोः । अन्यः । पिप्पलम् । स्वाहु । अति । अनश्नन् । अन्यः । अभि । चाकशीति ॥२०॥
 यस्मिन् । वृक्षे । मध्वऽअदः । सुऽपर्णाः । निऽविशन्ते । सुर्वते । च । अधि । विश्वे । तस्य ।
 यत् । आहुः । पिप्पलम् । स्वाहु । अत्रे । तत् । न । उत् । नशत् । यः । पितरम् । न । वेद ॥
 यत्र । सुऽपर्णाः । अमृतस्य । भक्षम् । अनिमेषम् । विदधा । अभिऽस्वरन्ति ।
 एना । विश्वस्य । भुवनस्य । गोपाः । सः । मा । धीरः । पाकम् । अत्र । आ । विवेश ॥

(१०) दशमं सूक्तम्

(१-२८) अष्टाविंशत्युच्यते सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । (१-२२, २४-२८) प्रथमांश्चोदयितुं पृथक् चतुर्विंशत्युच्यते
 पञ्चानाञ्च गीर्तयित्वात्मन्, (२३) त्रयोविंशत्याश्च मित्रावरुणौ देवताः । (१, ७, १४, १७-१८)
 प्रथमासतामी तनुर्दशीसप्तदशष्टादशीनां जगती, (२, २६-२७) द्वितीयाष्टविंशीनां त्रिंशीनां
 भुरिक्त्रिष्टुप्, (३-६, ८-१३, १५-१६, १९-२०, २२, २३, २५, २८) तृतीयाष्टविंशीनां
 चतुस्तृतीयाष्टविंशीनाञ्च विष्णुः, (२१) एकविंशत्याः पञ्चपदातिराकृती, (२४)
 चतुर्विंशत्याश्च चतुष्पदा पुरस्कृतिर्भुरिगतिजगती छन्दांसि ॥

यद्वायुत्रे अधिं गायत्रमाहितं त्रैष्टुभं वा त्रैष्टुभान्निरतक्षत ।
 यद्वा जगज्जगत्याहितं पदं य इत्तद्द्विदुस्ते अमृतत्वमानशुः ॥१॥
 गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम् ।
 वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाक्षरेण मिमते सप्त वाणीः ॥२॥

यत् । गायत्रे । अधि । गायत्रम् । आऽहितम् । त्रैस्तुभम् । वा । त्रैस्तुभात् । निऽअतक्षत ।
 यत् । वा । जगत् । जगति । आऽहितम् । पदम् । ये । इत् । तत् । द्विदुः । ते । अमृ-
 तऽत्वम् । आनशुः ॥ १ ॥

गायत्रेण । प्रति । मिमीते । अर्कम् । अर्केण । साम । त्रैस्तुभेन । वाकम् ।
 वाकेन । वाकम् । द्विऽपदा । चतुऽपदा । अक्षरेण । मिमते । सप्त । वाणीः ॥ २ ॥

IX.9.20 Two birds, which are closely associated and intimate friends, perch on the same tree. Of them one (the lower soul) tastes of its fruits; the other (the supreme Lord) shines resplendently without tasting. (Also Rg. I.164.20)

IX.9.21 On the tree, whereon the beautiful birds taste the sweetness, where they all rest and again bring forth their offsprings on its top, they say, the fruits are sweet, but the one, who knows not the father (of the universe) has no privilege to enjoy them. (Also Rg. I.164.22)

IX.9.22 Where the beautiful birds (ryas) cognizant (of their functions), constantly sing the glory of eternal ambrosia, there has the Lord and steadfast protector of all beings consigned me, (through) immature in wisdom. (Also Rg. I.164.21)

Gauḥ - Virāt - Adhyātmam

IX.10.1 The basic metres are three - Gāyatrī(24), Triṣṭubha (44) and Jagatī (48 syllables). On Gāyatrī is the support of Gāyatra, on Triṣṭubha is the support of Traiṣṭubha and on Jagatī is the support of Jagatī. Those persons who know this secret know immortality, (Also Rg. I.164.23)

IX.10.2 (Gradual Evolution of seven metres from the three-Gāyatrī, Triṣṭubh and Jagatī). From Gayatra, was created arka (the praise songs of the Rgveda), and from arka, were evolved the sāman chants, and from Traiṣṭubha came forward vākan, or the prose of the Yajurveda. And from vāka came out vākam of dvipadā and catuṣpadā (of two and four distichs) and finally from these syllables (akṣareṇa) came out all the seven vāks (vāṇīs) or the seven metres, through the instinctive genius of our Vedic Seers.

जगता सिन्धुं दिव्यस्किभायद्रथंतरे सूर्यं पर्यंपश्यत् ।
 गायत्रस्य समिधस्तिस्त्र आहुस्ततो मृक्का प्र रिरिचे महित्वा ॥३॥
 उप ह्वये सुदुघां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाप् ।
 श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नोभीद्धो घर्मस्तदु पु प्र वोचत् ॥४॥
 हिङ्कृष्वती वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मनसाभ्यागात् ।
 दुहामश्विभ्यां पयो अघ्येय सा वर्धतां महते सौभगाय ॥५॥
 गौरमीमेदुभि वत्सं मिषन्तं मूर्धानं हिङ्कृणोन्मातवा उ ।
 सृक्काणं घर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं पर्यते पयोभिः ॥६॥
 अयं स शिङ्गे येन गौरभीवृता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता ।
 सा चित्तिभिर्नि हि चकार मर्त्यान्विद्युद्भवन्ती प्रति वत्रिमौहत ॥७॥
 अनच्छये तुरगातु जीवमेजद्भुवं मध्य आ पस्त्यानिाम् ।
 जीवो मृतस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यां मर्त्येना सयोनिः ॥८॥

जगता । सिन्धुम् । दिवि । अस्कभायत् । रथमस्तरे । सूर्यम् । परिं । अपश्यत् ।
 गायत्रस्य । समऽधः । तिस्त्रः । आहुः । ततः । मृक्का । प्र । रिरिचे । महित्वा ॥ ३ ॥
 उप । ह्वये । सुदुघाम् । धेनुम् । एताम् । सुहस्तः । गोधुक् । उत । दोहत् । एनाम् ।
 श्रेष्ठम् । सवम् । सविता । साविपत् । नः । अभिऽद्धः । घर्मः । तत् । कुं इति । सु । प्र । वोचत् ॥
 हिङ्कृष्वती । वसुपत्नी । वसूनाम् । वत्सम् । इच्छन्ती । मनसा । अभिऽआगात् ।
 दुहाम् । अश्विभ्याम् । पयः । अघ्न्या । इयम् । सा । वर्धताम् । महते । सौभगाय ॥ ५ ॥
 गौः । अमीमेत् । अभि । वत्सम् । मिषन्तम् । मूर्धानम् । हिङ् । अकृणोत् । मातृवै । कुं इति ।
 सृक्काणम् । घर्मम् । अभि । वावशाना । मिमाति । मायुम् । पर्यते । पयऽभिः ॥ ६ ॥
 अयम् । सः । शिङ्गते । येन । गौः । अभिऽवृता । मिमाति । मायुम् । ध्वसनौ । अधि । श्रिता ।
 सा । चित्तिभिः । नि । हि । चकार । मर्त्यान् । विद्युत् । भवन्ती । प्रति । वत्रिम् । औहत ॥
 अनत् । शये । तुरगातु । जीवम् । एजत् । ध्रुवम् । मध्ये । आ । पस्त्यानिाम् ।
 जीवः । मृतस्य । चरति । स्वधाभिः । अमर्त्याः । मर्त्येन । सऽयोनिः ॥ ८ ॥

- IX.10.3** With the Jagati, i.e., jāgata Sāman the flood in heaven has been established (by the Creator), and He saw the Sun in the Rathantara Sāman. We are told that the Gāyatra Sāman had three logs (samidhaḥ) (for burning) and hence it excels (ririce) in majesty and vigour (mahnā and mahitvā).
- IX.10.4** I invoke the milch cow (the cloud) that is easily milked, that the handy milker may milk her; may the creator accept our excellent libation, that His Cosmic Energy (heat) may thereby increase; it is for this, verily, that I earnestly invoke him, (cow = cloud, milk = rain, milker = wind; and again cow = divine speech; milk = knowledge; milker = preceptor). (Also Rg. I.164.26)
- IX.10.5** She comes lowing, abounding in riches (products); desiring her calf in her mind; may this cow grant her milk to the cosmic twins; may she thrive for our great advantage. (calf = world or mankind; cow = cloud, milk = rain; and again calf = the seeker or self; cow = divine speech; milk = knowledge). (Also Rg. I.164.27)
- IX.10.6** The cow lows standing by the calf with eyes half-closed, and caresses the calf with affection, licking the forehead; she conveys her warm udders to the mouth of the calf; she bellows and feeds the calf with her milk. (Also Rg. I.164.28)
- IX.10.7** He, the calf, too, bellows, and encompassed by him is the cow uttering inarticulate sounds, as she repairs to her stall; (influenced) by her instincts, she behaves like human beings, and radiant as lightning, manifests her beautiful form. (calf = cloud; cow = earth; refers to the thunder-cloud encompassing the earth, with occasional flashes of lightning). (Also Rg. I.164.29)
- IX.10.8** The soul, endowed with life-breath and fast speed, goes out and the dead body is left behind in the house. The immortal soul, hitherto living in the mortal body, keeps on moving from life to life by its own nature. (Also Rg. I.164.30)

विधुं दद्व्राणं सल्लिलस्य पृष्ठे युवानं सन्तं पलितो जंगार ।
 देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान ॥९॥
 य ई चकार न सो अस्य वेद य ई ददर्श हिरुगिन्नु तस्मात् ।
 स मातुर्योनां परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निःश्रुतिरा विवेश ॥१०॥
 अपश्य गोपामनिपद्यमानमा च परा च पृथिभिश्चरन्तम् ।
 स सध्रीचीः स विषूचिर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः ॥११॥
 द्यौर्नः पिता जनिता नाभिः बन्धुर्नो माता पृथिवी महीयम् ।
 उत्तानयोश्चम्बोर्द्यौर्निरन्तरत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात् ॥१२॥
 पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि वृष्णो अश्वस्य रेतः ।
 पृच्छामि विश्वस्य भुवनस्य नाभिं पृच्छामि वाचः परमं व्योमि ॥१३॥
 इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतः ।
 अयं यज्ञो विश्वस्य भुवनस्य नाभिर्ब्रह्मायं वाचः परमं व्योमि ॥१४॥

विधुम् । दद्व्राणम् । सल्लिलस्य । पृष्ठे । युवानम् । सन्तम् । पलितः । जंगार ।
 देवस्य । पश्य । काव्यम् । महित्वाद्या । अद्य । ममार । सः । ह्यः । सम । आन ॥ ९ ॥
 यः । ईम् । चकार । न । सः । अस्य । वेदः । यः । ईम् । ददर्शः । हिरुक् । इत् । नु । तस्मात् ।
 सः । मातुः । योनां । परिर्वीतः । अन्तः । बहुऽप्रजाः । निःश्रुतिः । आ । विवेश ॥ १० ॥
 अपश्यम् । गोपाम् । अनिऽपद्यमानम् । आ । च । परा । च । पृथिभिः । चरन्तम् ।
 सः । सध्रीचीः । सः । विषूचीः । वसानः । आ । वरीवर्ति । भुवनेषु । अन्तः ॥ ११ ॥
 द्यौः । नः । पिता । जनिता । नाभिः । अत्र । बन्धुः । नः । माता । पृथिवी । मही । इयम् ।
 उत्तानयोः । चम्बोर्ऽ । योनिः । अन्तः । अत्र । पिता । दुहितुः । गर्भम् । आ । अधात् ॥ १२ ॥
 पृच्छामि । त्वा । परम् । अन्तम् । पृथिव्याः । पृच्छामि । वृष्णः । अश्वस्य । रेतः ।
 पृच्छामि । विश्वस्य । भुवनस्य । नाभिम् । पृच्छामि । वाचः । परमम् । विऽओम ॥ १३ ॥
 इयम् । वेदिः । परः । अन्तः । पृथिव्याः । अयम् । सोमः । वृष्णः । अश्वस्य । रेतः ।
 अयम् । यज्ञः । विश्वस्य । भुवनस्य । नाभिः । ब्रह्मा । अयम् । वाचः । परमम् । विऽओम ॥

- IX.10.9** That old one swallows up the young, staking violently and running on the surface of water. Look at the grandeur of the wonderful skill of the Lord; he has died today, who was accumulating yesterday.
- IX.10.10** He, who was brought to life in body, does not know of it. He, who sees it, is (now) concealed from it. It, hemmed in the womb of the mother, is subject to many births and finally merges into the eternity. (He = Brahman and also Eternal Time; it = lower self and also day). (Also Rg. I.164.32)
- IX.10.11** I have beheld the unwearied protector of the universe, the sun, travelling (spirally) upwards and downwards by various orbits; invested with aggregative and diffusive radiance, he revolves in the midst of the regions. (Also Rg. I.164.31)
- IX.10.12** The heaven, our father and begetter, is our close relation here; this great earth, our mother, is the close friend. Placed upright (with mouth upwards) the two cups are the womb; here the father lays the seed within the daughter. (Also Rg. I.164.33)
- IX.10.13** I ask you, what is the farthest end of the earth ? I ask you, what is the semen of the horse in heat ? I ask you, where is the navel of this world ? I ask you what is the highest space, where the speech abides ? (Also Rg. I.164.34)
- IX.10.14** This very altar is the farthest end of the earth. This curjuice (soma) is the semen of the horse in heat. This very sacrifice is the navel of this world. And this spiritual knowledge is the highest space, where the speech abides. (Also Rg. I.164.35)

न वि जानामि यदि वेदमस्मि निण्यः संनद्धो मनसा चरामि ।
 यदा मार्गप्रथमजा ऋतस्यादिह्याचो अश्रुवे भागमस्याः ॥१५॥
 अपाङ् प्राडैति स्वधया गृभीतोमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ।
 ता शश्वन्ता विषुचीना वियन्ता न्यन्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् ॥१६॥
 सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति प्रदिशा विधर्मणि ।
 ते धीतिभिर्मनसा ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति विश्वतः ॥१७॥
 ऋचो अक्षरे परमे व्योमिन्यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः ।
 यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्ते अमी समासते ॥१८॥
 ऋचः पदं मात्रया कल्पयन्तोर्धचेन चाकृपुर्विश्वमेजत ।
 त्रिपाद्ब्रह्म पुरुरूपं वि तष्टु तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः ॥१९॥
 सुयवसाद्भगवती हि भूया अर्धा वयं भगवन्तः स्याम ।
 अद्भि तृणमग्रे विश्वदानीं पिबं शुद्धमुदकमाचरन्ती ॥२०॥

न । वि । जानामि । यत्सईव । इदम् । अस्मि । निण्यः । सम्जनद्धः । मनसा । चरामि ।
 यदा । मा । आऽअगेन् । प्रथमऽजाः । ऋतस्य । आत् । इत् । वाचः । अश्रुवे । भागम् । अस्याः ॥
 अपाङ् । प्राङ् । एति । स्वधया । गृभीतः । अमर्त्यः । मर्त्येन । सऽयोनिः ।
 ता । शश्वन्ता । विषुचीर्णा । विऽयन्ता । नि । अन्यम् । चिक्युः । न । नि । चिक्युः । अन्यम् ॥
 सप्त । अर्धऽगर्भाः । भुवनस्य । रेतः । विष्णोः । तिष्ठन्ति । प्रऽदिशा । विऽधर्मणि ।
 ते । धीतिऽभिः । मनसा । ते । विपऽचितः । परिऽभुवः । परि । भवन्ति । विश्वतः ॥
 ऋचः । अक्षरे । परमे । विऽओमन् । यस्मिन् । देवाः । अधि । विश्वे । निऽसेदुः ।
 यः । तत् । न । वेद । किम् । ऋचा । करिष्यति । ये । इत् । तत् । विदुः । ते । अमी इति ।
 सम् । आसते ॥ १८ ॥

ऋचः । पदम् । मात्रया । कल्पयन्तः । अर्धऽऋचेन । चकृपुः । विश्वम् । एजत ।
 त्रिपात् । ब्रह्म । पुरुरूपम् । वि । तस्ये । तेन । जीवन्ति । प्रऽदिशः । चतस्रः ॥१९॥
 सुयवसऽवत् । भगवती । हि । भूयाः । अर्धा । वयम् । भगवन्तः । स्याम ।
 अद्भि । तृणम् । अग्रे । विश्वदानीम् । पिबं । शुद्धम् । उदकम् । आऽचरन्ती ॥२०॥

- IX.10.15** I distinguish not if I am this all, for I go perplexed and bound in mind; when the first-born (perceptions) of the Holy Law reached me, then of this speech I first obtained a portion (of the meaning). (Also Rg. I.164.37)
- IX.10.16** The immortal soul associated with the mortal body ceaselessly moves the lower (inferior) or the upper (superior) bodies according to its own actions. They both go always together, and every where together; (we, the men) have comprehended the one (whilst in the physical body) but have not comprehended the other (the soul free from body). (Also Rg. I.164.38)
- IX.10.17** The seven half-embryos (the semen of the universe) are employed in the work of supporting (the universe) by the Lord's orders. Those wise ones consciously whirl round and round the earth. (Cosmic intelligence, ego and five abstracts - colour, taste, sound, touch and smell - as the seven). (Also Rg. I.164.36)
- IX.10.18** The supreme Lord is omnipresent like space and eternal like his world and all Nature's bounties have their repose in Him. What will he, who knows not this (divine principle), do with the Veda ? But they, who know it, they come close to Him. (Also Rg. I.164.39)
- IX.10.19** Composing a foot of the Rk verse by the measure, with the half-verse they have fashioned all the moves. The supreme Lord, with (remaining) three feet, continues to exist in many forms; by Him the four mid-quarters (of the universe) live.
- IX.10.20** Come, may you be rich in milk through abundant fodder, that we may also be rich (in abundance); eat grass at all seasons and roaming (at will), drink pure water. (Also Rg. I.164.40)

गौरिन्मिमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी ।
अष्टापदी नवपदी बभ्रुवुषी सहस्राक्षरा भुवनस्य पङ्क्तिस्तस्याः
समुद्रा अधि वि क्षरन्ति ॥२१॥

कृष्णं नित्यान् हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिव्यमुत्पतन्ति ।
त आर्ववृत्रन्तसर्दनादृतस्यादिदृतेन पृथिवीं व्युद्भिः ॥२२॥

अपादेति प्रथमा पद्धतीनां कस्तद्वी मित्रावरुणा चिकेत ।
गर्भो भारं भरत्या चिदस्या ऋतं पिपत्यनृतं नि पाति ॥२३॥

विराडाविराट् पृथिवी विराडन्तरिक्षं विराट् प्रजापतिः ।
विराप्सृत्युः साध्यानामधिराजो बभ्रुवुषी तस्य भूतं भव्यं वशे स मे भूतं भव्यं वशे कृणोतु ॥२४॥
शक्रमयं धूममारादपश्यं विष्णुवतां पर एनावरेण ।
उक्षाणं पृश्निमपचन्त वीरास्तानि धर्मीणि प्रथमान्यासन् ॥२५॥

गौः । इत् । मिमाय । सलिलानि । तक्षती । एकऽपदी । द्विऽपदी । सा । चतुऽपदी ।
अष्टाऽपदी । नवऽपदी । बभ्रुवुषी । सहस्रऽअक्षरा । भुवनस्य । पङ्क्तिः । तस्याः । समुद्राः ।
अधि । वि । क्षरन्ति ॥ २१ ॥

कृष्णम् । नित्यानम् । हरयः । सुऽपर्णाः । अपः । वसानाः । दिवम् । उत् । पतन्ति ।
ते । आ । अर्ववृत्रन् । सर्दनात् । ऋतस्य । आत् । इत् । घृतेन । पृथिवीम् । वि । व्युद्भिः ॥
अपात् । एति । प्रथमा । पत् । ऽवतीनाम् । कः । तत् । वाम् । मित्रावरुणा । आ । चिकेत ।
गर्भः । भारम् । भरति । आ । चित् । अस्याः । ऋतम् । पिपतिं । अनृतम् । नि । पाति ॥
विराट् । वाक् । विराट् । पृथिवी । विराट् । अन्तरिक्षम् । विराट् । प्रजाऽपतिः ।
विराट् । मृत्युः । साध्यानाम् । अधिराजः । बभ्रुवु । तस्य । भूतम् । भव्यम् । वशे । सः । मे ।
भूतम् । भव्यम् । वशे । कृणोतु ॥ २४ ॥

शक्रऽमयम् । धूमम् । आरात् । अपश्यम् । विष्णुऽवतां । परः । एना । अवरेण ।
उक्षाणम् । पृश्निम् । अपचन्त । वीराः । तानि । धर्मीणि । प्रथमानि । आसन् ॥ २५ ॥

- IX.10.21** The divine speech has been uttered enabling the thoughts to flow, and is one-footed, two-footed, four-footed, eight-footed, nine-footed in the innermost region of heart. (Also Rg. I.164.41)
- IX.10.22** The way is dark; golden birds of beautiful wings, robed in waters, fly up to the sky. From the seat of ṛta (righteousness) they descend and inundate the earth with ghrta (purified butter, water). (Also Rg. I.164.47)
- IX.10.23** She, the footless, goes foremost among those who have feet. O friendly Lord (Mitra) and O venerable Lord (Varuṇa), who has speculated about this (doing) of yours ? (The wonder is that) the unborn embryo bears her (body's) burden; it supports the righteousness and keeps a watch over untruth.
- IX.10.24** Virāj is speech, Virāj the wide earth, Virāj the midspace, and Virāj is the Lord of creatures. Virāj is death, the overlord of Sādhyas (souls seeking perfection). He has full control over what was and what will be. May He put what was, and will be, under my control.
- IX.10.25** I behold near (me) the smoky clouds; and by that one arrives at the universe concept of inference of cause (the cosmic heat) from the effect. The priests have glorified with affectionate laurels that causal fire in the fire-rituals for such are their first duties. (Also Rg. I.164.43)

त्रयः केशिनः ऋतुथा वि चक्षते संवत्सरे वपत् एक एषाम् ।
 विश्वमन्यो अभिचष्टे शचीभिर्ध्राजिरेकस्य ददृशे न रूपम् ॥२६॥
 चत्वारि वाक्परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः ।
 गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति ॥२७॥
 इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरथो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् ।
 एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ॥२८॥

त्रयः । केशिनः । ऋतुऽथा । वि । चक्षते । समऽवत्सरे । वपते । एकः । एषाम् ।
 विश्वम् । अन्यः । अभिऽचष्टे । शचीभिः । ध्राजिः । एकस्य । ददृशे । न । रूपम् ॥२६॥
 चत्वारि । वाक् । परिऽमिता । पदानि । तानि । विदुः^१ । ब्राह्मणाः । ये । मनीषिणः ।
 गुहा । त्रीणि । निऽहिता । न । इङ्गयन्ति । तुरीयम् । वाचः । मनुष्याः । वदन्ति ॥२७॥
 इन्द्रम् । मित्रम् । वरुणम् । अग्निम् । आहुः । अथो इति । दिव्यः । सः । सुऽपर्णः । गरुत्मान् ।
 एकम् । सत् । विप्राः । बहुऽधा । वदन्ति । अग्निम् । यमम् । मातरिश्वानम् । आहुः ॥२८॥

॥ इति षष्ठं पाण्डम् ॥

[षष्ठमध्याये सूक्तानि १०, श्लोकः ११३]

IX.10.26 The three, with beautiful tresses, look down in their several seasons upon the earth; one of them (fire) comes forth only once in a year (the ritual fire is established once in a year); the second one (the Sun), by his acts, brightens the universe; the course of the third one (air) is visible though not his form. (Also Rg. I.164.44)

IX.10.27 Four are the definite grades of speech; those learned, who are wise, know them; three deposited in secret, indicate no meaning; men speak the fourth grade of speech (Four grades of speech : Om, Bhūh, Bhuvah, Svah, also known as Parā, Paśyantī, Madhyamā, and Vaikharī; Para is the innermost at the origin; Paśyantī pertains to heart, Madhyamā to intellect and Vaikharī the phonetically expressed through the organs of speech). (Also Rg. I.164.45)

IX.10.28 They have styled (Him, God or the sun) indra (the resplendent), mitra (the surveyor), varuṇa (the venerable), agni (the adorable), and He is the celestial, well-winged garutmat (the great), for learned priests call one by many names as they speak of the adorable as yama (ordainer) and matariśvan (cosmic breath). (Also Rg. I.164.46)

Here ends Kāṇḍa IX
Hymns 10, Verses 313

Kānda-X

दशं काण्डम्

अथ दशमं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-३२) द्वात्रिंशद्वचस्वास्त्य सूक्तस्य प्रत्यङ्गित्स ऋषिः । कृत्यावृणं देवता । (१) प्रथमर्चो महावृहती, (२) द्वितीयाया विराज्जापत्री, (३-८, १०-११, १४, २१, २५-२७, ३०-३१) तृतीयाविपण्णां दशम्येकादशीचतुर्विंशेक-
विंशीनां पञ्चविंश्यादितुचस्य त्रिंशेकत्रिंशोऽध्यानुष्टुप्, (९) नवम्याः पथ्यापङ्क्तिः, (१२) द्वादश्याः पङ्क्तिः,
(१३) त्रयोदश्या उरोवृहती, (१५) पञ्चदश्याश्चतुष्पदा विराज्जगती, (१६, १८) षोडश्याद्यादशयो-
स्त्रिष्टुप्, (१७, २४) सप्तदशीचतुर्विंशोः प्रस्तारपङ्क्तिः, (१९) एकोनविंश्याश्चतुष्पदा जगती,
(२०) विंश्या विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः, (२२) द्वाविंश्या एकावसाना द्विपदाच्युष्णिक्,
(२३) त्रयोविंश्यास्त्रिपदा भुरिग्विषमा गायत्री, (२८) अष्टाविंश्यास्त्रिपदा
गायत्री, (२९) एकोनत्रिंश्या मध्येज्योतिष्मती जगती, (३२)
द्वात्रिंश्याश्च द्वचनुष्टुप्गर्भा पञ्चपदातिजगती छन्दांसि ॥

यां कल्पयन्ति बृहतौ बधूमिव विश्वरूपां हस्तकृतां चिकित्सवः ।

सारादेत्वप नुदाम एनाम् ॥१॥

शीर्षण्वतीं नस्वतीं कर्णिनीं कृत्याकृता संभृता विश्वरूपा ।

सारादेत्वप नुदाम एनाम् ॥२॥

शुद्रकृता राजकृता स्त्रीकृता ब्रह्मभिः कृता ।

जाया पत्या नुत्तेव कर्तारं बन्ध्वृच्छतु ॥३॥

अनयाहमोषध्या सर्वाः कृत्या अद्रुदुषम् ।

यां क्षेत्रे चक्रुर्या गोषु यां वा ते पुरुषेषु ॥४॥

याम् । कल्पयन्ति । बृहतौ । बधूम् । ईव । विश्वरूपाम् । हस्तकृताम् । चिकित्सवः ।

सा । आरात् । एतु । अप । नुदाम् । एनाम् ॥ १ ॥

शीर्षण्वतीं । नस्वतीं । कर्णिनीं । कृत्याकृता । सम्भृता । विश्वरूपा ।

सा । आरात् । एतु । अप । नुदाम् । एनाम् ॥ २ ॥

शुद्रकृता । राजकृता । स्त्रीकृता । ब्रह्मभिः । कृता ।

जाया । पत्या । नुत्ता । ईव । कर्तारम् । बन्धु । ऋच्छतु ॥ ३ ॥

अनया । अहम् । ओषध्या । सर्वाः । कृत्याः । अद्रुदुषम् ।

याम् । क्षेत्रे । चक्रुः । याम् । गोषु । याम् । वा । ते । पुरुषेषु ॥ ४ ॥

Mantroktāh

X.1.1 May she (the harmful design) of all forms and made with hands, whom the skilled workers adorn like a bride at a wedding, go afar. We push her away.

X.1.2 She, the harmful design (kṛtyaḥ), having a head, a nose, and ears, has been made and fashioned in all the forms. May she go afar. We push her away.

X.1.3 Prepared by a śūdra (an unskilled labourer), or by a king, prepared by a woman or by wise intellectual persons, may she, the harmful design go back to her maker, just as a wife banished by the husband goes back to her father or her brother.

X.1.4 With this medicinal plant, I have spoiled all the harmful designs, which they had planted in your field, in your cattle, or in your men.

अ॒धमस्त्वघ॑कृते॒ शपथः॑ शपथीयते ।
 प्रत्यक्प्रति॑प्रहि॒ष्मो यथा॑ कृत्याकृतं॒ हनत् ॥५॥
 प्र॒तीचीनं॑ आ॒ङ्गिर॒सोऽध्यक्षो॑ नः पुरो॒हितः ।
 प्र॒तीचीः॑ कृत्या आ॒कृत्यामू॒कृत्याकृतो॑ जहि ॥६॥
 यस्त्वोवाच॑ परेहीति॒ प्रति॑कूलमुदा॒ग्यमि॑ ।
 तं कृत्येभि॑निर्वर्तस्व मास्मानिच्छो अना॒गसः ॥७॥
 यस्ते॒ परू॑षि स॒दुधौ रथ॑स्येव॒र्भुर्धिया॑ ।
 तं गच्छ॑ तत्र ते॒र्यन॑मज्ञातस्ते॒यं जनः ॥८॥
 ये त्वा॑ कृत्वालेभिरे वि॒ह्वला॑ अ॒भिचारि॑णः ।
 शु॒म्भी॒शु॒दं कृत्या॑दूर्षणं॒ प्रति॑वर्त्म पुनः॒सरं॑ तेन॒ त्वा न्न॑पयामसि ॥९॥
 यदु॒र्भगां॑ प्र॒क्षिपि॑तां मृतव॑त्सामुपेयि॒म ।
 अपैतु॑ सर्वं मत्पापं॒ द्रवि॑णं मोप॒ तिष्ठतु ॥१०॥

अध॒म् । अस्तु । अ॒घऽकृ॒ते । श॒पथः । श॒पथि॑ऽय॒ते ।
 प्र॒त्यक् । प्र॒तिऽप्र॒हि॒ष्मः । यथा॑ । कृ॒त्याऽकृ॒तम् । ह॒नत् ॥ ५ ॥
 प्र॒तीची॑नः । आ॒ङ्गिर॒सः । अ॒धिऽअ॒क्षः । नः । पु॒रऽहि॑तः ।
 प्र॒तीचीः॑ । कृ॒त्याः । आऽकृ॒त्यं । अ॒मून् । कृ॒त्याऽकृ॒तः । ज॒हि ॥ ६ ॥
 यः । त्वा । उ॒वाच॑ । परा॑ । इ॒हि । इति॑ । प्रा॒तऽकू॒लम् । उ॒त्ऽआ॒ग्यमि॑ ।
 तम् । कृत्ये॑ । अ॒भिऽनि॒र्वर्त॑स्व । मा । अ॒स्मान् । इच्छः॑ । अ॒ना॒गसः ॥ ७ ॥
 यः । ते । परू॑षि । सु॒म्ऽदु॒धौ । रथ॑स्यऽइव । ऋ॒भुः । धि॒या ।
 तम् । ग॒च्छ । तत्र॑ । ते । अ॒र्यन॑म् । अ॒ज्ञातः॑ । ते । अ॒यम् । ज॒नः ॥ ८ ॥
 ये । त्वा । कृ॒त्वा । आऽले॑भिरे । वि॒ह्वलाः । अ॒भिऽचा॒रिणः॑ ।
 शु॒म्ऽभुः । इ॒दम् । कृ॒त्याऽदूर्ष॑णम् । प्र॒तिऽव॒र्त्म । पु॒नऽस॒रम् । तेन॑ । त्वा । न्न॑प॒याम॑सि ॥९॥
 यत् । दुः॒ऽभगा॑म् । प्र॒क्षि॒पि॒ताम् । मृ॒तव॑त्साम् । उ॒प॒ऽऽयि॑म ।
 अप॑ । ए॒तु । सर्व॑म् । मत् । प्रा॒पम् । द्रवि॑णम् । मा । उप॑ । ति॒ष्ठतु ॥ १० ॥

X.1.5 Let evil befall to the evil-doer, let the curses fall on the curser, backward we send her forth, so that she may strike the person who has made that harmful design (kṛtyā-kṛtam).

X.1.6 The Angirasa priest, skilled in reversing, is our Chief. May you (O priest), turning the harmful designs back, slay those who have fashioned the harmful designs (kṛtyākṛtaḥ).

X.1.7 Whoso has said to you "Go forward, against all odds and against the stream", O harmful design, may you go back to him, seek not us, the innocents.

X.1.8 Whoever has put your joints together with thought, as a skilled carpenter those of a chariot, to him may you go. Thereto lies your way. Let this person be quite unknown (ajñātaḥ) to you.

X.1.9 They, the expert ones, who having fashioned you, have held you firmly; this is an auspicious destroyer of harmful designs; it sends the harmful design back the way it came. With this we battle you.

X.1.10 In that we have approached a disgusting woman, dripping liquid (prasnāpitām), and with her child dead, may all that illness go away from me; may the wealth come to me.

यत्ते पितृभ्यो ददतो यज्ञे वा नाम जगृहुः ।
 संदेश्यात्सर्वस्मात्पापादिमा मुञ्चन्तु त्वौषधीः ॥११॥
 देवैनसात्पित्र्यान्नामग्राहात्संदेश्यादिभिनिष्कृतात् ।
 मुञ्चन्तु त्वा वीरुधो वीर्येणि ब्रह्मण ऋग्भिः पर्यस ऋषीणाम् ॥१२॥
 यथा वातश्चावयति भूम्या रेणुमन्तरिक्षाच्चाभ्रम् ।
 एवा मत्सर्वं दुर्भुतं ब्रह्मनुत्तमपायति ॥१३॥
 अपं क्राम नानंदती विनद्धा गर्दभीव ।
 कर्तृक्षस्वेतो नुत्ता ब्रह्मणा वीर्याविता ॥१४॥
 अयं पन्थाः कृत्येति त्वा नयामोभिप्रहितां प्रति त्वा प्र हिष्मः ।
 तेनाभि याहि भञ्जत्यनस्वतीव वाहिनी विश्वरूपा कुरूटिनी ॥१५॥
 पराक्ते ज्योतिरपथं ते अर्वागन्यत्रास्मदयना कृणुष्व ।
 परेणेहि नवतिं नाव्यात् अतिं दुर्गाः स्रोत्या मा क्षणिष्ठाः परेहि ॥१६॥

यत् । ते । पितृभ्यः । ददतः । यज्ञे । वा । नाम । जगृहुः ।
 समुदेश्यात् । सर्वस्मात् । पापात् । इमाः । मुञ्चन्तु । त्वा । ओषधीः ॥ ११ ॥
 देवस्यैनासात् । पित्र्यात् । नामस्यग्राहात् । समुदेश्यात् । अभिनिष्कृतात् ।
 मुञ्चन्तु । त्वा । वीरुधः । वीर्येणि । ब्रह्मणा । ऋक्सभिः । पर्यसा । ऋषीणाम् ॥ १२ ॥
 यथा । वातः । च्यवयति । भूम्याः । रेणुम् । अन्तरिक्षात् । च । अभ्रम् ।
 एव । मत् । सर्वम् । दुःसुभुतम् । ब्रह्मनुत्तम् । अपं । अयति ॥ १३ ॥
 अपं । क्राम । नानंदती ! विनद्धा । गर्दभीश्च ।
 कर्तृन् । नक्षस्व । इतः । नुत्ता । ब्रह्मणा । वीर्याविता ॥ १४ ॥
 अयम् । पन्थाः । कृत्ये । इति । त्वा । नयामः । अभिस्यप्रहिताम् । प्रति । त्वा । प्र । हिष्मः ।
 तेन । अभि । याहि । भञ्जती । अनस्वतीश्च । वाहिनी । विश्वरूपा । कुरूटिनी ॥ १५ ॥
 पराक् । ते । ज्योतिः । अपथम् । ते । अर्वाक् । अन्यत्र । अस्मत् । अयना । कृणुष्व ।
 परेण । इहि । नवतिम् । नाव्याः । अतिं । दुर्गाः । स्रोत्याः । मा । क्षणिष्ठाः । परा । इहि ॥

- X.1.11** If they have mentioned your name while making offerings to the elders or at the sacrifice, from all that evil thus proposed let these medicinal plants relieve you.
- X.1.12** From sin against the enlightened ones, against the elders, and from being named, from the evil proposed and arranged, may these medicinal plants relieve you by power of knowledge, by Ṛk verses, and by the vital spirit of the seers.
- X.1.13** As the wind dislodges the dust from the earth and the cloud from the midspace, so may all ill and evil, pushed away by prayer, depart from me.
- X.1.14** Run away making much noise like a she-ass (gardabhī) that has been unfastened, go to your makers pushed and chased from here by an energetic prayer.
- X.1.15** "This is the way, O harmful design", thus we lead you forth. You, who were sent against us, we send back. Go by this road, crushing like an army, all beautiful with cars (vāhinī) and crests (kurūṭinī).
- X.1.16** May there be light for you to go yonder. There is no way for you to come hither. Make your going elsewhere other than to us. Go across the ninety (navāti) navigable streams, difficult to cross.

वात इव वृक्षानि मृणीहि पादय मा गामश्च पुरुषमुच्छिष एषाम् ।
 कर्तृन्निवृत्येतः कृत्येप्रजास्त्वाय बोधय ॥१७॥
 यां ते बर्हिषि यां श्मशाने क्षेत्रे कृत्यां वलगं वा निचरन्तुः ।
 अग्नौ वा त्वा गार्हपत्येभिचेरुः पाकं सन्तं धीरतरा अनागसम् ॥१८॥
 उपाहृतमनुबुद्धं निखातं वैरं त्सार्यन्वविदाम् कर्त्रम् ।
 तदेतु यत् आश्रुतं तत्राश्व इव वि वर्ततां हन्तु कृत्याकृतः प्रजाम् ॥१९॥
 स्वायसा असयः सन्ति नो गृहे विद्या ते कृत्ये यतिधा परंषि ।
 उत्तिष्ठैव परेहीतोज्ञाति किमिहेच्छसि ॥२०॥
 ग्रीवास्ते कृत्ये पादौ चापि कर्त्स्यामि निर्द्वय ।
 इन्द्राग्नी अस्मान्नक्षतां यौ प्रजानां प्रजावती ॥२१॥
 सोमो राजाधिपा मृडिता च भुतस्य नः पतयो मृडयन्तु ॥२२॥

वातः इव । वृक्षान् । नि । मृणीहि । पादय । मा । गाम् । अश्वम् । पुरुषम् । उत् ।
 शिषः । एषाम् । कर्तृन् । निऽवृत्य । इतः । कृत्ये । अप्रजाः स्त्वाय । बोधय ॥ १७ ॥
 याम् । ते । बर्हिषि । याम् । श्मशाने । क्षेत्रे । कृत्याम् । वलगम् । वा । निऽचरन्तुः ।
 अग्नौ । वा । त्वा । गार्हपत्ये । अभिऽचेरुः । पाकम् । सन्तम् । धीरतराः । अनागसम् ॥
 उपऽआहृतम् । अनुऽबुद्धम् । निऽखातम् । वैरम् । त्सारि । अनु । अविदाम् । कर्त्रम् । तत् ।
 एतु । यतः । आऽश्रुतम् । तत्र । अश्वः इव । वि । वर्तताम् । हन्तु । कृत्याऽकृतः । प्रजाम् ॥
 सुऽआयसाः । असयः । सन्ति । नः । गृहे । विद्य । ते । कृत्ये । यतिधा । परंषि ।
 उत् । तिष्ठ । एव । परा । इहि । इतः । अज्ञाति । किम् । इह । इच्छसि ॥ २० ॥
 ग्रीवाः । ते । कृत्ये । पादौ । च । अपि । कर्त्स्यामि । निः । द्वय ।
 इन्द्राग्नी इति । अस्मान् । नक्षताम् । यौ । प्रजानाम् । प्रजावती इति प्रजावती ॥२१॥
 सोमः । राजा । अधिऽपाः । मृडिता । च । भुतस्य । नः । पतयः । मृडयन्तु ॥ २२ ॥

- X.1.17** Returning from here to your makers, O harmful design, smash them like a tempest, the trees; fell them down. Let none of their kine, horses, or men survive. Wake them up to their childlessness (aprajāḥ).
- X.1.18** What harmful design or plotting they have buried under your grass, or in the cremation-ground (śmaśāne), or in your field, and being more determined, what they have conspired through the householder's fire (gārhapatye) against you, who are simple (dhīratarāḥ) and faultless (anāgasam).
- X.1.19** We have found out (the harmful design) that has been brought, that has been buried with hostile intent. We have found out its maker too. May it go back wherefrom it came. Let it rage there like a horse. May it destroy the progeny of the maker of this harmful design.
- X.1.20** There are swords made of good steel (suāyasā) in our house. O harmful design, we know where are your joints. Do get up; go away hence, O stranger, what do you seek here?
- X.1.21** O harmful design, I will slash your neck-bones, and also your feet. Flee away. May the resplendent Lord (Indra) and the adorable Lord (Agni) protect us; they who protect like a mother her children.
- X.1.22** May the blissful Lord, the overruling sovereign, favour us; and may the lords of existence (bhūtasya patayaḥ) favour us too.

भवाशुर्वस्यतां पापकृते कृत्याकृते । दुष्कृते विद्युतं देवहेतिम् ॥२३॥
 यद्येयथं द्विपदी चतुष्पदी कृत्याकृता संभृता विश्वरूपा ।
 सेतोऽष्टापदी भुत्वा पुनः परेहि दुच्छुने ॥२४॥
 अभ्यङ्काक्ता स्वरङ्कता सर्वं भरन्ती दुरितं परेहि ।
 जानीहि कृत्ये कर्तारं दुहितेव पितरं स्वम् ॥२५॥
 परेहि कृत्ये मा तिष्ठो विद्धस्येव पदं नय ।
 मृगः स मृगयुस्त्वं न त्वा निर्कर्तुमर्हति ॥२६॥
 उत हन्ति पूर्वसिनं प्रत्यादायापरं इष्वा ।
 उत पूर्वस्य निघ्नतो नि हन्त्यपरः प्रति ॥२७॥
 एतद्धि शृणु मे वचोयेहि यत एयथ । यस्त्वा चकार तं प्रति ॥२८॥
 अनागुत्या वै भीमा कृत्ये मा नो गामश्च पुरुषं वधीः ।
 यत्रयत्रासि निहिता ततस्त्वोत्थापयामसि पर्णाद्गुधीयसी भव ॥२९॥

भवाशुर्वै । अस्यताम् । पापऽकृते । कृत्याऽकृते । दुःऽकृते । विद्युतम् । देवऽहेतिम् ॥२३॥
 यद्वि । आऽऽयथं । द्विऽपदी । चतुऽपदी । कृत्याऽकृता । समऽभृता । विश्वऽरूपा ।
 सा । इतः । अष्टाऽपदी । भुत्वा । पुनः । परा । इहि । दुच्छुने ॥ २४ ॥
 अभिऽअक्ता । आऽअक्ता । सुऽअरङ्कता । सर्वम् । भरन्ती । दुःऽइतम् । परा । इहि ।
 जानीहि । कृत्ये । कर्तारम् । दुहिताऽइव । पितरम् । स्वम् ॥ २५ ॥
 परा । इहि । कृत्ये । मा । तिष्ठः । विद्धस्येऽइव । पदम् । नय ।
 मृगः । सः । मृगऽयुः । त्वम् । न । त्वा । निऽकर्तुम् । अर्हति ॥ २६ ॥
 उत । हन्ति । पूर्वऽआसिनम् । प्रतिऽआदाय । अपरः । इष्वा ।
 उत । पूर्वस्य । निऽघ्नतः । नि । हन्ति । अपरः । प्रति ॥ २७ ॥
 एतत् । हि । शृणु । मे । वचः । अथ । इहि । यतः । आऽऽयथं ।
 यः । त्वा । चकार । तम् । प्रति ॥ २८ ॥
 अनागुऽहृत्या । वै । भीमा । कृत्ये । मा । नः । गाम् । अश्वम् । पुरुषम् । वधीः ।
 यत्रयत्र । असि । निऽहिता । ततः । त्वा । उत । स्थापयामसि । पर्णात् । लघीयसी । भव ॥

- X.1.23** May the Lord of existence (bhava) and the Lord of destruction (śarva) hurl the blazing divine weapon at the sinner, the maker of the harmful design, the wicked one. (for Bhava and Sarva, see Av. IV.28.1)
- X.1.24** If, O harmful design, duly made and composed in all forms, you come here as two-footed or four-footed, O harbinger of misfortune, go away from here becoming eight-footed.
- X.1.25** Well-anointed and polished, nicely adorned, bearing all misery, go away. O harmful design, (go and) recognize your fashioner, just like a daughter her father.
- X.1.26** O harmful design, go away; stay not here. Follow in his tracks as if those of a wounded quarry (object of hunt). He is the hunted animal (mṛgaḥ) and you are the hunter (mṛgayuh). He is unable to counter you.
- X.1.27** Also him, who shoots first, the other one smites back with an arrow catching hold of him. Also while the first one is smiting, the other one smites him back.
- X.1.28** Listen carefully to what I say. Now go where you have come from; to him, who has made you.
- X.1.29** The killing of an innocent person (anāgo-hatyā) is, indeed, horrible. O harmful design, may you not kill our cow, horse or men. For each and every spot, where you have been placed, we raise you up. May you become lighter (laghīyasī) than a leaf.

यदि स्थ तमसावृता जालेनाभिहिता इव ।
 सर्वाः संलुप्येतः कृत्याः पुनः कर्त्रे प्र हिंमसि ॥३०॥
 कृत्याकृतौ वलगिनोभिनिष्कारिणः प्रजाम् ।
 मृणीहि कृत्ये मोच्छिषोमूकृत्याकृतौ जहि ॥३१॥
 यथा सूर्यो मुच्यते तमसस्परि रात्रिं जहात्युषसंश्च केतून् ।
 एवाहं सर्वं दुर्भूतं कर्त्रे कृत्याकृता कृतं हस्तीव रजो दुरितं जहामि ॥३२॥

यदि । स्थ । तमसा । आवृताः । जालेन । अभिहिताः इव ।
 सर्वाः । सम्लुप्येतः । इतः । कृत्याः । पुनः । कर्त्रे । प्र । हिंमसि ॥ ३० ॥
 कृत्याऽकृतः । वलगिनः । अभिनिष्कारिणः । प्रजाम् ।
 मृणीहि । कृत्ये । मा । उत् । शिषः । अमूर् । कृत्याऽकृतः । जहि ॥ ३१ ॥
 यथा । सूर्यः । मुच्यते । तमसः । परि । रात्रिम् । जहाति । उषसः । च । केतून् । एव । अहम् ।
 सर्वम् । दुःभूतम् । कर्त्रेम् । कृत्याऽकृता । कृतम् । हस्ती इव । रजः । दुःइतम् । जहामि ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-३३) त्रयस्त्रिंशद्वचस्यास्य सूक्तस्य नारायण ऋषिः । पुरुषो ब्रह्मप्रकाशनञ्च (३१-३२ साक्षात्पञ्चमब्रह्मप्रकाशनं) वेदते । (१-४, ७-८) मयमादिचतुर्केषां सप्तम्यष्टम्योश्च त्रिष्टुप्, (५, ९-१०, १२-२७, २९-३३) पञ्चमीनवमीदशमीनां द्वादश्यादि-
 षोडशानामेकोनविंश्यादिपञ्चानाञ्चातुष्टुप्, (६, ११) षष्ठ्येकादशयोर्ब्रह्मती, (२८) अष्टाविंश्याश्च भुक्तिमुहती छन्दसि ॥

केन पाष्णीं आभृते पुरुषस्य केन मांसं संभृतं केन गुल्फौ ।
 केनाङ्गुलीः पेशनीः केन खानि केनोच्छुङ्क्षौ मध्यतः कः प्रतिष्ठाम् ॥१॥
 कस्माच्च गुल्फावधरावकृष्णवन्तावुत्तरौ पुरुषस्य ।
 जङ्घे निऋत्य न्यदिधुः क्वि स्विजानुनोः संधी क उ तश्चिकेत ॥२॥

केन । पाष्णीं इति । आभृते इत्याऽभृते । पुरुषस्य । केन । मांसम् । सम्भृतम् । केन । गुल्फौ ।
 केन । अङ्गुलीः । पेशनीः । केन । खानि । केन । उत्तुङ्क्षौ । मध्यतः । कः । प्रतिष्ठाम् ॥
 कस्मात् । तु । गुल्फौ । अधरौ । अकृष्णन् । अङ्गुलिवन्तौ । उत्तरौ । पुरुषस्य ।
 जङ्घे इति । निःऽऋत्य । नि । अदिधुः । क्वि । स्वि । जानुनोः । संधी इति सम्ऽधी ।
 कः । ऊं इति । तत् । चिकेत ॥ २ ॥

X.1.30 Even if you are covered with darkness, as if girt with a net, banishing all the harmful designs from here, we send them back to their fashioner.

X.1.31 The offspring of those who fashion harmful designs of evil plotters, and of those who destroy others, O harmful design may you crush. Let not any of them survive. Kill those fashioners of harmful designs.

X.1.32 Just as the Sun is freed from the darkness and gets rid of the night and the ensigns of the dawn, so I get rid of all the misery and evil effect caused by the maker of the harmful design, as an elephant shakes off the dirty dust.

Puruṣa - Brahama - Prakāśanam

X.2.1 By whom the two heels of men were formed ? By whom the flesh was put on ? By whom the two ankles ? By whom the beautiful fingers ? By whom the orifices ? By whom the two foot-soles. and who gave him support in the middle ? (Pārṣṇī = heals; gulpha = ankle; aṅguli = finger; kha = orifice for organs; ucchalsankha = foot-soles; pratiṣṭhā = support).

X.2.2 Why did they make the two ankles of man below, and the two knee-joints above them ? Separating the two shanks, where did they set them in and where the two joints of the two knees ? Who has thought and planned it ? (Aṣṭhi = knee-joint; Jaṅghā = shank; Sandhi = joint; Jānu = knee)

चतुष्टयं युज्यते संहितान्तं जानुभ्यामूर्ध्वं शिथिरं कबन्धम् ।
 श्रोणी यदुरू क उ तज्जान याभ्यां कुसिन्धं सुदृढं बभूव ॥३॥
 कति देवाः कतमे त आसन् य उरो ग्रीवाश्चिक्युः पूरुषस्य ।
 कति स्तनौ व्यदिधुः कः कफोडौ कति स्कन्धान्कति पृष्ठीरचिन्वन् ॥४॥
 को अस्य बाहू समभरद्दीर्यं कर्वादिति ।
 असौ को अस्य तदेवः कुसिन्धे अध्या दधौ ॥५॥
 कः सप्त खानि वि ततर्द शीर्षणि कर्णोविमौ नासिके चक्षणी मुखम् ।
 येषां पुरुत्रा विजयस्य महानि चतुष्पादो द्विपदो यन्ति यामम् ॥६॥
 हन्वोहि जिह्वामदधात्पुरूचीमर्धं महीमधि शिश्राय वाचम् ।
 स आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तरपो वसानः क उ तच्चिकेत ॥७॥
 मस्तिष्कमस्य यतमो ललाटं कृकाटिकां प्रथमो यः कपालम् ।
 चित्वा चित्यं हन्वोः पूरुषस्य दिवं रुरोह कतमः स देवः ॥८॥

चतुष्टयम् । युज्यते । संहितऽअन्तम् । जानुऽभ्याम् । ऊर्ध्वम् । शिथिरम् । कबन्धम् ।
 श्रोणी इति । यत् । ऊरू इति । कः । ऊं इति । तत् । जजान । याभ्याम् । कुसिन्धम् ।
 सुदृढम् । बभूव ॥ ३ ॥
 कति । देवाः । कतमे । ते । आसन् । ये । उरः । ग्रीवाः । चिक्युः । पूरुषस्य । कति ।
 स्तनौ । वि । अदधुः । कः । कफोडौ । कति । स्कन्धान् । कति । पृष्ठीः । अचिन्वन् ॥
 कः । अस्य । बाहू इति । सम् । अभरत् । वीर्यम् । कर्वात् । इति ।
 असौ । कः । अस्य । तत् । देवः । कुसिन्धे । अधि । आ । दधौ ॥ ५ ॥
 कः । सप्त । खानि । वि । ततर्द । शीर्षणि । कर्णौ । इमौ । नासिके इति । चक्षणी
 इति । मुखम् । येषाम् । पुरुत्रा । विजयस्य । महानि । चतुऽपादः । द्विपदः । यन्ति । यामम् ॥
 हन्वोः । हि । जिह्वाम् । अदधात् । पुरूचीम् । अर्धं । महीम् । अधि । शिश्राय । वाचम् ।
 सः । आ । वरीवर्ति । भुवनेषु । अन्तः । अपः । वसानः । कः । ऊं इति । तत् । चिकेत ॥
 मस्तिष्कम् । अस्य । यतमः । ललाटम् । कृकाटिकाम् । प्रथमः । यः । कपालम् ।
 चित्वा । चित्यम् । हन्वोः । पूरुषस्य । दिवम् । रुरोह । कतमः । सः । देवः ॥ ८ ॥

- X.2.3** Wherewith did they make man's four-fold frame with ends connected and up above the knees, the yielding belly, hips and thighs ? And of the props whereby the trunk became firmly established. (kabandha = belly; śroṇi = two hips; ūrū = two thighs; kusindham = props).
- X.2.4** How many and which were the enlightened ones, who fastened the breast (uras) and neck of man together ? How many (of them) formed his two teats ? Who formed his two collar-bones ? How many (of them) his shoulders and how many joined the ribs ? (uraḥ = breast; grīvā = neck; stana = teat; kaphoda = collar-bone; skandha = shoulder; prṣṭh = rib).
- X.2.5** Who provided him with two arms, so that he may act with manly strength. Which was the enlightened one who put two shoulders upon his trunk ? (Bāhu = arm; aṅsa = shoulder-blade; kusindha = trunk).
- X.2.6** Who pierced seven orifices in his head - these two ears, two nostrils, two eyes and the mouth ? In whose multiple grandeur, the quadrupeds and the bipeds move on the path of victory ? (khāni = orifice; śīrsa = head; kaṇa = ear; nāsikā = nose; cakṣaṇī = eye; mukha = mouth; dvipada = biped; catuṣpāda = quadruped).
- X.2.7** Between the two jaws he set the far-reaching tongue; thereafter he reposed the mighty speech in it. Robed in his actions he moves to and from within all the beings. Who has speculated about him even ? (Hanu = jaw; jihvā = tongue; vāk = speech)
- X.2.8** Which was that deity, who first having made man's skull, made the brain, the forehead, and the occiput, and having piled up the pile between his two jaws, ascendent to heaven? (mastiṣka = skull; lālāta = brain; kalātikā = occiput; kapāla = forehead; hanu-citva = pile for jaw).

प्रियाप्रियाणि बहुला स्वप्नं संबाधतन्ध्यः ।

आनन्दानुग्रो नन्दाश्च कस्माद्बहति पूरुषः ॥९॥

आर्तिरवर्तिर्निर्ऋतिः कुतो नु पुरुषेर्मतिः ।

राद्धिः समृद्धिरव्युद्धिर्मतिरुदितयः कुतः ॥१०॥

को अस्मिन्नापो व्यदिधादिषुवृतः पुरुवृतः सिन्धुसृत्याय जाताः ।

तीव्रा अरुणा लोहिनीस्ताम्रधुम्रा ऊर्ध्वा अवाचीः पुरुषे तिरश्चीः ॥११॥

को अस्मिन्नूपमदधात्को महानं च नाम च ।

गातुं को अस्मिन्कः केतुं कश्चरित्राणि पूरुषे ॥१२॥

को अस्मिन्प्राणमवयत्को अपानं व्यानम् ।

समानमस्मिन्को देवोधि शिश्राय पूरुषे ॥१३॥

को अस्मिन्यज्ञमदधादेको देवोधि पूरुषे ।

को अस्मिन्सत्यं कोनृतं कुतो मृत्युः कुतोमृतम् ॥१४॥

प्रियऽअप्रियाणि । बहुला । स्वप्नम् । संबाधऽतन्ध्यः ।

आऽनन्दान् । उग्रः । नन्दान् । च । कस्मात् । बहति । पुरुषः ॥ ९ ॥

आर्तिः । अवर्तिः । निऽऋतिः । कुतः । नु । पुरुषे । अमतिः ।

राद्धिः । समृद्धिः । अविऽद्धिः । मतिः । उत्ऽइतयः । कुतः ॥ १० ॥

कः । अस्मिन् । आपः । वि । अदधात् । विषुऽवृतः । पुरुऽवृतः । सिन्धुऽसृत्याय । जाताः ।

तीव्राः । अरुणाः । लोहिनीः । ताम्रऽधुम्राः । ऊर्ध्वाः । अवाचीः । पुरुषे । तिरश्चीः ॥ ११ ॥

कः । अस्मिन् । रूपम् । अदधात् । कः । महानम् । च । नाम । च ।

गातुम् । कः । अस्मिन् । कः । केतुम् । कः । चरित्राणि । पुरुषे ॥ १२ ॥

कः । अस्मिन् । प्राणम् । अवयत् । कः । अपानम् । विऽआनम् । ऊं इति ।

सम्ऽआनम् । अस्मिन् । कः । देवः । अधि । शिश्राय । पुरुषे ॥ १३ ॥

कः । अस्मिन् । यज्ञम् । अदधात् । एकः । देवः । अधि । पुरुषे ।

कः । अस्मिन् । सत्यम् । कः । अनृतम् । कुतः । मृत्युः । कुतः । अमृतम् ॥ १४ ॥

- X.2.9** Wherefrom does mighty man get numerous pleasant and unpleasant things - sleep, distress, fatigue, delights and enjoyments ?
- X.2.10** Wherefrom comes to man injury, poverty, misery and thoughtlessness? Wherefrom comes (to him) success, prosperity, opulence, thought and ascendance?
- X.2.11** Who has created in this man the waters moving in diverse directions, moving every-where, created for flowing like rivers, quick, ruddy, red, copper-hued and smoke-coloured, running upward, downward and crosswise.
- X.2.12** Who placed beauty in him, who the dignity and who the fame ? Who set motion in him, who the consciousness, and who the behaviors in man ?
- X.2.13** Who has woven the in-breath in him, and who the out-breath and the diffused breath ? Which is the deity that has set the equalizer breath within man. (Prāṇa = in-breath; apāna = outbreath; vyāna = diffused breath; samanar = equalizer-breath).
- X.2.14** Which was the sole deity that reposed the sacrifice within this man ? Who placed the truth and the untruth within him? Wherefrom (comes) the death and wherefrom the immortality ?

को अस्मै वासः पर्यदधात्को अस्यायुरकल्पयत् ।
 बलं को अस्मै प्रायच्छत्को अस्याकल्पयज्जवम् ॥१५॥
 केनापो अन्वतनुत् केनाहरकरोद्गुचे ।
 उषसं केनान्वैन्द केन सायंभवं ददे ॥१६॥
 को अस्मिन्नेतो न्यदिधात्तन्तुरा तांयतामिति ।
 मेधां को अस्मिन्नध्यैहृत्को बाणं को नृतो दधौ ॥१७॥
 केनेमां भूमिमौर्णोत्केन पर्यभवदिवम् ।
 केनाभि महा पर्वतान्केन कर्माणि पूरुषः ॥१८॥
 केन पर्जन्यमन्वेति केन सोमं विचक्षणम् ।
 केन यज्ञं च श्रद्धां च केनास्मिन्निहितं मनः ॥१९॥
 केन श्रोत्रियमाप्नोति केनेमं परमेष्ठिनम् ।
 केनेममग्निं पूरुषः केन संवत्सरं ममे ॥२०॥

कः । अस्मै । वासः । परि । अदधात् । कः । अस्य । आयुः । अकल्पयत् ।
 बलम् । कः । अस्मै । प्र । अयच्छत् । कः । अस्य । अकल्पयत् । जवम् ॥ १५ ॥
 केन । आपः । अनु । अतनुत् । केन । अहः । अकरोत् । रुचे ।
 उषसम् । केन । अनु । ऐन्द्र । केन । सायम्भवम् । ददे ॥ १६ ॥
 कः । अस्मिन् । रेतः । नि । अदधात् । तन्तुः । आ । तांयताम् । इति ।
 मेधाम् । कः । अस्मिन् । अधि । औहत् । कः । बाणम् । कः । नृतः । दधौ ॥ १७ ॥
 केन । इमाम् । भूमिम् । और्णोत् । केन । परि । अभवत् । दिवम् ।
 केन । अभि । महा । पर्वतान् । केन । कर्माणि । पूरुषः ॥ १८ ॥
 केन । पर्जन्यम् । अनु । एति । केन । सोमम् । विचक्षणम् ।
 केन । यज्ञम् । च । श्रद्धाम् । च । केन । अस्मिन् । निहितम् । मनः ॥ १९ ॥
 केन । श्रोत्रियम् । आप्नोति । केन । इमम् । परमेष्ठिनम् ।
 केन । इमम् । अग्निम् । पूरुषः । केन । सम्वत्सरम् । ममे ॥ २० ॥

- X.2.15** Who has clothed him in robes ? who has arranged his life-span? Who has bestowed strength on him ? Who has granted him the speed ? (Āyu = life-span).
- X.2.16** With what did he spread the waters around ? With what did he make the day so shining ? With what did he enkindle the dawn ? With what did he grant the coming of the evening ?
- X.2.17** Who has placed within him the semen, so that he may extend his line ? Who has conducted the intellect into him ? Who has put the singing (voice) and who the dancing in him? (Reta = semen; medha = intellect; bānam = speech; nrta = dance).
- X.2.18** With what has he covered this earth? With what has he encompassed the sky ? With what has he surrounded the mountains with grandeur ? With what does the cosmic man perform his actions ?
- X.2.19** With what does he receive the rain ? With what does he obtain the wonderful cure-juice ? With what the sacrifice and faith (does he obtain) ? By whom the mind (the thinking power) has been set in him? (Soma = cure juice that treats all diseases; yajñ = sacrifice (self-less); śraddhā = faith; determination to accept = truth for life).
- X.2.20** Through whom does he find a learned and wise guide ? Through whom does he realize this Lord of the highest abode ? Through whom does man gain this fire divine ? By what does he measure the year ? (śrotriya = learned in Vedic lores).

ब्रह्म श्रोत्रियमाप्नोति ब्रह्मेण परमेष्ठिनम् ।
 ब्रह्मेममग्निं पूरुषो ब्रह्म संवत्सरं ममे ॥२१॥
 केन देवाँ अनु क्षियति केन दैवजनीर्विशः ।
 केनेदमन्यन्नक्षत्रं केन सत्क्षत्रमुच्यते ॥२२॥
 ब्रह्म देवाँ अनु क्षियति ब्रह्म दैवजनीर्विशः ।
 ब्रह्मेदमन्यन्नक्षत्रं ब्रह्म सत्क्षत्रमुच्यते ॥२३॥
 केनेयं भूमिर्विहिता केन द्यौरुत्तरा हिता ।
 केनेदमूर्ध्वं तिर्यक्चान्तरिक्षं व्यचो हितम् ॥२४॥
 ब्रह्मणा भूमिर्विहिता ब्रह्म द्यौरुत्तरा हिता ।
 ब्रह्मेदमूर्ध्वं तिर्यक्चान्तरिक्षं व्यचो हितम् ॥२५॥
 मूर्धानमस्य संसीव्यार्थर्वा हृदयं च यत् ।
 मस्तिष्कादूर्ध्वः प्रेरयत्पर्वमानोधि शीर्षतः ॥२६॥

ब्रह्म । श्रोत्रियम् । आप्नोति । ब्रह्म । इमम् । परमेऽस्थिनम् ।
 ब्रह्म । इमम् । अग्निम् । पूरुषः । ब्रह्म । सम्ऽवत्सरम् । ममे ॥ २१ ॥
 केन । देवान् । अनु । क्षियति । केन । दैवऽजनीः । विशः ।
 केन । इदम् । अन्यत् । नक्षत्रम् । केन । सत् । क्षत्रम् । उच्यते ॥ २२ ॥
 ब्रह्म । देवान् । अनु । क्षियति । ब्रह्म । दैवऽजनीः । विशः ।
 ब्रह्म । इदम् । अन्यत् । नक्षत्रम् । ब्रह्म । सत् । क्षत्रम् । उच्यते ॥ २३ ॥
 केन । इयम् । भूमिः । विऽहिता । केन । द्यौः । उत्तरा । हिता ।
 केन । इदम् । ऊर्ध्वम् । तिर्यक् । च । अन्तरिक्षम् । व्यचः । हितम् ॥ २४ ॥
 ब्रह्मणा । भूमिः । विऽहिता । ब्रह्म । द्यौः । उत्तरा । हिता ।
 ब्रह्म । इदम् । ऊर्ध्वम् । तिर्यक् । च । अन्तरिक्षम् । व्यचः । हितम् ॥ २५ ॥
 मूर्धानम् । अस्य । सम्ऽसीव्यं । अर्थर्वा । हृदयम् । च । यत् ।
 मस्तिष्कात् । ऊर्ध्वः । प्र । ऐरयत् । पर्वमानः । अधि । शीर्षतः ॥ २६ ॥

X.2.21 By knowledge he finds a learned and wise guide. By knowledge he realizes the Lord of the highest abode. By knowledge man gains this fire divine. By knowledge he measures the year.

X.2.22 By what does he dwell with the enlightened ones, and by what with the people of godly nature ? By what is this other one is called the non-ruling power, and by what the real ruling power ? (Daivajanīrviśaḥ people of godly nature; na-kṣatram = non-ruling; kṣartam = ruling power).

X.2.23 By knowledge he dwells with the enlightened ones, and by knowledge with the people of godly nature. By knowledge this other one is called the non-ruling power and by knowledge the real ruling power.

X.2.24 By whom has this earth been put in order ? By whom is the sky set higher up ? Who has put this midspace above and spreading crosswise ? (Tiryak = cross-wise).

X.2.25 The Lord supreme has put the earth in order. The Lord supreme has set the sky higher up. The Lord supreme has put this midspace above and spreading crosswise.

X.2.26 Stiching his head and the heart, the uninjuring Lord, urges forth the purifying breath above the brain in the head. (Saṁsīvyā = having stiched).

तद्वा अथर्वणः शिरो देवकोशः समुज्जितः ।
 तन्म्राणो अभि रक्षति शिरो अन्नमथो मनः ॥२७॥
 ऊर्ध्वो नु सृष्टास्तिर्यङ् नु सृष्टाः सर्वा दिशः पुरुष आ बभूवौ ३ ।
 पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥२८॥
 यो वै तां ब्रह्मणो वेदामृतेनावृतां पुरम् ।
 तस्मै ब्रह्म च ब्राह्माश्च चक्षुः प्राणं प्रजां ददुः ॥२९॥
 न वै तं चक्षुर्जहाति न प्राणो जरसः पुरा ।
 पुरं यो ब्रह्मणो वेद यस्याः पुरुष उच्यते ॥३०॥
 अष्टाचक्रा नवद्वारा देवानां पूरयोध्या ।
 तस्यां हिरण्ययः कोशः स्वर्गो ज्योतिषावृतः ॥३१॥
 तस्मिन्हिरण्यये कोशे व्यरि त्रिप्रतिष्ठिते ।
 तस्मिन्ययक्षमात्मन्वत्तद्वै ब्रह्मविदो विदुः ॥३२॥

तत् । वै । अथर्वणः । शिरः । देवकोशः । समुज्जितः ।
 तत् । प्राणः । अभि । रक्षति । शिरः । अन्नम् । अथो इति । मनः ॥ २७ ॥
 ऊर्ध्वः । नु । सृष्टाः । तिर्यङ् । नु । सृष्टाः । सर्वाः । दिशः । पुरुषः । आ । बभूवौ ३ ।
 पुरम् । यः । ब्रह्मणः । वेद । यस्याः । पुरुषः । उच्यते ॥ २८ ॥
 यः । वै । ताम् । ब्रह्मणः । वेद । अमृतेन । आवृताम् । पुरम् ।
 तस्मै । ब्रह्म । च । ब्राह्माः । च । चक्षुः । प्राणम् । प्रजाम् । ददुः ॥ २९ ॥
 न । वै । तम् । चक्षुः । जहाति । न । प्राणः । जरसः । पुरा ।
 पुरम् । यः । ब्रह्मणः । वेद । यस्याः । पुरुषः । उच्यते ॥ ३० ॥
 अष्टाचक्रा । नवद्वारा । देवानाम् । पूः । अयोध्या ।
 तस्याम् । हिरण्ययः । कोशः । स्वर्गः । ज्योतिषा । आवृतः ॥ ३१ ॥
 तस्मिन् । हिरण्यये । कोशे । त्रिअरे । त्रिप्रतिस्थिते ।
 तस्मिन् । यत् । यक्षम् । आत्मन्वत् । तत् । वै । ब्रह्मविदः । विदुः ॥ ३२ ॥

X.2.27 That head, indeed, is the firmly-closed divine treasure-chest of the uninjuring Lord. The vital breath, the food and also the mind protect that head.

X.2.28 Whether created vertically or created horizontally, all the quarters the cosmic man pervades. He whoso knows the castle of the Lord supreme, is called *puruṣa* (man) due to this. (*ūrdhavaḥ sṛṣṭā* = vertically created; *tīryaṇ sṛṣṭā* = horizontally or cross-wise created).

X.2.29 Whoso knows that supreme Lord's castle, encompassed with immortality, to him the Lord supreme and devotees of the Lord supreme grant vision, vitality and offsprings. (*caḁṣuḥ*, *prāṇam*, *prajā*).

X.2.30 Surely the vision does not desert him, nor the vitality before the natural decay, who knows the supreme Lord's castle, due to which man is named *puruṣa*. (*Puram* = castle).

X.2.31 With eight circles and nine gates or portals impregnable is the castle of the enlightened ones. Therein lies the golden chest, conductor to the world of bliss-encompassed by brilliant light. (*aṣṭa-cakra*-eight basic building materials of body) see *Taitt. Āraṇyaka* (1.27, 2-3)

(*tvak* = skin; *asrak* = blood; *māṇsā* = flesh; *meda* = fat; *asthi* = bone; *majjā* = marrow; *śukra* = semen and *ōja* = glow, (Nine portals = seven in head = 2 eyes, 2 ears, 2 nostrils, 1 mouth opening and 2 below for urine and feces). (*Nava dvārā*).

X.2.32 Within that golden chest, having three spokes and three supports, (within that) there is a mighty being as its soul; surely they who have realized the Lord supreme, know him.

प्रभ्राजमानां हरिणीं यशसा संपरीवृताम् ।
पुरं हिरण्ययीं ब्रह्मा विवेशापराजिताम् ॥३३॥

प्रभ्राजमानाम् । हरिणीम् । यशसा । सम्परीवृताम् ।
पुरम् । हिरण्ययीम् । ब्रह्म । आ । विवेश । अपराजिताम् ॥ ३३ ॥

(१) कृतीयं सूक्तम्

(१-२५) पञ्चविंशत्युपस्थास्य सूक्तस्यापर्षा क्रयिः । वरणो वनस्पतिश्चन्द्रमा वा देवता । (१. ४-५, ७, ९-१०, १२)
प्रथमाचतुर्थीपञ्चमीसप्तमीनवमीद्वादशीनाष्टचामनुष्टुप्, (२-३, ६) द्वितीयातृतीयापञ्चीनां भुक्तिविश्रुष्टुप्,
(८, ११-१४) अष्टमीत्रयोदशीचतुर्विंशीनां पथ्यापङ्क्तिः, (११, १६) एकादशीचोदस्योभुक्ति-
श्रुष्टुप्, (१५, १७-२५) पञ्चदश्याः सप्तदश्यादिनानाञ्च षट्पदा अगती छन्दांसि ॥

अयं मे वरणो मणिः सपन्नक्षर्यणो वृषा ।

तेना रभस्व त्वं शत्रून्प्र मृणीहि दुरस्यतः ॥१॥

प्रैणाञ्छृणीहि प्र मृणा रभस्व मणिस्ते अस्तु पुरस्तात् ।

अवारयन्त वरणेन देवा अभ्याचारमसुराणां श्वःश्वः ॥२॥

अयं मणिर्वरणो विश्वभेषजः सहस्राक्षो हरितो हिरण्ययः ।

स ते शत्रून्धरान्पादयाति पूर्वस्तान्दधुहि ये त्वा द्विषन्ति ॥३॥

अयं ते कृत्यां वितेतां पौरुषेयादयं भयात् ।

अयं त्वा सर्वस्मात्पापाहरणो वारयिष्यते ॥४॥

अयम् । मे । वरणः । मणिः । सपन्नक्षर्यणः । वृषा ।

तेन । आ । रभस्व । त्वम् । शत्रून् । प्र । मृणीहि । दुरस्यतः ॥ १ ॥

प्र । एनान् । शृणीहि । प्र । मृण । आ । रभस्व । मणिः । ते । अस्तु । पुरः । पुरस्तात् । पुरस्तात् ।

अवारयन्त । वरणेन । देवाः । अभिऽआचारम् । असुराणाम् । श्वऽश्वः ॥ २ ॥

अयम् । मणिः । वरणः । विश्वऽभेषजः । सहस्रऽअक्षः । हरितः । हिरण्ययः ।

सः । ते । शत्रून् । अधरान् । पादयाति । पूर्वैः । तान् । दधुहि । ये । त्वा । द्विषन्ति ॥ ३ ॥

अयम् । ते । कृत्याम् । वितेताम् । पौरुषेयात् । अयम् । भयात् ।

अयम् । त्वा । सर्वस्मात् । पापात् । वरणः । वारयिष्यते ॥ ४ ॥

X.2.33 The Lord supreme enters the golden castle, which blazes brilliantly, removes all weariness, is surrounded with glory and is ever unconquered. (āparajitam and thus ayodhyā, see - ayodhya, impregnable castle; see Av. X.2.11)

Varaṇa - maṇiḥ - Vanaspatiḥ

X.3.1 This protective blessing of mine is a mighty destroyer of rivals. With this may you take hold of the enemies. May you crush those, who would injure you.

X.3.2 Slay them, crush them, capture them. May this blessing be your leader while moving forward. With the protective blessing the enlightened ones have been warding off the aggressions of the destroyers of life (asuras).

X.3.3 This protective blessing is an all-curing remedy, thousand-eyed, yellow and golden. This will subdue your enemies. Be first to attack them, who hate you. (viśva-bheṣaja = all-curing medicine).

X.3.4 This protective blessing will ward off the harmful designs spread out for you; this will protect you from danger from men, and from all sorts of the calamities.

वरुणो वारयाता अयं देवो वनस्पतिः ।
 यक्ष्मो यो अस्मिन्नाविष्टस्तमु देवा अवीवरन् ॥५॥
 स्वप्नं सुप्त्वा यदि पश्यासि पापं मृगः सृतिं यति धावादजुष्टाम् ।
 परिक्षवाच्छकुनेः पापवादादयं मणिर्वरुणो वारयिष्यते ॥६॥
 अरात्यास्त्वा निऋत्या अभिचारादथो भयात् ।
 मृत्योरोजीयसो वधाद्वरुणो वारयिष्यते ॥७॥
 यन्मे माता यन्मे पिता भ्रातरो यच्च मे स्वा यदेनश्चकृमा वयम् ।
 ततो नो वारयिष्यतेयं देवो वनस्पतिः ॥८॥
 वरुणेन प्रव्यधिता भ्रातृव्या मे सबन्धवः ।
 असूतं रजो अप्यगुस्ते यन्वधमं तमः ॥९॥
 अरिष्टोहमरिष्टगुरायुष्मान्तसर्वपूरुषः ।
 तं मायं वरुणो मणिः परि पातु दिशोदिशः ॥१०॥

वरुणः । वारयाते । अयम् । देवः । वनस्पतिः ।
 यक्ष्मः । यः । अस्मिन् । आविष्टः । तम् । ऊं इति । देवाः । अवीवरन् ॥ ५ ॥
 स्वप्नम् । सुप्त्वा । यदि । पश्यासि । पापम् । मृगः । सृतिम् । यति । धावात् । अजुष्टाम् ।
 परिक्षवात् । शकुनेः । पापवादात् । अयम् । मणिः । वरुणः । वारयिष्यते ॥ ६ ॥
 अरात्याः । त्वा । निःऋत्याः । अभिचारात् । अथो इति । भयात् ।
 मृत्योः । ओजीयसः । वधात् । वरुणः । वारयिष्यते ॥ ७ ॥
 यत् । मे । माता । यत् । मे । पिता । भ्रातरः । यत् । च । मे । स्वाः । यत् । एनः । चकृम । वयम् ।
 ततः । नः । वारयिष्यते । अयम् । देवः । वनस्पतिः ॥ ८ ॥
 वरुणेन । प्रव्यधिताः । भ्रातृव्याः । मे । सबन्धवः ।
 असूतम् । रजः । अपि । अगुः । ते । यन्तु । अधमम् । तमः ॥ ९ ॥
 अरिष्टः । अहम् । अरिष्टस्युः । आयुष्मान् । सर्वपूरुषः ।
 तम् । मा । अयम् । वरुणः । मणिः । परि । पातु । दिशः । दिशः ॥ १० ॥

X.3.5 This protective divine plant is a warder off the troubles. The enlightened ones have driven away the wasting disease, which had entered into this person.

X.3.6 If, while sleeping, you see an evil dream; if a wild animal stalks you ominously on the way from that, and from sneezing, and from the evil cry of a bird, this protective blessing will shield you.

X.3.7 From adversity, from calamity, from murderous conspiracy, from fear of death and from violent death the protective blessing will shield you

X.3.8 Whatever sin we - my mother, my father, my brothers, and my close relatives - might have committed, from that this divine lord of forest will shield us.

X.3.9 Afflicted by the protective blessing, my hostile cousins along with their kinsman have gone to the lightless region. May they go to the vilest darkness (andham-tamah).

X.3.10 I am uninjured; uninjured are my sense-organs. I am enjoying long life, with all my men around me. Me as such, may this protective blessing guard from each and every direction.

अयं मे वरण उरसि राजा देवो वनस्पतिः ।

स मे शत्रून्वि बाधतामिन्द्रो दस्यूनिवासुरान् ॥११॥

इमं विभर्मि वरणमायुष्मान्छतशारदः ।

स मे राष्ट्रं च क्षत्रं च पशूनोजश्च मे दधत् ॥१२॥

यथा वातो वनस्पतीन्वृक्षान्भनक्त्योजसा ।

एवा सपन्नान्मे भक्षि पूर्वीञ्जातौ उतापरेान्वरणस्त्वाभि रक्षतु ॥१३॥

यथा वार्तश्चामिश्च वृक्षान्प्सातो वनस्पतीन् ।

एवा सपन्नान्मे प्साहि पूर्वीञ्जातौ उतापरेान्वरणस्त्वाभि रक्षतु ॥१४॥

यथा वार्तेन प्रक्षीणा वृक्षाः शेरे न्यर्पिताः ।

एवा सपन्नास्त्वं मम प्र क्षिणीहि न्यर्पय पूर्वीञ्जातौ
उतापरेान्वरणस्त्वाभि रक्षतु ॥१५॥

तांस्त्वं प्र छिन्धि वरण पुरा दिष्टात्पुरायुषः ।

य एनं पशुषु दिप्सन्ति ये चास्य राष्ट्रदिप्सवः ॥१६॥

अयम् । मे । वरणः । उरसि । राजा । देवः । वनस्पतिः ।

सः । मे । शत्रून् । वि । बाधताम् । इन्द्रः । दस्यून् । इव । असुरान् ॥ ११ ॥

इमम् । विभर्मि । वरणम् । आयुष्मान् । शतशारदः ।

सः । मे । राष्ट्रम् । च । क्षत्रम् । च । पशून् । ओजः । च । मे । दधत् ॥ १२ ॥

यथा । वार्तः । वनस्पतीन् । वृक्षान् । भनक्ति । ओजसा । एव । सपन्नान् । मे ।

भङ्गि । पूर्वान् । जातान् । उत । अपरान् । वरणः । त्वा । अभि । रक्षतु ॥ १३ ॥

यथा । वार्तः । च । अग्निः । च । वृक्षान् । प्सातः । वनस्पतीन् ।

एव । सपन्नान् । मे । प्साहि । पूर्वान् । ० ॥ १४ ॥

यथा । वार्तेन । प्रक्षीणाः । वृक्षाः । शेरे । निऽअर्पिताः । एव । सपन्नान् । त्वम् । मम । प्र ।

क्षिणीहि । नि । अर्पय । पूर्वान् । जातान् । उत । अपरान् । वरणः । त्वा । अभि । रक्षतु ॥ १५ ॥

तान् । त्वम् । प्र । छिन्धि । वरण । पुरा । दिष्टात् । पुरा । आयुषः ।

ये । एनम् । पशुषु । दिप्सन्ति । ये । च । अस्य । राष्ट्रदिप्सवः ॥ १६ ॥

X.3.11 This protective blessing, shining, divine and the lord of forest is on my breast. May it harass my enemies, as the resplendent army-chief (vāja devaḥ) harasses the robbers and the destroyers of life.

X.3.12 I put on this protective blessing, so that I may have a long life of a hundred autumns. May it bestow on me kingdom (rāṣṭra) and ruling power (kṣarta), on me cattle (paśu) and vigour (oja).

X.3.13 Just as the wind with its face breaks the trees (vṛkṣa), the lords of the forest (vanaspati), even so may you break my rivals, born before, and also the latter. May the protective blessing guard you well. (pūrvāñ-jātā = born-before; ut-āparān = born latter).

X.3.14 Just as the wind and the fire destroy the trees, the lords of forest even so may destroy my rivals, born before, and also the latter born. May the protective blessing guard you well.

X.3.15 Just as the trees, broken down by the wind, lie prostrate (on the ground), even so may you break my rivals down and lay them prostrate. - those born before and also the latter. May the protective blessing guard you well.

X.3.16 Annihilate them, O protective blessing, before their term of life - them, who seek to harm him in his cattle-pounds (cattle-enclosures):and who would harm his kingdom.

यथा सूर्यो अतिभाति यथास्मिन्तेज आहितम् ।
 एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु
 तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥१७॥
 यथा यशश्चन्द्रमस्यादित्ये च नृचक्षसि ।
 एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु
 तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥१८॥
 यथा यशः पृथिव्यां यथास्मिज्जातवेदसि ।
 एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु
 तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥१९॥
 यथा यशः कन्यायां यथास्मिन्त्संभृते रथे ।
 एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु
 तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२०॥
 यथा यशः सोमपीथे मधुपर्के यथा यशः ।
 एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु
 तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२१॥
 यथा यशोभिहोत्रे वषट्कारे यथा यशः ।
 एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु
 तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२२॥

यथा । सूर्यः । अतिभाति । यथा । अस्मिन् । तेजः । आहितम् । एव । मे । वरणः । मणिः ।
 कीर्तिम् । भूतिम् । नि । यच्छतु । तेजसा । मा । सम् । उक्षतु । यशसा । सम् । अनक्तु । मा ॥
 यथा । यशः । चन्द्रमसि । आदित्ये । च । नृचक्षसि । एव । मे ॥०॥१८॥
 यथा । यशः । पृथिव्याम् । यथा । अस्मिन् । जातवेदसि ॥०॥ १९ ॥
 यथा । यशः । कन्यायाम् । यथा । अस्मिन् । सम्भृते । रथे ॥०॥ २० ॥
 यथा । यशः । सोमपीथे । मधुपर्के । यथा । यशः । ० ॥ २१ ॥
 यथा । यशः । अग्निहोत्रे । वषट्कारे । यथा । यशः । ० ॥ २२ ॥

- X.3.17** Just as the sun shines extremely bright, as the brilliance is stored in him, even so may this protective blessing grant me fame and prosperity, sprinkle me with lustre (teja), and anoint me with renown (yaśa).
- X.3.18** Just as there is graciousness (glory) in the moon and the sun, who watches over men, even so may this protective blessing grant me fame and prosperity, sprinkle me with lustre, and anoint me with renown (glory).
- X.3.19** Just as there is graciousness (yaśa-glory) in the earth and in this fire-divine, cognizant of all, even so may this protective blessing grant me fame and prosperity, sprinkle me with lustre and anoint me with renown (glory).
- X.3.20** Just as there is graciousness (glory) in a virgin (kanyā) and in this well-equipped chariot, even so may this protective blessing grant me fame and prosperity, sprinkle me with lustre and anoint me with renown (glory).
- X.3.21** Just as there is graciousness (glory) in the drinking of Soma (cure-juice) and as there is graciousness in the honeyed drink, even so may this protective blessing grant me fame and prosperity, sprinkle me with lustre and anoint me with renown (glory).
- X.3.22** Just as there is graciousness (glory) in the sacrifice to the adorable Lord and as there is graciousness in the offerings made with the utterance of Vāṣaṭ, even so may this protective blessing grant me fame and prosperity, sprinkle me with lustre and anoint me with renown (glory).

यथा यशो यजमाने यथास्मिन् यज्ञ आर्हितम् ।
 एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु
 तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२३॥
 यथा यशः प्रजापतौ यथास्मिन् परमेष्ठिनि ।
 एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु
 तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२४॥
 यथा देवेष्वमृतं यथैषु सत्यमार्हितम् ।
 एवा मे वरणो मणिः कीर्ति भूति नि यच्छतु
 तेजसा मा समुक्षतु यशसा समनक्तु मा ॥२५॥

यथा । यशः । यजमाने । यथा । अस्मिन् । यज्ञे । आर्हितम् ॥ ० ॥ २३ ॥
 यथा । यशः । प्रजापतौ । यथा । अस्मिन् । परमेष्ठिनि ॥ ० ॥ २४ ॥
 यथा । देवेषु । अमृतम् । यथा । एषु । सत्यम् । आर्हितम् ।
 एव । मे । वरणः । मणिः । कीर्तिम् । भूतिम् । नि । यच्छतु ।
 तेजसा । मा । सम् । उक्षतु । यशसा । सम् । अनक्तु । मा ॥ २५ ॥

(४) चतुर्थं सूक्तम्

(१-२६) पङ्क्तिशतपञ्चमस्य सूक्तस्य गरुडानुष्टुप् । तत्सफो देवता । (१) प्रथमर्चः पथ्यापङ्क्तिः, (२) द्वितीयाया-
 स्त्रिपदा यवमध्या गायत्री, (३-४) तृतीयाचतुर्थ्योः पथ्याष्टहती, (५-७, ९-११, १३-१५, १७-२०, २२,
 २४-२५) पञ्चम्यादिवचस्य नवम्यादिवचस्य त्रयोदश्यादिवचस्य सप्तदश्यादिवचस्य द्वाविंशीचतुर्विंशी-
 पञ्चविंशीनाञ्चानुष्टुप्, (८) अष्टम्या षष्णिगर्भा परात्रिष्टुप्, (१२) द्वादश्या भुविग्यायमी,
 (१६) षोडश्यास्त्रिपदा प्रतिष्ठा गायत्री, (२१) एकविंश्याः ककुम्भमत्यनुष्टुप्, (२३) त्रयोविंश्या-
 स्त्रिष्टुप्, (२६) पङ्क्तिशतं त्र्यवसाना षट्पदा हृत्तीगर्भा ककुम्भमती भुविक्विमष्टुप् छन्दसि ॥

इन्द्रस्य प्रथमो रथो देवानामपरो रथो वरुणस्य तृतीय इत् ।

अहीनामपमा रथं स्थाणुमारदथार्धत् ॥१॥

दर्भः शोचिस्तत्तूरुणकमश्वस्य वारः परुषस्य वारः । रथस्य बन्धुरम् ॥२॥

इन्द्रस्य । प्रथमः । रथः । देवानाम् । अपरः । रथः । वरुणस्य । तृतीयः । इत् ।
 अहीनाम् । अपमा । रथः । स्थाणुम् । आरत् । अर्थ । अर्धत् ॥ १ ॥
 दर्भः । शोचिः । तूरुणकम् । अश्वस्य । वारः । परुषस्य । वारः । रथस्य । बन्धुरम् ॥ २ ॥

- X.3.23** Just as there is graciousness (glory) in the sacrificer and as is laid in this sacrifice, even so may this protective blessing grant me fame and prosperity, sprinkle me with lustre and anoint me with renown (glory).
- X.3.24** Just as there is graciousness in the Lord of creatures and as in this Lord of the highest abode, even so may this protective blessing grant me fame and prosperity, sprinkle me with lustre and anoint me with renown (glory).
- X.3.25** Just as there is immortality in the enlightened ones, and as the truth is set in them, even so may this protective blessing grant me fame and prosperity, sprinkle me with lustre, and anoint me with renown (glory).

Sarpa-viṣa-apākaraṇam (Snake-Poison - Its Elimination)

- X.4.1** First chariot is that of the resplendent Lord (Indra); another chariot is that of the enlightened ones (deva); the chariot of the venerable Lord (varuṇa) is the third; the last one is the chariot of the serpents (aḥi) or clouds; it goes to a pillar (sthāṇu) nest of white ants and thereafter glides quickly.
- X.4.2** The sacred grass (darbha), the fire, young shoot or tarūṇaka (of plants), horse's hair, man's hair, the chariot's nave (are the cures for snake-bite). (bandhur = nave (of a chariot); aśva-vara = horse- hair)

अव श्वेत पदा जहि पूर्वैण चापरेण च ।
 उदप्लुतमिव दार्वहीनामरसं विषं वारुग्रम् ॥३॥
 अरंघुषो निमज्ज्योन्मज्ज्य पुनरब्रवीत् ।
 उदप्लुतमिव दार्वहीनामरसं विषं वारुग्रम् ॥४॥
 पैदो हन्ति कसणीलं पैदः श्वित्रमुतासितम् ।
 पैदो रथर्व्याः शिरः सं विभेद पृदाकाः ॥५॥
 पैद प्रेहिं प्रथमोनु त्वा वयमेमसि ।
 अहीन्यस्यतात्पथो येन स्मा वयमेमसि ॥६॥
 इदं पैदो अजायतेदमस्य परायणम् ।
 इमान्यर्वतः पदाहिष्ठ्यो वाजिनीवतः ॥७॥
 संयतं न वि षपरब्धात्तं न सं यमत् ।
 अस्मिन्क्षेत्रे द्वावहो स्त्री च पुमांश्च तावुभावरसा ॥८॥

अव । श्वेत । पदा । जहि । पूर्वैण । च । अपरेण । च ।
 उदप्लुतमिव । दार्व । अहीनाम् । अरसम् । विषम् । वाः । उग्रम् ॥ ३ ॥
 अरम्घुषः । निमज्ज्य । उतमज्ज्य । पुनः । अब्रवीत् ।
 उदप्लुतमिव । दार्व । अहीनाम् । अरसम् । विषम् । वाः । उग्रम् ॥ ४ ॥
 पैदः । हन्ति । कसणीलम् । पैदः । श्वित्रम् । उत । आसितम् ।
 पैदः । रथर्व्याः । शिरः । सम् । विभेद । पृदाकाः ॥ ५ ॥
 पैद । प्र । इहि । प्रथमः । अनु । त्वा । वयम् । आ । ईमसि ।
 अहीन् । वि । अस्यतात् । पथः । येन । स्म । वयम् । आ ईमसि ॥ ६ ॥
 इदम् । पैदः । अजायत । इदम् । अस्य । पराऽअयनम् ।
 इमानि । अर्वतः । पदा । अहिष्ठ्यः । वाजिनीवतः ॥ ७ ॥
 समर्प्यतम् । न । वि । स्पर्त् । विऽआत्तम् । न । सम् । यमत् ।
 अस्मिन् । क्षेत्रे । द्वौ । अहो इति । स्त्री । पुमान् । च । तौ । उभौ । अरसा ॥ ८ ॥

- X.4.3 O white horse, smite with your foot, with the fore foot and with the hind foot also. May you stay the strong poison of snakes and make it weak like a wood soaked in water.
- X.4.4 The loud-neighing horse, diving under water and emerging up again, said. "Stayed is the strong poison of snakes and made weak like a wood soaked in water."
- X.4.5 Paidva kills the *kasarṇīla*; paidva (kills) the whitish as well as the black one. Paidva breaks the head of the *ratharvi* and of the viper (*prḍāku*). (*ratharvi* and *prḍāku* = names of various snakes),
- X.4.6 O paidva, first you go forward, then we shall follow you. Throw the serpents off the path, along which we have to travel.
- X.4.7 This paidva has grown here. This is its best abode. These are the identification marks of the quick and powerful killer of the serpents.
- X.4.8 May the closed (mouth of the snake) not open; may the open (mouth of the snake) not close. there are two (types) serpents in this field, a female and a male. Both of them are powerless.

अरसासं इहाहयो ये अन्ति ये च दूरके ।
 घनेन हन्मि वृश्चिकमहिं दण्डेनागतम् ॥९॥
 अघाश्वस्येदं भेषजमुभयोः स्वजस्य च ।
 इन्द्रो मेहिमघायन्तमहिं पैद्वो अरन्धयत् ॥१०॥
 पैद्वस्य मन्महे वयं स्थिरस्य स्थिरधाम्नः ।
 इमे पश्चा पृदाकवः प्रदीध्यत आसते ॥११॥
 नष्टासवो नष्टविषा हुता इन्द्रेण वज्रिणा ।
 जघानेन्द्रो जग्निमा वयम् ॥१२॥
 हुतास्तिरश्चिराजयो निपिष्टासः पृदाकवः ।
 दर्विं करिक्तं श्वित्रं दुर्भेष्यसितं जहि ॥१३॥
 कैरातिका कुमारिका सका खनति भेषजम् ।
 हिरण्ययीभिरभ्रिभिर्गिरीणामुप सानुषु ॥१४॥

अरसासः । इह । अहयः । ये । अन्ति । ये । च । दूरके ।
 घनेन । हन्मि । वृश्चिकम् । अहिम् । दण्डेन । आगतम् ॥ ९ ॥
 अघऽअश्वस्य । इदम् । भेषजम् । उभयोः । स्वजस्य । च ।
 इन्द्रः । मे । अहिम् । अघऽयन्तम् । अहिम् । पैद्वः । अरन्धयत् ॥ १० ॥
 पैद्वस्य । मन्महे । वयम् । स्थिरस्य । स्थिरधाम्नः ।
 इमे । पश्चा । पृदाकवः । प्रऽदीध्यतः । आसते ॥ ११ ॥
 नष्टऽअसवः । नष्टऽविषाः । हुताः । इन्द्रेण । वज्रिणा ।
 जघान । इन्द्रः । जग्निम् । वयम् ॥ १२ ॥
 हुताः । तिरश्चिराजयः । निऽपिष्टासः । पृदाकवः ।
 दर्विम् । करिक्तम् । श्वित्रम् । दुर्भेषु । असितम् । जहि ॥ १३ ॥
 कैरातिका । कुमारिका । सका । खनति । भेषजम् ।
 हिरण्ययीभिः । अभ्रिभिः । गिरीणाम् । उप । सानुषु ॥ १४ ॥

X.4.9 May the serpents that are near and that are afar, or without rasa or poison become powerless. With a mace I kill the scorpion (vṛścika) and with a stick the snake that comes here. With a hard stick I kill the stinger serpent that comes here.

X.4.10 This is the remedy for both the aghāśva (poisonous) and the constrictor (svaja). The resplendent paidva has put the poisonous snake and also the serpent in my power.

X.4.11 With appreciation, we think of paidva, steady, and of fixed abode. Behind there these vipers lie thinking of us.

X.4.12 With destroyed life, with destroyed poison, they lie smitten by the resplendent one (Indra), bearing the adamant weapon. The resplendent one has killed; we also kill them.

X.4.13 Killed are the snakes with crossed lines (tiraści-rājayaḥ); crushed are the vipers (prḍāku). Kill the hooded snake (cobra), karikratam, white and also the black snake in the kuśa grass.

X.4.14 The young kirāta (kairātikā), maiden (kumārikā) digs out the medicine with golden shovels on the ridges of the hills.

आयमग्न्युवा भिषक्पृश्निहापराजितः ।
 स वै स्वजस्य जम्भन उभयोर्वृश्चिकस्य च ॥१५॥
 इन्द्रो मेहिमरन्धयन्मित्रश्च वरुणश्च ।
 वातापर्जन्योऽभा ॥१६॥
 इन्द्रो मेहिमरन्धयत्पृदाकुं च पृदाक्कम् ।
 स्वजं तिरश्चिराजिं कसर्णीलं दशोनसिम् ॥१७॥
 इन्द्रो जघान प्रथमं जनितारमहे तवं ।
 तेषामु तूह्यमाणानां कः स्वित्तेषामसद्रसः ॥१८॥
 सं हि शीर्षाप्यग्रभं पौञ्जिष्ठ इव कर्वीरम् ।
 सिन्धोर्मर्ध्यं परेत्य व्यनिजमहेर्विषम् ॥१९॥
 अहीनां सर्वेषां विषं परा वहन्तु सिन्धवः ।
 हुतास्तिरश्चिराजयो निषिष्टासः पृदाक्कवः ॥२०॥

आ । अयम् । अग्न । युवा । भिषक् । पृश्निहा । अपराऽजितः ।
 सः । वै । स्वजस्य । जम्भनः । उभयोः । वृश्चिकस्य । च ॥ १५ ॥
 इन्द्रः । मे । अहिम् । अरन्धयत् । मित्रः । च । वरुणः । च । वातापर्जन्या । उभा ॥ १६ ॥
 इन्द्रः । मे । अहिम् । अरन्धयत् । पृदाकुम् । च । पृदाक्कम् ।
 स्वजम् । तिरश्चिराजिम् । कसर्णीलम् । दशोनसिम् ॥ १७ ॥
 इन्द्रः । जघान । प्रथमम् । जनितारम् । अहे । तवं ।
 तेषाम् । कुं इति । तूह्यमाणानाम् । कः । स्वित् । तेषाम् । असुत् । रसः ॥ १८ ॥
 सम् । हि । शीर्षाणि । अग्रभम् । पौञ्जिष्ठऽइव । कर्वीरम् ।
 सिन्धोः । मर्ध्यम् । पराऽइत्य् । वि । अनिजम् । अहेः । विषम् ॥ १९ ॥
 अहीनाम् । सर्वेषाम् । विषम् । परा । वहन्तु । सिन्धवः ।
 हुताः । तिरश्चिराजयः । निषिष्टासः । पृदाक्कवः ॥ २० ॥

X.4.15 Here comes this youthful physician, killer of the speckled snakes (pṛsniḥā) and always unconquered. He is the slayer of both, the contractor (svaja) and the stinger (Vṛścika).

X.4.16 The resplendent Lord, the friendly Lord, the venerable Lord, and both the blower (vāta) and the showerer (parjanya), have put the serpent in my power.

X.4.17 The resplendent one has put in my power the serpent, the viper male and the viper female, the constrictor, the cross-lined, the *kaśarṇila*, and the *daśonasi*.

X.4.18 O serpent, the resplendent one has killed your first progenitor. What power can there be in them, who have been thus shattered.

X.4.19 I have grabbed the heads (of the snakes), just as a fisherman grabs a spotted (fish) going to the middle of the stream (*sindhu-madhyā*), I have washed the poison off the snake.

X.4.20 May the streams wash the poison of all the snakes far away. The cross-lined (snakes) have been killed; the vipers have been crushed thoroughly.

ओषधीनाम्हं वृण उर्वरीरिव साधुया ।
 नयाम्यर्वतीरिवाहे निरैतु ते विषम् ॥२१॥
 यदुमौ सूर्ये विषं पृथिव्यामोषधीषु यत् ।
 कान्दाविषं कुनक्कं निरैत्वेतु ते विषम् ॥२२॥
 य अग्निजा ओषधिजा अहीनां ये अप्सुजा विद्युत आवभुवुः ।
 येषां जातानि बहुधा महान्ति तेभ्यः सपेभ्यो नमसा विधेम ॥२३॥
 तौदी नामासि कन्या घृताची नाम वा असि ।
 अधुस्पदेन ते पदमा ददे विषदूषणम् ॥२४॥
 अङ्गादङ्गात्प्र च्यावय हृदयं परि वर्जय ।
 अधा विषस्य यत्तेजोवाचीनं तदेतु ते ॥२५॥
 आरे अभूद्विषमरौहिषे विषमप्रागपि ।
 अग्निविषमहेनिरधात्सोमो निरणयीत् ।
 दंष्टारमन्वगाह्विषमहिरमृत ॥२६॥

ओषधीनाम् । अहम् । वृणे । उर्वरीःऽइव । साधुऽया ।
 नयामि । अर्वतीःऽइव । अहे । निःऽएतु । ते । विषम् ॥ २१ ॥
 यत् । अमौ । सूर्ये । विषम् । पृथिव्याम् । ओषधीषु । यत् ।
 कान्दाऽविषम् । कुनक्कम् । निःऽएतु । आ । एतु । ते । विषम् ॥ २२ ॥
 ये । अग्निऽजाः । ओषधिऽजाः । अहीनाम् । ये । अप्सुऽजाः । विऽद्युतः । आऽवभुवुः ।
 येषाम् । जातानि । बहुधा । महान्ति । तेभ्यः । सपेभ्यः । नमसा । विधेम ॥ २३ ॥
 तौदी । नाम । असि । कन्या । घृताची । नाम । वै । असि ।
 अधःऽपदेन । ते । पदम् । आ । ददे । विषऽदूषणम् ॥ २४ ॥
 अङ्गात्ऽअङ्गात् । प्र । च्यावय । हृदयम् । परि । वर्जय ।
 अध । विषस्य । यत् । तेजः । अवाचीनम् । तत् । एतु । ते ॥ २५ ॥
 आरे । अभुत् । विषम् । अरौत् । विषे । विषम् । अप्राक् । अपि ।
 अग्निः । विषम् । अहेः । निः । अधात् । सोमः । निः । अनयात् ।
 दंष्टारम् । अनु । अगात् । विषम् । अहिः । अमृत ॥ २६ ॥

- X.4.21** I select carefully the medicinal herbs. I fetch them with ease like those grown on fertile lands. O snake, may your venom, go away like fast speeding mares.
- X.4.22** What poison is there in the fire, in the Sun, in the earth and in the herbs; the poison, which is stored in tubers (kāṇḍā-*viśa*) and is very effective, may all that come out of you; may it pass away.
- X.4.23** We bow in reverence to those of the serpents, which are born from fire, from plants, which are born in waters and those which have sprung from the lightning; to those whose broods (*jatani*) are very large in number.
- X.4.24** (O herb), you are *taudī*, *kanyā* or *ghṛtācī* by name. Along with your lower part, I take your root, which destroys the poison.
- X.4.25** Remove the poison from each and every part of the body. Keep it away from the heart. Then, whatever strength of poison is there, may that pass downward from you.
- X.4.26** It was far away. Still it obstructed the poison. It has mingled the poison with poison. The fire has determined the poison of the snake and *soṃa* (cure-juice) has drawn it out. The poison of the snake has gone back to the stinger (*daṇṣṭāram* or *biter*). The snake has died.

(५) पञ्चम सूक्तम्

(१-६) ~~सूक्तस्य~~ सूक्तस्य (१-२४) प्रथमादिषतुर्विंशत्युक्तां सिन्धुदीप कविः । आपश्चन्द्रमा वा देवता ।

११-प्रयमादिपञ्चानां पुरीऽनिकृतिः ककुम्भतीगर्भां पङ्क्तिः, (६) पृष्ठाभ्युत्पन्ना द्यगतीगर्भां द्यगती,

(७-१०, १२-१३) सप्तम्यादिषतसृणां द्वादशीत्रयोदशयोश्च व्यवस्थाना पञ्चपदा विष्णुतिपादद्वयमा

गृहती. (११. १४) एकादशीचतुर्दश्योः पथ्यापक्लिः, (१५-१८, २१) पञ्चदश्याविषयतया

विश्याश्च चतुरस्रसंज्ञा दशपदा त्रैपुभगर्भातिष्ठतिः, (१९-२०) गणानविंशतिविशयोश्चतुर-

प्राप्यैष्टुभगर्भा कृतिः, (२२-२३) द्वाविंशीत्रयोविंशोरनुष्टुप्,

(२५) - तुर्विण्याश्च त्रिपदा विराट्पायत्री छन्दांसि ।

२) पञ्चविंशत्योऽष्टादशत्वां कौशिक ऋषिः सिद्धिस्तुः प्रतिमन्त्रोक्तः यो देव

श्रवसाना पदपदा यथाकर्तुं च । कृती च छन्दसी ।

(२६) षट्त्रिंश्या ऋषः कौशिक ऋषिः । मृत्युर्वेदता । पञ्चपदातिशाकगतिशागतगर्भाष्टिष्ठन्दः ।

(३७-४१) सप्तत्रिंश्यादिपञ्चर्षा मस्या ऋषिः । मन्त्रोक्त देवताः । (३७) सप्तत्रिंश्या विराट्, परस्ताद्वहती,

(३८) अष्टात्रिंशदाः पुर उष्णिक्, (३९, ४१) एकोनचत्वारिंशदेकचत्वारिंशदोराणी नायची.

(४०) चत्वारिंशत्थ विराष्टिपद्मा गायत्री उन्दांसि ।

(४२-५०) द्विचत्वारिंशद्विंशदिनवर्षा विह्व्य ऋषिः । प्रशापतिर्देवता । (४२-४३, ४५-४९) द्विचत्वारिंशी-

त्रिचत्वारिंशोः पञ्चचत्वारिंश्यादिपञ्चानाञ्चानुष्टुप्, (४४) चतुश्चत्वारिंश्याक्षिपदा

गायत्रीगर्भानुष्टुप्, (५०) पञ्चाशयाश्च त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

इन्द्रस्यौज॒ स्थेन्द्रस्य॒ सह॒ स्थेन्द्रस्य॒ बलं॒ स्थेन्द्रस्य॒ वीर्यं॒ स्थेन्द्रस्य॒ नम्रं॒ स्थ ।

जिप्णवे योगाय ब्रह्मयोगैर्वो युनज्मि ॥१॥

इन्द्रस्यौज॒ स्येन्द्रस्य॒ सह॒ स्येन्द्रस्य॒ बलं॒ स्येन्द्रस्य॒ वीर्यं॑ । स्येन्द्रस्य॒ नम्रं॒ स्थ ।

जिष्णवे योगाय क्षत्रयोगैर्वी युनज्मि ॥२॥

इन्द्रस्यौज॒ स्येन्द्रस्य॒ सह॒ स्येन्द्रस्य॒ बलं॒ स्येन्द्रस्य॒ वीर्यं॑ । स्येन्द्रस्य॒ नम्रं॒ स्य॑ ।

जिष्णवे योगायेन्द्रयोगैर्दो युनज्मि ॥३॥

इन्द्रस्यौज॒ स्येन्द्रस्य॒ सह॒ स्येन्द्रस्य॒ वलं॒ स्येन्द्रस्य॒ वीर्यं॑ । स्येन्द्रस्य॒ नम्रं॒ स्थ ।

जि॒ष्णवे॒ योगाय॑ सोम॒योगैर्वी॑ युन॒ज्मि ॥४॥

इन्द्रस्य । ओजः । स्थ । इन्द्रस्य । सहः । स्थ । इन्द्रस्य । बलम् । स्थ । इन्द्रस्य । वीर्यम् ।

स्थ । इन्द्रस्य । नृम्णम् । स्थ । जिष्णवे । योगाय । ब्रह्मऽयोगैः । वः । युनज्मि ॥ १ ॥

इन्द्रस्य । ओजः । ० । जिष्णवे । योगाय । क्षत्रयोः । वः । युज्मि ॥ २ ॥

इन्द्रस्य । ओजः । ० । जिण्वे । योगाय । इन्द्रायोगैः । वः । युजिम् ॥ ३ ॥

इन्द्रस्य । ओजः । ० । जिष्णवे । योगाय । सोमऽयोगैः । वः । युनजिम् । ४ ॥

Āpah

- X.5.1** (O waters), you are the vigour of the resplendent Lord (Indra), the conquering force of the resplendent Lord, the strength of the resplendent Lord, the valour of the resplendent Lord, the manliness of the resplendent Lord, for the enterprize of conquest, I equip you with the means of intellectual power (brahma-yogaiḥ-nṛmnam).
- X.5.2** (O water), you are the vigour of the resplendent Lord, the conquering force of the resplendent Lord, the strength of the resplendent Lord; the valour of the resplendent Lord, the manliness of the resplendent Lord; for the enterprize of the conquest, I equip you with the means of ruling power (Ksatra-yogaiḥ-nṛmnam)
- X.5.3** (O waters), You are the vigour of the resplendent Lord, the conquering force of the resplendent Lord, the strength of the resplendent Lord, the valour of the resplendent Lord, the manliness of the resplendent Lord; for the enterprize of the conquest, I equip you with the means of the resplendent Lord (Indrasya-nṛmnam).
- X.5.4** (O water), you are the vigour of the resplendent Lord, the conquering force of the resplendent Lord, the strength of the resplendent Lord, the valour of the resplendent Lord, the manliness of the resplendent Lord; for the enterprize of the conquest, I equip you with the means of the blissful Lord (Somayogaiḥ-nṛmnam).

इन्द्रस्यो॒ज॒ स्वेन्द्र॑स्य॒ सह॒ स्वेन्द्र॑स्य॒ बलं॑ स्वेन्द्र॑स्य॒ वीर्यं॑ स्वेन्द्र॑स्य॒ नृम्णं॑ स्थ ।
 जि॒ष्णवे॒ योगा॑याप्सुयो॒गैर्वो॑ युनज्मि ॥५॥
 इन्द्रस्यो॒ज॒ स्वेन्द्र॑स्य॒ सह॒ स्वेन्द्र॑स्य॒ बलं॑ स्वेन्द्र॑स्य॒ वीर्यं॑ स्वेन्द्र॑स्य॒ नृम्णं॑ स्थ ।
 जि॒ष्णवे॒ योगा॑य॒ विश्वा॑नि॒ मा भू॑तान्युप॒ तिष्ठन्तु॑ यु॒क्ता म॑ आप॒ स्थ ॥६॥
 अ॒ग्नेर्भा॑ग॒ स्थ । अ॒पां शु॒क्रमा॑पो॒ देवी॑र्वचो॒ अ॒स्मासु॑ धत्त ।
 प्र॒जाप॑तेर्वो॒ धाम्ना॑स्मै लो॒काय॑ सादये ॥७॥
 इन्द्र॑स्य॒ भा॒ग॒ स्थ । अ॒पां शु॒क्रमा॑पो॒ देवी॑र्वचो॒ अ॒स्मासु॑ धत्त ।
 प्र॒जाप॑तेर्वो॒ धाम्ना॑स्मै लो॒काय॑ सादये ॥८॥
 सोम॑स्य॒ भा॒ग॒ स्थ । अ॒पां शु॒क्रमा॑पो॒ देवी॑र्वचो॒ अ॒स्मासु॑ धत्त ।
 प्र॒जाप॑तेर्वो॒ धाम्ना॑स्मै लो॒काय॑ सादये ॥९॥
 वरु॑णस्य॒ भा॒ग॒ स्थ । अ॒पां शु॒क्रमा॑पो॒ देवी॑र्वचो॒ अ॒स्मासु॑ धत्त ।
 प्र॒जाप॑तेर्वो॒ धाम्ना॑स्मै लो॒काय॑ सादये ॥१०॥

इन्द्र॑स्य । ओजः । ० । जि॒ष्णवे॒ । योगा॑य । अ॒प्सुऽयो॒गैः । वः । युन॑ज्मि ॥ ५ ॥

इन्द्र॑स्य । ओजः । स्थ । इन्द्र॑स्य । सहः । स्थ । इन्द्र॑स्य । बलम् । स्थ । इन्द्र॑स्य । वीर्यम् ।
 स्थ । इन्द्र॑स्य । नृम्णम् । स्थ । जि॒ष्णवे॒ । योगा॑य । विश्वा॑नि । मा । भू॑तानि । उप॒ ।
 तिष्ठ॑न्तु । यु॒क्ताः । मे । आपः । स्थ ॥ ६ ॥

अ॒ग्नेः । भा॒गः । स्थ । अ॒पाम् । शु॒क्रम् । आपः । दे॒वीः । वचो॑ । अ॒स्मासु॑ । धत्त ।
 प्र॒जाप॑तेः । वः । धाम्ना॑ । अ॒स्मै । लो॒काय॑ । सा॒दये॑ ॥ ७ ॥

इन्द्र॑स्य । भा॒गः । ० ॥ ८ ॥

सोम॑स्य । भा॒गः । ० ॥ ९ ॥

वरु॑णस्य । भा॒गः । ० ॥ १० ॥

- X.5.5** (O waters), you are the vigour of the resplendent Lord, the conquering force of the resplendent Lord, the strength of the resplendent Lord, the valour of the resplendent Lord, the manliness of the resplendent Lord; for the enterprize of conquest, I equip you with the means that are within the waters (Apsuyogaiḥ-nṛmṇam).
- X.5.6** (O waters), you are the vigour of the resplendent Lord, the conquering force of the resplendent Lord, the strength of the resplendent Lord, the valour of the resplendent Lord, the manliness of the resplendent Lord; for the enterprize of the conquest, may all the beings attend on me. O waters, may you suit me.
- X.5.7** You are the portion of the adorable Lord (Agni). O waters divine, may you put in us the lustre, (which is) the sperm of the waters. From the domain of the creator Lord, I set you (here) for this world.
- X.5.8** You are the portion of the resplendent Lord (Indra). O waters divine, may you put in us the lustre, (which is) the sperm of the waters. From the domain of the creator Lord, I set you (here) for this world.
- X.5.9** You are the portion of the blissful Lord (Soma). O waters divine, may you put in us the lustre, (which is) the sperm of the waters. From the domain of the creator Lord, I set you (here) for this world.
- X.5.10** You are the portion of the venerable Lord (Varaṇa). O waters divine, may you put in us the lustre (which is) the sperm of the waters. From the domain of the creator Lord, I set you (here) for this world.

मित्रावरुणयोर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥११॥
 यमस्य भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥१२॥
 पितॄणां भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥१३॥
 देवस्य सवितुर्भाग स्थ । अपां शुक्रमापो देवीर्वर्चो अस्मासु धत्त ।
 प्रजापतेर्वो धाम्नास्मै लोकाय सादये ॥१४॥
 यो व आपोपां भागोऽस्वः॑न्तर्यजुष्यो देवयजनः ।
 इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
 तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१५॥
 यो व आपोपामुमिरस्वः॑न्तर्यजुष्यो देवयजनः ।
 इदं तमतिं सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
 तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१६॥

मित्रावरुणयोः । भागः १० ॥ ११ ॥

यमस्य । भागः १० ॥ १२ ॥

पितॄणाम् । भागः १० ॥ १३ ॥

देवस्य । सवितुः । भागः । स्थ । अपाम् । शुक्रम् । आपः । देवीः । वर्चः । अस्मासु ।
 धत्त । प्रजापतेः । वः । धाम्ना । अस्मै । लोकाय । सादये ॥ १४ ॥

यः । वः । आपः । अपाम् । भागः । अप्सु । अन्तः । यजुष्यः । देवयजनः ।

इदम् । तम् । अति । मृजामि । तम् । मा । अभिऽअवनिक्षि ।

तेन । तम् । अभिऽअतिसृजामः । यः । अस्मान् । द्वेष्टि । यम् । वयम् । द्विष्मः ।

तम् । वधेयम् । तम् । स्तृषीय । अनेन । ब्रह्मणा । अनेन । कर्मणा । अनया । मेन्या ॥ १५ ॥

यः । वः । आपः । अपाम् । ऊर्मिः । अप्सु १० ॥ १६ ॥

- X.5.11** You are the Lord friendly and venerable (Mitrā-varuna). O waters divine, may you put in us the lustre, (which is) the sperm of the waters. From the domain of the creator Lord, I set you (here) for this world.
- X.5.12** You are the portion of the controller Lord (Yama). O waters divine, may put in us the lustre, (which is) the sperm of the waters. From the domain of the creator Lord, I set you (here) for this world.
- X.5.13** You are the portion of the elders (Pitṛs). O waters divine, may you put in us the lustre (which is) the sperm of the waters. From the domain of the creator Lord, I set you (here) for this world.
- X.5.14** You are the portion of the impeller Lord (Deva-savitṛ). O waters divine, may you put in us the lustre, (which is) the sperm of the waters. From the domain of the creator Lord, I set you (here) for this world.
- X.5.15** What of you, O waters, is the portion (bhāga) of water within the waters, useful or the sacrificial rites (Yajusya) and useful for the congregation of enlightened beings (gods or devas), that I present here. May I not dismiss or ignore him outright. That let me not wash down against myself (tam mābhya-vanikṣi). That we do not let go against him who hates us, or whom we hate, him may I slay, or stab, him may I bestrews (strṣīya) with this prayer, (brahmaṇā) with this act (karmaṇā) with this weapon (menyā).
- X.5.16** What of you, O waters, is the wave (ūrmi) of the waters, useful for the sacrificial rites (yajusya) and useful for the congregation of enlightened beings (gods or devas), that I present here, may I not dismiss or ignore him outright. That let me not wash down against myself (tam mābhya vanikṣi). That we do not let go against him who hates us, or whom we hate; him may I slay, or stab, him may I bestrew (strṣīya) with this prayer (brahmaṇā), with this acts (karmaṇā) with this weapon (menyā).

यो व आपोपां वत्सोऽस्वऽन्तर्यजुष्यो देवयजनः ।
 इदं तमति सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
 तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्माणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१७॥
 यो व आपोपां वृषभोऽस्वऽन्तर्यजुष्यो देवयजनः ।
 इदं तमति सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
 तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्माणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१८॥
 यो व आपोपां हिरण्यगर्भोऽस्वऽन्तर्यजुष्यो देवयजनः ।
 इदं तमति सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
 तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्माणानेन कर्मणानया मेन्या ॥१९॥
 यो व आपोपामश्मा पृश्निर्विष्योऽस्वऽन्तर्यजुष्यो देवयजनः ।
 इदं तमति सृजामि तं माभ्यवनिक्षि ।
 तेन तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्माणानेन कर्मणानया मेन्या ॥२०॥

यः । वः । आपः । अपाम् । वत्सः । अप्सु । ० ॥ १७ ॥

यः । वः । आपः । अपाम् । वृषभः । अप्सु । ० ॥ १८ ॥

यः । वः । आपः । अपाम् । हिरण्यगर्भः । अप्सु । ० ॥ १९ ॥

यः । वः । आपः । अपाम् । अश्मा । पृश्निः । दिव्यः । अप्सु । अन्तः । यजुष्यः । देवयजनः ।
 इदम् । तम् । अति । सृजामि । तम् । मा । ० ॥ तेन । तम् । ० ॥ २० ॥

- X.5.17** What of you, O waters is the young dear child (vatsa) of the waters within the waters, useful for the sacrificial (yajuṣya) and useful for the congregation of enlightened beings (gods or devas), that I present here. May I not dismiss or ignore him outright. That let me not wash down against myself. That we do not let go against him who hates us, or whom we hate; him may I slay, or stab; him may I bestrew (str̥ṣīya), with this prayer (brahmaṇā) with this act (karmaṇā), with this weapon (menyā).
- X.5.18** What of you, O waters, is the vṛṣabha (bull or impregnator) of the waters within waters, useful for the sacrificial rites (yajuṣya) useful for the congregation of enlightened beings (gods or devas) (devayajanah) that I present here; may I not dismiss or ignore him outright. That let me not wash down against myself. That we do not let go against him who hates us, or whom we hate; him may I slay, or stab; him may I bestrew (str̥ṣīya), with this prayer (brahmaṇā), with this act (karmaṇā) with this weapon (menyā).
- X.5.19** What of you, O waters, is the golden-wealth (hiraṇya-garbha, shining and glittering) of the waters within waters, useful for the sacrificial rites (yajuṣya), useful for the congregation of enlightened beings (gods, or devas) that I present here; may I not dismiss or ignore him outright. That let me not wash down against myself. That we do not let go against him who hates us, or whom we hate; him may I slay, or stab; him may I bestrew (str̥ṣīya), with this prayer (brahmaṇā), with this act (karmaṇā), with this weapon (menyā).
- X.5.20** What of you, O waters, is the Heavenly spotted stone of the waters within the waters, useful for the sacrificial rites (yajuṣya), useful for the congregation of enlightened beings (gods or devas) that I present here; may I not dismiss or ignore him outright. That let me not wash down against myself. That we do not let go against him who hates us, or whom we hate; him may I slay, or stab, him may I bestrew with this prayer (brahmaṇā), with this act (karmaṇā), with this weapon (menyā).

ये व आपोपाममयोप्स्वन्तर्यजुष्या देवयजनाः ।
 इदं तानति सृजामि तान्माभ्यवनिक्षि ।
 तैस्तमभ्यतिसृजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 तं वधेयं तं स्तृषीयानेन ब्रह्मणानेन कर्मणानया मेन्या ॥२१॥
 यदर्वाचीनं त्रैहायणादनुतं किं चोदिम ।
 आपो मा तस्मात्सर्वस्मादुरितात्पान्वंहसः ॥२२॥
 समुद्रं वः प्र हिणोमि स्वां योनिमपीतन ।
 अरिष्टाः सर्वहायसो मा च नः किं चनाममत् ॥२३॥
 अरिप्रा आपो अप रिप्रमस्मत् ।

प्रास्मदेनो दुरितं सुप्रतीकाः प्र दुष्वभ्यं प्र मलं वहन्तु ॥२४॥

विष्णोः क्रमोसि सपन्नहा पृथिवीसंशितोमितैजाः ।
 पृथिवीमनु वि क्रमेहं पृथिव्यास्तं निर्भजामो योऽस्मान्देष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीतं प्राणो जहातु ॥२५॥

ये । वः । आपः । अपाम् । अग्रयः । अप्सु । अन्तः । यजुष्याः । देवयजनाः ।
 इदम् । तान् । अति । सृजामि । तान् । मा । अभिऽअवनिक्षि ।
 तैः । तम् । अभिऽअतिसृजामः । यः । अस्मान् । द्वेष्टि । यम् । वयम् । द्विष्मः ।
 तम् । वधेयम् । तम् । स्तृषीय । अनेन । ब्रह्मणा । अनेन । कर्मणा । अनया । मेन्या ॥२१॥
 यत् । अर्वाचीनम् । त्रैहायणात् । अनुतम् । किम् । च । ऊदिम ।
 आपः । मा । तस्मात् । सर्वस्मात् । दुःऽइतात् । पान्तु । अंहसः ॥ २२ ॥
 समुद्रम् । वः । प्र । हिणोमि । स्वां । योनिम् । अपि । इतन ।
 अरिष्टाः । सर्वहायसः । मा । च । नः । किम् । चन । आममत् ॥ २३ ॥
 अरिप्राः । आपः । अपं । रिप्रम् । अस्मत् । प्र । अस्मत् । एनः ।
 दुःऽइतम् । सुप्रतीकाः । प्र । दुःऽस्वभ्यम् । प्र । मलम् । वहन्तु ॥ २४ ॥
 विष्णोः । क्रमः । असि । सपन्नहा । पृथिवीसंशितः । अग्निऽतैजाः ।
 पृथिवीम् । अनु । वि । क्रमे । अहम् । पृथिव्याः । तम् । निः । भजामः । यः । अस्मान् ।
 द्वेष्टि । यम् । वयम् । द्विष्मः । सः । मा । जीवीत् । तम् । प्राणः । जहातु ॥ २५ ॥

X.5.21 What of you, O waters, are the fires of the waters within the waters of the nature of sacrificial rites (yajuṣya), useful for the congregation of the enlightened ones (gods, devas), them now I let go; them let me not wahsdown against myself; them we let go against him who hates us, whom we hate. Him may I slay or stab; him may I lay low with this prayer (brahmaṇā), with this action (karmaṇā), with this weapon (meni).

X.5.22 Whatever lies we have told within the last three years; may the waters shield me from all that evil and sin.

X.5.23 I urge you forth to the ocean. Go to your own abode. (May we remain) unharmed throughout our life-span. May nothing whatsoever cause us to bow down.

X.5.24 O pure and clean waters, carry the impurity away from us. May these (waters), beautiful to look at, take the evil, the bad dream and the deficient away from us.

Mantroktāḥ

X.5.25 You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (viṣṇu), slayer of rivals, sharpened by the earth (pṛthivī-samśītā), full of fire's might (agni-teja). I stride forth on the earth (pṛthivyam). From the earth, we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.

विष्णोः क्रमोसि सपत्नहान्तरिक्षसंशितो वायुतेजाः ।
 अन्तरिक्षमनु वि क्रमेहमन्तरिक्षात् निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीत्तं प्राणो जहातु ॥२६॥
 विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा द्यौसंशितः सूर्यतेजाः ।
 दिवमनु वि क्रमेहं दिवस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीत्तं प्राणो जहातु ॥२७॥
 विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा दिक्संशितो मनस्तेजाः ।
 दिशोनु वि क्रमेहं दिग्भ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीत्तं प्राणो जहातु ॥२८॥
 विष्णोः क्रमोसि सपत्नहाशसंशितो वाततेजाः ।
 आशा अनु वि क्रमेहमाशाभ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीत्तं प्राणो जहातु ॥२९॥
 विष्णोः क्रमोसि सपत्नह ऋक्संशितः सामतेजाः ।
 ऋचोनु वि क्रमेहमृग्भ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीत्तं प्राणो जहातु ॥३०॥

विष्णोः । क्रमः । असि । सपत्नऽहा । अन्तरिक्षऽसंशितः । वायुऽतेजाः ।
 अन्तरिक्षम् । अनु । वि । क्रमे । अहम् । अन्तरिक्षात् । तम् । ० ॥ २६ ॥

विष्णोः । क्रमः । असि । सपत्नऽहा । द्यौऽसंशितः । सूर्यऽतेजाः ।
 दिवम् । अनु । वि । क्रमे । अहम् । दिवः । तम् । ० ॥ २७ ॥

विष्णोः । क्रमः । असि । सपत्नऽहा । दिक्ऽसंशितः । मनऽतेजाः ।
 दिशः । अनु । वि । क्रमे । अहम् । दिक्ऽभ्यः । तम् । ० ॥ २८ ॥

विष्णोः । क्रमः । असि । सपत्नऽहा । आशाऽसंशितः । वातऽतेजाः ।
 आशाः । अनु । वि । क्रमे । अहम् । आशाभ्यः । तम् । ० ॥ २९ ॥

विष्णोः । क्रमः । असि । सपत्नऽहा । ऋक्ऽसंशितः । सामऽतेजाः ।
 ऋचः । अनु । वि । क्रमे । अहम् । ऋक्ऽभ्यः । तम् । ० ॥ ३० ॥

X.5.26 You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (Viṣṇu), slayer of rivals, sharpened by the midspace, full of wind's might (vāyu-teja). I stride forth on the midspace (antarikṣat). From the midspace, we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.

X.5.27 You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (Viṣṇu) slayer of rivals, sharpened by the sky (dyau), full of sun's might (sūrya-teja). I stride forth on the sky (divam). From the sky, we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.

X.5.28 You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (Viṣṇu) slayer of rivals, sharpened by the quarters, full of mind's might (manas-tejaḥ). I stride forth on the quarters (dik). From the quarters (digbhaḥ), we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.

X.5.29 You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (Viṣṇu) slayer of rivals, sharpened by the mid-quarters (āśā), full of breeze's might (vāta-tejāḥ). I stride forth on the mid-quarters. From the mid-quarters, we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.

X.5.30 You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (Viṣṇu) slayer of rivals, sharpened by the Ṛk verses, full of saman's might (sāma-tejaḥ). I stride forth on the Ṛk verses (ṛcaḥ). From the Ṛk verses, we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.

विष्णोः क्रमोसि सपन्नहा यज्ञसंशितो ब्रह्मतेजाः ।
 यज्ञमनु वि क्रमेहं यज्ञात्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीत्तं प्राणो जहातु ॥३१॥
 विष्णोः क्रमोसि सपन्नहोषधीसंशितः सोमतेजाः ।
 ओषधीरनु वि क्रमेहमोषधीभ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीत्तं प्राणो जहातु ॥३२॥
 विष्णोः क्रमोसि सपन्नहाप्सुसंशितो वरुणतेजाः ।
 अपोनु वि क्रमेहमद्भ्यस्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीत्तं प्राणो जहातु ॥३३॥
 विष्णोः क्रमोसि सपन्नहा कृषिसंशितोन्नतेजाः ।
 कृषिमनु वि क्रमेहं कृष्यास्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीत्तं प्राणो जहातु ॥३४॥
 विष्णोः क्रमोसि सपन्नहा प्राणसंशितः पुरुषतेजाः ।
 प्राणमनु वि क्रमेहं प्राणात्तं निर्भजामो योऽस्मान्द्वेष्टि यं वयं द्विष्मः ।
 स मा जीवीत्तं प्राणो जहातु ॥३५॥

विष्णोः । क्रमः । असि । सपन्नऽहा । यज्ञऽसंशितः । ब्रह्मऽतेजाः ।
 यज्ञम् । अनु । वि । क्रमे । अहम् । यज्ञात् । तम् । ० ॥ ३१ ॥
 विष्णोः । क्रमः । असि । सपन्नऽहा । ओषधीऽसंशितः । सोमऽतेजाः ।
 ओषधीः । अनु । वि । क्रमे । अहम् । ओषधीभ्यः । तम् । ० ॥ ३२ ॥
 विष्णोः । क्रमः । असि । सपन्नऽहा । अप्सुऽसंशितः । वरुणऽतेजाः ।
 अपः । अनु । वि । क्रमे । अहम् । अद्भ्यः । तम् । ० ॥ ३३ ॥
 विष्णोः । क्रमः । असि । सपन्नऽहा । कृषिऽसंशितः । अन्नऽतेजाः ।
 कृषिम् । अनु । वि । क्रमे । अहम् । कृष्याः । तम् । ० ॥ ३४ ॥
 विष्णोः । क्रमः । असि । सपन्नऽहा । प्राणऽसंशितः । पुरुषऽतेजाः । प्राणम् । अनु । वि । क्रमे ।
 अहम् । प्राणात् । तम् । निः । भजामः । यः । अस्मान् । द्वेष्टि । यम् । वयम् । द्विष्मः ।
 सः । मा । जीवीत् । तम् । प्राणः । जहातु ॥ ३५ ॥

- X.5.31** You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (Viṣṇu) slayer of rivals, sharpened by the sacrifice (yajña), full of prayer's might (brahma-tejah). I stride forth on the sacrifice (yajña). From the sacrifice, we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.
- X.5.32** You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (Viṣṇu) slayer of rivals, sharpened by the herbs (oṣadhi), full of cure-juice's might (soma-tejah). I stride forth in the herbs. From the herbs (oṣadhi), we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.
- X.5.33** You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (Viṣṇu) slayer of rivals, sharpened by the waters, full of venerable Lord's might (varuṇa-teja). I stride forth on the waters. From the water, we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.
- X.5.34** You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (Viṣṇu) slayer of rivals, sharpened by the farming (kṛṣi), full of food's might. I stride forth in the farming. From the farming (kṛṣyaḥ), we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.
- X.5.35** You are the stride (krama) of the all-prevading Lord (Viṣṇu) slayer of rivals, sharpened by the vital breaths (prāṇa), full of man's might (puruṣa-teja). I stride forth in the vital breaths. From the vital breaths, we drive out him, who hates us and whom we do hate. May he not live. May the vital breath quit him.

जितमस्माकमुद्दिन्नमस्माकमभ्युष्टिं विश्वाः पृतना अरातीः ।
 इदमहमासुष्यायणस्यासुष्याः पुत्रस्य वर्चस्तेजः प्राणमायुर्नि
 वेष्टयामीदमेनमधुराश्वं पादयामि ॥३६॥

सूर्यस्यावृतमन्वावर्ते दक्षिणामन्वावृतम् ।

सा मे द्रविणं यच्छतु सा मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥३७॥

दिशो ज्योतिष्मतीभ्यावर्ते । ता मे द्रविणं यच्छन्तु ता मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥३८॥

सप्तऋषीन्भ्यावर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥३९॥

ब्रह्माभ्यावर्ते । तन्मे द्रविणं यच्छतु तन्मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥४०॥

ब्राह्मणां अभ्यावर्ते । ते मे द्रविणं यच्छन्तु ते मे ब्राह्मणवर्चसम् ॥४१॥

जितम् । अस्माकम् । उत्तमिन्नम् । अस्माकम् । अभि । अस्याम् । विश्वाः । पृतनाः ।
 अरातीः । इदम् । अहम् । आसुष्यायणस्य । असुष्याः । पुत्रस्य । वर्चः । तेजः । प्राणम् ।
 आयुः । नि । वेष्टयामि । इदम् । एनम् । अधुराश्वम् । पादयामि ॥ ३६ ॥

सूर्यस्य । आऽवृतम् । अनुऽआवर्ते । दक्षिणाम् । अनु । आऽवृतम् ।

सा । मे । द्रविणम् । यच्छतु । सा । मे । ब्राह्मणऽवर्चसम् ॥ ३७ ॥

दिशः । ज्योतिष्मतीः । अभिऽआवर्ते ।

ताः । मे । द्रविणम् । यच्छन्तु । ताः । मे । ब्राह्मणऽवर्चसम् ॥ ३८ ॥

सप्तऽऋषीन् । अभिऽआवर्ते ।

ते । मे । द्रविणम् । यच्छन्तु । ते । मे । ब्राह्मणऽवर्चसम् ॥ ३९ ॥

ब्रह्म । अभिऽआवर्ते ।

तत् । मे । द्रविणम् । यच्छतु । तत् । मे । ब्राह्मणऽवर्चसम् ॥ ४० ॥

ब्राह्मणान् । अभिऽआवर्ते । ते । मे । द्रविणम् । यच्छन्तु । ते । मे । ब्राह्मणऽवर्चसम् ॥ ४१ ॥

X.5.36 Ours is the victory (jitām). Ours is the rising up. I have thrown back all the hosts of enemies. I hereby invest the lustre, brilliance, the vital breath and life-span of so and so (amuṣya), of such and such lineage, and the son of such and such (amuṣya) woman. I hereby make him fall down (adharām pāda yāmi).

X.5.37 I follow the course of the Sun (suryasya-āvṛtam), his turning to the south. May she grant me wealth; may she grant me an intellectual person's lustre.

X.5.38 I turn towards the quarters full of light (diśo-jyotiṣmatīḥ); may they (feminine) grant me wealth; may they grant me an intellectual person's lustre.

X.5.39 I turn to the seven seers (sapta-ṛṣīḥ); may they grant me wealth; may they grant me an intellectual person's lustre.

X.5.40 I turn to the knowledge (brahma-abhyāvarte); may that grant me wealth; may that grant me an intellectual person's lustre.

X.5.41 I turn to the intellectual persons (brahmaṇām); may they grant me wealth; may they grant me an intellectual person's lustre.

यं वयं मृगयामहे तं वधै स्तृणवामहे । व्यात्ते परमेष्ठिनो ब्रह्मणार्पीपदाम् तम् ॥४२॥
 वैश्वानरस्य दंष्ट्राभ्यां हेतिस्तं समधादुभि ।
 इयं तं प्सात्वाहुतिः समिदेवी सहीयसी ॥४३॥
 राज्ञो वरुणस्य बन्धोसि । सोऽमुमांमुष्यायणममुष्याः पुत्रमन्ने प्राणे बधान ॥४४॥
 यत्ते अन्नं भुवस्पत आक्षियति पृथिवीमनु ।
 तस्य नस्त्वं भुवस्पते संप्रयच्छ प्रजापते ॥४५॥
 अपो दिव्या अचायिषं रसेन समपृक्षमहि ।
 पर्यस्वानम् आगमं तं मा सं सृज वचसा ॥४६॥
 सं मग्ने वचसा सृज सं प्रजया समायुषा ।
 विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः ॥४७॥

यम् । वयम् । मृगयामहे । तम् । वधैः । स्तृणवामहे ।
 विऽआत्ते । परमेऽस्थिनः । ब्रह्मणा । आ । अपीपदाम् । तम् ॥ ४२ ॥
 वैश्वानरस्य । दंष्ट्राभ्याम् । हेतिः । तम् । सम् । अधात् । अभि ।
 इयम् । तम् । प्सात् । आऽहुतिः । सम्ऽइत् । देवी । सहीयसी ॥ ४३ ॥
 राज्ञः । वरुणस्य । बन्धः । असि ।
 सः । अमुम् । अमुष्यायणम् । अमुष्याः । पुत्रम् । अन्नं । प्राणे । बधान् ॥ ४४ ॥
 यत् । ते । अन्नम् । भुवः । पते । आऽक्षियति । पृथिवीम् । अनु ।
 तस्य । नुः । त्वम् । भुवः । पते । सम्ऽप्रयच्छ । प्रजाऽपते ॥ ४५ ॥
 अपः । दिव्याः । अचायिषम् । रसेन । सम् । अपृक्षमहि ।
 पर्यस्वान् । अग्ने । आ । अगम् । तम् । मा । सम् । सृज । वचसा ॥ ४६ ॥
 सम् । मा । अग्ने । वचसा । सृज । सम् । प्रऽजया । सम् । आयुषा ।
 विद्युः । मे । अस्य । देवाः । इन्द्रः । विद्यात् । सह । ऋषिभिः ॥ ४७ ॥

Prajāpatih

- X.5.42** Whomsoever we hunt (mrgayāmahe), we bestrew him with our deadly weapons. With our knowledge, we push him into the open jaws of the Lord of the highest abode (Paramesthī).
- X.5.43** May our weapon catch him with the two jaws of the benefactor of all men. May this offering and this divine and mighty sacrificial wood (samid) destroy him.
- X.5.44** You are the fetter of the sovereign venerable Lord (Varuna-bandha). As such, may you bind so and so, of such and such lineage, the son of such and such mother, through his food (anne) and through his vital breath (prāṇe).
- X.5.45** O Lord of the midspace (bhuvaspate), whatever food there lies on the earth, O Lord of creatures (Prajāpate), O Lord of the midspace, may you grant that to us profusely.
- X.5.46** The heavenly waters have been honoured by me; with their rasa or sap, we have been mixed; O Agni, fire-divine, I have now come; here I shall get mingled with all splendour. (Also Av. VII.89.1)
- X.5.47** O fire-divine, please unite me with all dignity (varcas). May I have children, living a full span of life. May I have good approach to people of enlightenment. May our king, or the resplendent authority know me well; and may all the saints and sears know me. (Also Av. VII.89.2)

यदमे अद्य मिथुना शपातो यद्वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः ।
 मन्योर्मनसः शरव्याऽ जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान् ॥४८॥
 परां शृणीहि तपसा यातुधानान्परामि रक्षो हरसा शृणीहि ।
 पराचिषा मूरदेवाञ्छृणीहि परासुतपः शोशुचतः शृणीहि ॥४९॥
 अपामस्मे वज्रं प्र हरामि चतुर्भृष्टि शीर्षभिर्घाय विद्वान् ।
 सो अस्याङ्गानि प्र शृणातु सर्वा तन्मे देवा अनु जानन्तु विश्वे ॥५०॥

यत् । अने । अद्य । मिथुना । शपातः । यत् । वाचः । तृष्टम् । जनयन्त । रेभाः ।
 मन्योः । मनसः । शरव्याऽ । जायते । या । तया । विध्य । हृदये । यातुऽधानान् ॥ ४८ ॥
 परा । शृणीहि । तपसा । यातुऽधानान् । परा । अने । रक्षः । हरसा । शृणीहि ।
 परा । अचिषा । मूरदेवान् । शृणीहि । परा । असुतपः । शोशुचतः । शृणीहि ॥ ४९ ॥
 अपाम् । अस्मै । वज्रम् । प्र । हरामि । चतुऽभृष्टिम् । शीर्षऽभिर्घाय । विद्वान् ।
 सः । अस्य । अङ्गानि । प्र । शृणातु । सर्वा । तत् । मे । देवाः । अनु । जानन्तु । विश्वे ॥ ५० ॥

(६) षष्ठं सूक्तम्

(१-३५) पञ्चविंशत्तस्यास्य सूक्तस्य बृहस्पतिर्ऋषिः । (१-२, ४-३५) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोऽथतुर्थाविंशतश्च फाल-
 ग्निर्वनस्पतिर्वा, (३) सूतीयायाश्च आपो देवताः । (१, ४, २१) प्रथमाचतुर्थ्यैकविंशतीनां गायत्री, (२-३, १८-१९,
 २२, २८-३०, ३२-३४) द्वितीयातृतीयाष्टादशयेकोनविंशीद्वाविंशतीनामष्टाविंशत्यादितृचस्य द्वात्रिंश्यादि-
 तृचस्य चातुष्टुप्, (५) पञ्चम्याः षट्पाद भगती, (६) षष्ठ्याः सप्तपदा विराट् शकरी, (७-९) सप्तम्यादि-
 तृचस्य त्र्यवसानाष्टपदादिः, (१०) दशम्यास्त्र्यवसाना नवपदा भृतिः, (११, २०, २३-२७) एका-
 दशीर्विंशत्योऽथोर्विंश्यादिपञ्चानाञ्च पथ्यापङ्क्तिः, (१२-१७) द्वादश्यादितृचद्वयस्य त्र्यवसाना
 षट्पाद शकरी, (३१) एकत्रिंश्यास्त्र्यवसाना षट्पाद भगती, (३५) पञ्चविंश्याश्च
 पञ्चपदा त्र्यनुष्टुप्गमाभिर्भगती छन्दांसि ॥

अरातीयोभ्रातृव्यस्य दुर्हादौ द्विषतः शिरः । अपि वृश्चाम्योर्जसा ॥१॥
 वर्म महामयं मणिः फालाज्जातः करिष्यति ।
 पुणो मन्थेन मार्गमद्रसेन सह वर्चसा ॥२॥

अरातिऽयोः । भ्रातृव्यस्य । दुःऽहार्दः । द्विषतः । शिरः ।
 अपि । वृश्चामि । ओर्जसा ॥ १ ॥
 वर्म । महाम् । अयम् । मणिः । फालात् । जातः । करिष्यति ।
 पुणः । मन्थेन । मा । आ । अगमत् । रसेन । सह । वर्चसा ॥ २ ॥

X.5.48 O fire-divine, what the evil-minded wicked person has uttered in the foremost a curse today and what harshness of speech was clear from street mongers, speaking aloud what they gave out in anger and fury, may you suppress them with strictness and severity. Crush them at the very root.

X.5.49 O fire-divine, crush all the undesirable leaders of opposition; you may have to use fire against them. They have been misguiding and exciting our people. Among them are such persons, bent upon taking our lives. (Also Av. VIII.3.13)

X.5.50 Knowing all this, I throw at this (enemy) the four-edged thunder bolt of water to break his head (into pieces). May this cut through all his limbs. May all the enlightened ones approve this action of mine.

Vanaspatiḥ - Phālamanīḥ - Āpaḥ

X.6.1 Mightily I hack off the head of my inimical cousin, ill-wisher and hateful.

X.6.2 This jewel, which has appeared from the plough-share (phālājātaḥ), will make itself a shield (varma, for me. Full of shaking power, it has come to me with virility and lustre.

यत्त्वा शिकः परावधीत्तक्षा हस्तेन वास्या ।

आपस्त्वा तस्माजीवलाः पुनन्तु शुचयः शुचिम् ॥३॥

हिरण्यस्रगयं मणिः श्रद्धां यज्ञं महो दधत् । गृहे वसतु नोतिथिः ॥४॥

तस्मै घृतं सुरां मध्वन्नमन्नं क्षदामहे ।

स नः पितेव पुत्रेभ्यः श्रेयः श्रेयश्चिकित्सतु भूयोभूयः श्वः श्वो देवेभ्यो मणिरेत्यं ॥५॥

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्चुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तमग्निः प्रत्यमुञ्चत सो अस्मै दुहे आज्यं भूयोभूयः श्वः श्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥६॥

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्चुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तमिन्द्रः प्रत्यमुञ्चतौजसे वीर्यायि कम् ।

सो अस्मै बलमिदुहे भूयोभूयः श्वः श्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥७॥

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्चुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तं सोमः प्रत्यमुञ्चत महे श्रोत्राय चक्षसे ।

सो अस्मै वर्च इदुहे भूयोभूयः श्वः श्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥८॥

यत् । त्वा । शिकः । पराऽअवधीत् । तक्षा । हस्तेन । वास्या ।

आपः । त्वा । तस्मात् । जीवलाः । पुनन्तु । शुचयः । शुचिम् ॥ ३ ॥

हिरण्यस्रक् । अयम् । मणिः । श्रद्धाम् । यज्ञम् । महः । दधत् ।

गृहे । वसतु । नः । अतिथिः ॥ ४ ॥

तस्मै । घृतम् । सुराम् । मधुम् । अन्नम् । अन्नम् । क्षदामहे । सः । नः । पिताऽईव । पुत्रेभ्यः ।

श्रेयः । श्रेयः । चिकित्सतु । भूयः । भूयः । श्वः । श्वः । देवेभ्यः । मणिः । आऽइत्यं ॥ ५ ॥

यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । मणिम् । फालम् । घृतऽश्चुतम् । उग्रम् । खदिरम् ।

ओजसे । तम् । अग्निः । प्रति । अमुञ्चत । सः । अस्मै । दुहे । आज्यम् । भूयः । भूयः ।

श्वः । श्वः । तेन । त्वम् । द्विषतः । जहि ॥ ६ ॥

यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । मणिम् । फालम् । घृतऽश्चुतम् । उग्रम् । खदिरम् ।

ओजसे । तम् । इन्द्रः । प्रति । अमुञ्चत । ओजसे । वीर्यायि । कम् । सः । अस्मै । बलम् ।

इत् । दुहे । भूयः । भूयः । १० ॥ ७ ॥

यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । मणिम् । फालम् । घृतऽश्चुतम् । उग्रम् । खदिरम् । ओजसे ।

तम् । सोमः । प्रति । अमुञ्चत । महे । श्रोत्राय । चक्षसे । सः । अस्मै । वर्चः । इत् । १० ॥

- X.6.3** Wherever the deft (takṣā) smith has struck you with his hand and an axe from that at the life-giving (jīvalā) waters, pure and bright, purify you, the pure and shining (śucim).
- X.6.4** May this jewel, strung on a golden chain, bestow faith, sacrifice and magnamity. May it stay at our house as a guest.
- X.6.5** For it we give the purified butter, the strong drink, and sweet food of every kind. Like a father for his sons, may this provide us with better and better things, more and more, morrow to morrow (śvāśvo), coming from the bounties of Nature.
- X.6.6** The formidable khadira blessing, obtained from plough-share, dripping purified butter, which the Lord supreme (Bṛhaspati) has bestowed for vigour, that (blessing) the adorable leader (Agni) has put on. That, verily, yields purified butter to him, more and more, morrow to morrow. With that, may you destroy the malicious enemies.
- X.6.7** The formidable khadira (Acacia catechu) blessing, obtained from plough-share, dripping purified butter, which the Lord supreme bestowed for vigour, that (blessing) the resplendent army-chief (Indra) has put on for vigour (vīrya), verily and happiness. That, verily, yields purified butter to him, more and more, morrow to morrow. With that, may you destroy the malicious enemies.
- X.6.8** The formidable khadira blessing, obtained from plough-share, dripping purified butter, which the Lord supreme has bestowed for vigour, that (blessing) the Soma (the curative principle) has put on for acute hearing (śrotra) and vision (cakṣu). That, verily, yields purified butter to him, more and more, morrow to morrow. With that, may you destroy the malicious enemies.

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्चुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तं सूर्यः प्रत्यमुञ्चत तेनेमा अजयदिशः ।

सो अस्मै भूतिमिदुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥९॥

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्मणिं फालं घृतश्चुतमुग्रं खदिरमोजसे ।

तं बिभ्रच्चन्द्रमा मणिमसुराणां पुरोजयदानवानां हिरण्ययीः ।

सो अस्मै श्रियमिदुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१०॥

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे ।

सो अस्मै वाजिनं दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥११॥

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तेनेमां मणिना कृषिमश्विनावभिरक्षतः ।

स भिषग्भ्यां महो दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१२॥

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तं बिभ्रत्सविता मणिं तेनेदमजयत्स्वः ।

सो अस्मै सृचतां दुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१३॥

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तमापो बिभ्रतीर्मणिं सदा धावन्त्यक्षिताः ।

स आभ्योमृतमिदुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१४॥

यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । मणिम् । फालम् । घृतश्चुतम् । उग्रम् । खदिरम् । ओजसे ।

तम् । सूर्यः । प्रति । अमुञ्चत । तेन । इमाः । अजयत् । दिशः । सः । अस्मै । भूतिम् । इत् । ० ॥

यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । मणिम् । फालम् । घृतश्चुतम् । उग्रम् । खदिरम् ।

ओजसे । तम् । बिभ्रत् । चन्द्रमाः । मणिम् । असुराणाम् । पुरः । अजयत् । दानवानाम् ।

हिरण्ययीः । सः । अस्मै । श्रियम् । इत् । दुहे । ० ॥ १० ॥

यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । वाताय । मणिम् । आशवे ।

सः । अस्मै । वाजिनम् । दुहे । ० ॥ ११ ॥

यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । वाताय । मणिम् । आशवे । तेन । इमाम् । मणिना ।

कृषिम् । अश्विनौ । अभि । रक्षतः । सः । भिषक्भ्याम् । महः । दुहे । ० ॥ १२ ॥

यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । वाताय । मणिम् । आशवे । तम् । बिभ्रत् ।

सविता । मणिम् । तेन । इदम् । अजयत् । स्वः । सः । अस्मै । सृचताम् । दुहे । ० ॥ १३ ॥

यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । मणिम् । वाताय । आशवे । तम् । आपः । बिभ्रतीः ।

मणिम् । सदा । धावन्ति । अक्षिताः । सः । आभ्यः । अमृतम् । इत् । दुहे । ० ॥ १४ ॥

X.6.9 The formidable khadira blessing, obtained from plough-share, dripping purified butter, which the Lord supreme has bestowed for vigour, that (blessing) the Sun (Sūrya) has put on; with that he has conquered these quarters (diśaḥ). That, verily, yields purified butter to him, more and more, morrow to morrow. With that, may you destroy the malicious enemies.

X.6.10 The formidable khadira blessing, obtained from plough-share, dripping purified butter, which the Lord supreme has bestowed for vigour, that (blessing) the moon (candramā) conquers the golden costels (puraḥ) of the life-destroyers (asurāṇam) and dare-devils (dānva). That, verily, yields purified butter to him, more and more, morrow to morrow. With that, may you destroy the malicious enemies.

X.6.11 The blessing, which the Lord supreme has bestowed upon the fast-moving wind (vāta), that, verily, yields speed (vājinam) to him, more and more, morrow to morrow. With that may you destroy the malicious enemies.

X.6.12 The blessing, which the Lord supreme has bestowed upon the fast-moving wind (vatāya), with that blessing the twins divine (aśvinau) guard this farming (kṛṣi) well. That, verily, yields magnanimity to the two physicians (bhiṣagbhyām), more and more, morrow to morrow. With that, may you destroy the malicious enemies.

X.6.13 The blessing, which the Lord supreme has bestowed upon the fast-moving wind, the impeller sun (savitr) has put on that blessing. With that he has won this world of light (svaḥ). That, verily, yields truthful speech to him, more and more, morrow to morrow. With that, may you destroy the malicious enemies.

X.6.14 The blessing, which the Lord supreme has bestowed upon the fast-moving wind, putting on that blessing the waters flow always unexhausted (dhāvanti akṣitāḥ). That, verily, yields immortality (amṛtam) to them, more and more, morrow to morrow. With that may you destroy the malicious enemies.

यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तं राजा वरुणो मणिं प्रत्यमुञ्चत शंभुवम् ।
 सो अस्मै सत्यमिदुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१५॥
 यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तं देवा विभ्रतो मणिं सर्वोल्लोकान्युधाजयन् ।
 स एभ्यो जितिमिदुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१६॥
 यमवध्नाद्बृहस्पतिर्वाताय मणिमाशवे । तमिमं देवतां मणिं प्रत्यमुञ्चन्त शंभुवम् ।
 स आभ्यो विश्वमिदुहे भूयोभूयः श्वःश्वस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥१७॥
 ऋतवस्तमवध्नतातर्वास्तमवध्नत । संवत्सरस्तं बद्ध्वा सर्वं भूतं वि रक्षति ॥१८॥
 अन्तर्देशा अवध्नत प्रदिशस्तमवध्नत । प्रजापतिष्टष्टो मणिद्विषतो मेधराँ अकः ॥१९॥
 अथर्वाणो अवध्नताथर्वणा अवध्नत ।
 तैर्मेदिनो अद्विरसो दस्यूनां विभिदुः पुरस्तेन त्वं द्विषतो जहि ॥२०॥

यम् । अवध्नात् । बृहस्पतिः । वाताय । मणिम् । आशवे । तम् । राजा ।
 वरुणः । मणिम् । प्रति । अमुञ्चत । शम्ऽभुवम् । सः । अस्मै । सत्यम् । इत् । दुहे । ० ॥ १५ ॥
 यम् । अवध्नात् । बृहस्पतिः । वाताय । मणिम् । आशवे । तम् । देवाः ।
 विभ्रतः । मणिम् । सर्वान् । लोकान् । युधा । अजयन् । सः । एभ्यः । जितिम् । इत् । दुहे । ० ॥
 यम् । अवध्नात् । बृहस्पतिः । वाताय । मणिम् । आशवे ।
 तम् । इमम् । देवताः । मणिम् । प्रति । अमुञ्चन्त । शम्ऽभुवम् ।
 सः । आभ्यः । विश्वम् । इत् । दुहे । भूयःऽभूयः । श्वःऽश्वः । तेन । त्वम् । द्विषतः । जहि ॥
 ऋतवः । तम् । अवध्नत । आर्तवाः । तम् । अवध्नत ।
 सम्वत्सरः । तम् । बद्ध्वा । सर्वम् । भूतम् । वि । रक्षति ॥ १८ ॥
 अन्तःऽदेशाः । अवध्नत । प्रदिशः । तम् । अवध्नत ।
 प्रजापतिष्टष्टः । मणिः । द्विषतः । मे । अधरान् । अकः ॥ १९ ॥
 अथर्वाणः । अवध्नत । आथर्वणाः । अवध्नत ।
 तैः । मेदिनः । अद्विरसः । दस्यूनाम् । विभिदुः । पुरः । तेन । त्वम् । द्विषतः । जहि ॥ २० ॥

- X.6.15** The blessing, which the Lord supreme has bestowed upon the fast-moving wind, that bliss-bestowing blessing the venerable king (Rajā Varuna) has put on. That verily, yields truth (Satyam) to him, more and more, morrow to morrow. With that may you destroy the malicious enemies.
- X.6.16** The blessing, which the Lord supreme has bestowed upon the fast-moving wind, putting on that blessing, the enlightened ones have conquered all the worlds by war (yudhā). That, verily, yields victory to them, more and more, morrow to morrow. With that may you destroy the malicious enemies.
- X.6.17** The blessing, which the Lord supreme has bestowed upon the fast-moving wind, this same bliss-bestowing blessing the bounties of Nature has put on. That, verily, yields all to them (feminine), more and more, morrow to morrow. With that may you destroy the malicious enemies.
- X.6.18** The seasons (rtavaḥ) have put on that; groups of seasons have put on that. The year, having put that on, sustains all the beings.
- X.6.19** The intermediate quarters (antardik) have put that on; the mid-regions have put that on. May this blessing, produced by the Lord of creatures, put the malicious enemies under me.
- X.6.20** Atharvans (those, who seek the Lord supreme within themselves) have put it on; the descendants of Atharvans have put it on. With them the mighty Angirasas (luminous as burning charcoal due to their knowledge) broke through the castle of the robbers (dasyūnām purah). with that, may you destroy the malicious enemies.

तं धाता प्रत्यमुञ्चतु स भूतं व्युक्लिपयत् । तेन त्वं द्विषतो जहि ॥२१॥
 यमबध्नाद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् । स मायं मणिरागमद्रसेन सह वर्चसा ॥२२॥
 यमबध्नाद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।
 स मायं मणिरागमत्सह गोभिरजाविभिरन्नेन प्रजया सह ॥२३॥
 यमबध्नाद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।
 स मायं मणिरागमत्सह ब्रीहियवाभ्यां महसा भूत्या सह ॥२४॥
 यमबध्नाद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।
 स मायं मणिरागमन्मघोर्धृतस्य धारया कीलालेन मणिः सह ॥२५॥
 यमबध्नाद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।
 स मायं मणिरागमदूर्जया पर्यसा सह द्रविणेन श्रिया सह ॥२६॥

तम् । धाता । प्रति । अमुञ्चतु । सः । भूतम् । वि । अक्लिपयत् ।
 तेन । त्वम् । द्विषतः । जहि ॥ २१ ॥
 यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । देवेभ्यः । असुरक्षितिम् ।
 सः । मा । अयम् । मणिः । आ । अगमत् । रसेन । सह । वर्चसा ॥ २२ ॥
 यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । देवेभ्यः । असुरक्षितिम् । सः । मा । अयम् ।
 मणिः । आ । अगमत् । सह । गोभिः । अजाविडभिः । अन्नेन । प्रजया । सह ॥ २३ ॥
 यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । देवेभ्यः । असुरक्षितिम् । सः । मा । अयम् । मणिः ।
 आ । अगमत् । सह । ब्रीहियवाभ्याम् । महसा । भूत्या । सह ॥ २४ ॥
 यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । देवेभ्यः । असुरक्षितिम् । सः । मा । अयम् ।
 मणिः । आ । अगमत् । मघोः । धृतस्य । धारया । कीलालेन । मणिः । सह ॥ २५ ॥
 यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । देवेभ्यः । असुरक्षितिम् । सः । मा । अयम् ।
 मणिः । आ । अगमत् । ऊर्जया । पर्यसा । सह । द्रविणेन । श्रिया । सह ॥ २६ ॥

- X.6.21** The ordained Lord (dhātṛ) put that (blessing) on; He formed all that exists (bhūtam). With that, may you destroy the malicious enemies.
- X.6.22** The blessing, destroyer of the life-destroyers, which the Lord supreme has bestowed upon enlightened ones (devāḥ), that same blessing has come to me with virility and lustre.
- X.6.23** The blessing, destroyer of the life-destroyers, which the Lord supreme has bestowed upon the enlightened ones, that same blessing has come to me along with kine, with goats (ajāḥ) and sheep (avibhiḥ), with food and progeny.
- X.6.24** The blessing, destroyer of the life-destroyers, which the Lord supreme has bestowed upon the enlightened ones, that same blessing has come to me along with rice (br̥hi) and barley (yava), with magnanimity and prosperity.
- X.6.25** The blessing, destroyer of the life-destroyers, which the Lord supreme has bestowed upon the enlightened ones, that same blessing has come to me along with the stream of honey (madhu) and of purified butter (ghṛta); the blessing with the sweet drink (kīlāla).
- X.6.26** The blessing, destroyer of the life-destroyers, which the Lord supreme has bestowed upon the enlightened ones, that same blessing has come to me along with vigour (ūrjayā), and strength (payaśā) with wealth (draviṇa) and splendour (śrī).

यमबध्नाद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।
 स मायं मणिरागमत्तेजसा त्विष्या सह यशसा कीर्त्या सह ॥२७॥
 यमबध्नाद्बृहस्पतिर्देवेभ्यो असुरक्षितिम् ।
 स मायं मणिरागमत्सर्वाभिर्भूतिभिः सह ॥२८॥
 तमिमं देवतां मणिं मह्यं ददतु पुष्टये ।
 अभिभुं क्षत्रवर्धनं सपन्नदम्भनं मणिम् ॥२९॥
 ब्रह्मणा तेजसा सह प्रति मुञ्चामि मे शिवम् ।
 असपन्नः सपन्नहा सपन्नान्मेघरां अकः ॥३०॥
 उत्तरं द्विषतो मामयं मणिः कृणोतु देवजाः ।
 यस्य लोका इमे त्रयः पयो दुग्धमुपासते ।
 स मायमधि रोहतु मणिः श्रेष्ठाय मूर्धतः ॥३१॥
 यं देवाः पितरो मनुष्या उपजीवन्ति सर्वदा ।
 स मायमधि रोहतु मणिः श्रेष्ठाय मूर्धतः ॥३२॥

यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । देवेभ्यः । असुरक्षितिम् । सः । मा । अयम् ।
 मणिः । आ । अगमत् । तेजसा । त्विष्या । सह । यशसा । कीर्त्या । सह ॥ २७ ॥
 यम् । अबध्नात् । बृहस्पतिः । देवेभ्यः । असुरक्षितिम् ।
 सः । मा । अयम् । मणिः । आ । अगमत् । सर्वाभिः । भूतिभिः । सह ॥ २८ ॥
 तम् । इमम् । देवताः । मणिम् । मह्यम् । ददतु । पुष्टये ।
 अभिभुम् । क्षत्रवर्धनम् । सपन्नदम्भनम् । मणिम् ॥ २९ ॥
 ब्रह्मणा । तेजसा । सह । प्रति । मुञ्चामि । मे । शिवम् ।
 असपन्नः । सपन्नहा । सपन्नान् । मे । अघोरान् । अकः ॥ ३० ॥
 उत्तरम् । द्विषतः । माम् । अयम् । मणिः । कृणोतु । देवजाः ।
 यस्य । लोकाः । इमे । त्रयः । पयः । दुग्धम् । उपजासते ।
 सः । मा । अयम् । अधि । रोहतु । मणिः । श्रेष्ठाय । मूर्धतः ॥ ३१ ॥
 यम् । देवाः । पितरः । मनुष्याः । उपजीवन्ति । सर्वदा ।
 सः । मा । अयम् । अधि । रोहतु । मणिः । श्रेष्ठाय । मूर्धतः ॥ ३२ ॥

- X.6.27** The blessing, destroyer of the life-destroyers, which the Lord supreme has bestowed upon the enlightened ones, that same blessing has come to me along with dignity (tejas) and impetuosity (tviṣi), with fame (yaśa) and glory (kīrti).
- X.6.28** The blessing, destroyer of the life-destroyers, which the Lord supreme has bestowed upon the enlightened ones, that same blessing has come to me along with all sorts of prosperity (bhūtibhiḥ).
- X.6.29** May the deities grant me this blessing for my development - the overpowering, domination-increasing, and rival-killing blessing.
- X.6.30** I put on (this blessing) along with knowledge and dignity. May it be propitious to me. Rivalless, destroyer of rivals (asapatnaḥ, sapatnahā), may it put my rivals under me.
- X.6.31** May this blessing, born of the bounties of Nature, and for whose milked out essence these three worlds wait, make me superior to my hateful enemy. May this blessing mount upon me for raising me to the crowning supremacy.
- X.6.32** What devāḥ (enlightened learned beings), what pitṛs (elders and common men (manuṣyāḥ) subsist upon, may I with that blessing rise to the highest eminence, and top position.

यथा बीजमुर्वरायां कृष्टे फालेन रोहति ।

एवा मयि प्रजा पशवोन्नमन्नं वि रोहतु ॥३३॥

यस्मै त्वा यज्ञवर्धन मणे प्रत्यमुचं शिवम् ।

तं त्वं शतदक्षिण मणे श्रेष्ठयाय जिन्वतात् ॥३४॥

एतमिधं समाहितं जुषाणो अग्ने प्रति हर्य होमैः ।

तस्मिन्विदेम सुमतिं स्वस्ति प्रजां चक्षुः पशन्त्समिधे जातवेदसि ब्रह्मणा ॥३५॥

यथा । बीजम् । उर्वरायाम् । कृष्टे । फालेन । रोहति ।

एव । मयि । प्रजा । पशवः । अन्नम् । अन्नम् । वि । रोहतु ॥ ३३ ॥

यस्मै । त्वा । यज्ञवर्धन । मणे । प्रति । अमुचम् । शिवम् ।

तम् । त्वम् । शत । दक्षिण । मणे । श्रेष्ठयाय । जिन्वतात् ॥ ३४ ॥

एतम् । इधम् । सुम् । आहितम् । जुषाणः । अग्ने । प्रति । हर्य । होमैः ।

तस्मिन् । विदेम । सुमतिम् । स्वस्ति । प्रजाम् । चक्षुः । पशन् । समिधे ।

जातवेदसि । ब्रह्मणा ॥ ३५ ॥

(७) सप्तमं सूत्रम्

(१-४४) चतुर्वारिंशत्पद्यास्य सूक्तस्यायर्वा शुद्ध ऋषिः । स्कन्धोऽध्यात्मश्च देवते । (१) प्रथमर्चो विराड्गती, (२, ८) द्वितीया-
ष्टम्योर्भुक्तिविष्टुप्, (७, १३) सप्तमीत्रयोदशयोः परोष्णिक्, (१०, १४, १६, १८-१९) दशमीचतुर्विंशोऽष्टम्यष्टम्येकोन-
विंशानामुपरिष्टाद्बृहती, (११-१२, १५, २०, २२, ३९) एकादशीद्वादशीपञ्चदशीषोडशीविंशेकोनचत्वारिंशानामुपरिष्टा-
ज्योतिर्जगती, (१७) सप्तदश्यास्त्यवसाना षट्पदा जगती, (२१) एकविंशया बृहतीगर्भानुष्टुप्, (२३-३०, ३७, ४०)
त्रयोविंशयाष्टानां सप्तविंशीचत्वारिंशयोश्चातुष्टुप्, (३१) एकत्रिंशया मध्येज्योतिर्जगती, (३२, ३४, ३६) द्वाविंशो-
चतुस्त्रिंशोऽष्टीनामुपरिष्टाद्विष्टुप्, (३३) त्रयोविंशयाः पञ्चविंशानुष्टुप्, (३५) षड्विंशयाश्चतुष्पदा जगती,
(३-६, ९, ३८, ४२-४३) तृतीयादिचतसृणां नवम्यष्टात्रिंशोद्विचत्वारिंशोत्रिचत्वारिंशानां त्रिष्टुप्, (४१)
एकचत्वारिंशया आर्षा त्रिपदा गायत्री, (४४) चतुश्चत्वारिंशयाऽष्टकापसाना षड्पदा
निवृत्त्यदपङ्क्तिर्द्विपदाचर्यनुष्टुप् छन्दांसि ॥

कस्मिन्नङ्गे तपो अस्याधि तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे ऋतमस्याध्याहितम् ।

कं व्रतं कं श्रद्धास्यं तिष्ठति कस्मिन्नङ्गे सत्यमस्य प्रतिष्ठितम् ॥१॥

कस्मिन् । अङ्गे । तपः । अस्य । अधि । तिष्ठति । कस्मिन् । अङ्गे । ऋतम् । अस्य । अधि ।

आहितम् । कं । व्रतम् । कं । श्रद्धा । अस्य । तिष्ठति । कस्मिन् । अङ्गे । सत्यम् । अस्य ।

प्रतिष्ठितम् ॥१॥

X.6.33 Just as seed grows on a fertile land tilled with a plough-share, even so may the progeny, cattle and food of all kinds grow with me (or for me).

X.6.34 O blessing, promoter of sacrifice, on whomsoever I put you, the propitious, him may you urge to supremacy, O blessing, fetching a hundred priestly fees (śata-dakṣiṇa).

X.6.35 O fire-divine, this fuel is piled up here; enjoying it may you blaze up with oblations. In him, the cognizant of all (jātavedasi), kindled well with knowledge, may we find favour, well-being, progeny, vision, as well as cattle.

Skambhaḥ - Adhyātmam

X.7.1 In which part of him the austerities (tapas) abide; in which part of him the eternal law (ṛta) is laid where the vow (vrata), in which part of him resides the faith (śraddhā); in which part of him is the truth (satya) well-established ?

कस्मादङ्गादीप्यते अग्निरस्य कस्मादङ्गात्पवते मातरिश्वा ।
 कस्मादङ्गाहि मिमीतेधि चन्द्रमा मह स्कम्भस्य मिमानो अङ्गम् ॥२॥
 कस्मिन्नङ्गे तिष्ठति भूमिरस्य कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्यन्तरिक्षम् ।
 कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्याहिता द्यौः कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्युत्तरं दिवः ॥३॥
 कः प्रेप्सन्दीप्यत ऊर्ध्वो अग्निः कः प्रेप्सन्पवते मातरिश्वा ।
 यत्र प्रेप्सन्तीरभियन्त्यावृतः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥४॥
 कः प्रार्थमासाः कः यन्ति मासाः संवत्सरेण सह संविदानाः ।
 यत्र यन्त्यृतवो यत्रार्तवाः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥५॥
 कः प्रेप्सन्ती युवती विरूपे अहोरात्रे द्रवतः संविदाने ।
 यत्र प्रेप्सन्तीरभियन्त्यापः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥६॥

यस्मिन्स्तब्ध्वा प्रजापतिर्लोकान्स्वर्वा अधारयत् ।

स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥७॥

कस्मात् । अङ्गात् । दीप्यते । अग्निः । अस्य । कस्मात् । अङ्गात् । पवते । मातरिश्वा ।
 कस्मात् । अङ्गात् । वि । मिमीते । अधि । चन्द्रमाः । महः । स्कम्भस्य । मिमानः । अङ्गम् ॥
 कस्मिन् । अङ्गे । तिष्ठति । भूमिः । अस्य । कस्मिन् । अङ्गे । तिष्ठति । अन्तरिक्षम् ।
 कस्मिन् । अङ्गे । तिष्ठति । आङ्गिता । द्यौः । कस्मिन् । अङ्गे । तिष्ठति । उत्तरम् । दिवः ॥
 कः । प्रेप्सन् । दीप्यते । ऊर्ध्वः । अग्निः । कः । प्रेप्सन् । पवते । मातरिश्वा । यत्र ।
 प्रेप्सन्तीः । अभियन्ति । आवृतः । स्कम्भम् । तम् । ब्रूहि । कतमः । स्विद् । एव । सः ॥४॥
 कः । प्रार्थमासाः । कः । यन्ति । मासाः । सम्वत्सरेण । सह । सम्विदानाः ।
 यत्र । यन्ति । कृतवः । यत्र । अर्तवाः । स्कम्भम् । तम् । ब्रूहि । कतमः । स्विद् । एव । सः ॥५॥
 कः । प्रेप्सन्ती इति । प्रेप्सन्ती । युवती इति । विरूपे इति । विरूपे । अहोरात्रे इति ।
 द्रवतः । संविदाने इति । सम्विदाने । यत्र । प्रेप्सन्तीः । अभियन्ति । आपः । स्कम्भम् ।
 तम् । ब्रूहि । कतमः । स्विद् । एव । सः ॥६॥

यस्मिन् । स्तब्ध्वा । प्रजापतिः । लोकान् । सर्वान् । अधारयत् ।

स्कम्भम् । तम् । ब्रूहि । कतमः । स्विद् । एव । सः ॥ ७ ॥

- X.7.2** From which part of him the fire (agniḥ) blazes up; from which part blows the impetuous wind (mātariśvan); from which part of him the moon (candramas) traverses across measuring out a part of the mighty skambha (the support of the universe).
- X.7.3** In which part of him the earth (bhūmiḥ) is situated; in which part is situated the midspace (antarikṣa); in which part (of him) the sky (dyauḥ) rests well set; in which part is situated that which is above even the sky (uttaram-divaḥ) ?
- X.7.4** Whither desiring to attain, the fire (Agni) flame upwards, whither desiring to attain blows the impetuous wind; whither desiring to attain the eddying streams flow; please tell me of that Skambha; which of so many indeed, is He?
- X.7.5** Whither go the half-months, whereto the months and also the year; whither go the seasons and the supplementary seasons; tell me of that Skambha; which of so many indeed, is He ?
- X.7.6** Whither desiring to attain, the two young maidens of different appearance, known as day and night, run accordant with each other; whither to attain the water flow onward; tell me of that Skambha; which of so many indeed, is He ?
- X.7.7** Firmly setting on which the Lord of creation holds all the worlds; tell me of that Skambha; which of so many indeed, is He ?

यत्परममवमं यच्च मध्यमं प्रजापतिः ससृजे विश्वरूपम् ।
 किर्यता स्कम्भः प्र विवेश तत्र यन्न प्राविशत्किर्यत्तद्भव ॥८॥

किर्यता स्कम्भः प्र विवेश भूतं किर्यद्भविष्यदुन्वाशयेस्य ।
 एकं यदङ्गमकृणोत्सहस्रधा किर्यता स्कम्भः प्र विवेश तत्र ॥९॥

यत्र लोकांश्च कोशांश्चापो ब्रह्म जनां विदुः ।
 असच्च यत्र सच्चान्त स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१०॥

यत्र तपः पराक्रम्य ब्रतं धारयत्युत्तरम् ।
 ऋतं च यत्र श्रद्धा चापो ब्रह्म समाहिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥११॥

यस्मिन्भूमिरन्तरिक्षं द्यौर्यस्मिन्नध्याहिता ।
 यत्राग्निश्चन्द्रमाः सूर्यो वातस्तिष्ठन्त्यार्पिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१२॥

यस्य त्रयस्त्रिंशद्देवा अङ्गे सर्वे समाहिताः ।
 स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१३॥

यत् । परमम् । अवमम् । यत् । च । मध्यमम् । प्रजापतिः । ससृजे । विश्वरूपम् ।
 किर्यता । स्कम्भः । प्र । विवेश । तत्र । यत् । न । प्रअविशत् । किर्यत् । तत् । बभूव ॥८॥
 किर्यता । स्कम्भः । प्र । विवेश । भूतम् । किर्यत् । भविष्यत् । अनुआशये । अस्य ।
 एकम् । यत् । अङ्गम् । अकृणोत् । सहस्रधा । किर्यता । स्कम्भः । प्र । विवेश । तत्र ॥
 यत्र । लोकान् । च । कोशान् । च । आपः । ब्रह्म । जनाः । विदुः । असत् । च ।
 यत्र । सत् । च । अन्तः । स्कम्भम् । तम् । ब्रूहि । कतमः । स्विद् । एव । सः ॥१०॥
 यत्र । तपः । पराक्रम्य । ब्रतम् । धारयति । उत्तरम् ।
 ऋतम् । च । यत्र । श्रद्धा । च । आपः । ब्रह्म । समआहिताः । स्कम्भम् । ० ॥ ११ ॥
 यस्मिन् । भूमिः । अन्तरिक्षम् । द्यौः । यस्मिन् । अधि । आहिता ।
 यत्र । अग्निः । चन्द्रमाः । सूर्यः । वातः । तिष्ठन्ति । आर्पिताः । स्कम्भम् । ० ॥ १२ ॥
 यस्य । त्रयःत्रिंशत् । देवाः । अङ्गे । सर्वे । समआहिताः । स्कम्भम् । तम् ० ॥ १३ ॥

X.7.8 Whatever the highest, the lowest and the intermediate was created by the Lord of creation (prajāpati) in all forms - in how much of that the Skambha entered ? And how much was that which he did not enter ?

X.7.9 How much the Skambha has entered the past ? And how much will he enter the future ? One part of him that He has turned into thousands, how much the Skambha has entered therein ?

X.7.10 Wherein the worlds (lōkān) and the treasures (kosan), the actions (āpaḥ) and the knowledge (brahma) reside, thus the people know; wherein lies the non-existent (asat) as well as the existent (sat); tell me of that Skambha; which of so many, indeed, is He ?

X.7.11 Where the austerity (tapah) becoming aggressive (parākramya) holds on to the higher vow (vrata) wherein the righteousness (ṛta) and faith (śraddhā), action (āpaḥ) and knowledge (brahma) are set together; tell me of that Skambha, which of so many, indeed, is He ?

X.7.12 Wherein the earth, the midspace and the sky are firmly set; wherein the fire, the moon, the Sun and the wind stand in their places; tell me of that Skambha; which of so many, indeed, is He ?

X.7.13 In whose one part all the thirty-three (33) enlightened ones (deva) sit meditating (samāhita) tell me of that Skambha; which of so many, indeed, is He ?

यत्र ऋषयः प्रथमजा ऋचुः साम यजुर्मही ।

एकृषिर्यस्मिन्नार्पितः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१४॥

यत्रामृतं च मृत्युश्च पुरुषेधि समाहिते ।

समुद्रो यस्य नाड्यः पुरुषेधि समाहिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१५॥

यस्य चतस्रः प्रदिशो नाड्यस्तिष्ठन्ति प्रथमाः ।

यज्ञो यत्र पराक्रान्तः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१६॥

ये पुरुषे ब्रह्म विदुस्ते विदुः परमेष्ठिनम् ।

यो वेदं परमेष्ठिनं यश्च वेदं प्रजापतिम् ।

ज्येष्ठं ये ब्राह्मणं विदुस्ते स्कम्भमनुसंविदुः ॥१७॥

यस्य शिरो वैश्वानरश्चक्षुरङ्गिरसोभवन ।

अङ्गानि यस्य यातवः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१८॥

यस्य ब्रह्म मुखमाहुर्जिह्वा मधुकशामुत ।

विराजमूधो यस्याहुः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥१९॥

यत्र । ऋषयः । प्रथमजाः । ऋचः । साम । यजुः । मही ।

एकृषिः । यस्मिन् । आर्पितः । स्कम्भम् । १० ॥ १४ ॥

यत्र । अमृतम् । च । मृत्युः । च । पुरुषे । अधि । समाहिते इति समुद्राहिते ।

समुद्रः । यस्य । नाड्यः । पुरुषे । अधि । समुद्राहिताः । स्कम्भम् । १० ॥ १५ ॥

यस्य । चतस्रः । प्रदिशः । नाड्यः । तिष्ठन्ति । प्रथमाः ।

यज्ञः । यत्र । पराक्रान्तः । स्कम्भम् । तम् । ब्रूहि । कतमः । स्विद् । एव । सः ॥ १६ ॥

ये । पुरुषे । ब्रह्म । विदुः । ते । विदुः । परमेऽस्थिनम् ।

यः । वेदं । परमेऽस्थिनम् । यः । च । वेदं । प्रजापतिम् ।

ज्येष्ठम् । ये । ब्राह्मणम् । विदुः । ते । स्कम्भम् । अनुसंविदुः ॥ १७ ॥

यस्य । शिरः । वैश्वानरः । चक्षुः । अङ्गिरसः । अभवन ।

अङ्गानि । यस्य । यातवः । स्कम्भम् । तम् । ब्रूहि । कतमः । स्विद् । एव । सः ॥ १८ ॥

यस्य । ब्रह्म । मुखम् । आहुः । जिह्वाम् । मधुकशाम् । उत ।

विराजम् । ऊधः । यस्य । आहुः । स्कम्भम् । १० ॥ १९ ॥

- X.7.14** Wherein the first-born (prathamajāḥ) seers, the R̥k verses, Sāmāns (praise songs), Yajus (sacrificial formulas), the great spiritual knowledge (Atharva hymns) and the sole seer (ekarsi) abide; tell me of that Skambha; which of so many, indeed, is He ?
- X.7.15** Where the immortality (amṛta) as well death (mṛtu) are set together in the Puruṣa (the Cosmic man); ocean is whose veins, that lie within the Puruṣa; tell me of that Skambha; which of so many, indeed, is He ?
- X.7.16** The four quarters (pradiśaḥ) stand out as whose most prominent arteries (nāḍyaḥ); wherein the sacrifice (yajña) shows its might; tell me of that Skambha; which among so many, indeed, is He ?
- X.7.17** They who recognize the Lord supreme in Puruṣa (the cosmic man), they know the Paramaṣṭhi (the Lord of the highest abode). He, who knows the Paramaṣṭhi and He, who knows the Eldest Lord supreme (jyeṣṭha Brahma), they come to know the Skambha (the support of the universe).
- X.7.18** He, whose head is the fire (vaiśvanara) beneficial for all men; whose vision (cakṣuḥ) are the Angiras; whose limbs are the travelling celestial bodies (Yātavaḥ); tell me of that Skambha; which among so many, indeed, is He ?
- X.7.19** Whose mouth (mukha) they say, is the Lord supreme, the tongue (jihvā) is the honeyed string (madhukaśā) and the udder (ūdhah) is Virāj, they say tell me of that Skambha; which of so many, indeed, is He ?

यस्मादचो अपातक्षन्यजुर्यस्मादुपाकषन् ।
सामानि यस्य लोमान्यथर्वाङ्गिरसो मुखं स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥२०॥

असुच्छाखां प्रतिष्ठन्तीं परममिव जनां विदुः ।

उतो सन्मन्यन्तेर्वरे ये ते शाखामुपासते ॥२१॥

यत्रादित्याश्च रुद्राश्च वसवश्च समाहिताः ।

भूतं च यत्र भव्यं च सर्वे लोकाः प्रतिष्ठिताः स्कम्भं तं ब्रूहि कतमः स्विदेव सः ॥२२॥

यस्य त्रयस्त्रिंशद्देवा निधिं रक्षन्ति सर्वदा ।

निधिं तमद्य को वेदु यं देवा अभिरक्षथ ॥२३॥

यत्र देवा ब्रह्मविदो ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते ।

यो वै तान्विद्यात्प्रत्यक्षं स ब्रह्मा वेदिता स्यात् ॥२४॥

बृहन्तो नाम ते देवा येसंतः परिं जङ्गिरे ।

एकं तदङ्गं स्कम्भस्यासदाहुः परो जनाः ॥२५॥

यस्मात् । ऋचः । अपऽअतक्षन् । यजुः । यस्मात् । अपऽअकषन् । सामानि । यस्य ।
लोमानि । अथर्वऽअङ्गिरसः । मुखम् । स्कम्भम् । तम् । ब्रूहि । कतमः । स्विद् । एव । सः ॥

असुत्ऽशाखाम् । प्रऽतिष्ठन्तीम् । परमम्ऽईव । जनाः । विदुः ।

उतो इति । सत् । मन्यन्ते । अर्वरे । ये । ते । शाखाम् । उपऽआसते ॥ २१ ॥

यत्र । आदित्याः । च । रुद्राः । च । वसवः । च । समऽआहिताः । भूतम् । च । यत्र ।

भव्यम् । च । सर्वे । लोकाः । प्रतिऽस्थिताः । स्कम्भम् । तम् । ब्रूहि । कतमः । स्विद् । एव । सः ॥

यस्य । त्रयःऽत्रिंशत् । देवाः । निऽधिम् । रक्षन्ति । सर्वदा ।

निऽधिम् । तम् । अद्य । कः । वेद । यम् । देवाः । अभिऽरक्षथ ॥ २३ ॥

यत्र । देवाः । ब्रह्मऽविदः । ब्रह्म । ज्येष्ठम् । उपऽआसते ।

यः । वै । तान् । विद्यात् । प्रतिऽअक्षम् । सः । ब्रह्मा । वेदिता । स्यात् ॥ २४ ॥

बृहन्तः । नाम । ते । देवाः । ये । असंतः । परिं । जङ्गिरे ।

एकम् । तत् । अङ्गम् । स्कम्भस्य । असत् । आहुः । परो । जनाः ॥ २५ ॥

- X.7.20** Out of whom they chipped off the Ṛk verses; out of whom they hewed the Yajus (sacrificial formulas); Sāmans (praise songs) are whose short hair (on the body); and Atharvan hymns of Angiras are whose mouth (mukha); tell me of that Skambha; which of so many, indeed, is He ?
- X.7.21** The non-existing (asat) branch of Him, the people think to be the well-established and, as if, the supreme. And the others, who worship that branch, think it to be existing (sat) and real.
- X.7.22** Wherein the Adityas (twelve suns of the year), the Rudras (vital breaths) and the Vasus (treasures) are contained; wherein the past and the future and all the worlds are properly placed; tell me of that Skambha; which of so many, indeed, is He ?
- X.7.23** Whose precious treasure (nidhi) the thirty-three enlightened ones (33 devas) always guard; whoever knows that treasure now, which, O enlightened ones, you so carefully guard?
- X.7.24** Where the enlightened ones, who have realized the Lord supreme, worship the eldest Lord supreme, whosever knows them directly and surely, he shall become the knower, the realizer.
- X.7.25** Great (brhantah) are called those bounties of Nature, that have sprung from the non-existent (asatah). That non-existent is just a part of the Skambha, so the wise man say.

यत्र स्क्म्भः प्रजुनयन्पुराणं व्यवर्तयत् । एकं तदङ्गं स्क्म्भस्य पुराणमनुसंविदुः ॥२६॥

यस्य त्रयस्त्रिंशद्देवा अङ्गे गात्रा विभेजिरे । तान्वै त्रयस्त्रिंशद्देवानेकै ब्रह्मविदो विदुः ॥२७॥

हिरण्यगर्भं परममनत्युद्यं जना विदुः । स्क्म्भस्तदग्रे प्रासिञ्चद्विरण्यं लोके अन्तरा ॥२८॥

स्क्म्भे लोकाः स्क्म्भे तपः स्क्म्भे धृतमाहितम् ।

स्क्म्भं त्वा वेद प्रत्यक्षमिन्द्रे सर्वं समाहितम् ॥२९॥

इन्द्रे लोका इन्द्रे तप इन्द्रे धृतमाहितम् ।

इन्द्रं त्वा वेद प्रत्यक्षं स्क्म्भे सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥३०॥

नाम नाम्नां जोहवीति पुरा सूर्यात्पुरोषसः ।

यदुजः प्रथमं सैवभूव स ह तत्स्वराज्यमियाय यस्मान्नान्यत्परमस्ति भूतम् ॥३१॥

यत्र । स्क्म्भः । प्रजुनयन् । पुराणम् । विदुः अवर्तयत् ।

एकम् । तत् । अङ्गम् । स्क्म्भस्य । पुराणम् । अनुसंविदुः ॥ २६ ॥

यस्य । त्रयः त्रिंशत् । देवाः । अङ्गे । गात्रा । विभेजिरे ।

तान् । वै । त्रयः त्रिंशत् । देवान् । एकै । ब्रह्मविदः । विदुः ॥ २७ ॥

हिरण्यगर्भम् । परमम् । अनतिः उद्यम् । जनाः । विदुः ।

स्क्म्भः । तत् । अग्रे । प्र । असिञ्चत् । हिरण्यम् । लोके । अन्तरा ॥ २८ ॥

स्क्म्भे । लोकाः । स्क्म्भे । तपः । स्क्म्भे । अधि । ऋतम् । आहितम् ।

स्क्म्भं । त्वा । वेद । प्रतिः अक्षम् । इन्द्रे । सर्वम् । समः आहितम् ॥ २९ ॥

इन्द्रे । लोकाः । इन्द्रे । तपः । इन्द्रे । अधि । ऋतम् । आहितम् ।

इन्द्रम् । त्वा । वेद । प्रतिः अक्षम् । स्क्म्भे । सर्वम् । प्रतिः स्थितम् ॥ ३० ॥

नाम । नाम्ना । जोहवीति । पुरा । सूर्यात् । पुरा । उषसः । यत् । अजः । प्रथमम् ।

समः भूव । सः । ह । तत् । स्वराज्यम् । इयाय । यस्मात् । न । अन्यत् । परम् । अस्ति । भूतम् ।

- X.7.26** Where the Skambha, starting creation, reproduced the old one (purānam) that old one, they consider to be only a part of the Skambha.
- X.7.27** In whose parts of the body, the thirty-three enlightened ones (33 devas) have divided themselves - only they, who have realized the Lord supreme, know those thirty-three enlightened ones.
- X.7.28** People know the golden fetus (hiranyagarham) as the supreme and indescribable; it was the Skambha, that first seeded that golden fetus in the universe.
- X.7.29** Within the Skambha (the support of the universe) are the worlds contained; within the Skambha is the penance (tapah); within the Skambha, I have known you directly, all of which is contained in the resplendent Lord (Indra).
- X.7.30** Within the resplendent Lord (Indra) are the worlds (lokāḥ) contained; within the resplendent Lord is the penance (tapah); within the resplendent Lord the eternal law (ṛta) is reposed. O resplendent Lord, I have known you directly (pratyakṣam), all of which is contained in the Skambha.
- X.7.31** Before the Sun (rise) and before the dawn (uṣasaḥ), (one) calls out his name by name (nāma namnā). As the ever-unborn comes into being first, he attains that self-luminance, superior to which there nothing exists.

यस्य भूमिः प्रमान्तरिक्षमुतोदरम् ।
 दिवं यश्चक्रे मूर्धानं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३२॥
 यस्य सूर्यश्चक्षुश्चन्द्रमाश्च पुनर्णवः ।
 अग्निं यश्चक्र आस्यं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३३॥
 यस्य वातः प्राणापानौ चक्षुरङ्घ्रिरसो भवन् ।
 दिशो यश्चक्रे प्रज्ञानी तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३४॥
 स्कम्भो दाधार द्यावापृथिवी उभे इमे स्कम्भो दाधारोर्वन्तरिक्षम् ।
 स्कम्भो दाधार प्रदिशः षडुर्वीः स्कम्भ इदं विश्वं भुवनमा विवेश ॥३५॥
 यः श्रमात्तपसो जातो लोकान्त्सर्वान्त्समानशे ।
 सोमं यश्चक्रे केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥३६॥
 कथं वातो नेलयति कथं न रमते मनः ।
 किमापः सत्यं प्रेप्सन्तीनेलयन्ति कदा चन ॥३७॥

यस्य । भूमिः । प्रऽमा । अन्तरिक्षम् । उत । उदरम् ।
 दिवं । यः । चक्रे । मूर्धानम् । तस्मै । ज्येष्ठाय । ब्रह्मणे । नमः ॥ ३२ ॥
 यस्य । सूर्यः । चक्षुः । चन्द्रमाः । च । पुनऽनवः ।
 अग्निम् । यः । चक्रे । आस्यम् । तस्मै । ज्येष्ठाय । ब्रह्मणे । नमः ॥ ३३ ॥
 यस्य । वातः । प्राणापानौ । चक्षुः । अङ्घ्रिरसः । भवन् ।
 दिशः । यः । चक्रे । प्रऽज्ञानीः । तस्मै । ज्येष्ठाय । ब्रह्मणे । नमः ॥ ३४ ॥
 स्कम्भः । दाधार । द्यावापृथिवी इति । उभे इति । इमे इति । स्कम्भः । दाधार । उरु । अन्तरिक्षम् ।
 स्कम्भः । दाधार । प्रऽदिशः । षट् । उर्वीः । स्कम्भे । इदम् । विश्वम् । भुवनम् । आ । विवेश ॥३५॥
 यः । श्रमात् । तपसः । जातः । लोकान् । सर्वान् । समऽआनुशे ।
 सोमम् । यः । चक्रे । केवलम् । तस्मै । ज्येष्ठाय । ब्रह्मणे । नमः ॥ ३६ ॥
 कथम् । वातः । न । इलयति । कथम् । न । रमते । मनः ।
 किम् । आपः । सत्यम् । प्रऽप्सन्तीः । न । इलयन्ति । कदा । चन ॥ ३७ ॥

X.7.32 The earth is whose base (foot or prama), the midspace whose belly, and who has made the sky his head, to him, the Eldest Lord supreme, let our homage be.

X.7.33 Whose eye is Sun and (also) the moon, that becomes new again; who has made the fire his mouth, to him the Eldest Lord supreme let our homage be.

X.7.34 Whose in-breath (prāṇa) and out-breath (apāṇa) is the wind; whose eye are the Angiras; who has made the quarters his sense- organs, to him the Eldest Lord supreme let our homage be.

X.7.35 The Skambha (support of the universe) sustains both these heaven and earth; the Skambha sustains the wide midspace; the Skambha sustains the six wide-spread mid-quarters (pradiśaḥ) the Skambha has entered all this whatsoever.

X.7.36 Who, coming into existence from the toil of the penance, pervades all the worlds completely; who has made the devotional bliss (Somam) all his own, to that Eldest Lord supreme let our homage be.

X.7.37 How is it that the wind (vātaḥ) never rests still ? How is that the mind (manaḥ) never rests still ? Seeking what truth (satyam), the waters (āpaḥ) never rest still ?

महद्यक्षं भुवनस्य मध्ये तपसि क्रान्तं सलिलस्य पृष्ठे ।
 तस्मिञ्छयन्ते य उ के च देवा वृक्षस्य स्कन्धः परित इव शाखाः ॥३८॥
 यस्मै हस्ताभ्यां पादाभ्यां वाचा श्रोत्रेण चक्षुषा ।
 यस्मै देवाः सदा बलिं प्रयच्छन्ति विमितेमितं स्कम्भं तं ब्रूहि कृतमः स्विदेव सः ॥३९॥
 अप तस्य हृतं तमो व्यावृत्तः स पाप्मना ।
 सर्वाणि तस्मिञ्ज्योतीषि यानि त्रीणि प्रजापतौ ॥४०॥
 यो वेतसं हिरण्यं तिष्ठन्तं सलिले वेद । स वै गुह्यः प्रजापतिः ॥४१॥
 तन्त्रमेकं युवती विरूपे अभ्याक्रामं वयतः षण्मयूखम् ।
 प्रान्या तन्तूस्तिरते धत्ते अन्या नाप वृज्जाते न गमातो अन्तम् ॥४२॥
 तयोर्हं परिनृत्यन्त्योरिव न वि जानामि यतरा परस्तात् ।
 पुमानेनद्वयुद्गणत्ति पुमानेनद्वि जभाराधि नोके ॥४३॥

महत् । यक्षम् । भुवनस्य । मध्ये । तपसि । क्रान्तम् । सलिलस्य । पृष्ठे । तस्मिन् ।
 श्रयन्ते । ये । ऊं इति । के । च । देवाः । वृक्षस्य । स्कन्धः । परितः इव । शाखाः ॥ ३८ ॥
 यस्मै । हस्ताभ्याम् । पादाभ्याम् । वाचा । श्रोत्रेण । चक्षुषा । यस्मै । देवाः । सदा । बलिम् ।
 प्रयच्छन्ति । विमिते । अमितम् । स्कम्भम् । तम् । ब्रूहि । कृतमः । स्विद् । एव । सः ॥
 अप । तस्य । हृतम् । तमः । विऽआवृत्तः । सः । पाप्मना ।
 सर्वाणि । तस्मिन् । ज्योतीषि । यानि । त्रीणि । प्रजापतौ ॥ ४० ॥
 यः । वेतसम् । हिरण्यम् । तिष्ठन्तम् । सलिले । वेद । सः । वै । गुह्यः । प्रजापतिः ॥
 तन्त्रम् । एके इति । युवती इति । विरूपे इति विरूपे । अभिऽआक्रामम् । वयतः ।
 षट्मयूखम् । प्र । अन्या । तन्तून् । तिरते । धत्ते । अन्या । न । अप । वृज्जाते इति ।
 न । गमातः । अन्तम् ॥ ४२ ॥
 तयोः । अहम् । परिनृत्यन्त्योः इव । न । वि । जानामि । यतरा । परस्तात् ।
 पुमान् । एनत् । वयति । उत् । गृणत्ति । पुमान् । एनत् । वि । जभार । अधि । नोके ॥

X.7.38 A mighty (deity) worthy of worship (is there) in the midst of this existence, extending into heat at the surface of the flood (salila-prṣṭha) - in Him the bounties of Nature, whatsoever, find shelter, like the branches of a tree around its trunk.

X.7.39 To whom, with their two hands, with two feet, with speech, with hearing, and with vision, to whom the measureless the enlightened ones always offer unmeasured tribute; tell me of that Skambha; which of so many, indeed, is He ?

X.7.40 The darkness is kicked away from Him; He is removed away from evil; within Him are all the three lights (trīṇi jyotīṃṣi) that are in the Lord of creatures.

X.7.41 He, who knows the golden reed (hiraṇya-vetese) that stands in the flood, he, indeed, is the hidden (guhya) Lord of creation.

X.7.42 Two single maidens of diverse appearance, are weaving a six-pegged warp (ṣaṇ-mayukham) approaching it again and again. One of them spreads out the yarns (laṇtuṇstirate); the other one lays them. They do not take rest; nor do they come to the end (of their work).

X.7.43 Of these two, who are as if dancing, which one is superior this I do not know for sure. The (cosmic) man weaves it sprinkles it; the man wears it in the sorrowless world.

इमे मयूखा उप तस्तभुर्दिवं सामानि चक्रुस्तसराणि वातवे ॥४४॥

इमे । मयूखाः । उप । तस्तभुः । दिवम् । सामानि । चक्रुः । तसराणि । वातवे ॥

(८) अष्टमं सूक्तम्

(१-४४) षतुष्वत्वारिंशद्विचस्यस्य सूक्तस्य कुत्सः कृषिः । (१) प्रथमर्धे उपरिष्ठाद्विचस्यहृती,
(२) द्वितीयाया हृदतीगर्भानुष्टुप्, (३-४, ८-९, १३, १६-१८, २४, २८, ३५-३६, ४०, ४४) कृतीया-
षतुष्वत्तमीनपमीनयोदशीनां षोडश्यादित्वस्य षतुर्विंशत्यष्टाविंशीपञ्चविंशीर्षाद्विंशीचत्वारिंशीचतुष्वत्वा-
रिंशीनाञ्च त्रिष्टुप्, (५) पञ्चम्या भुरिगनुष्टुप्, (६, १४, १९-२१, २३, २५, २९, ३१-३४,
३७-३८, ४१, ४३) षष्ठीचतुर्थयोरेफोनविंश्यादित्वस्य त्रयोविंशीपञ्चविंशयोरेफोनविंशीनामेफ-
विंश्यादित्वस्य त्रयोविंश्यादित्वस्य त्रयोविंशीपञ्चविंश्यादित्वस्य त्रयोविंशीनाम्भु-
हृती त्रिष्टुप्, (१०) दशम्या अनुष्टुप्गर्भा त्रिष्टुप्, (११) एकदश्या जगती, (१२) द्वादश्याः
पुरोहृती त्रिष्टुप्गर्भा पङ्क्तिः, (१५, २७) पञ्चदशीसप्तविंशयोर्भुरिगहृती, (२२)
द्वाविंश्याः पुर उष्णिक्, (२६) पङ्क्तिद्वया द्विष्टुप्गर्भानुष्टुप्, (३०) त्रिषया
भुरिक्त्रिष्टुप्, (३९) एफोनचत्वारिंश्या हृदतीगर्भा त्रिष्टुप्,
(४२) द्विचत्वारिंश्याश्च विष्टुप्गर्भा छन्दांसि ॥

यो भूतं च भव्यं च सर्वं यश्चाधितिष्ठति ।

स्वर्ग्यस्य च केवलं तस्मै ज्येष्ठाय ब्रह्मणे नमः ॥१॥

स्कम्भेनेमे विष्टमिते द्यौश्च भूमिश्च तिष्ठतः ।

स्कम्भ इदं सर्वमात्मन्वद्यत्प्राणनिमिषच्च यत् ॥२॥

तिस्रो ह प्रजा अत्यायमायन्यन्या अर्कमभितोविशन्त ।

बृहन् तस्यै रजसो विमानो हरितो हरिणीरा विवेश ॥३॥

द्वादश प्रधयश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तश्चिकेत ।

तत्राहतास्त्रीणि शतानि शङ्कवः षष्टिश्च खीला अविचाचला ये ॥४॥

यः । भूतम् । च । भव्यम् । च । सर्वम् । यः । च । अधिऽतिष्ठति ।

स्वर्ग्यः । यस्य । च । केवलम् । तस्मै । ज्येष्ठाय । ब्रह्मणे । नमः ॥ १ ॥

स्कम्भेन । इमे इति । विस्तमिते इति विस्तमिते । द्यौः । च । भूमिः । च । तिष्ठतः ।

स्कम्भे । इदम् । सर्वम् । आत्मन्ऽयत् । यत् । प्राणत् । निऽमिषत् । च । यत् ॥ २ ॥

तिस्रः । ह । प्रजाः । अतिऽआयम् । आयन् । नि । अन्याः । अर्कम् । अभितः । अविशन्त ।

बृहन् । ह । तस्यै । रजसः । विमानः । हरितः । हरिणीः । आ । विवेश ॥ ३ ॥

द्वादश । प्रधयः । चक्रम् । एकम् । त्रीणि । नभ्यानि । कः । कुं इति । तत् । चिकेत ।

तत्र । आहताः । त्रीणि । शतानि । शङ्कवः । षष्टिः । च । खीलाः । अविचाचलाः । ये ॥

X.7.44 These pegs hold heaven steady. They have made the Saman
Chants the shuttles for weaving.

Adhyātmam

X.8.1 Let our homage be to him, the Lord supreme, who
superintends all that ever was, and all that ever will be, and
all (that now exists); His only is heavenly bliss.

X.8.2 These two, the sky and the earth, stand fast fixed apart by
the Skambha (the support of the universe). All this, which
has soul and which breaths and which winks, verily is in the
Skambha itself.

X.8.3 Three kinds of manifested Natures, creatures have moved
across our sight. The others now enter around the cosmic
glows. The mighty Lord (the Sun) stands with in the worlds;
wind the space. The Yellow one entered the yellow-ones.
(Also Rg. VIII.101.14)

X.8.4 The fellies are twelve; the wheel is one, the naves are three;
who knows of it ? Three hundred and sixty spokes have been
fixed therein; the nails that are immoveable as well as
moveable.

इदं संवितर्वि जानीहि षड्यमा एकं एकजः ।
 तस्मिन्हापित्वमिच्छन्ते य एषामेकं एकजः ॥५॥
 आविः सन्निहितं गुहा जरन्नाम महत्पदम् ।
 तत्रेदं सर्वमार्पितमेजसाणत्प्रतिष्ठितम् ॥६॥
 एकचक्रं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा ।
 अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कः तद्बभूव ॥७॥
 पञ्चवाही वहत्यग्रमेषां प्रष्टयो युक्ता अनुसंवहन्ति ।
 अयातमस्य ददृशे न यातं परं नेदीयोवरं दवीयः ॥८॥
 तिर्यग्बिलश्चमस ऊर्ध्वबुध्नस्तस्मिन्यशो निहितं विश्वरूपम् ।
 तदासत् ऋषयः सप्त साकं ये अस्य गोपा महतो बभूवुः ॥९॥
 या पुरस्ताद्युज्यते या च पश्चाद्या विश्वतो युज्यते या च सर्वतः ।
 यया यज्ञः प्राङ्ग्रायते तां त्वा पृच्छामि कतमा सर्चाम् ॥१०॥

इदम् । संवितः । वि । जानीहि । षट् । यमाः । एकः । एकजः ।
 तस्मिन् । ह । अपिऽत्रम् । इच्छन्ते । यः । एषाम् । एकः । एकजः ॥ ५ ॥
 आविः । सत् । निऽहितम् । गुहा । जरत् । नाम । महत् । पदम् ।
 तत्र । इदम् । सर्वम् । आपितम् । एजत् । प्राणत् । प्रतिऽस्थितम् ॥ ६ ॥
 एकऽचक्रम् । वर्तते । एकऽनेमि । सहस्रऽअक्षरम् । प्र । पुरः । नि । पश्चा ।
 अर्धेन । विश्वम् । भुवनम् । जजान । यत् । अस्य । अर्धम् । कः । तत् । बभूव ॥ ७ ॥
 पञ्चऽवाही । वहति । अग्रम् । एषाम् । प्रष्टयः । युक्ताः । अनुऽसंवहन्ति ।
 अयातम् । अस्य । ददृशे । न । यातम् । परम् । नेदीयः । अवरम् । दवीयः ॥ ८ ॥
 तिर्यक्ऽबिलः । चमसः । ऊर्ध्वऽबुध्नः । तस्मिन् । यशः । निऽहितम् । विश्वऽरूपम् ।
 तत् । आसते । ऋषयः । सप्त । साकम् । ये । अस्य । गोपाः । महतः । बभूवुः ॥ ९ ॥
 या । पुरस्तात् । युज्यते । या । च । पश्चात् । या । विश्वतः । युज्यते । या । च । सर्वतः ।
 यया । यज्ञः । प्राङ् । ग्रायते । ताम् । त्वा । पृच्छामि । कतमा । सा । ऋचाम् ॥ १० ॥

- X.8.5** O vivifier (savitr) know this for sure; six are pairs of twins and one singly born. They seek relationship in him, who among them is born alone.
- X.8.6** Though manifest, it lies concealed, as if, in a cave, an ancient name and a great place. Therein is well established all this, that which moves and that which breathes.
- X.8.7** One-wheeled, one-fellied, and thousand-spoked it moves forward and returns backwards as well. With its half it has created all the beings; where is that which is its other half ?
- X.8.8** The five-horsed car moves in front of them; yoked side-horses follow it while drawing. Unmoving it is visible, not its motion. What is far, that is quite near; what is near, that (in fact) is very far.
- X.8.9** This is a bowl with opening on the sideways and bottom upward; glory of all forms is deposited in it. Therein sit together the seven seers, who have become the protectors of this great one.
- X.8.10** That (verse), which is applied in the beginning and which (is applied) in the end, which is applied on all the occasions with which the sacrifice proceeds forward - which of all the verses is that one, this I ask you.

यदेजति पतति यच्च तिष्ठति प्राणदप्राणक्षिमिषच्च यद्भुवत् ।
 तद्वाधार पृथिवीं विश्वरूपं तत्संभूय भवत्येकमेव ॥११॥
 अनन्तं विततं पुरुत्रानन्तमन्तवच्चा समन्ते ।
 ते नाकपालश्चरति विचिन्वन्विद्वान्भुतमुत भव्यमस्य ॥१२॥
 प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तरदृश्यमानो बहुधा वि जायते ।
 अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कृतमः स केतुः ॥१३॥
 ऊर्ध्वं भरन्तमुदकं कुम्भेनैवोदहार्यमि ।
 पश्यन्ति सर्वे चक्षुषा न सर्वे मनसा विदुः ॥१४॥
 दूरे पूर्णेन वसति दूर ऊनेन हीयते ।
 महद्यक्षं भुवनस्य मध्ये तस्मै बलिं राष्ट्रभृतो भरन्ति ॥१५॥
 यतः सूर्य उदेत्यस्तं यत्र च गच्छति ।
 तदेव मन्येह ज्येष्ठं तदु नात्येति किं चन ॥१६॥

यत् । एजति । पतति । यत् । च । तिष्ठति । प्राणत् । अप्राणत् । निऽमिषत् । च । यत् ।
 भुवत् । तत् । दाधार । पृथिवीम् । विश्वरूपम् । तत् । सम्भूय । भवति । एकम् । एव ॥ ११ ॥
 अनन्तम् । विस्तृतम् । पुरुऽत्रा । अनन्तम् । अन्तऽवत् । च । समन्ते इति सम्अन्ते ।
 ते इति । नाकऽपालः । चरति । विऽचिन्वन् । विद्वान् । भुतम् । उत । भव्यम् । अस्य ॥
 प्रजाऽपतिः । चरति । गर्भे । अन्तः । अदृश्यमानः । बहुधा । वि । जायते ।
 अर्धेन । विश्वम् । भुवनम् । जजान । यत् । अस्य । अर्धम् । कृतमः । सः । केतुः ॥
 ऊर्ध्वम् । भरन्तम् । उदकम् । कुम्भेनऽइव । उदऽहार्यमि ।
 पश्यन्ति । सर्वे । चक्षुषा । न । सर्वे । मनसा । विदुः ॥ १४ ॥
 दूरे । पूर्णेन । वसति । दूरे । ऊनेन । हीयते ।
 महत् । यक्षम् । भुवनस्य । मध्ये । तस्मै । बलिम् । राष्ट्रभृतः । भरन्ति ॥ १५ ॥
 यतः । सूर्यः । उदऽएति । अस्तम् । यत्र । च । गच्छति ।
 तत् । एव । मन्ये । अहम् । ज्येष्ठम् । तत् । ऊं इति । न । अति । इति । किम् । चन ॥

- X.8.11** That which moves, flies or stands, and which breathes, or breathes not, which winks and which has come into being, that one of universal forms sustains the earth. Being assembled, that becomes one only.
- X.8.12** The endless stretches out in many directions; the endless, and that, which has its ends, meet together. The Lord of the sorrowless world goes discerning both of them, knowing the past as well as the future of it.
- X.8.13** The Lord of creation moves into the womb, unseen, he is born in various forms. With one half he creates the whole universe of his other half, what sign is there to indicate ?
- X.8.14** Him, carrying water upwards, just like a water-bearer with her vessel, all people see with their eyes, but not all realize him with their mind.
- X.8.15** He dwells afar with the full; he is left afar by the deficient. At the center of this existence, there is a mighty (deity) worthy of worship; to him the rulers of the kingdoms bear tribute.
- X.8.16** Wherefrom the Sun arises and wherein he sets (goes to his eternal home), that, indeed, I hold supreme; none whatsoever surpasses Him.

ये अर्वाङ्माध्यं उत वा पुराणं वेदं विद्वांसमभितो वदन्ति ।
 आदित्यमेव ते परि वदन्ति सर्वे अग्निं द्वितीयं त्रिवृतं च हंसम् ॥१७॥
 सहस्राह्वयं वियतावस्य पक्षौ हरेर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।
 स देवान्सर्वानुरस्युपदद्य संपश्यन्त्याति भुवनानि विश्वा ॥१८॥

सत्येनोर्ध्वस्तपति ब्रह्मणा र्वाङ् वि पश्यति ।
 प्राणेन तिर्यङ् प्राणति यस्मिञ्ज्येष्ठमधि श्रितम् ॥१९॥
 यो वै ते विद्यादरणी याभ्यां निर्मथ्यते वसु ।
 स विद्वाञ्ज्येष्ठं मन्येत स विद्याद्ब्राह्मणं महत् ॥२०॥
 अपादग्रे समभवत्सो अग्रे स्वःशरभरत् ।
 चतुष्पाद्भुत्वा भोग्यः सर्वमादत्त भोजनम् ॥२१॥

भोग्यो भवदथो अन्नमदद्ब्रह्म । यो देवमुत्तरावन्तमुपासति सनातनम् ॥२२॥

ये । अर्वाङ् । मध्ये । उत । वा । पुराणम् । वेदम् । विद्वांसम् । अभितः । वदन्ति । आदित्यम् ।
 एव । ते । परि । वदन्ति । सर्वे । अग्निम् । द्वितीयम् । त्रिवृतम् । च । हंसम् ॥ १७ ॥
 सहस्रऽअह्वयम् । विऽयतो । अस्य । पक्षौ । हरेः । हंसस्य । पततः । स्वःऽगम् ।
 सः । देवान् । सर्वान् । उरसि । उपऽदद्य । समऽपश्यन् । याति । भुवनानि । विश्वा ॥१८॥
 सत्येन । ऊर्ध्वः । तपति । ब्रह्मणा । र्वाङ् । वि । पश्यति ।
 प्राणेन । तिर्यङ् । प्र । अनति । यस्मिन् । ज्येष्ठम् । अधि । श्रितम् ॥ १९ ॥
 यः । वै । ते इति । विद्यात् । अरणी इति । याभ्याम् । निऽमथ्यते । वसु ।
 सः । विद्वान् । ज्येष्ठम् । मन्येत । सः । विद्यात् । ब्राह्मणम् । महत् ॥ २० ॥
 अपात् । अग्रे । सम । अभवत् । सः । अग्रे । स्वः । आ । अभरत् ।
 चतुऽपात् । भुत्वा । भोग्यः । सर्वम् । आ । अदत्त । भोजनम् ॥ २१ ॥
 भोग्यः । भवत् । अथो इति । अन्नम् । अदत् । ब्रह्म ।
 यः । देवम् । उत्तरावन्तम् । उपऽआसति । सनातनम् ॥ २२ ॥

- X.8.17** They, who describe the knower of all this is to be known as recent, medieval or ancient, all of them describe only the Sun, the second and the threefold swan (hamsam).
- X.8.18** Two wings of this golden-coloured swan are spread out for a thousand days while he flies towards heaven. Carrying all the enlightened ones on his breast (urasi), he goes watching over all the beings.
- X.8.19** By truth he blazes above; by knowledge he looks down correctly, by vital breath he breaths sideways, within whom rests the chiefest (Lord supreme).
- X.8.20** Whoso verily knows two (fire-producing) churning sticks (araṇī), with which the (spiritual) wealth (vasu) is churned out, he may consider himself to be knowing the Chiefest Lord; he may know the great Lord supreme.
- X.8.21** First he came into being footless (apād). He in the beginning bestowed heavenly bliss. Becoming four-footed, capable of enjoying, he took to all sorts of enjoyment (bhojanam).
- X.8.22** Capable of enjoyment (bhogyah) shall he become, and also he shall eat plenty of food (annamādad), whoever worships the eternal (sanātanam) the bestower of superiority (uttarāvantam).

सनातनमेनमाहुरुताद्य स्यात्पुनर्गवः ।

अहोरात्रे प्र जायेते अन्यो अन्यस्य रूपयोः ॥२३॥

शतं सहस्रमयुतं न्यर्विदमसंख्येयं स्वमस्मिन्निर्विष्टम् ।

तदस्य घ्नन्त्यभिपश्यत एव तस्मद्देवो रोचत एष एतत् ॥२४॥

बालादेकमणीयस्कमुतैकं नेवं दृश्यते ।

ततः परिष्वजीयसी देवता सा मम प्रिया ॥२५॥

इयं कल्याण्यजरा मर्त्यस्यामृता गृहे ।

यस्मै कृता शये स यश्चकार जजार सः ॥२६॥

त्वं स्त्री त्वं पुमानसि त्वं कुमार उत वा कुमारी ।

त्वं जीर्णो दण्डेन वञ्चसि त्वं जातो भवसि विश्वतोमुखः ॥२७॥

उतैषां पितोत वा पुत्र एषामुतैषां ज्येष्ठ उत वा कनिष्ठः ।

एको ह देवो मनसि प्रविष्टः प्रथमो जातः स उ गर्भे अन्तः ॥२८॥

सनातनम् । एनम् । आहुः । उत । अद्य । स्यात् । पुनःऽनवः ।

अहोरात्रे इति । प्र । जायेते इति । अन्यः । अन्यस्य । रूपयोः ॥ २३ ॥

शतम् । सहस्रम् । अयुतम् । निऽअर्वुदम् । असम्ऽख्येयम् । स्वम् । अस्मिन् । निऽविष्टम् ।

तत् । अस्य । घ्नन्ति । अभिऽपश्यतः । एव । तस्मात् । देवः । रोचते । एषः । एतत् ॥ २४ ॥

बालात् । एकम् । अणीयःऽकम् । उत । एकम् । नऽद्वय । दृश्यते ।

ततः । परिऽस्वजीयसी । देवता । सा । मम । प्रिया ॥ २५ ॥

इयम् । कल्याणी । अजरा । मर्त्यस्य । अमृता । गृहे ।

यस्मै । कृता । शये । सः । यः । चकार । जजार । सः ॥ २६ ॥

त्वम् । स्त्री । त्वम् । पुमान् । असि । त्वम् । कुमारः । उत । वा । कुमारी ।

त्वम् । जीर्णः । दण्डेन । वञ्चसि । त्वम् । जातः । भवसि । विश्वतोऽमुखः ॥ २७ ॥

उत । एषाम् । पिता । उत । वा । पुत्रः । एषाम् । उत । एषाम् । ज्येष्ठः । उत । वा । कनिष्ठः ।

एकः । ह । देवः । मनसि । प्रविष्टः । प्रथमः । जातः । सः । ऊं इति । गर्भे । अन्तः ॥

X.8.23 They proclaim Him to be eternal. But He may become new again even today. Day and night are reproduced, each one from the two forms which the other wears.

X.8.24 A hundred, a thousand, ten thousand, a hundred million, an innumerable wealth is laid in Him. That they strike upon even as He looks on. And therefrom this Lord shines forth here. (śatam = 100; sahasram = 1000; ayutam = 10000; nyarbudam = a hundred million)

X.8.25 There is one, that is finer even than a hair; also there is one, that is not visible at all (that is visible as if nothing). The deity, that embraces them firmly, is dear to me.

X.8.26 This auspicious one (woman) is unaffected by age; an immortal in the home of a mortal. For whom she was made, he (sleeps); he, who made her, has grown old.

X.8.27 You are the female; also you are the male; you are a lad as well as a damsel. It is you, who growing old, totter with a staff (dandena). When coming into existence, you are face to face with each and every thing.

X.8.28 You are the father of all these, and also their son. You are the eldest among these and also the youngest. Surely He is the sole Lord, who has entered (our) mind (heart). Though born first of all, He is still in the womb.

पुर्णात्पुर्णमुदचति पूर्णं पूर्णेन सिच्यते ।

उतो तदथ विद्याम् यतस्तत्परिषिच्यते ॥२९॥

एषा सनन्ती सनमेव जातैषा पुराणी परि सर्वं बभूव ।

मही देव्युपसो विभाती सैकैर्नैकेन मिषता वि चष्टे ॥३०॥

अविर्वै नाम देवतर्तेनास्ते परीवृता ।

तस्यां रूपेणेमे वृक्षा हरिता हरितस्त्रजः ॥३१॥

अन्ति सन्तं न जहात्यन्ति सन्तं न पश्यति ।

देवस्य पश्य काव्यं न ममार न जीर्यति ॥३२॥

अपूर्वेणेपिता वाचस्ता वदन्ति यथायथम् ।

वदन्तीर्यत्र गच्छन्ति तदाहुर्ब्राह्मणं महत् ॥३३॥

यत्र देवाश्च मनुष्याश्चिरा नाभाविच श्रिताः ।

अपां त्वा पुष्पं पृच्छामि यत्र तन्मायया हितम् ॥३४॥

पुर्णात् । पुर्णम् । उत् । अचति । पुर्णम् । पूर्णेन । सिच्यते ।

उतो इति । तत् । अद्य । विद्याम् । यतः । तत् । परिऽसिच्यते ॥ २९ ॥

एषा । सनन्ती । सनम् । एव । जाता । एषा । पुराणी । परि । सर्वम् । बभूव ।

मही । देवी । उपसोः । विऽभाती । सा । एकैर्नैकेन । मिषता । वि । चष्टे ॥ ३० ॥

अविः । वै । नाम । देवता । ऋतेन । आस्ते । परिऽवृता ।

तस्याः । रूपेण । इमे । वृक्षाः । हरिताः । हरितऽस्त्रजः ॥ ३१ ॥

अन्ति । सन्तम् । न । जहाति । अन्ति । सन्तम् । न । पश्यति ।

देवस्य । पश्य । काव्यम् । न । ममार । न । जीर्यति ॥ ३२ ॥

अपूर्वेण । इषिताः । वाचः । ताः । वदन्ति । यथाऽयथम् ।

वदन्तीः । यत्र । गच्छन्ति । तत् । आहुः । ब्राह्मणम् । महत् ॥ ३३ ॥

यत्र । देवाः । च । मनुष्याः । च । उराः । नाभाऽइव । श्रिताः ।

अपाम् । त्वा । पुष्पम् । पृच्छामि । यत्र । तत् । मायया । हितम् ॥ ३४ ॥

X.8.29 From the full it takes out the full, the full is impregnated with the full. May we know today that, wherefrom that is impregnated.

X.8.30 She is eternal indeed, eternal by birth . She, the ancient, has subdued all. Mighty deity of dawns, shining bright, she appears with each and every one, that winks.

X.8.31 Indeed there is a deity Avīḥ (the protectress) by name, girt by divine law. With her beauty these trees are green, garlanded with green (leaves).

X.8.32 Him, so close, He deserts not. Though so close, the other does not see Him. Look at the Lord's art that never dies nor decays.

X.8.33 Those voices are inspired by the unprecedented one; these tell correctly as it is. Telling so where they go, that they call the great Lord supreme.

X.8.34 Wherein the enlightened ones and the human beings are set like spokes in the nave - I ask you that flower of waters and where that has been placed enveloped in illusion (māyayā hitam).

येभिर्वातं हृषितः प्रवाति ये ददन्ते पञ्च दिशः सग्रीचीः ।
 य आहुतिमत्यमन्यन्त देवा अपां नेतारः कतमे त आसन् ॥३५॥
 इमामेषां पृथिवीं वस्त एकोन्तरिक्षं पर्येको बभूव ।
 दिवमेषां ददते यो विधर्ता विश्वा आशाः प्रति रक्षन्त्येके ॥३६॥
 यो विद्यात्सूत्रं विततं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः ।
 सूत्रं सूत्रस्य यो विद्यात्स विद्याद्ब्राह्मणं महत् ॥३७॥
 वेदाहं सूत्रं विततं यस्मिन्नोताः प्रजा इमाः ।
 सूत्रं सूत्रस्याहं वेदायो यद्ब्राह्मणं महत् ॥३८॥
 यदेन्तरा द्यावापृथिवी अग्निरेत्प्रदहन्विश्वदान्यः ।
 यत्रातिष्ठन्नैकपत्नीः पुरस्तात्केवासीन्मातरिश्वा तदानीम् ॥३९॥
 अप्स्रवासीन्मातरिश्वा प्रविष्टः प्रविष्टा देवाः सलिलान्यासन् ।
 बृहन्हं तस्यौ रजसो विमानः पवमानो हरित आ विवेश ॥४०॥

येभिः । वातः । हृषितः । प्रवाति । ये । ददन्ते । पञ्च । दिशः । सग्रीचीः ।
 ये । आहुतिम् । अतिऽअमन्यन्त । देवाः । अपाम् । नेतारः । कतमे । ते । आसन् ॥
 इमाम् । पृथिवीम् । वस्ते । एकः । अन्तरिक्षम् । परि । एकः । बभूव ।
 दिवम् । एषाम् । ददते । यः । विधर्ता । विश्वाः । आशाः । प्रति । रक्षन्ति । एके ॥
 यः । विद्यात् । सूत्रम् । विस्ततम् । यस्मिन् । आऽउताः । प्रजाः । इमाः ।
 सूत्रम् । सूत्रस्य । यः । विद्यात् । सः । विद्यात् । ब्राह्मणम् । महत् ॥ ३७ ॥
 वेद । अहम् । सूत्रम् । विस्ततम् । यस्मिन् । आऽउताः । प्रजाः । इमाः ।
 सूत्रम् । सूत्रस्य । अहम् । वेद । अथो इति । यत् । ब्राह्मणम् । महत् ॥ ३८ ॥
 यत् । अन्तरा । द्यावापृथिवी इति । अग्निः । ऐत् । प्रदहन् । विश्वदान्यः ।
 यत्र । अतिष्ठन् । एकऽपत्नीः । पुरस्तात् । कऽइव । आसीत् । मातरिश्वा । तदानीम् ॥३९॥
 अप्स्रु । आसीत् । मातरिश्वा । प्रविष्टः । प्रविष्टाः । देवाः । सलिलानि । आसन् ।
 बृहन् । ह । तस्यौ । रजसः । विमानः । पवमानः । हरितः । आ । विवेश ॥ ४० ॥

- X.8.35** Inspired by whom the wind blows; who hold the five quarters in unison; the bounties of Nature that consider themselves above the sacrificial offerings - which of them are the conductors of waters (apām netāḥ).
- X.8.36** One of them resides on the earth; one has pervaded the midspace; one among them, who is the main supporter, holds the sky; some of them guard all the quarters.
- X.8.37** He, who knows the wide-spread thread, into which these creatures have been woven, and he, who knows the thread of the thread, may realize the great Lord supreme.
- X.8.38** I have realized the wide-spread thread, into which these creatures have been woven, and I have realized the thread of the thread and also that, which is the great Lord supreme.
- X.8.39** When between the sky and the earth, the all-consuming fire moved forth burning up there, where those having one wife only stood far away, where then was the atmospheric wind?
- X.8.40** Into the waters the atmospheric wind had entered. The bounties of Nature had entered the floods. The great one stood as the measurer of the space; the purifying wind entered the green vegetation.

उत्तरेणेव गायत्रीममृतेधि वि चक्रमे । साम्ना ये सामं संविदुरजस्तद्ददृशे कृ ॥४१॥
 निवेशनः संगमनो वसूनां देव इव सविता सत्यधर्मा ।
 इन्द्रो न तस्यौ समरे धनानाम् ॥४२॥
 पुण्डरीकं नवद्वारं त्रिभिर्गुणेभिरावृतम् ।
 तस्मिन्यद्यक्षमात्मन्वत्तद्वै ब्रह्मविदो विदुः ॥४३॥
 अकामो धीरो अमृतः स्वयंभू रसेन तृप्तो न कुतश्चनोनः ।
 तमेव विद्वान्न बिभाय मृत्योरात्मानं धीरमजरं युवानम् ॥४४॥

उत्तरेणऽइव । गायत्रीम् । अमृते । अधि । वि । चक्रमे ।
 साम्ना । ये । सामं । समऽविदुः । अजः । तत् । ददृशे । कृ ॥ ४१ ॥
 निऽवेशनः । समऽगमनः । वसूनाम् । देवऽइव । सविता । सत्यऽधर्मा ।
 इन्द्रः । न । तस्यौ । समऽअरे । धनानाम् ॥ ४२ ॥
 पुण्डरीकम् । नवऽद्वारम् । त्रिऽभिः । गुणेभिः । आवृतम् ।
 तस्मिन् । यत् । यक्षम् । आत्मन्ऽवत् । तत् । वै । ब्रह्मऽविदः । विदुः ॥ ४३ ॥
 अकामः । धीरः । अमृतः । स्वयंभूऽभूः । रसेन । तृप्तः । न । कुतः । चन । ऊनः ।
 तम् । एव । विद्वान् । न । बिभाय । मृत्योः । आत्मानम् । धीरम् । अजरम् । युवानम् ॥ ४४ ॥

(९) नवमं सूक्तम्

(१-२७) सप्तविंशत्युपस्थास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । शतौदना देवता । (१) प्रथमर्चस्त्रिष्टुप्, (२-११, १३-२७)
 द्वितीयाविषणानां त्रयोदश्यादिद्वादशानाञ्चातुष्टुप्, (१२) द्वादश्याः पथ्यापङ्क्तिः, (२५) पञ्चविंश्या
 द्युष्णिग्गमांस्तुष्टुप्, (२६) पङ्क्तिपथा पञ्चपदा बृहत्पुष्टुपङ्क्तिगमां बगती, (२७) सप्त-
 विंश्याश्च पञ्चपदातित्रागतास्तुष्टुगमां शकरी छन्दांसि ॥

अधायतामपि नद्या सुखानि सपत्नेषु वज्रमर्पयितम् ।
 इन्द्रेण दत्ता प्रथमा शतौदना भ्रातृव्यघ्नी यजमानस्य गातुः ॥१॥

अधऽयताम् । अपि । नद्या । सुखानि । सपत्नेषु । वज्रम् । अर्पय । एतम् ।
 इन्द्रेण । दत्ता । प्रथमा । शतऽऔदना । भ्रातृव्यऽघ्नी । यजमानस्य । गातुः ॥ १ ॥

X.8.41 As if with something nobler than the Gāyatrī, He strode forth into the immortality. They, who harmonize Sāman with Sāman - where was that unborn seen ?

X.8.42 He the root of riches, the acquirer of treasure, illumines by his functions all forms and figures; the divine impeller, like the bounties whose law is truth, stands like the Supreme Lord, the Lord of resplendence is the battle for wealth and prosperity. (Also Rg. X.139.3)

X.8.43 There is a lotus having nine orifices and wrapped with three strands. Therein abides a mighty being having soul; verily the knowers of true knowledge know that.

X.8.44 Free from desire, self-possessed, immortal, self-existing, contented with bliss and lacking nothing in any respect (is he): knowing him alone, the self-possessed, undecaying and ever-young self, let one never have any fear of death.

Śataudanā (Hundred Rice Dishes)

X.9.1 May you bind the mouths of those, who intend to commit sin; may you hurl this adamantine weapon upon the rivals. The Śataudana (worth a hundred measures of rice) cow, first given by the resplendent Lord, is destroyer of rivals of the worshipful sacrificer.

वेदिष्टे चर्म भवतु बर्हिर्लोमानि यानि ते ।
 एषा त्वा रशनाग्रभीद्वावा त्वैषोधि नृत्यतु ॥२॥
 बालास्ते प्रोक्षणीः सन्तु जिह्वा सं मार्ष्ट्वये ।
 शुद्धा त्वं यज्ञिया भुत्वा दिवं प्रेहि शतौदने ॥३॥
 यः शतौदनां पचति कामप्रेण स कल्पते ।
 प्रीता ह्यस्यत्विजः सर्वे यन्ति यथायथम् ॥४॥
 स स्वर्गमा रोहति यत्रादस्त्रिदिवं दिवः ।
 अपूपनाभिं कृत्वा यो ददाति शतौदनाम् ॥५॥
 स तान्छोकान्त्समाप्नोति ये दिव्या ये च पार्थिवाः ।
 हिरण्यज्योतिषं कृत्वा यो ददाति शतौदनाम् ॥६॥
 ये ते देवि शमितारः पृक्तारो ये च ते जनाः ।
 ते त्वा सर्वे गोप्स्यन्ति मैभ्यो भैषीः शतौदने ॥७॥

वेदिः । ते । चर्म । भवतु । बर्हिः । लोमानि । यानि । ते ।
 एषा । त्वा । रशना । अग्रभीत् । प्रावा । त्वा । एषः । अधि । नृत्यतु ॥ २ ॥
 बालाः । ते । प्रऽउक्षणीः । सन्तु । जिह्वा । सम् । मार्ष्टु । अज्ये ।
 शुद्धा । त्वम् । यज्ञिया । भुत्वा । दिवम् । प्र । इहि । शतऽओदने ॥ ३ ॥
 यः । शतऽओदनाम् । पचति । कामऽप्रेण । सः । कल्पते ।
 प्रीताः । हि । अस्य । ऋत्विजः । सर्वे । यन्ति । यथाऽयथम् ॥ ४ ॥
 सः । स्वऽगम् । आ । रोहति । यत्र । अदः । त्रिऽदिवम् । दिवः ।
 अपूपऽनाभिम् । कृत्वा । यः । ददाति । शतऽओदनाम् । ५ ॥
 सः । तान् । लोकान् । सम् । आप्नोति । ये । दिव्याः । ये । च । पार्थिवाः ।
 हिरण्यऽज्योतिषम् । कृत्वा । यः । ददाति । शतऽओदनाम् ॥ ६ ॥
 ये । ते । देवि । शमितारः । पृक्तारः । ये । च । ते । जनाः ।
 ते । त्वा । सर्वे । गोप्स्यन्ति । मा । एम्यः । भैषीः । शतऽओदने ॥ ७ ॥

X.9.2 O cow, may your skin (carma) be the altar; may the short hairs (loma), that are yours, be the sacred grass. This girdle (raśanā) holds you fast. May the cloud dance above you.

X.9.3 May your tail-hair (bālah) be the water-sprinkless (prokṣaṇī); O inviolable (cow), may your tongue cleanse you. Becoming clean and worthy of worship, O Śataudana, may you go to heaven.

X.9.4 He, who brings a Śataudana to maturity, he gets all his desires fulfilled. All his priests (ṛtvijaḥ), being pleased, behave properly.

X.9.5 He, who gives away a Śataudana with cakes (apūpa) ascends to heaven, where that third height (tridiva) of the sky lies.

X.9.6 He obtains those worlds, that are celestial and also that are terrestrial - he, who gives away a Śataudana, made bright with gold (kṛtvā). (kṛtvā = fee paid in gold to priests),

X.9.7 O divine one, they, who keep you calm, and who bring you to maturity, all of them will protect you well. O Śataudana, be not afraid of them.

X.9.8 From the south the young sages (vasavah), from the north the brave soldiers (maruts), and from the west the old sages (ādityāḥ) will guard you. As such, may you excel even the Agniṣṭoma (the fire sacrifice).

X.9.9 The enlightened ones, the elders; and men, and also the gandharvas (sustainers of earth) and apsarasas (they who move in waters) all of them will guard you. As such, may excel even the Ātirātra (the night-long or whole night sacrifice).

X.9.10 He, who gives away a Śātaudana, obtains all the worlds - the midspace, the sky, the earth, the suns, the cloud-bearing winds, and the quarters.

X.9.11 Sprinkling purified butter, the blessed, divine one will go to the enlightened ones. O Śātaudana, may you not harm him, who has brought you to maturity. May you go to heaven.

X.9.12 The enlightened ones, who dwell in the sky, who dwell in the midspace, and those, who dwell on earth - for them may you always yield milk, melted butter and honey as well.

X.9.13 May your this head, your this mouth, these two ears and your these two jaws, yield to your donor mingled curd (āmikṣā), milk, melted butter, and honey as well.

यौ त ओष्ठौ ये नासिके ये शृङ्गे ये च तेक्षिणी ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥१४॥
 यत्ते क्लोमा यद्धृदयं पुरीतत्सहकण्ठिका ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥१५॥
 यत्ते यकृचे मत्स्ने यदाम्ब्रं याश्च ते गुदाः ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥१६॥
 यस्ते प्लाशियो वनिष्ठुर्यो कुक्षी यच्च चर्म ते ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥१७॥
 यत्ते मज्जा यदस्थि यन्मांसं यच्च लोहितम् ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥१८॥
 यौ ते बाहू ये दोषणी यावंसौ या च ते ककुत् ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥१९॥
 यास्ते ग्रीवा ये स्कन्धा याः पृष्टीर्याश्च पर्शवः ।
 आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥२०॥

यौ । ते । ओष्ठौ । ये इति । नासिके इति । ये इति । शृङ्गे इति । ये इति । च । ते ।
 अक्षिणी इति । आमिक्षाम् । ० ॥ १४ ॥
 यत् । ते । क्लोमा । यत् । हृदयम् । पुरीतत् । सहकण्ठिका । आमिक्षाम् । ० ॥ १५ ॥
 यत् । ते । यकृत् । ये इति । मत्स्ने इति । यत् । आन्त्रम् । याः । च । ते । गुदाः । आमिक्षाम् । ० ।
 यः । ते । प्लाशिः । यः । वनिष्ठुः । यौ । कुक्षी इति । यत् । च । चर्म । ते । आमिक्षाम् । ० ।
 यत् । ते । मज्जा । यत् । अस्थि । यत् । मांसम् । यत् । च । लोहितम् । आमिक्षाम् । ० ॥
 यौ । ते । बाहू इति । ये इति । दोषणी इति । यौ । अंसौ । या । च । ते । ककुत् । आमिक्षाम् । ० ।
 याः । ते । ग्रीवाः । ये । स्कन्धाः । याः । पृष्टीः । याः । च । पर्शवः । आमिक्षाम् । ० ॥

- X.9.14** May your these two lips, these two nostrils, these two horns, your these two eyes, yield to your donor mingled curd, milk, melted butter and honey as well.
- X.9.15** May your these lungs (kloma), this heart, the pericardium (purītat) with the throat, (kanthikā), yield to your donor mingled curd, milk, melted butter and honey as well.
- X.9.16** May your this liver (Yakṛt), these two kidneys (matasnā), these entrails and your these intestines (antra), yield to your donor mingled curd, milk, melted butter and honey as well.
- X.9.17** May your this large intestine (plāśiḥ) this rectum (vaniṣṭhuḥ) these two paunches (kukṣī) and your this skin, yield to your donor mingled curd, milk, melted butter and honey as well.
- X.9.18** May your this marrow (majjā), this bone (asthi), this flesh (māṃsa) and this blood (lohita), yield to your donor mingled curd, milk, melted butter and honey as well.
- X.9.19** May your these two arms (bāhū) or fore-legs, these two shanks, these two shoulders and your this humps, yield mingled curd, milk, melted butter and honey as well. (Bāhū = fore-legs; doṣaṇī = shanks ; kakut = hump ; aṅsau = two shoulders)
- X.9.20** May your these neck-bones, these shoulder-bones, these side-bones and these ribs, yield to your donor mingled curd, milk, melted butter, and honey as well. (grīvā = neck bones; skandha = shoulder bone; pṛṣṭiḥ = side bones, parśavaḥ = ribs)

यौ तं ऊरू अष्टीवन्तौ ये श्रोणी या च ते भसत् ।

आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥२१॥

यत्ते पुच्छं ये ते बाला यदधो ये च ते स्तनाः ।

आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥२२॥

यास्ते जङ्घा याः कुष्ठिका ऋच्छरा ये च ते शफाः ।

आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥२३॥

यत्ते चर्म शतौदने यानि लोमान्यध्वे ।

आमिक्षां दुहतां दात्रे क्षीरं सर्पिरथो मधु ॥२४॥

क्रोडौ ते स्तां पुरोडाशावाज्येनाभिघारितौ ।

तौ पक्षौ देवि कृत्वा सा पत्कारं दिवं वह ॥२५॥

उल्लखले मुसले यश्च चर्मणि यो वा शूर्पे तण्डुलः कर्णः ।

यं वा वार्तो मातरिश्वा पर्वमानो ममाथामिष्टद्वोता सुहृतं कृणोतु ॥२६॥

यौ । ते । ऊरू इति । अष्टीवन्तौ । ये इति । श्रोणी इति । या । च । ते । भसत् । आमिक्षाम् । ० ।

यत् । ते । पुच्छम् । ये । ते । बालाः । यत् । ऊर्ध्वः । ये । च । ते । स्तनाः । आमिक्षाम् । ० ।

याः । ते । जङ्घाः । याः । कुष्ठिकाः । ऋच्छराः । ये । च । ते । शफाः ।

आमिक्षाम् । दुहताम् । दात्रे । क्षीरम् । सर्पिः । अथो इति । मधु ॥ २३ ॥

यत् । ते । चर्म । शतऽश्रोदने । यानि । लोमानि । अध्वे ।

आमिक्षाम् । दुहताम् । दात्रे । क्षीरम् । सर्पिः । अथो इति । मधु ॥ २४ ॥

क्रोडौ । ते । स्ताम् । पुरोडाशौ । आज्येन । अभिघारितौ ।

तौ । पक्षौ । देवि । कृत्वा । सा । पत्कारम् । दिवम् । वह ॥ २५ ॥

उल्लखले । मुसले । यः । च । चर्मणि । यः । वा । शूर्पे । तण्डुलः । कर्णः ।

यम् । वा । वार्तो । मातरिश्वा । पर्वमानः । ममाथ । अग्निः । तत् । होता । सुहृतम् । कृणोतु ॥ २६ ॥

X.9.21 May your these two thighs, the two knee-joints, these two hips and your this rump, yield to your donor mingled curd, milk, melted butter and honey as well.

X.9.22 May your this tail, your these tail-tufts, this udder, and your these teats, yield to your donor mingled curd, milk, melted butter and honey as well.

X.9.23 May your these shanks (part of the leg from ankle to knee), these dew-claws, these pasterns (part of the leg between the feet lock joint and the hoof) and your these hoofs, yield to your donor mingled curd, milk, melted butter and honey as well. (Rīcharāḥ-pasterns).

X.9.24 May your this hide, O Śataudana, and these hairs, O inviolable one, yield to your donor mingled curd, milk, melted butter and honey as well.

X.9.25 May your breasts be the two sacrificial cakes smeared with purified butter. Making them your two wings, O blessed one, carry him, who has brought you to maturity, to heaven.

X.9.26 The grain of rice, which has been in the mortar, or on the pestle, or on the hide, or which has been in the winnowing-basket, or which the purifier wind has shaken off, may the adorable Lord, the Cosmic sacrificer, make that (grain of rice), a good offering. (ulūkhala = mortar; musala = pestle; carma = hide; sūrpa = winnowing-basket)

अ॒पो दे॒वीर्मधु॑मतीर्धृत॒श्चुतो॑ ब्र॒ह्मणा॑ हस्तेषु प्रपृथक्सा॒दयामि॑ ।
यत्का॒म इ॒दम॑भिषि॒ञ्चामि॑ वो॒हं तन्मे॑ सर्वं सं प॑थतां व॒यं स्या॑म॒ पत॑यो र॒यीणाम् ॥२७॥

अ॒पः । दे॒वीः । मधु॑ऽमतीः । धृ॒तऽश्चु॑तः । ब्र॒ह्मणा॑म् । हस्तेषु । प्रऽपृथक् । सा॒द॒यामि॑ ।
यत्का॒मः । इ॒दम् । अ॒भि॒ऽसि॒ञ्चामि॑ । वः । अ॒हम् । तत् । मे । सर्व॑म् । स॒म् । प॒थ॒ताम् ।
व॒यम् । स्या॑म॒ । पत॑यः । र॒यी॒णाम् ॥ २७ ॥

(१०) दशमं सूक्तम्

(१-३४) चतुर्विंशद्विंशत्यास्य सूक्तस्य कवयः क्रमिः । वशा वेवता । (१) प्रथमवर्गः ककुम्मत्यनुष्टुप्, (२-४, ७, ९, ११-२२, २५, २८, ३०, ३३-३४) द्वितीयादिवृचस्य सप्तमीनवम्योरेकादश्याविंशत्यानां पञ्चविंशत्याविंशी-
त्रिंशत्रयविंशीचतुर्विंशीनाञ्चानुष्टुप्, (५) पञ्चम्याः पञ्चपदातिजागतानुष्टुप्सामां स्कन्धोप्रीवी वृहती, (६, ८, १०) षष्ठपदमीवृत्तमीमां विराडनुष्टुप्, (२३) षयोविषया वृहती, (२४) चतुर्विषया उपरिष्टावृहती, (२५) पञ्चविषया भास्तारपङ्क्तिः, (२७) सप्तविषयाः षाहुमत्यनुष्टुप्, (२९) एकविंशत्यास्त्रिपदा विराड्वायवी,
(३१) एकविषया ठष्णिगगानुष्टुप्, (३२) द्वाविषयाश्च विराड्व्यावृहती छन्दांसि ॥

नम॑स्ते जा॒र्यमा॑नायै जा॒ताया॑ उ॒त ते॒ नमः॑ ।
बा॒लेभ्यः॑ शु॒फेभ्यो॑ रू॒पाया॑ङ्घ्ये ते॒ नमः॑ ॥१॥
यो वि॒द्यात्स॒प्त प्र॒वतः॑ स॒प्त वि॒द्यात्परा॑वतः ।
शिरो॑ य॒ज्ञस्य॑ यो वि॒द्यात्स व॑शां प्रति॒ गृही॑यात् ॥२॥
वे॒दाहं स॒प्त प्र॒वतः॑ स॒प्त वे॒द परा॑वतः ।
शिरो॑ य॒ज्ञस्या॑हं वे॒द सोम॑ चास्यां वि॒चक्षण॑म् ॥३॥
यया॑ द्यौर्यया॑ पृथि॒वी यया॑पो गु॒पिता॑ इ॒माः ।
व॒शां स॒हस्र॑धारां ब्र॒ह्मणा॑च्छा॒वदाम॑सि ॥४॥

नमः॑ । ते । जा॒र्यमा॑नायै । जा॒तायै॑ । उ॒त । ते॒ । नमः॑ ।
बा॒लेभ्यः॑ । शु॒फेभ्यः॑ । रू॒पायै॑ । अ॒ङ्घ्ये । ते॒ । नमः॑ ॥ १ ॥
यः । वि॒द्यात् । स॒प्त । प्र॒ऽवतः॑ । स॒प्त । वि॒द्यात् । परा॑ऽवतः॑ ।
शिरोः॑ । य॒ज्ञस्य॑ । यः । वि॒द्यात् । सः । व॒शाम् । प्रति॑ । गृ॒ही॒यात् ॥ २ ॥
वे॒द । अ॒हम् । स॒प्त । प्र॒ऽवतः॑ । स॒प्त । वे॒द । परा॑ऽवतः॑ ।
शिरोः॑ । य॒ज्ञस्य॑ । अ॒हम् । वे॒द । सोम॑म् । च । अ॒स्याम् । वि॒ऽच॒क्षण॑म् ॥ ३ ॥
यया॑ । द्यौः । यया॑ । पृथि॒वी । यया॑ । आपः॑ । गु॒पिताः॑ । इ॒माः ।
व॒शाम् । स॒हस्र॑ऽधाराम् । ब्र॒ह्मणा॑ । अ॒च्छा॒वदाम॑सि ॥ ४ ॥

X.9.27 These divine waters, rich in sweetness and dripping melted butter, I place separately in the hands of the intellectual persons (brahmaṇām). The desire, with which I sprinkle you may all that be fulfilled completely. May we become the masters of the riches.

Vaśā (praise of cosmic cow)

X.10.1 O inviolable (cosmic cow), our homage be to you while being born; homage be to you also when you have been born. Homage be to your hair (bāla), hoofs (śapha) and shape (rūpa).

X.10.2 Whoever knows the seven heights and knows the seven distances, whoever knows the summit of the sacrifice, let him accept the vaśā (cosmic cow).

X.10.3 I know the seven heights; I know the seven distances; I know the summit of the sacrifice; also I know the bliss shining in her.

X.10.4 By whom the heaven, by whom the earth, by whom these waters are well preserved, that vaśā (cosmic cow), yielding a thousand streams, we call here with our prayer.

शतं कुंसाः शतं दोग्धारः शतं गोत्सारो अधि पृष्ठे अस्याः ।
 ये देवास्तस्यां प्राणन्ति ते वशां विदुरेकधा ॥५॥
 यज्ञपदीराक्षीरा स्वधाप्राणा महीलुका ।
 वशा पर्जन्यपत्नी देवाँ अप्येति ब्रह्मणा ॥६॥
 अनु त्वाग्निः प्राविशदनु सोमो वशे त्वा ।
 ऊर्धस्ते भद्रे पर्जन्यो विद्युतस्ते स्तना वशे ॥७॥
 अपस्त्वं धुक्षे प्रथमा उर्वरा अपरा वशे ।
 तृतीयं राष्ट्रं धुक्षेन्न क्षीरं वशे त्वम् ॥८॥
 यदादित्यैर्हूयमानोपातिष्ठ ऋतावरि ।
 इन्द्रः सहस्रं पात्रान्तसोमं त्वापाययद्वशे ॥९॥
 यदनूचीन्द्रमैरात्वं ऋषभो ह्वियत् ।
 तस्मात्ते वृत्रहा पर्यः क्षीरं क्रुद्धो हरद्वशे ॥१०॥

शतम् । कुंसाः । शतम् । दोग्धारः । शतम् । गोत्सारः । अधि । पृष्ठे । अस्याः
 ये । देवाः । तस्याम् । प्राणन्ति । ते । वशाम् । विदुः । एकधा ॥ ५ ॥
 यज्ञपदी । इराक्षीरा । स्वधाप्राणा । महीलुका ।
 वशा । पर्जन्यपत्नी । देवान् । अपि । एति । ब्रह्मणा ॥ ६ ॥
 अनु । त्वा । अग्निः । प्र । अविशत् । अनु । सोमः । वशे । त्वा ।
 ऊर्धः । ते । भद्रे । पर्जन्यः । विद्युतः । ते । स्तनाः । वशे ॥ ७ ॥
 अपः । त्वम् । धुक्षे । प्रथमाः । उर्वराः । अपराः । वशे ।
 तृतीयम् । राष्ट्रम् । धुक्षे । अन्नम् । क्षीरम् । वशे । त्वम् ॥ ८ ॥
 यत् । अदित्यैः । हूयमाना । उपतिष्ठः । ऋतुवरि ।
 इन्द्रः । सहस्रम् । पात्रान् । सोमम् । त्वा । अपाययत् । वशे ॥ ९ ॥
 यत् । अनूची । इन्द्रम् । ऐः । आत् । त्वा । ऋषभः । अह्वयत् ।
 तस्मात् । ते । वृत्रहा । पर्यः । क्षीरम् । क्रुद्धः । अहरत् । वशे ॥ १० ॥

- X.10.5** A hundred milking vessels, a hundred milkers, a hundred defenders are there to back her. Even the enlightened ones, who breathe within her, know her only one aspect.
- X.10.6** With sacrifice as her feet, with food as her milk, with sustenance as her breath, famous all over earth, the Vaśā, the wife of the rain-cloud, excels even the enlightened ones with sacred knowledge.
- X.10.7** O Vaśā, the fire divine has entered you; the devotional bliss (or Soma the curative principle) has entered you. The rain-cloud is your udder, O blessed one; O Vaśā, the lightnings are your teats (stanāḥ).
- X.10.8** O Vaśā, first you yield waters as your milk; secondly, the fertile lands; thirdly, O Vaśā, you yield kingdom, food and milk.
- X.10.9** When being invoked by the old sages, you approach, then the resplendent one (Indra) makes you drink a thousand bowls of Soma (the cure juice).
- X.10.10** When, favourably inclined, you approached the resplendent Lord, the bull called you. Angered at this, the slayer of the nescience (vṛtrahā) took your strength, the milk, away.

यत्ते क्रुद्धो धनपतिरा क्षीरमहरद्वशे ।
 इदं तदथ नाकस्त्रिषु पात्रेषु रक्षति ॥११॥
 त्रिषु पात्रेषु तं सोममा देव्यहिरद्वशा ।
 अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्यास्तं हिरण्यये ॥१२॥
 सं हि सोमेनागतं समु सर्वेण पद्वता ।
 वशा समुद्रमध्यष्ठाद्गन्धर्वैः कलिभिः सह ॥१३॥
 सं हि वातेनागतं समु सर्वैः पतत्रिभिः ।
 वशा समुद्रे प्रानृत्यदचः सामानि बिभ्रती ॥१४॥
 सं हि सूर्येणागतं समु सर्वेण चक्षुषा ।
 वशा समुद्रमत्यख्यद्भद्रा ज्योतीषि बिभ्रती ॥१५॥
 अभीवृता हिरण्येन यदतिष्ठ ऋतावरि ।
 अश्वः समुद्रो भुत्वाध्यस्कन्दद्वशे त्वा ॥१६॥

यत् । ते । क्रुद्धः । धनपतिः । आ । क्षीरम् । अहरत् । वशे ।
 इदम् । तत् । अथ । नाकः । त्रिषु । पात्रेषु । रक्षति ॥ ११ ॥
 त्रिषु । पात्रेषु । तम् । सोमम् । आ । देवी । अहरत् । वशा ।
 अथर्वा । यत्र । दीक्षितः । बर्हिषि । आस्तं । हिरण्यये ॥ १२ ॥
 सम् । हि । सोमेन । अगतं । सम् । ऊं इति । सर्वेण । पद्वता ।
 वशा । समुद्रम् । अधि । अस्थात् । गन्धर्वैः । कलिभिः । सह ॥ १३ ॥
 सम् । हि । वातेन । अगतं । सम् । ऊं इति । सर्वैः । पतत्रिभिः ।
 वशा । समुद्रे । प्र । अनृत्यत् । ऋचः । सामानि । बिभ्रती ॥ १४ ॥
 सम् । हि । सूर्येण । अगतं । सम् । ऊं इति । सर्वेण । चक्षुषा ।
 वशा । समुद्रम् । अति । अख्यत् । भद्रा । ज्योतीषि । बिभ्रती ॥ १५ ॥
 अभिवृता । हिरण्येन । यत् । अतिष्ठः । ऋतावरि ।
 अश्वः । समुद्रः । भुत्वा । अधि । अस्कन्दत् । वशे । त्वा ॥ १६ ॥

- X.10.11** What milk the angry Lord of riches took away from you, O Vaśā, that same (milk) the sorrowless world preserves even today in three vessels (triṣu pātreṣu).
- X.10.12** That Soma (the cure-juice) the divine Vaśā carries there, where the unflinching seeker, properly consecrated, sits upon the golden sacred grass (hiraṇya barhiṣi).
- X.10.13** United is she with Soma (the cure-juice), united also with all the footed creatures; the Vaśā stands over the ocean together with the sustainers of earth (gandharvas) full of strife (kali-ībhīḥ).
- X.10.14** United is she with the wind, united also all the winged creatures; bearing Ṛk verses and the Sāmans (the songs) the Vaśā dances upon the ocean.
- X.10.15** United is she with the Sun, united also with all, who see; bearing lights the benign Vaśā looks beyond the Ocean.
- X.10.16** O fosterer of righteousness, decked with gold, when you stand there, the ocean, turning into a horse, covers you, O Vaśā.

तद्भद्राः समगच्छन्त वशा देष्टृथो स्वधा ।
 अथर्वा यत्र दीक्षितो बर्हिष्यास्त हिरण्यये ॥१७॥
 वशा माता राजन्यस्य वशा माता स्वधे तव ।
 वशाया यज्ञ आयुधं ततश्चित्तमजायत ॥१८॥
 ऊर्ध्वं बिन्दुरुदचरब्रह्मणः ककुदादधि ।
 ततस्त्वं जज्ञिषे वशे ततो होताजायत ॥१९॥
 आस्रस्ते गाथा अभवन्नुष्णिहाभ्यो बलं वशे ।
 पाजस्याजिज्ञो यज्ञ स्तनेभ्यो रश्मयस्तव ॥२०॥
 ईर्माभ्यामयनं जातं सक्थिभ्यां च वशे तव ।
 आन्त्रेभ्यो जज्ञिरे अत्रा उदरादधि वीरुधः ॥२१॥
 यदुदरं वरुणस्यानुप्राविशथा वशे ।
 ततस्त्वा ब्रह्मोदङ्मयत्स हि नेत्रमवेत्तव ॥२२॥

तत् । भद्राः । सम् । अगच्छन्त । वशा । देष्टृ । अथो इति । स्वधा ।
 अथर्वा । यत्र । दीक्षितः । बर्हिषि । आस्त । हिरण्यये ॥ १७ ॥
 वशा । माता । राजन्यस्य । वशा । माता । स्वधे । तव ।
 वशायाः । यज्ञे । आयुधम् । ततः । चित्तम् । अजायत ॥ १८ ॥
 ऊर्ध्वः । बिन्दुः । उत् । अचरत् । ब्रह्मणः । ककुदात् । अधि ।
 ततः । त्वम् । जज्ञिषे । वशे । ततः । होता । अजायत ॥ १९ ॥
 आस्रः । ते । गाथाः । अभवन् । उष्णिहाभ्यः । बलम् । वशे ।
 पाजस्यात् । जज्ञे । यज्ञः । स्तनेभ्यः । रश्मयः । तव ॥ २० ॥
 ईर्माभ्याम् । अयनम् । जातम् । सक्थिभ्याम् । च । वशे । तव ।
 आन्त्रेभ्यः । जज्ञिरे । अत्राः । उदरात् । अधि । वीरुधः ॥ २१ ॥
 यत् । उदरम् । वरुणस्य । अनुप्राविशथाः । वशे ।
 ततः । त्वा । ब्रह्मा । उत् । अङ्मयत् । सः । हि । नेत्रम् । अवेत् । तव ॥ २२ ॥

- X.10.17** The auspicious ones, the *vaśā*, the directing deity and also the sustenance, come and meet there, where the unflinching seeker, properly consecrated, sits upon the golden sacred grass.
- X.10.18** The *Vaśā* is the mother of the prince; the *Vaśā* is your mother, O sustenance. The weapon of the *Vaśā* is the sacrifice; out of it springs forth the thought.
- X.10.19** One drop rose high upwards from the summit of the Lord supreme. From that, O *Vaśā*, you were born. Therefrom was born the hotṛ priest.
- X.10.20** From your mouth the *gāthās* (legendary verses) have come; from your neck bones has come the strength; from your belly the sacrifice is born, and from your teats the rays (*raśmi*).
- X.10.21** From your two fore-legs and two hind legs the motion (*ayana*) is born; from your entrails the devourer germs (*atrā*) are born and from your belly the plants have sprung forth. (*earnābhyām* = from two fore-legs; *sakthi bhyam* = two hind legs).
- X.10.22** O *Vaśā*, when you entered into the belly of the venerable Lord (*Varuṇa*) then the seeker (*brahma*) of the Lord supreme called you up. Surely he knew your guidance (*netram avet tava*).

सर्वे गर्भादवेपन्त जायमानादसुस्वः ।
 ससूव हि तामाहुर्वशेति ब्रह्मभिः कृतः सः स्या बन्धुः ॥ २३ ॥
 युध्व एकः सं सृजति यो अस्या एक इहृशी ।
 तरांसि यज्ञा अभवन्तरसां चक्षुरभवहृशा ॥ २४ ॥
 वशा यज्ञा प्रत्यगृह्णाहृशा सूर्यमधारयत् ।
 वशायामन्तरविशदोदनो ब्रह्मणा सह ॥ २५ ॥
 वशामेवामृतमाहुर्वशां मृत्युमुपासते ।
 वशेदं सर्वमभवहेवा मनुष्याः असुराः पितर ऋषयः ॥ २६ ॥
 य एवं विद्यात्स वशां प्रति गृहीयात् ।
 तथा हि यज्ञाः सर्वपादुहे दात्रेनपस्फुरन् ॥ २७ ॥
 तिस्रो जिह्वा वरुणस्यान्तर्दीद्यत्यासनि ।
 तासां या मध्ये राजति सा वशा दुष्प्रतिग्रहा ॥ २८ ॥

सर्वे । गर्भात् । अवेपन्त । जायमानात् । असुस्वः ।
 ससूव । हि । ताम् । आहुः । वशा । इति । ब्रह्मभिः । कृतः । सः । हि । अस्याः । बन्धुः ॥ २३ ॥
 युध्वः । एकः । सम् । सृजति । यः । अस्याः । एकः । इत् । वशी ।
 तरांसि । यज्ञाः । अभवन् । तरसाम् । चक्षुः । अभवत् । वशा ॥ २४ ॥
 वशा । यज्ञम् । प्रति । अगृह्णात् वशा । सूर्यम् । अधारयत् ।
 वशायाम् । अन्तः । अविशत् । ओदनः । ब्रह्मणा । सह ॥ २५ ॥
 वशाम् । एव । अमृतम् । आहुः । वशाम् । मृत्युम् । उप । आसते ।
 वशा । इदम् । सर्वम् । अभवत् । देवाः । मनुष्याः । असुराः । पितरः । ऋषयः ॥ २६ ॥
 यः । एवम् । विद्यात् । सः । वशाम् । प्रति । गृहीयात् ।
 तथा । हि । यज्ञः । सर्वपात् । दुहे । दात्रे । अर्नपस्फुरन् ॥ २७ ॥
 तिस्रः । जिह्वाः । वरुणस्य । अन्तः । दीद्यति । आसनि ।
 तासाम् । या । मध्ये । राजति । सा । वशा । दुःप्रतिग्रहा ॥ २८ ॥

- X.10.23** All trembled at the fetus being born of her, who never gives birth. Who has, thus, given birth, her they call the Vaśā. Formed by scientists (brahmabhiḥ) he, surely, is her kin (bandhuḥ).
- X.10.24** He, the one, assembles the warriors, who is, verily, her sole controller. The sacrifices turn into energies; the Vaśā becomes the eye of the energies.
- X.10.25** The Vaśā (Cosmic Cow) accepts the sacrifice; Vaśā sustains Sun; within the Vaśā has entered the cloud along with the Lord supreme.
- X.10.26** It is only the Vaśā, what they call immortality (amṛtam), they worship vaśā as death (mṛitu); Vaśā has become all this - the enlightened ones (devāḥ), the mortal men (manusyāḥ), the life-destroyers (asurāḥ), the elders (pitarāḥ) and the seers (ṛṣayaḥ)
- X.10.27** Whosoever knows thus, let him take hold of the Vaśā. Thus the all-footed (perfect in every respect) sacrifice pours out milk for the donor without any resistance.
- X.10.28** Within the mouth of the venerable Lord (Varuṇa), there are three tongues (tisraḥ jihvāḥ) shining bright. The one, which shines in the middle of them, is the Vaśā, difficult to take hold of.

चतुर्धा रेतो अभवद्दशायाः ।
 आपस्तुरीयममृतं तुरीयं यज्ञस्तुरीयं पशवस्तुरीयम् ॥२९॥
 वशा द्यौर्वशा पृथिवी वशा विष्णुः प्रजापतिः ।
 वशायां दुग्धमपिबन्त्साध्या वसवश्च ये ॥३०॥
 वशायां दुग्धं पीत्वा साध्या वसवश्च ये ।
 ते वै ब्रध्नस्य विष्टपि पर्यो अस्या उपासते ॥३१॥
 सोममेनामेकै दुहे घृतमेक उपासते ।
 य एवं विदुषे वशां ददुस्ते गतास्त्रिदिवं दिवः ॥३२॥
 ब्राह्मणेभ्यो वशां दत्त्वा सर्वोल्लोकान्तसमश्नुते ।
 ऋतं ह्यस्यामार्पितमपि ब्रह्माथो तपः ॥३३॥
 वशां देवा उप जीवन्ति वशां मनुष्या उत ।
 वशेदं सर्वमभवद्यावत्सूर्यो विपश्यति ॥३४॥

चतुःऽधा । रेतः । अभवत् । वशायाः ।
 आपः । तुरीयम् । अमृतम् । तुरीयम् । यज्ञः । तुरीयम् । पशवः । तुरीयम् ॥ २९ ॥
 वशा । द्यौः । वशा । पृथिवी । वशा । विष्णुः । प्रजापतिः ।
 वशायाः । दुग्धम् । अपिबन् । साध्याः । वसवः । च । ये ॥ ३० ॥
 वशायाः । दुग्धम् । पीत्वा । साध्याः । वसवः । च । ये ।
 ते । वै । ब्रध्नस्य । विष्टपि । पर्यः । अस्याः । उप । आसते ॥ ३१ ॥
 सोमम् । एनाम् । एकै । दुहे । घृतम् । एकै । उप । आसते ।
 ये । एवम् । विदुषे । वशाम् । ददुः । ते । गताः । त्रिऽदिवम् । दिवः ॥ ३२ ॥
 ब्राह्मणेभ्यः । वशाम् । दत्त्वा । सर्वान् । लोकान् । सम् । अश्नुते ।
 ऋतम् । हि । अस्याम् । आपर्तितम् । अपि । ब्रह्म । अथो इति । तपः ॥ ३३ ॥
 वशाम् । देवाः । उप । जीवन्ति । वशाम् । मनुष्याः । उत ।
 वशा । इदम् । सर्वम् । अभवत् । यावत् । सूर्यः । विपश्यति ॥ ३४ ॥

॥ इति दशमं पाण्डम् ॥

[दशमपाण्डे सूक्तानि १०, ऋचः ३५०]

- X.10.29** The seed of the Vaśā got divided into four parts; one fourth are the waters (āpah), one fourth the immortality (amṛta), one fourth the sacrifice (yajña), and one fourth the animals (paśavaḥ).
- X.10.30** The Vaśā is heaven, the Vaśā is earth, the Vaśā is the omnipresent Lord (Viṣṇu), the Lord of creatures (Prajāpatih). They, the perfectible (sādhyāḥ) and the young sages (vasavaḥ), drink the milk which the Vaśā yields.
- X.10.31** They, the perfectible (sādhyāḥ) and the young sages (vasavaḥ) who have partaken of the milk of Vaśā, certainly long her milk even in the world of the Sun.
- X.10.32** Some milk devotional bliss out of her; some obtain fertility (fertilizing power) from her. They, who give a cow to him who knows thus, go to the third, the most sacred of the heavens.
- X.10.33** By donating a cow to the intellectual persons, one wins all the worlds. Surely within her is set the righteousness (ṛta), the knowledge (brahma) and the penance (tapas) as well.
- X.10.34** On the Vaśā the enlightened ones (devāḥ) subsist, and all men (manuṣyāḥ). The Vaśā has become this all, as long as far as the Sun overlooks (vipaśyati).

 Here ends Kāṇḍa X
 Hymns 10, Verses 350
